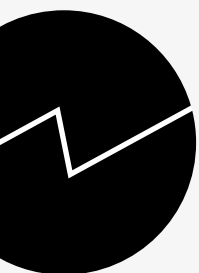

Rapporter

Reports

2017/13 ●

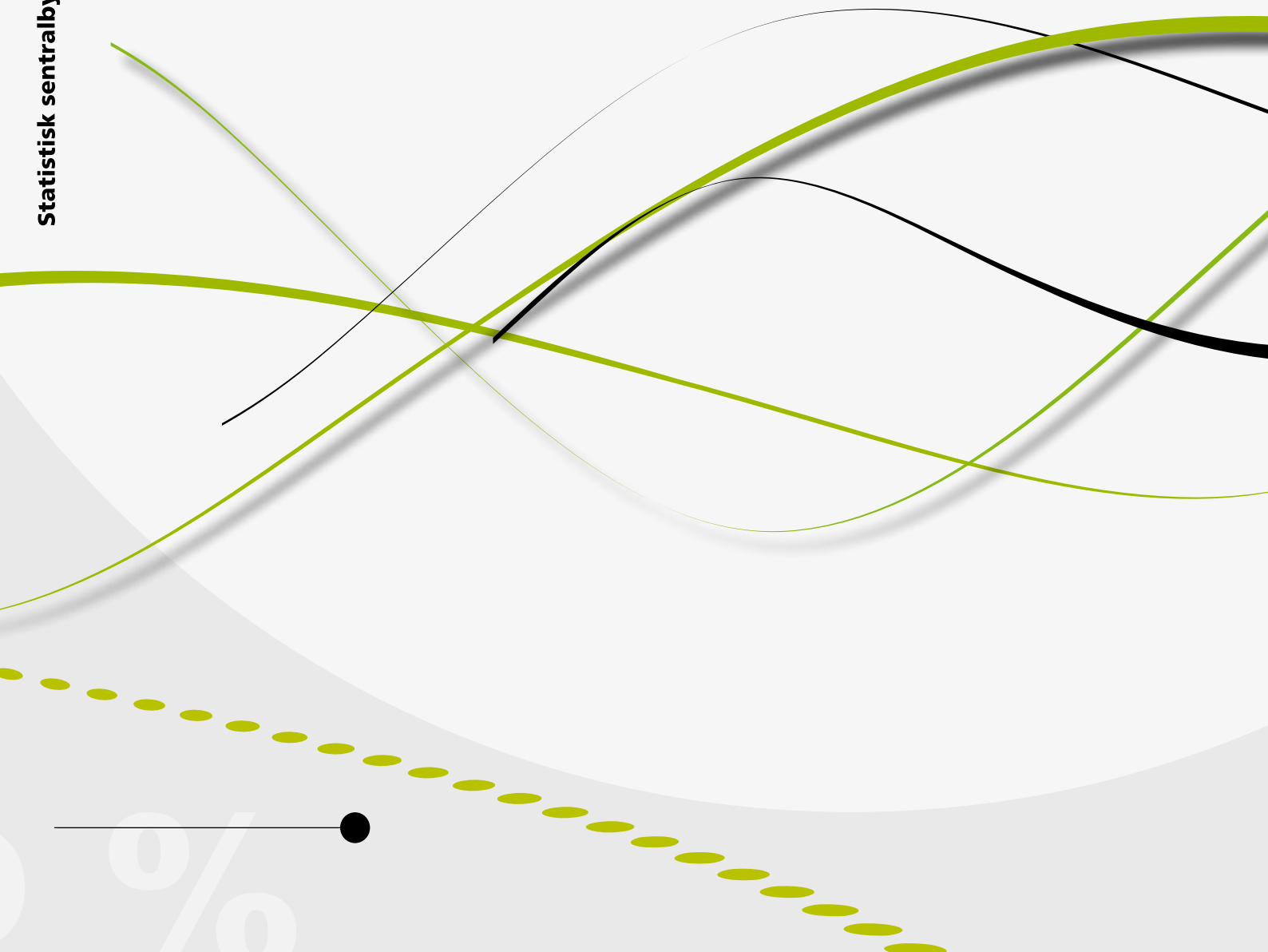
Statistics Norway

Statistisk sentralbyrå

Signe Vrålstad og Kjersti Stabell Wiggen (red.)

Levekår blant innvandrere i Norge 2016

Signe Vrålstad og Kjersti Stabell Wiggen (red.)

Levekår blant innvandrere i Norge 2016

I serien Rapporter publiseres analyser og kommenterte statistiske resultater fra ulike undersøkelser. Undersøkelser inkluderer både utvalgsundersøkelser, tellinger og registerbaserte undersøkelser.

© Statistisk sentralbyrå
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

Publisert 24. mai 2017
Rettet 12. desember 2017: side 65, 66 og 148.

ISBN 978-82-537-9538-6 (trykt)
ISBN 978-82-537-9539-3 (elektronisk)
ISSN 0806-2056

Standardtegn i tabeller	Symbol
Tall kan ikke forekomme	.
Oppgave mangler	..
Oppgave mangler foreløpig	...
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
Foreløpig tall	*
Brudd i den loddrette serien	—
Brudd i den vannrette serien	
Desimaltegn	,

Forord

Rapporten presenterer de første resultatene fra Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Dette er den fjerde levekårsundersøkelsen blant innvandrere Statistisk sentralbyrå gjennomfører (tidligere gjennomført i 1983, 1996 og 2005/2006).

Et representativt utvalg på 4 435 innvandrere fra tolv land og 1 049 norskfødte med innvandrerforeldre fra fire land er intervjuet om en rekke levekårstemaer. I denne rapporten presenteres resultatene for innvandrere, mens resultatene for norskfødte med innvandrerforeldre vil komme i en egen rapport i 2018.

Rapporten gir en bred deskriptiv fremstilling av temaene som inngår i undersøkelsen: Bakgrunn fra opprinnelseslandet, transnasjonale bånd, bolig og boforhold, familie i Norge og sosial kontakt, religion, utdanning, arbeid og arbeidsmiljø, ubetalt arbeid, helse, norskferdigheter, utsatthet for vold og trusler, opplevd diskriminering, statsborgerskap, økonomisk romslighet, holdninger, verdier og tillit. I tillegg innledes rapporten med et kapittel om bakgrunn og formål for undersøkelsen og en beskrivelse av utvalg og metode.

Der det er mulig blir resultatene sammenlignet med resultater for hele befolkningen. Disse er hentet fra de regulære levekårsundersøkelsene og enkelte andre spørreundersøkelser.

Arbeidet med rapporten ble ledet av Kjersti Stabell Wiggen og Signe Vrålstad. De 19 kapitlene er skrevet av Svein Blom, Kristin Egge-Hoveid, Anette Walstad Enes, Karin Hamre, Silje Vatne Pettersen, Mathias Killengreen Revold, Toril Sandnes, Signe Vrålstad, Kjersti Stabell Wiggen, Mari Lande With og Lars Østby. Prosjektleder for undersøkelsen har vært Kjersti Stabell Wiggen, mens Signe Vrålstad var det i innledningsfasen.

Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 er finansiert av det departementet som har hatt ansvaret for integreringspolitikken. I begynnelsen av prosjektperioden var det Barne- familie- og likestillingsdepartementet og fra april 2016 Justis- og beredskapsdepartementet.

Statistisk sentralbyrå, 8. mai 2017

Torstein Bye

Sammendrag

Rapporten presenterer resultater for *innvandrere* som har deltatt i Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Hovedformålet med undersøkelsen var å få kunnskap om innvandreres og deres norskfødte barns levekår i Norge, og å oppdatere den kunnskapen man har fått gjennom tidligere register- og levekårsundersøkelser. Man ønsket å sammenligne med de generelle levekårene i Norge, mellom store innvandrergrupper og mellom innvandrere og deres norskfødte barn.

Utvalget består av innvandrere i alderen 16-74 år med minst to års botid i Norge, og som har bakgrunn fra Polen, Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Tyrkia, Irak, Iran, Afghanistan, Pakistan, Sri Lanka, Vietnam, Eritrea og Somalia.

Blant dem fra Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Irak, Iran, Afghanistan, Eritrea og Somalia er mange kommet til Norge på grunn av flukt, mens familiegjenforening eller -etablering er en viktig innvandringsgrunn blant dem fra Tyrkia, Pakistan, Sri Lanka og Vietnam. Blant dem fra Polen har flertallet kommet på grunn av arbeid. Median botid er ni år, men det varierer mye etter opprinnelsesland: fra over 20 år for innvandrere fra Vietnam, Pakistan og Sri Lanka, til 4-5 år for innvandrere fra Eritrea og Polen.

I rapporten sammenligner vi resultatene for innvandrerne med resultater for befolkningen som helhet. Resultatene for befolkningen er vektet slik at de gjenspeiler innvandrerne i utvalget med hensyn til alder, kjønn og bosted.

Mange av innvandrerne føler høy tilhørighet til Norge, og til opprinnelseslandet. Tilhørigheten til Norge øker med botid, mens tilhørigheten til opprinnelseslandet synker tilsvarende. Over halvparten ønsker å bli boende i Norge i fremtiden.

Innvandrere eier sjeldnere enn hele befolkningen boligen de bor i, de bor oftere i boligblokk, og de opplever oftere dårlig boligstandard. Flere innvandrere bor trangt, men samtidig er det betydelig færre som selv opplever boligen som for liten enn som objektivt sett bor trangt. En person bor trangt hvis personen bor alene på ett rom eller i en flerpersonhusholdning med flere personer enn beboelsesrom.

Innvandrerne er vel så godt forankret i samliv som hele befolkningen. Om lag to av tre er enten gift eller samboende. Mens andelen gifte blant innvandrere er langt høyere enn i hele befolkningen, er andelen samboere betydelig lavere. Hyppigheten av sosial kontakt med familie og venner varierer etter opprinnelsesland. Innvandrerne føler seg oftere ensomme enn befolkningen som helhet.

I undersøkelsen er de fleste muslimer eller kristne. Flertallet tilhører fremdeles religionen de ble oppdratt i. Blant dem fra Eritrea, Pakistan og Somalia er religionstilhørigheten særlig sterk. Å utøve sin religion i Norge oppleves som relativt ukomplisert. Kvinner oppgir at religion er viktigere i livet deres enn det menn gjør.

Innvandrerne har generelt lavere utdanningsnivå enn det vi finner i befolkningen som helhet, men det er store forskjeller mellom enkeltland. Kvinner er i flertall både blant dem uten noen utdanning og blant dem med den høyeste utdanningen.

En relativt lav andel av innvandrerne jobber i lederyrker eller yrker som krever høyere utdanning. Innvandrerne opplever i mindre grad jobbsikkerhet enn alle ansatte og de har i større grad jobber med dårlig fysisk og ergonomisk arbeidsmiljø. De rapporterer også at de i mindre grad kan påvirke egen arbeidshverdag. Allikevel rapporterer nesten ni av ti innvandrere at de er tilfreds med jobben sin.

Innvandrerne bruker mer tid på husarbeid enn befolkningen som helhet. Mens det er noe vanligere blant innvandrerne å gi omsorg til personer som er eldre, syke eller funksjonshemmede i egen husholdning, er andelen som gir ulønnet omsorg til personer utenfor egen husholdning noe større i befolkningen. Andelen som har gjort gratisarbeid for organisasjoner siste år er lavere blant innvandrerne enn blant befolkningen generelt, men det er forskjeller etter opprinnelsesland. Innvandrere med lenger botid, bedre norskferdigheter og god helse har oftere deltatt i slikt arbeid.

Syssetning ser ut til å ha stor betydning for norskferdighetene, spesielt for kvinner. I tillegg til innvandrere fra Polen, er det også enkelte innvandrergrupper med lang botid i landet som i minst grad vurderer sine norskferdigheter som gode.

Innvandrerne er noe oftere utsatt for vold og trusler enn befolkningen som helhet, men de oppgir sjeldnere at det er problemer med kriminalitet, vold og hærverk der de bor. De er like utsatt for tyveri og skadeverk som befolkningen som helhet. Innvandrerkvinnene er oftere utsatt for vold enn kvinner generelt i befolkningen.

Nesten 50 prosent av innvandrerne i undersøkelsen har norsk statsborgerskap. I tillegg oppgir 7 prosent at de har søkt. Bedre muligheter i det norske samfunnet og tilhørighet oppgis som de viktigste årsakene til å ønske norsk statsborgerskap.

Innvandrerne opplever at de blir forskjellsbehandlet på grunn av innvandrerbakgrunn på arbeidsplassen, ved ansettelser og i utdanning. I helsevesenet opplever imidlertid de aller fleste å bli likeverdig behandlet.

Tilliten til andre mennesker er lavere blant innvandrerne enn i befolkningen, men tilliten til det politiske systemet, rettsvesenet og politiet er vel så høy blant innvandrerne. Verken i befolkningen eller blant innvandrerne vil flertallet tolerere rasisme, hån av religion og/eller mobbing/trakassering i ytringsfrihetens navn. Som i befolkningen som helhet, gir også majoriteten av innvandrerne støtte til utsagn om at yrkesaktive kvinner er like gode mødre som hjemmeværende kvinner.

En lavere andel av innvandrerne enn befolkningen generelt vurderer sin helse som svært god eller god, og andelen med psykiske helseplager er større blant innvandrerne. Forekomsten av kronisk sykdom og nedsatt funksjonsevne er likevel omtrent den samme blant innvandrerne som i befolkningen. Innvandrere fra Tyrkia, Pakistan og Irak oppgir oftest helseproblemer, mens innvandrere fra Somalia, Eritrea og Polen sjeldnere oppgir det samme.

Innvandrere i Norge har lavere inntekt enn snittet i befolkningen. Det er imidlertid store forskjeller i inntekt for innvandrere fra ulike land. Generelt har innvandrerne i undersøkelsen trangere økonomi enn befolkningen, både når det gjelder å få økonomien til å strekke til, til å klare uforutsette og løpende utgifter og ulike goder.

Abstract

The report presents the results for *immigrants* who have participated in the Survey on living conditions among persons with an immigrant background 2016. The main purpose of the survey was to gain knowledge about the living conditions of immigrants and their Norwegian-born children in Norway, and to update the knowledge gained from previous analyses based on register data and surveys on living conditions. We also wanted to compare the general living conditions in Norway between large immigrant groups and between immigrants and their Norwegian-born children.

The sample for the survey consists of immigrants aged 16-74 with at least two years' residence in Norway, with backgrounds from Poland, Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Turkey, Iraq, Iran, Afghanistan, Pakistan, Sri Lanka, Vietnam, Eritrea and Somalia.

People from Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Iraq, Iran, Afghanistan, Eritrea and Somalia are mainly refugees, while family reunification or family establishment are two of the main reasons for immigration among immigrants from Turkey, Pakistan, Sri Lanka and Vietnam. Among the people from Poland, the majority have come because of work. The median residence time is nine years, but this varies considerably by country of origin: from over 20 years for immigrants from Vietnam, Pakistan and Sri Lanka, to 4-5 years for immigrants from Eritrea and Poland.

In the report, we compare the results for immigrants with results for the population as a whole. The results for the population are weighted to reflect the sample of immigrants in terms of age, sex and place of residence.

Many immigrants feel a strong sense of belonging to both Norway and to their country of origin. The sense of belonging to Norway becomes stronger with residence time, while the sense of belonging to the country of origin decreases correspondingly. More than half want to stay in Norway in the future.

Immigrants are less likely to own the dwelling they live in compared to the entire population. They tend to live in blocks of flats, and they more often experience a poor dwelling standard. Many immigrants live in an overcrowded dwelling. However, considerably fewer consider their dwelling to be too small than those who are objectively defined as living in an overcrowded dwelling.

About two out of three immigrants are either married or cohabiting. The frequency of social contact with family and friends varies by country of origin. Immigrants more often feel lonely than the population as a whole.

The immigrant population is mainly made up of Muslims and Christians. The majority still belong to the religion in which they were raised. Religious affiliation is particularly strong among the people from Eritrea, Pakistan and Somalia. Practising a religion in Norway is perceived to be relatively uncomplicated. Religion is more important to female immigrants than to male immigrants.

Immigrants generally have a lower level of education than the population as a whole, but there are major disparities between individual countries of origin. Women are in the majority in the group without any education, but are also among those with the highest education.

A relatively low proportion of immigrants work in managerial positions or in occupations that require higher education. Fewer immigrants experience job security than employees as a whole, and they are more likely to work in a poor physical and

ergonomic working environment. They also report that they have less influence on their own working day. Nevertheless, almost nine out of ten immigrants report that they are satisfied with their job.

Immigrants spend more time on domestic work than the population as a whole. Immigrants are more likely to care for people who are elderly, ill or disabled within their own households, while the proportion that provides unpaid care for people outside their own household is somewhat larger in the general population. The proportion of people doing unpaid work for organizations in the last year is lower among immigrants than among the general population, but there are disparities according to the country of origin. Immigrants with a long period of residence, good Norwegian skills and good health more often participate in such work.

Immigrants in employment appear to have a higher level of Norwegian skills than other immigrants, and this is particularly the case for women. Immigrants from Poland and some other immigrant groups with a long period of residence in Norway are less likely to consider their Norwegian skills to be good.

Immigrants are more often subjected to violence and threats than the population in general, but they rarely state that there are problems with crime, violence and vandalism where they live. They are as vulnerable to theft and criminal damage as the population in general. Immigrant women are more often subjected to violence than women in the general population.

Almost 50 per cent of immigrants in the survey have Norwegian citizenship, and a further 7 per cent state that they have applied for it. The main reasons for wanting to become a Norwegian citizen are to improve their prospects in Norwegian society and to feel a greater sense of belonging.

Immigrants find that they are being discriminated against in the labour market, in the workplace and in education because of their immigrant background. However, in health care, most of the immigrants feel that they are treated equally.

Trust in other people is lower among immigrants than in the general population, but trust in the political system, the judiciary and the police is equally high among immigrants as in the general population. The majority of both the general population and the immigrant population will not tolerate racism, the mockery of religion and/or bullying/harassment in the name of freedom of speech. The statement that working mothers are just as good mothers as those at home with their children was also supported by the majority of the immigrants and the general population.

A lower proportion of immigrants consider their health to be very good or good compared to the general population, and the proportion with mental health problems is higher among immigrants. However, the incidence of chronic illness and disability is approximately the same among immigrants as in the general population. Immigrants from Turkey, Pakistan and Iraq report the most health problems, while immigrants from Somalia, Eritrea and Poland rarely report such problems.

Immigrants in Norway have lower incomes than the average population. However, there are major income disparities among immigrants from different countries. The immigrants in the survey generally struggle more with their economy than the general population in terms of making ends meet and managing unforeseen and ongoing expenses.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	4
Abstract	6
1. Hvorfor ny levekårsundersøkelse blant innvandrere?	11
<i>Lars Østby</i>	11
1.1. Innledning	11
1.2. Endringer i innvandringen siden 2006.....	11
1.3. Nye problemstillinger siden sist.....	14
1.4. Hvorfor en egen undersøkelse?.....	15
1.5. Formålene ved LKI 2016.....	17
1.6. Levekårsundersøkelser tjener mange hensikter	19
1.7. Bruk av undersøkelsen	21
2. Metode og utvalg	23
<i>Kjersti Stabell Wiggen</i>	23
2.1. Valg av populasjon.....	23
2.2. Gjennomføring av undersøkelsen	25
2.3. Frafall.....	25
2.4. Utvalgsskjevhet og usikkerhet ved dataene	27
2.5. Utvalgsundersøkelser versus registerdata	28
3. Om presentasjonen av resultatene	29
<i>Kjersti Stabell Wiggen</i>	29
3.1. Sammenligning med resultater fra forrige LKI.....	29
3.2. Sammenligning med befolkningen generelt	30
3.3. Sammenligning av resultater for de ulike landene	31
3.4. Innvandrere generelt.....	33
4. Bakgrunn fra opprinnelseslandet	34
<i>Silje Vatne Pettersen</i>	34
4.1. Mange kvinner kommer på grunn av familie	34
4.2. Nesten halvparten hadde familie eller venner i Norge	35
4.3. Flest oppvokst i storby, særlig kvinner	37
4.4. Mange snakker norsk hjemme.....	38
4.5. Andre språk som snakkes hjemme.....	39
4.6. Mange var yrkesaktive i opprinnelseslandet	40
4.7. Mange har mødre uten utdanning.....	41
4.8. Foreldres hovedaktivitet i opprinnelseslandet	42
4.9. Oppsummering	43
5. Transnasjonale bånd og tilhørighet	45
<i>Silje Vatne Pettersen</i>	45
5.1. Familie utenfor Norge	46
5.2. Tre av fire har besøkt opprinnelseslandet.....	47
5.3. Ferie viktigste årsak til å besøke opprinnelseslandet.....	48
5.4. Ikke like vanlig å få besøk fra opprinnelseslandet.....	49
5.5. En av fire eier bolig i utlandet.....	50
5.6. Mange sender penger til familie eller venner	51
5.7. Bidrar til humanitært arbeid og utviklingsprosjekt.....	51
5.8. Tilhørighet til opprinnelseslandet og Norge.....	52
5.9. Hvor har du lyst til å bo i fremtiden?.....	55
5.10. Oppsummering	55
6. Bolig og boforhold	57
<i>Signe Vrålstad</i>	57
6.1. Bostedsstrøk	57
6.2. Å eie sin egen bolig.....	58
6.3. Halvparten eier sin egen bolig.....	59
6.4. Eierandelen øker med økende botid	60
6.5. Eierandel etter husholdningstype	62
6.6. Fire av ti innvandrere fra Polen eier en bolig i utlandet	63
6.7. Innvandrene bor oftere i leilighet.....	64
6.8. Én av tre bor trangt	64
6.9. Hvordan er boligstandarden?.....	66
6.10. Hvor fornøyd er folk med boligen sin?	67

6.11. Har leietakere dårligere boligstandard enn eiere?	67
6.12. Oppsummering	68
7. Sosial kontakt	70
<i>Toril Sandnes</i>	70
7.1. Vennskap og kontakt med familien	70
7.2. Samboer, ektefelle eller ingen av delene	71
7.3. Kontakt med foreldre og barn	72
7.4. Varierende kontakt med søsken	74
7.5. Få har besteforeldre i Norge	76
7.6. De fleste har en god venn	77
7.7. Ofte kontakt med gode venner	78
7.8. Mange har en fortrolig venn	80
7.9. Mer ensomhet blant innvandrerne	80
7.10. Oppsummering	81
8. Religion	82
<i>Anette Walstad Enes</i>	82
8.1. Flest muslimer og kristne i undersøkelsen	82
8.2. Flest beholder troen de er oppdratt i	85
8.3. Religion – en viktig faktor i livet	87
8.4. Lett å utøve sin religion i Norge	88
8.5. Halvparten av eritreerne deltar ukentlig på møter	90
8.6. Spørsmål om religion – en inngripen i den private sfære?	92
8.7. Oppsummering	92
9. Utdanning	93
<i>Kristin Egge-Hoveid</i>	93
9.1. LKI supplerende kilde til innvandreres utdanning	94
9.2. Hvilken kompetanse har voksne innvandrere med seg til Norge?	96
9.3. Utdanningsnivå oppgitt i LKI	98
9.4. Oppsummering	100
10. Arbeid og arbeidsmiljø	102
<i>Mathias Killengreen Revold</i>	102
10.1. Tilknytning til arbeidslivet	103
10.2. Heltid eller deltid	104
10.3. Hvor jobber innvandrerne?	106
10.4. Fast eller midlertidig ansatt?	109
10.5. Jobbsikkerhet	109
10.6. Fysisk arbeidsmiljø	111
10.7. Psykososialt arbeidsmiljø	113
10.8. Yrkesrelaterte helseplager og sykefravær	115
10.9. Hva med dem som ikke er yrkesaktive?	116
10.10. Årsak til at man ikke er i betalt arbeid	118
10.11. Oppsummering	119
11. Ubetalt arbeid	120
<i>Mari Lande With</i>	120
11.1. Husarbeid	121
11.2. Ulønnet omsorgsarbeid	123
11.3. Gratisarbeid for organisasjoner	125
11.4. Oppsummering	129
12. Norskferdigheter	130
<i>Kjersti Stabell Wiggen</i>	130
12.1. Flertallet har fått norskopplæring	131
12.2. Mange valgte norsk som intervjuoppråk	132
12.3. Halvparten har gode norskferdigheter	133
12.4. Variasjoner etter sysselsetting, utdanningsnivå og alder ved innvandring	135
12.5. Sysselsetting har betydning for norskferdighetene – spesielt for kvinnene	137
12.6. Å snakke norsk er enklest	138
12.7. Størsteparten av de sysselsatte snakker norsk på jobben	139
12.8. En av fem har fått hjelp til oversetting	140
12.9. Oppsummering	143

13. Utsatthet for lovbrudd	144
<i>Kristin Egge-Hoveid</i>	144
13.1. Innvandrere oftere ofre for vold og trusler	144
13.2. Unge innvandrere mest utsatt	145
13.3. Innvandrerkvinner mer utsatt enn kvinner generelt	147
13.4. Forskjeller etter opprinnelsesland	148
13.5. Oppsummering	151
14. Statsborgerskap	152
<i>Silje Vatne Pettersen</i>	152
14.1. Hvem kan søke om norsk statsborgerskap?	152
14.2. Stor oppslutning om norsk statsborgerskap	153
14.3. De fleste har søkt selv	154
14.4. Botid betyr mye	154
14.5. Mange har også et annet statsborgerskap	156
14.6. Søker på grunn av tilhørighet og bedre muligheter	156
14.7. Årsaker til ikke å ønske norsk statsborgerskap	158
14.8. Halvparten vil søke om norsk statsborgerskap hvis de får beholde sitt opprinnelige	158
14.1. Oppsummering	159
15. Diskriminering	160
<i>Karin Hamre</i>	160
15.1. Mange opplever forskjellsbehandling på arbeidsplassen	162
15.2. Diskriminering ved ansettelse	164
15.3. Mindre diskriminering ved utdanningsinstitusjoner	165
15.4. Mange opplever likeverdig behandling i helsevesenet	166
15.5. Andre områder hvor innvandrere kan oppleve forskjellsbehandling	167
15.6. En av fem har opplevd innvandrerrelatert forskjellsbehandling	170
15.7. Oppsummering	170
16. Holdninger, verdier og tillit	172
<i>Svein Blom</i>	172
16.1. Tillit til andre mennesker	173
16.2. Tillit til det politiske systemet	174
16.3. Tillit til rettsvesen og politi	176
16.4. Betydningen av demokratisk styresett	177
16.5. Alder, kjønn og botid	178
16.6. Ytringsfrihet versus andre hensyn	179
16.7. Kjønnroller	183
16.8. Betingelser for et lykkelig ekteskap	186
16.9. Oppsummering	189
17. Helse	191
<i>Svein Blom</i>	191
17.1. Egenevaluering av helsen	192
17.2. Nedsatt funksjonsevne	194
17.3. Sykdomspanorama	196
17.4. Psykiske helseproblemer	197
17.5. Trening eller mosjon	200
17.6. Røyking	201
17.7. Alkohol	202
17.8. Kroppsmasseindeks (BMI)	203
17.9. Bruk av helsetjenester	205
17.10. Oppsummering	207
18. Økonomisk romslighet	209
<i>Anette Walstad Enes</i>	209
18.1. Strekker pengene til?	212
18.2. Når uventede utgifter kommer plutselig	214
18.3. Når boligen «koster skjorta»	215
18.4. Én av ti har problemer med å betale husleie	216
18.5. Få har betalingsproblemer med å holde boligen varm	217
18.6. Noen har ikke råd til å reise bort på ferie	217
18.7. Størst barnefattigdom blant innvandrere	219
18.8. Oppsummering	222
Referanser	224
Figurregister	235
Tabellregister	238

1. Hvorfor ny levekårsundersøkelse blant innvandrere?

Lars Østby

1.1. Innledning

Den første rapporten med resultater fra LKI 2016

I denne rapporten legger vi fram de første resultatene fra «Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016» (LKI 2016), som ble gjennomført fra november 2015 til juni 2016. Vi tar i denne rapporten sikte på en bred, men ikke dyptgående presentasjon av hovedresultatene. Mer inngående analyser vil følge seinere, både fra Statistisk sentralbyrå og fra andre forskningsmiljøer. I undersøkelsen ble innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre intervjuet, med delvis overlappende spørreskjemaer. Denne rapporten inneholder resultater bare for innvandrerne, en tilsvarende rapport om innvandrernes norskfødte barn vil komme midt i 2018.

Innvandrere defineres som personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.

Tre tidligere levekårsundersøkelser blant innvandrere

Statistisk sentralbyrå har gjort tilsvarende undersøkelser i 1983 (Støren, 1987), i 1996 (Blom, 1998) og i 2005/2006 (Blom og Henriksen, 2008). Undersøkelsen i 1983 hadde et utvalg innvandrere fra Pakistan, Tyrkia, Vietnam og Storbritannia. I 1996 var Storbritannia ute fordi deres levekår skilte seg lite fra gjennomsnittet i Norge, og Sri Lanka, Chile, Somalia, Iran og tidligere Jugoslavia¹ kom i tillegg. I 2006 kom Irak med, likeens Bosnia-Hercegovina og Serbia-Montenegro av landene i det tidligere Jugoslavia.

På grunnlag av disse tre undersøkelsene og de endringer som har skjedd i innvandringens karakter og sammensetning de siste årene, og med nye krav om integrering og deltakelse i Introduksjonsordningen (Meld. St. 30 (2015-2016), 2016) mente Statistisk sentralbyrå at det var behov for å vurdere en ny undersøkelse om lag ti år etter den foregående. En ny undersøkelse skulle ikke være en kopi av den foregående, men med den som utgangspunkt skulle man i planleggingen av den nye undersøkelsen:

1. Trekke inn ny kunnskap om innvandring og integrering
2. Se til at det nye innvandringsmønsteret med mange arbeidsinnvandrere fra EU blir ivaretatt
3. Tilpasse seg de nye registrene som er kommet til
4. Ta rimelig hensyn til nye problemstillinger som er blitt aktuelle siden forrige undersøkelse

Utredning av nye behov gjort i 2012

En utredning av hvordan disse og andre spørsmål kunne besvares i en eventuell ny undersøkelse ble gjort i 2012 (Henriksen, Østby, og Normann, 2012), og Statistisk sentralbyrå konkluderte med at det var behov for en ny undersøkelse, og det daværende Barne-, familie- og likestillingsdepartementet var enig i dette.

1.2. Endringer i innvandringen siden 2006

Da forrige levekårsundersøkelse blant personer med innvandrerbakgrunn ble gjort i 2005/2006 (LKI 2005/2006), hadde den sterke arbeidsinnvandringen fra de landene som var blitt nye medlemmer i EU fra mai 2004², så vidt startet. I tillegg var det slik

¹ Det som en gang var Jugoslavia var delt opp i flere stater i 1996. Vi hadde allerede da et stort antall flyktninger fra Bosnia-Hercegovina, som med vel 10 000 var den fjerde største innvandrergruppen. De ble analysert i et felles-nordisk prosjekt, og derfor ikke tatt med i vårt utvalg.

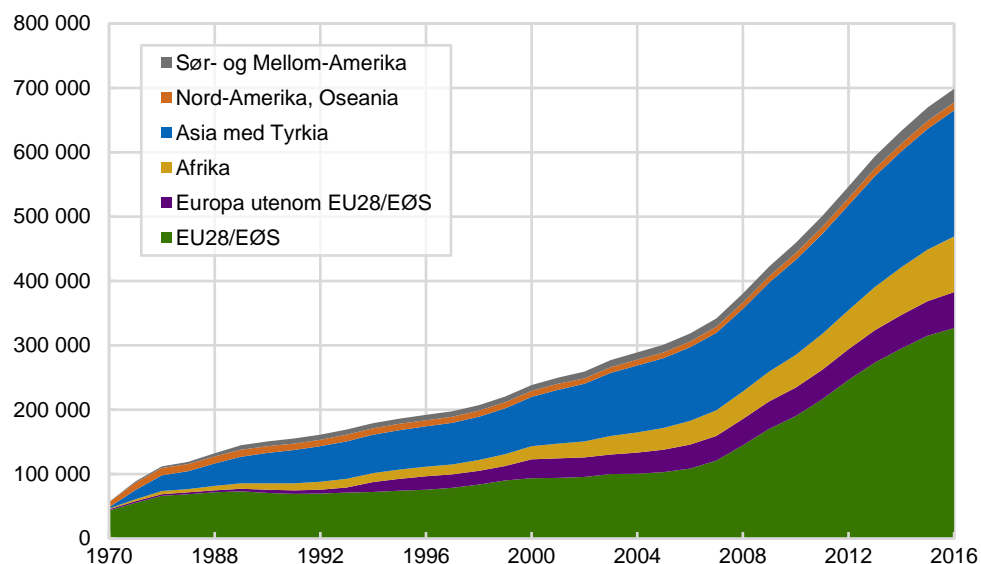
² Estland, Latvia, Litauen, Polen, Slovakia, Slovenia, Tsjekia og Ungarn, og Malta og Kypros i Middelhavet

at for at svarene ikke skulle være for mye preget av startproblemer etter ankomst til Norge, ble ikke personer med kortere botid enn to år inkludert i utvalget. Trekkgrunnlaget for undersøkelsen i 2006 var begrenset til å gjelde personer som har bodd i Norge i minst to år per 1. september 2005. I praksis betød det de personene som var bosatt i Norge før 1. september 2003, altså før EU-utvidelsen.

Våre egne behov for arbeidskraft har skapt de største innvandrerstømmer noen gang, fra Polen, Litauen og andre land. Samtidig er det til stadighet konfliktområder i verden som gir opphav til at nye grupper er på flukt. Det siste eksempelet er Syria, men også Afghanistan og Irak. Mer nasjonale problemer, som i Eritrea og Somalia har gitt opphav til at mange søker, og får, beskyttelse i Norge. Det er også blitt mange flere steder hvor folk fra ulike land møtes, og kunnskapen om andre land blir stadig bedre. Dermed blir også oppmerksomheten rundt mulighetene i andre land større.

Antallet innvandrere har økt fra 50 000 i 1970 til nesten 700 000 ved inngangen til 2016. Vi ser av figur 1.1 at antallet fra Asia og Afrika har vokst stadig raskere, men at den største veksten er kommet fra EU. Dette gjelder særlig fra de nye medlemslandene etter 2006.

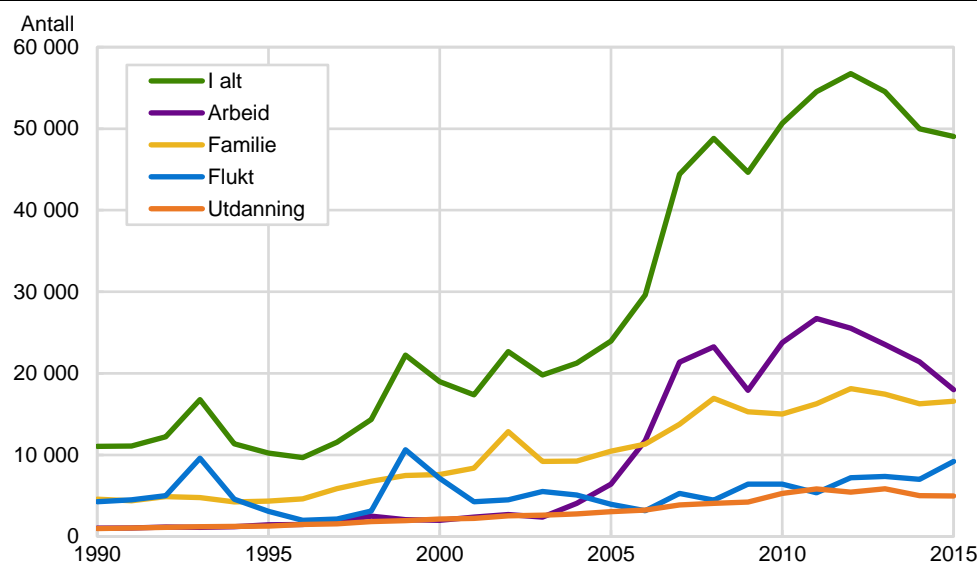
Figur 1.1 Antall innvandrere bosatt i Norge 1970-2016, etter landbakgrunn (gruppert)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 1.2 viser ikke-nordiske innvandringer 1990-2015 etter innvandringsgrunn. Innvandringen har vært mye høyere etter 2006 enn den var tidligere. Dette skyldes særlig arbeidsinnvandring, og tilhørende familieinnvandring. Antallet flyktninger har økt jevnt og langsomt etter 2001, men vil trolig vise langt høyere tall for 2016 og 2017 som følge av alle asylsøkerne høsten 2015. Mellom 2006 og 2015 utgjorde flyktninger og deres familietilknyttede mindre enn en firedel av all ikke-nordisk innvandring.

Figur 1.2 Ikke-nordiske innvandring, etter innvandringsgrunn. 1990-2015

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1.1 viser antall innvandrere ved inngangen til 2006 og 2016 for de 32 land med flest innvandrere i Norge i 2016. Antall innvandrere vokste fra 320 000 i 2006 til 700 000 i 2016. Innvandererandelen i befolkningen ble nesten fordoblet, fra 6,8 til 13,4 prosent.

Arbeidsinnvandring fra nye EU-land

Av de store innvandererlandene, er tilveksten i antall størst for innvandrere fra Polen og Litauen: Antallet innvandrere fra Polen økte fra 11 000 i 2006 til 84 000 i 2014, antallet fra Litauen økte fra 2 000 til 33 000 i samme periode. Økningen har så avtatt.

... og nye flyktningsgrupper

Det er også blitt flere flyktninger etter 2006. Antallet innvandrere fra Syria og Eritrea er nesten ti-doblet, og tilveksten fra Somalia har vært sterk (om lag 15 000). Det har lenge kommet mange asylsøkere fra Eritrea og Somalia, og de har hatt stor sannsynlighet for å få opphold i Norge. Tilstrømningen fra Afghanistan har variert mer, men har i perioder vært stor. Afghanistan og Eritrea kom med i utvalget for undersøkelsen.

Fra andre land har det vært sterk tilvekst fra Sverige (om lag 15 000), og fra Tyskland, Filippinene og Thailand (10-12 000). Antallet innvandrere fra Bosnia-Hercegovina, Chile, Danmark, Finland, Sri Lanka og Vietnam vokste med om lag 10 prosent eller mindre fra 2006 til 2016.

Det store antallet asylsøkere som kom til Norge høsten 2015 har vakt stor oppmerksomhet, med særlig mange fra Syria, Afghanistan og Irak (Østby, 2016b). Disse asylsøkerne har ikke kunnet påvirke vårt utvalg, siden de fleste av dem som får bli i Norge blir bosatt i løpet av 2016, og utvalget er trukket blant innvandrere bosatt før 1.10.2013.

Tabell 1.1 Antall innvandrere i Norge fra de 32 største innvandringslandene¹. 2006 og 2016

	2006	2016
I alt	318 513	698 551
Enkeltland		
Polen	10 938	95 724
Litauen	1 903	37 376
Sverige	22 472	37 134
Somalia	13 712	28 300
Tyskland	12 035	24 909
Irak	16 494	22 154
Danmark	17 779	19 827
Filippinene	7 556	19 776
Pakistan	15 482	19 571
Eritrea	1 947	17 592
Thailand	7 553	17 518
Russland	9 813	17 058
Iran	12 148	16 462
Storbritannia	10 429	14 475
Afghanistan	5 956	14 233
Vietnam	12 245	13 608
Bosnia-Hercegovina	12 718	13 474
Romania	1 628	13 380
Tyrkia	9 337	11 142
India	4 722	10 954
Latvia	742	9 963
Kosovo²	10 042	9 896
Syria	1 052	9 710
Sri Lanka	8 104	9 092
USA	6 639	8 446
Kina	4 478	8 350
Island	3 259	8 198
Nederland	4 283	7 729
Etiopia	2 670	7 410
Bulgaria	1 121	6 415
Finland	5 982	6 232
Chile	5 696	6 191

¹ Landene som er med i utvalget til LKI 2016 er uthevet

² Landet Kosovo eksisterte ikke i 2006, og vi kan bare gi tall for daværende Serbia og Montenegro

Kilde: Statistisk sentralbyrå

1.3. Nye problemstillinger siden sist

Behov for kunnskap om arbeidsinnvandrere

De nærmeste årene etter 2006 var det størst interesse for arbeidsinnvandringen, både fordi tallene var så store og fordi etterspørselen etter arbeidskraft i det norske arbeidsmarkedet var mye større enn det som kunne dekkes innenlands. Detaljerte opplysninger om innvandringsgrunn for hele perioden etter 1990, finnes i Statistisk sentralbyrås statistikk over innvandrere etter innvandringsgrunn (SSB, 2016f). Det var også stor interesse for om arbeidsinnvandrerne fra de nye medlemslandene i EU ville reise tilbake like raskt som andre arbeidsinnvandrere fra EU hadde gjort. Eller kanskje de ville følge mønsteret fra arbeidsinnvandrerne fra 1970-tallet og framover, og slå seg ned her? Når man får familien hit, tas det som et tegn på at innvandrerne kommer til å bli her på mer permanent basis. Derfor ble det stadig viktigere å følge med på familieinnvandring til disse nye gruppene, se for eksempel Dzamarija og Sandnes (2016).

Fokuset på flyktninger beholdes

Også blant flyktningene har det skjedd store endringer, i 2006 var det flest flyktninger fra Bosnia-Hercegovina, Irak, Iran, Somalia og Vietnam. I 2016 var det flest fra Somalia, og det var kommet flest nye i perioden fra Eritrea og Afghanistan. De siste par årene har det kommet aller flest flyktninger fra Syria (om lag 15 000 i 2015-2016), men de er kommet for sent til å være med i vårt utvalg av personer som bodde i Norge 1.10. 2013. Vi velger å legge stor vekt på beskrivelsen av flyktingers levekår og integrering, fordi vi antar at interessen for dette er stor, også for flyktninger som kom tidligere. Det vil ta noen år før en vet hvordan det går med dem som søkte asyl høsten 2015.

Tillit, verdier og holdninger er nye tema

Etter hvert som det er blitt flere innvandrere i Norge fra land som ligger oss fjernt, geografisk, politisk, kulturelt og religiøst, er det en økende uro knyttet til om

innvandrernes holdninger og verdier kan eksistere i likeverdig samvirke med de verdiene som tradisjonelt har vært vanligst i Norge. Det har også vært reist tvil om den tilliten vi har til hverandre og til myndighetene, kan holdes ved like også når det kommer mange innvandrere (NOU 2017:2, 2017). Særlig har mange vært urolig for konsekvensene av innvandringen fra muslimske land. Vi har derfor denne gang tatt med noen spørsmål som kan brukes til å belyse slike problemstillinger. Gjennom å bruke spørsmål om for eksempel tillit til ulike instanser og holdninger til ytringsfrihet og likestilling som er stilt i andre utvalgsundersøkelser, har vi etablert et grunnlag for å sammenlikne innvandrernes svar med befolkningen generelt.

Langsiktig kunnskapsbehov

En undersøkelse som LKI 2016 tar utgangspunkt i de langsiktige kunnskapsbehovene og har fokus på de lange linjer, mer enn å rette seg inn bare mot de dagsaktuelle problemstillingene. For dypere kunnskap om slike problemstillinger må andre instrumenter tas i bruk. Undersøkelsen gir også et kunnskapsgrunnlag om innvandring generelt, som man kan trekke på enten den mest aktuelle problemstillingen er knyttet til flukt, arbeid eller familie.

For å få til dette kunnskapsgrunnlaget, kreves blant annet at de ulike innvandrergruppene (flyktninger, arbeidsinnvandrere, familieinnvandrere) kan settes i relasjon til hverandre. Nettopp ved ikke å gjøre undersøkelsen for sterkt preget av dagsaktuelle problemstillinger, vil den være relevant for analyseformål i mange år framover. Innvandrergruppens sammensetning vil endre seg i mye raskere takt enn de prosessene og sammenhengene som brukes til å beskrive og forklare innvandrernes levekår. Den årlige innvandringen følges nøye i den løpende statistikken (se SSB, 2016f).

1.4. Hvorfor en egen undersøkelse?

Siste samlede beskrivelse av innvandreres levekår er fra 2006

De tre levekårsundersøkelsene blant innvandrere som er gjort tidligere (se avsnitt 1.1) ga mye nyttig informasjon om hvordan situasjonen var på undersøkelsestidspunktet. Det manglet en bred, oversiktlig og godt oppdatert beskrivelse av hvordan innvandrerne i Norge «har det» i dag.

Kunnskaper om innvandrernes levekår som er representative for alle innvandrere, eller store grupper av innvandrere, kan vi i hovedsak få gjennom tre ulike kilder: Registerdata, utvalgsundersøkelser som allerede gjennomføres i Statistisk sentralbyrå, og gjennom egne levekårsundersøkelser for innvandrere.

SSB publiserer løpende mer fragmenterte beskrivelser

Statistisk sentralbyrå gjør løpende grundige beskrivelser av mange sider ved innvandrernes liv i Norge, alle ved bruk av registerdata. For demografiske forhold viser vi til nøkkeltallsidene for innvandring og innvandrere (SSB, 2016h), og nøkkeltall for befolkningen (SSB, 2016g). Hovedtrekkene i innvandrernes demografi er beskrevet hos Østby (2016c). Noen tilsvarende samlede statistikk-sider har vi ikke for levekår, men Østby (2016a) gir en kortfattet oversikt over enkelte sider ved innvandrernes levekår, sammen med noen referanser.

Vi har også bare i 2016 en lang rekke andre publikasjoner som gir beskrivelser av innvandrere, for eksempel inntektsmobilitet (Epland, 2016), valgdeltakelse (Kleven og Aalandslid, 2016), barn og unge med innvandrerbakgrunn (Dzamarija, 2016b), overkvalifisering blant innvandrere i arbeidslivet (Wold og Håland, 2016), kulturvaner (Vaage, 2016), unge med innvandrerbakgrunn i arbeid og utdanning (Olsen, 2016), og i fakta om utdanning (SSB, 2016d). Vi nevner også rapporten om sekundærflytting (Thorsdalen, 2014), og noen av de samlepublikasjonene som er utgitt, som temautgaver av Samfunnsspeilet i 2016, 2013 og 2006 (Samfunnsspeilet, 2006/4, 2013/5, 2016/4), og Statistiske analyser, sist i 2010 (Henriksen, Østby, og Ellingen, 2010).

*Mange viktige
levekårsområder blir ikke
dekket av registerdata*

Henriksen et al. (2012) utreder om det til tross for all registerbasert kunnskap vil være behov for en ny intervjuundersøkelse om levekår. En viktig bakgrunn for hvorfor det var behov for en utvalgsundersøkelse om innvandreres levekår, er det store mangfold som gruppen har. Gjennom bruk av registre kan vi få fram mangfoldet i for eksempel demografisk atferd (ekteskapsmønster, fruktbarhet etc.), i utdanningsdeltakelse og i arbeidsdeltakelse. Ved å kople disse registrene, kan vi se hvordan de ulike registervariable i samvirke påvirker levekårene, men fortsatt er det mange viktige områder som ikke er dekket av registre, for eksempel helse, religion og religiøst liv, sosial kontakt, arbeidsmiljø og språkkunnskaper, og også forhold knyttet til bakgrunn og kontakt med opprinnelseslandet.

Det er bare gjennom utvalgsundersøkelser vi kan innhente denne type informasjon, og se hvordan sammenhengen mellom de ulike områdene er, for eksempel hvordan arbeidsmiljøet og helse henger sammen, hvordan livskvalitet henger sammen med tilknytningen til arbeidsmarkedet, eller hvorvidt opplevd diskriminering eller språkkunnskaper har noe å si for tilknytning til arbeidsmarkedet. Jo mer vi vet om innvandrernes levekår og den atferden som virker inn på levekårene, og om forskjeller gruppene mellom, jo mer nytte har vi av å kjenne til den bakgrunnen innvandrerne har fra opprinnelseslandet. I det hele tatt er det viktig å kartlegge erfaringene knyttet til den delen av innvandrernes liv som ikke fanges opp av registre i Norge. Innvandrernes oppfatninger og holdninger er også viktig når vi skal forstå innvandrernes liv i Norge. Vi vil da kunne se nærmere på nyansene i sammenhengen mellom for eksempel forhold til opprinnelseslandet eller tillit til ulike instanser og hvordan innvandrere føler at deres tilknytning til Norge er. Slike spørsmål kan vi få belyst bare ved å spørre innvandrerne selv, og det kreves at alle relevante variable er målt for de samme personene.

Registerdata

Dette er i Norge den viktigste og mest detaljerte kilden til demografisk kunnskap om hele gruppen av innvandrere. Registerdata gir stadig mer kunnskap om innvandrerne i Norge, og det publiseres mye statistikk og analyse innenfor både demografi og levekår (for eksempel utdanning, arbeid og inntekt) hvor innvandrere er hovedfokus eller en viktig kategori. I de fleste statistikkene hvor det er relevant å omtale innvandrere spesielt, så gjøres det. Utnyttingen av dataene blir stadig bedre etter hvert som alle statistikker og mange analyser bruker de samme standard definisjoner og grupperinger.

Det skjer også en utvikling på registerfronten, hvor det noen ganger utvikles nye registre, dels knyttet bare til innvandrere, som for eksempel innvandringsgrunn fra 2006 (SSB, 2016f), dels generelle registre hvor innvandrerne utgjør en gruppe på linje med andre, som bolig- og husholdningsregistre.

*Registerdata dekker hele
populasjonen, men har et
begrenset tilfang av variable*

Vår grunnholdning er at løpende beskrivelser av innvandreres demografi, utdanning, inntekt, sysselsetting etc. og hvordan disse forandrer seg, primært bør gjøres ved hjelp av registerdata, slik Statistisk sentralbyrå har gjort i en årrekke. Registerdata gir oss informasjon om hele populasjonen, men mangler imidlertid ofte både tematisk bredde og dybde.

Generelle levekårsundersøkelser

Det gjennomføres en rekke utvalgsundersøkelser om befolkningens levekår, hvor innvandrerne utgjør samme andel i utvalget som de gjør i den befolkningen som analyseres. Den mest omfattende generelle levekårsundersøkelsen er Levekårsundersøkelsen EU-SILC. Det er også levekårsundersøkelser som er orientert mot mer avgrensede temaer, som Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø og Levekårsundersøkelsen om helse (EHIS). Disse undersøkelsene samler inn detaljert informasjon om ulike sider ved folks objektive og subjektive levekår som registrene ikke kan fange opp. Dette inkluderer informasjon om for eksempel helse, sosialt

nettverk, ubetalt arbeid, økonomisk deprivasjon, boforhold og arbeidsmiljø, samt gir mulighet til å se disse temaene på tvers. Vi har hentet mange av spørsmålene i LKI 2016 fra disse tre undersøkelsene, slik at vi kan sammenlikne svarene i vår undersøkelse med de svarene som befolkningen gir.

Statistisk sentralbyrås ordinære levekårsundersøkelser har ønsket bredde, men for få innvandrere i utvalget

Disse undersøkelsene er gjennomgått og vurdert i Henriksen et al. (2012). Med knapt 15 prosent innvandrere i befolkningen, er det klart at i mange av disse undersøkelsene er utvalgene for små til å kunne gi resultater for enkeltland, eller til å brytes ned på særlig detaljerte demografiske grupper, for eksempel etter alder eller innvandringsgrunn. Skulle innvandrerne i disse levekårsundersøkelsene vært analysert separat, måtte vi forlatt målsettingen om å sammenlikne innvandrere fra ulike land, og gjøre analysene for bare to-tre brede grupper av innvandrere. I tillegg kommer at frafallet blant innvandrerne totalt sett er høyere enn blant øvrig befolkning (se kapittel 2). De innvandrerspesifikke temaene er heller ikke dekket opp i de ordinære levekårsundersøkelsene, som for eksempel bakgrunn fra opprinnelseslandet og kontakt med opprinnelseslandet.

Andre utvalgsundersøkelser

Statistisk sentralbyrå gjør også mange andre undersøkelser som er knyttet tematisk opp mot levekår. I disse varierer mulighetene for innvandreranalyser en god del. De aller fleste har for få innvandrere til at det kan gjøres inngående analyser av gruppen. Gjennomgående kan en ikke gjøre en finere deling enn i to grupper dersom innvandrerutvalget skal analyseres separat. Det er noen unntak, enten der hvor det er svært store utvalg (som i Arbeidskraftundersøkelsen (AKU), Wold og Håland (2016)), eller hvor det trekkes et tilleggsutvalg av innvandrere, som i Valgundersøkelsene (Kleven og Aalandslid, 2016), og Kultur- og mediebruksundersøkelsen 2013 (Vaage, 2016). Undersøkelsen «Kartlegging av innvandrernes utdanning før innvandring» omfattet alle innvandrere uten oppgitt utdanning i registeret over befolkningens utdanning, for å supplere dette registeret (Steinkellner, 2015).

Tilleggsutvalg i andre undersøkelser kan belyse enkelttemaer, men ikke sammenhenger på tvers

Alle disse datakildene kan utnyttes for å få kunnskaper om innvandrere i Norge. Tilleggsutvalg av innvandrere i andre undersøkelser er grunnlag for gode analyser, men dette vil være bare en begrenset del av de forhold som LKI 2016 dekker. Disse alternative, i og for seg gode datakildene, vil ikke kunne gi et samlet, enhetlig bilde av innvandrernes levekår og integrering, og de vil vanskelig kunne tilby respondentene intervju på deres morsmål.

1.5. Formålene ved LKI 2016

Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 har i hovedsak åtte formål. Disse formålene vil virke styrende for den populasjonen og det utvalget som undersøkelsen tar for seg. Populasjon og utvalg blir nærmere beskrevet i kapittel 2. Vi skal her se litt mer detaljert på de formålene som ble lagt til grunn.

1. Å få kunnskap om innvandrernes levekår i Norge.

Statistisk sentralbyrå har som en viktig oppgave å kartlegge levekårene for alle grupper i Norge, og legger stor vekt på å kartlegge levekårene blant utsatte grupper, og grupper som er manglende dekket gjennom de løpende levekårsundersøkelsene. Befolkningen med innvandrerbakgrunn har vokst meget raskt, som vi har sett; fordoblet fra 2006 til 2016. De er likevel for få og for heterogene til at deres levekår kan bli godt nok beskrevet gjennom de generelle levekårsundersøkelsene.

2. Å få kunnskap om viktige sider ved innvandreres levekår som ikke fanges opp i registrene.

Registerdata er de beste kildene for mange typer analyser, men det er mange typer variabler som ikke finnes i registre. Slike variable er i av stor betydning for å forstå levekårene i alle grupper, og i tillegg for innvandrerne kommer forhold som skriver seg tilbake til før innvandringen. Registeranalyser viser at innvandrere skiller seg fra

øvrige befolkning på flere områder, for eksempel sysselsetting, utdanning og inntekt, og det er behov for mer dybdekunnskap.

3. *Sammenlikne innvandrernes levekår med de generelle levekårene i Norge.*
Dette ivaretas ved at flest mulig spørsmål ble tatt fra Statistisk sentralbyrås øvrige representative intervjuundersøkelser. Dette kan selvfølgelig ikke gjelde spørsmål som er innvandrerspesifikke. For demografiske og økonomiske forhold som best beskrives med registerdata, blir sammenlikningene godt ivaretatt.

4. *Sammenlikne levekårene for de ulike store innvandrergroppene.*
Ved å konsentrere utvalget om et fåtall land, får vi mulighet til å sammenligne levekårene for noen av de største innvandrergroppene i Norge. Hadde vi trukket et sannsynlighetsutvalg blant alle innvandrere, ville svært mange land blitt representert med så få respondenter at vi ikke kunne sammenliknet på landnivå, og heterogeniteten i utvalget ville gjort mange analyser umulige. Analyser av både registerstatistikk og levekårsdata har vist at innvandrere fra samme land kan ha mye til felles, samtidig som innvandrere fra naboland kan være svært forskjellige. Flere multivariate analyser har vist at landbakgrunn fortsatt har en betydelig forklaringskraft selv etter kontroll for andre relevante variabler (Blom, 2002, 2010a, 2010b; Elgvin og Tronstad, 2013; Tronstad og Rogstad, 2012). Det premisset vi la til grunn om at alle skulle tilbys intervju på sitt morsmål, gjorde også at vi måtte begrense oss til utvalgte land.

5. *Sammenlikne levekårene blant innvandrerne for forskjellige tidspunkter.*
Dette blir ivaretatt ved at de fleste landgruppene som var med i de foregående undersøkelsene også er med i denne. Det gir oss mulighet til å se utviklingen fra måling til måling for de samme grupper. Siden vi har tatt inn tre nye land i 2016-undersøkelsen, er ikke samletall for innvandrerne sammenliknbare mellom undersøkelsene i 2005/2006 og 2016 (mer om dette i kapittel 3).

6. *Se ulike variable og tema i sammenheng.*
Ved alle tidligere levekårsundersøkelser har kanskje det viktigste utbyttet kommet gjennom å observere hele rekken av variable for de samme individene, og dermed analysere på sammenhengene mellom ulike variabler. Dette kan gi oss et helhetsbilde av innvandrernes levekår i Norge, og hva som påvirker disse. Det å ha et bredt tilfang av variable for hvert individ gir et helt annet grunnlag for analyser av levekår og forståelse av integrering enn det bruk av registerdata alene kan gi. Ved å bruke forklaringsfaktorer hentet både fra registre og fra spørreskjema, kan vi forstå hvordan faktorene hver for seg og i samspill kan forklare levekårene.

7. *Sammenlikne levekårene for innvandrerne med deres norskfødte barns.*
Etter mønster av Erna Solberg da hun var Kommunalminister fram til 2005, er det mange som ser hvordan det går med innvandrernes norskfødte barn som integreringens lakmustest (Henriksen og Østby, 2007; Nadim, 2016). Dette er blitt stadig viktigere å undersøke, i takt med at antallet norskfødte med innvandrereforeldre blir flere og flere i de aldersgruppene som er aktuelle for intervjuing. De er fortsatt så unge at gruppen bare kan sammenliknes med unge innvandrere eller andre unge. I den første resultatrapporten fra 2006-undersøkelsen (Blom og Henriksen, 2008), var norskfødte med innvandrereforeldre inkluderte i tabellene, men det ble også gjort egne analyser av gruppen (Løwe, 2008). Nå er tallene for innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre behandlet helt separat i analysen. Det vil komme en egen publisering om norskfødte med innvandrereforeldre midt i 2018.

8. *Sammenlikne levekårene blant innvandrerne i Norge med andre land.*
Dette formålet måtte vi forlate fordi det er svært få land som har sammenliknbare data. Skal vi oppnå sammenlikninger med andre land, må vi enten avgrense oss til AKU, som har store nok utvalg og relevante spørsmål i de fleste EØS-land, men som

jo har begrenset bredde i sitt tilfang av variabler. Den andre muligheten er å avgrense oss til å bruke registerdata, og dermed bare kunne sammenlikne med de andre nordiske landene. Statistisk sentralbyrå har tatt initiativet til nordisk harmonisering av komparative registerdata på innvandring og integrering. Arbeidet starter i 2017 og finansieres gjennom Nordisk ministerråd.

Samme formål som tidligere, med stadig nye innvandrere

For alle disse formålene er det nødvendig å gjenta analysene med noen års mellomrom. Levekårene i en befolkning endrer seg ganske langsomt, i hvert fall når vi ser på store grupper. Men det vil i løpet av ti år være skjedd en hel del forandringer, og det er viktig å se om endringene skjer på samme måte i alle grupper. Teknologiske, lovmessige eller normmessige endringer eller økonomiske konjunkturer vil kunne virke inn på ulike gruppers levekår. Også endringer i gruppers sammensetning kan få konsekvenser for levekårsutfall. I så måte vil den raskeste endringen og den som er viktigst for å gjenta undersøkelsen nå, være fordelingen mellom opprinnelsesland; noen grupper er blitt mye større på ti år, andre har vært mer stabile, men ingen av de aktuelle gruppene er blitt mindre. Dermed blir det viktig å følge levekårene også for nye grupper.

1.6. Levekårsundersøkelser tjener mange hensikter

Statistisk sentralbyrå har siden slutten av 1980-tallet gjennomført stadig flere prosjekter knyttet til innvandring og integrering (SSB, 2017d). Dette er gjort fordi det er et stort behov for beskrivelse og analyse av disse sentrale sidene ved det norske samfunnet. Problemstillingene står sentralt, politisk og i opinionen. Statistisk sentralbyrå har som en overordnet målsetting å beskrive levekårene for brede grupper i befolkningen, og gi grunnlag for å forstå ulikheter og nye mønstre.

Endringer i levekår henger sammen med innvandringen

Nye ulikheter i levekår, eller forandring av gamle ulikheter, må forstås også i sammenheng med innvandring. Når det har vært en betydelig økning i barnefattigdom det siste ti-året (Epland og Kirkeberg, 2017) skyldes det særlig at det med den økende innvandringen er blitt stadig flere barn som lever i familier hvor sysselsettingen, og dermed inntekten, er lav. Det er altså ikke økende fattigdom blant dem som har bodd i Norge lenge, men det kommer til stadig nye som har lav inntekt. Det er også viktig å analysere om denne fattigdommen er permanent, som Bhuller (2013) gjør, og i hvilken grad man kommer seg ut av den, eventuelt fra en generasjon til den neste.

Slike dynamiske levekårsanalyser bør basere seg på forløpsdata (paneldata). Ved levekårsundersøkelsene blant innvandrere har det av flere grunner ikke vært mulig å gjøre det, men ved å se på botidens betydning, og å studere endringer fra en generasjon til den neste, får vi et visst innblikk også i slike prosesser. Det beste er trolig å bruke registerdata til slike forløpsanalyser.

Når vi etablerer et datagrunnlag for analyse av innvandreres levekår ved å intervju et representativt utvalg av innvandrere fra flere land, vil en betydelig andel av respondentene ha bodd i landet i kort tid, for eksempel var det i 2006 15 prosent av innvandrerne i Norge som hadde 2-4 års botid, i 2016 var det 22 prosent. Mange levekårsproblemer er knyttet til kort botid, og disse problemene vil i en viss utstrekning være noe som går over med tiden. Likevel, det er ikke alle slike problemer som er av forbigående karakter, og det er viktig å kunne få kunnskap om hva som løser seg med tiden, og hvor det er nødvendig å sette inn tiltak for å utjevne forskjeller i levekår. Forskjeller som kan forstås som overgangsproblemer krever ikke samme politiske oppmerksomhet som slike som er mer permanente.

Å dele folk inn i grupper er problematisk, men nødvendig.

Grunnlaget for våre levekårsanalyser er å dele mennesker, også innvandrere, inn i grupper som må være relevante for den problemstillingen som skal analyseres. Det å dele folk inn i grupper, er ikke uproblematisk. Likevel, statistiske analyser av den

type som legges fram i denne rapporten er avhengig av at respondentene deles inn i grupper, blant annet for å gjøre beskrivelser, og for sammenlikningsformål. Ulike sider ved gruppering av individer diskuteres i (Østby, 2002). På grunnlag av å gruppere personer etter om de er innvandrere eller ikke, og ved ytterligere å dele inn innvandrerne i finere grupper, kan vi vise utviklingen i innvandrernes levekår, og hvordan de eventuelt atskiller seg fra levekårsutviklingen ellers i samfunnet. Om man velger ikke å ville vise utviklingen i innvandrernes levekår, og dermed ikke synliggjøre prosesser som eventuelt fører til økende ulikhet i samfunnet, beskytter vi ikke dem med dårlige levekår, men vi beskytter majoriteten mot innsikt i konsekvensene av den politikk som følges.

Integrering – et vanskelig og uklart begrep

Til grunn for mange av de formålene som LKI skal fylle, ligger altså et ønske om å følge innvandrernes, og deres norskfødte barns, integrering i Norge, ved å se på levekårene og endringer i levekårene over tid. Data fra undersøkelsen kan brukes til forskning og analyser som danner grunnlag for politiske beslutninger og politikkutforming, iverksetting av integreringstiltak og å vurdere virkninger av integreringspolitikken.

Å integrere er et verb som stammer fra latin, og betyr «å gjøre hel», i vår sammenheng å føye sammen deler til en helhet eller enhet. Når en minoritetsgruppe og majoritetsgruppe skal bli «én», påpeker mange forskere at dette må medføre at begge grupper tilpasser seg hverandre, på hver sin måte (Brochmann, 2014; HL-senteret, 2014). Mye av uroen over innvandring, og særlig over det store antallet asylsøkere i 2015, var knyttet til usikkerhet om de kunne integreres.

Det har vært en uttalt målsetting at innvandrere som er kommet til Norge for å få bli, må bli integrert så godt og så raskt som mulig (se for eksempel Meld. St. 30 (2015-2016), 2016). For å «overvåke» denne utviklingen, er det en utfordring at hverken politikerne, myndighetene eller det offentlige ordskiftet har en helhetlig og enhetlig definisjon av integrering. Majoritetsbefolkningens tilpasning er man lite opptatt av.

Begrepet integrasjon brukes mye også utenfor politikkenes sfære. Det gis sjelden en klar definisjon, hverken i statistikk eller analyse. Statistisk sentralbyrå har ikke gitt noen allmenn definisjon, og heller ikke statistikkbyråene i våre naboland eller i Canada har det. Heller ikke i EU eller OECD er begrepet avklart. Det samme kan man si om FNs økonomiske kommisjon for Europa (UNECE, 2015). Det vanlige hos alle disse er å bruke ulike indikatorer på innvandrernes deltakelse i utdanning, arbeid, etc. for å sammenlikne innvandrernes sosioøkonomiske forhold med majoritetens.

I de enkelte kapitlene i denne presentasjonen av resultater fra LKI 2016, har heller ikke kapittelforfatterne noen felles, samlet definisjon å legge til grunn. Vi velger den samme tilnærming som de statistikkbyråene og organisasjonene vi har nevnt over gjør, og som Statistisk sentralbyrå selv har fulgt tidligere: Vi presenterer data som gir grunnlag for å sammenlikne innvandrerne (og seinere deres norskfødte barn) med befolkningen ellers når det gjelder, utdanning, arbeid, økonomi, boligforhold, familie- og husholdningstilhørighet, helse, deltakelse i samfunnet, og noen spørsmål om holdninger, verdier og tillit.

Vi gjør ingen forsøk på å vekte sammen de ulike levekårsstemaene til ett samlemaal for integrering. Det mangler vi både det teoretiske og det praktiske grunnlaget for. Siden integreringen er mangedimensjonal, vil det bildet av den som gis, vise at den er god på noen områder, mens den på andre kan være dårlig, for de samme individene. Beskrivelsen blir derfor fragmentarisk, avhengig av et godt valg av indikatorer.

Hovedfunn fra forrige undersøkelse

De som ble intervjuet i forrige undersøkelse er fra mange av de samme landene som er med nå, men Afghanistan, Eritrea og Polen var ikke med den gang, og innvandrere fra Chile ble ikke intervjuet nå. Da populasjonen var forskjellig i LKI 2005/2006 sammenlignet med LKI 2016, og en del av spørreskjemaet endret, er ikke resultatene for de to undersøkelsene direkte sammenlignbare (se avsnitt 3.1). Vi ønsker likevel her å presentere hovedfunnene fra LKI 2005/2006 fordi det er en god del av konklusjonene som kan være et nyttig bakteppe for 2016-resultatene. Særlig gjelder det funn som gjelder enkeltland som var med i både 2005 og 2015.

Følgende hovedpunkter bygger på sammendraget hos Blom og Henriksen (2008).

- Halvparten av de intervjuede i 2006 var flyktninger.
- Majoriteten hjalp av og til familien i opprinnelseslandet økonomisk, men få så ofte som månedlig.
- En av fire regnet med å returnere til opprinnelseslandet, men først som eldre.
- Boligforholdene hadde bedret seg fra 1996 til 2006; andelen som eide boligen gikk opp og trangboddheten ned. Men fortsatt var boligens fysiske standard dårligere enn for gjennomsnittet i Norge.
- Det var minst like vanlig å leve i et parforhold blant innvandrerne som i resten av befolkningen. Det var nesten ingen samboere blant parene, praktisk talt alle var gift. Flere hadde foreldre eller annen familie i Norge i 2006 enn i 1996, men det var færre som bodde sammen med foreldrene.
- Innvandrerne framsto som mer religiøse enn befolkningen ellers, de var religiøst mer aktive, og religionen betydde langt mer i deres liv. Særlig gjaldt det innvandrerne fra Somalia og Pakistan. Blant innvandrere fra Iran og chilenerne var det mange som sa at de ikke lenger tilhørte den religionen de var oppdratt i.
- Blant innvandrerne som kom til Norge etter fylte 18 år, hadde to av ti ikke fullført noen utdanning, mens andelen som oppgav å ha høyere utdanning var noe høyere. Flest med høyere utdanning var det blant innvandrere fra Iran og Chile, færrest blant dem fra Tyrkia og Somalia.
- Sysselsettingen var mye lavere blant innvandrerne enn i befolkningen ellers. De hadde oftere ergonomiske problemer på arbeidsplassen, og de oppfattet oftere arbeidet som en psykisk påkjenning, og at det var styrt utenfra.
- Inntekten var markant lavere for innvandrerne enn i befolkningen ellers, best tjente innvandrere fra Bosnia-Hercegovina og Sri Lanka, dårligst de fra Somalia og Irak, som også hadde bodd kortest i Norge.
- Innvandrerne rapporterte ikke å ha blitt utsatt for vold eller trusler, tyveri og skadeverk oftere enn det befolkningen som helhet gjør.
- Nesten halvparten av innvandrerne hadde opplevd diskriminering på ett eller flere områder, innvandrere fra Somalia og Irak hadde opplevd mest diskriminering. Menn opplevde negativ forskjellsbehandling oftere enn kvinner, trolig fordi de deltok på flere samfunnsarenaer.

1.7. Bruk av undersøkelsen

Første resultater fra LKI 2016.

Den rapporten som legges fram her, er en bred oversikt over resultatene fra LKI 2016. Den representerer begynnelsen på den samlede bruken av dataene. Det vil i årene framover komme mange flere rapporter, fra Statistisk sentralbyrå og fra andre forskningsmiljøer. Data stilles nå til rådighet for NSD, som vil formidle anonymiserte mikrodata til forskere som skal gjøre egne analyser. Mye av den kunnskapen som kommer fram i Statistisk sentralbyrås og andres analyser vil bli tatt med som et kunnskapsgrunnlag i de videre analysene. Derfor håper vi at dette analysegrunnlaget får en vid anvendelse i årene som kommer. Noe av kunnskapen vil være nyttig for vår bruk av registerdata, og for hvordan registerdata kan utvikles videre.

Intervjudata koplet til registre gir mye, ... Gjennom å etablere et intervjumateriale koplet til registerdata, får vi et grunnlag for å beskrive og analysere innvandrerne i alt sitt mangfold. I store trekk, følger undersøkelsen de vurderinger og anbefalinger som ble gitt i Henriksen et al. (2010), og det er der gitt mye bredere diskusjoner av alternative løsninger og begrunnelser for de valg som er gjort.

Av hensyn til kostnadene ved å kunne tilby respondentene å bli intervjuet på sitt eget morsmål, har vi måttet begrense oss til å spørre innvandrere fra 12 land. På den måten får vi grunnlag for å sammenlikne levekårene for innvandrere fra forskjellige land, men vi går glipp av å vise hele bredden i innvandringen til Norge. Skal vi si noe om antall eller levekår for innvandrerne fra de 223 landene som er representerte i Norge, må vi ty til registerdata.

... men mye vil fortsatt mangle. Vi har så langt det har vært mulig, innenfor de økonomiske rammene vi har hatt, tatt opp de problemstillingene som vi og oppdragsgiver er enige om er viktigst. Likevel, ingen må ha en illusjon om at disse data kan gi de endelige konklusjoner på alle spørsmål som kan stilles. Vi har måttet være svært selektive i hvilke spørsmål som skulle med innenfor hvert tema i denne undersøkelsen. Tematisk bredde har gått foran dybde. Innenfor alle de områdene vi har dekket, vil det være ønskelig å kunne gå i større detalj. Andre tema er det også behov for kunnskap om, for eksempel forhold knyttet til selve reisen til Norge og valget av Norge som destinasjon, om erfaringene fra opprinnelseslandet eller mer innsikt i hvordan diskriminering oppleves og diskrimineringens konsekvenser for den enkelte. Det er også klart behov for mer omfattende og detaljert kartlegging av innvandrernes helse. I tillegg er holdninger, verdier og tillit og hvordan slike forhold påvirker integreringen, tema som kunne utforskes mer. Dette er forhold som trolig best kan belyses gjennom egne undersøkelser og faller utenfor det Statistisk sentralbyrå forstår som kjerneformålet med en levekårsundersøkelse.

Dessuten vil det med stor sikkerhet dukke opp nye sentrale problemstillinger i opinionen og blant politikere. Kanskje kan noen slike problemstillinger også analyseres med data fra LKI 2016, men mange av dem vil det nok ikke.

2. Metode og utvalg

Kjersti Stabell Wiggen

Denne rapporten presenterer resultatene fra en intervjuundersøkelse blant personer med innvandrerbakgrunn bosatt i Norge, som ble gjennomført av Statistisk sentralbyrå i 2015-2016. Undersøkelsens fulle navn er «Levekårsundersøkelse blant personer med innvandrerbakgrunn 2016», også omtalt som LKI 2016.

Rapporten presenterer kun resultatene for innvandrere.

Undersøkelsen som ble gjennomført i 2016 omfattet ikke bare innvandrere, men også norskfødte med innvandrerforeldre. I denne rapporten presenterer vi kun resultatene for innvandrerne i utvalget. Innvandrere defineres som personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre. Resultatene for norskfødte personer med innvandrerforeldre vil bli presentert i en egen rapport medio 2018.

Representativt for innvandrere fra de 12 landene, ikke for innvandrere i Norge generelt

Målgruppen for undersøkelsen var innvandrere i alderen 16-74 år, bosatt i Norge med minst to års botid på trekketidspunktet 1.10.2015, og med ett av følgende tolv land som eget fødeland (opprinnelsesland): Polen, Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Tyrkia, Irak, Iran, Afghanistan, Pakistan, Sri Lanka, Vietnam, Eritrea og Somalia. Følgelig er det denne gruppen vi kan si noe om når vi nå presenterer resultatene, og ikke innvandrere i Norge generelt.

2.1. Valg av populasjon

Et av de viktigste formålene med levekårsundersøkelsene blant innvandrere har vært å kunne sammenligne levekår blant innvandrere i Norge med levekårene blant befolkningen generelt, og på den måten si noe om hvordan integreringen av innvandrere går (se avsnitt 1.6 om integrering). Formålet med en undersøkelse er styrende for valg av populasjon. Det må tas standpunkt til hvilken gruppe man ønsker kunnskap om og hva man ønsker kunnskap om. Formålene med undersøkelsen er nærmere beskrevet i kapittel 1.

Språkkravet ga en økonomisk begrensning på antall land

Ett av premissene for undersøkelsen var at respondentene skulle ha muligheten til å gjennomføre intervjuet på eget morsmål, både for å holde frafallet nede, og for å gjøre det mindre selektivt etter viktige integreringsdimensjoner: Det ville gjøre det lettere å få dem med relativt kort botid til å delta, og dem som ikke er i arbeid. Blom og Henriksen (2008) viser hvor nær sammenheng det er mellom yrkesdeltaking og beherskelse av norsk. For å kunne møte dette språkkravet, måtte det av praktiske og økonomiske hensyn velges ut et begrenset antall land som skulle være med i populasjonen.

Undersøkelsen var både kostbar og tidkrevende å gjennomføre, og begrensningen til tolv land ble altså satt av praktiske og økonomiske hensyn: Spørreskjema måtte oversettes til alle språk og kvalitetssikres. Det skulle rekrutteres eget intervjukorps som mestret språkene skriftlig og muntlig, og intervjukorpsset ville trenge opplæring og oppfølging. Det ble også lagt opp til at en viss andel av intervjuene skulle gjennomføres ansikt-til-ansikt, noe som er mer ressurskrevende enn telefonintervju.

Bakgrunn for valg av land

Det var viktig å velge land som mange av innvandrerne i Norge pr. i dag har bakgrunn fra, eller land hvor det har kommet mange innvandrere fra de senere årene, og hvor man kan forvente en økning. Et av formålene med undersøkelsen var også å ha muligheten til å se på levekår blant innvandrere i Norge over tid, slik at det var også viktig å ha med land som var med i de forrige levekårsundersøkelsene som Statistisk sentralbyrå har gjennomført.

Som vi viste i avsnitt 1.2, er det slik at innvandringsmønsteret forandrer seg hele tiden, og nye land er trukket fra og kommet til ved alle undersøkelser. Vi presenterte i tabell 1.1 de 32 landene med størst antall innvandrere i 2016, og har også med tall fra 2006. I 2016 er Polen, Eritrea og Afghanistan nye, fordi Norge har hatt stor innvandring herfra etter 2006. Veksten for i hvert fall de to sistnevnte landene vil trolig fortsette. Selv om nettoinnvandringen fra Polen er avtagende, vil de fra Polen lenge fortsette å være den største gruppen innvandrere i Norge. Siden utvalget var trukket blant dem som var bosatt i Norge per 1.10.2013, var det ikke aktuelt å ta med Syria blant utvalgslandene.

Chile er gått ut som målgruppe, på grunn av størrelsen – de er nå den 32. største gruppen i Norge (tabell 1.1), og de har på mange måter glidd inn i det norske samfunnet. Kostnadene ved ett ekstra land (og språk) var for høye til å kunne forsvare chilenernes fortsatte deltakelse i undersøkelsen i 2016.

Vi vurderte også om det var andre land enn de som nevnes over, som burde tas med. Disse vurderingene er presentert i Henriksen et al. (2012). Det var 37 400 innvandrere fra Litauen ved inngangen til 2016, og de hadde akkurat passert Sverige i størrelse. Da vurderingen av land ble gjort i 2014, var de tredje størst. Vi mente vi måtte ha med Polen, og vi antok at innvandrere fra Litauen ikke ville skille seg tilstrekkelig fra innvandrere fra Polen til å forsvare kostnadene om vi tok med begge landene. Det store flertall blant litauerne hadde dessuten kort botid, og var derfor ikke så interessante i et integreringsperspektiv.

Thailand og Filippinene kunne ut fra sin størrelse forsvare å bli inkludert. Siden så mange av innvandrerne herfra er ektefeller til menn uten innvandrerbakgrunn (og kvinnenes barn fra opprinnelseslandet) vil de gjennom ektefellen ha tilgang til et nettverk i Norge allerede ved ankomst. Vi regnet med at for å forstå deres levekår, ville det være behov for andre typer spørsmål og problemstillinger enn for arbeidsinnvandrere og flyktninger.

Det er også mange innvandrere fra Russland i Norge. Innvandrerne herfra er dels ektefeller til norske menn, dels arbeidsinnvandrere og dels flyktninger (ofte fra Tsjetsjenia), og gruppen ville være for heterogen (og antallet i hver gruppe for lite) til at de burde inkluderes. Marokkanerne er blant de første arbeidsinnvandrerne, men gruppen er relativt liten, den vokser ikke så raskt, og det hadde vært mer naturlig å ta dem med i tidligere undersøkelser enn nå.

Det bor i tillegg mange innvandrere i Norge med bakgrunn fra EU-land som Sverige, Tyskland og Storbritannia. I 1983 ble innvandrere fra Storbritannia med i utvalget, men de avvek på mange måter lite fra dem uten innvandrerbakgrunn. Ved de senere undersøkelsene har vi lagt til grunn at integreringen av innvandrere fra våre nordiske naboland og resten av Vest-Europa ikke vil ha stor nok faglig interesse eller politisk relevans til at de er kommet med i undersøkelsen. Analyser av registerdata viser at innvandrere fra disse landene ikke skiller seg fra befolkningen generelt på mange områder som er sentrale for integrasjon.

Populasjonen utgjør kun 32 prosent av alle innvandrere i Norge

Det ble trukket et tilfeldig utvalg innvandrere i alderen 16-74 år med minst to års botid i Norge pr. 1.10.2015, fra hvert av de tolv landene. Ved trekketidspunktet var det til sammen 214 000 innvandrere i Norge med bakgrunn fra de tolv valgte landene, i alderen 16-74 år, og med botid på minst to år. De utgjorde 32 prosent av alle innvandrere i Norge. Se mer om dette i avsnitt 3.4.

Tabell 2.1 viser antall som ble trukket og antall som vi fikk intervju med. Det ble trukket et større utvalg i de gruppene hvor vi forventet at det ville bli vanskeligere å få kontakt med respondentene. For mer informasjon om utvalget og intervju-

prosessen, se dokumentasjonsrapporten for undersøkelsen (Holmøy og Wiggen, 2017).

2.2. Gjennomføring av undersøkelsen

Vi rekrutterte et eget intervjukorps bestående av personer med bakgrunn fra de tolv landene i utvalget, og spørreskjemaet ble oversatt til hovedspråkene i disse landene, i tillegg til engelsk.

Intervjuene ble gjennomført ved pc-assistert intervjuing³. Alle intervjuerne var utstyrt med egne pc'er og mobiltelefoner. Intervjuene ble gjort enten over telefon, eller ved at intervjuer og respondent møttes for eksempel hjemme hos respondenten, på et bibliotek eller kafé, eller i Statistisk sentralbyrå sine lokaler. Det ble lagt opp til at en viss andel av intervjuene skulle gjøres ansikt-til-ansikt, både på grunn av intervjuets lengde (ca. 50 min) og da det var forventet at dette ville være et behov for en del av personene i målgruppen. Ved å gjøre intervjuet ansikt-til-ansikt ville det være lettere for intervjueren å veilede og forklare spørsmålene underveis, og redusere risikoen for misforståelser

Moduseffekter Det at intervjuene er gjort både på telefon og ansikt-til-ansikt, som er ulike former for såkalt modus, kan ha betydning for svarfordelingen på enkelte spørsmål - spesielt når det gjelder sensitive spørsmål som f.eks. helse, religion, holdninger og sosial kontakt. Det kan være vanskelig å vite om forskjellig svarfordeling på enkeltspørsmål for henholdsvis telefonintervju og besøksintervju kommer av rene moduseffekter eller av at ulike personer foretrekker ulike modus – såkalt modusrelatert skjevhet. I denne rapporten er det ikke gjort en analyse av eventuelle moduseffekter.

Våre intervjuere lyktes å få intervju med til sammen 4 435 personer. Dette gir en svarprosent på 54,4 etter at utflyttede og døde personer i det opprinnelige utvalget er trukket fra. Datainnsamlingen startet i november 2015 og ble avsluttet ni måneder senere, i juli 2016. 80 prosent av intervjuene ble gjort i 2016. 18 prosent av intervjuene ble gjort som besøksintervju, 82 prosent ble gjort på telefon.

Tabell 2.1 Brutto- og nettoutvalg og svarprosent. Innvandrere i LKI 2016, etter opprinnelsesland

	I alt	Polen	Bosnia- Herce- govina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
I alt													
Bruttoutvalg	8 156	664	615	667	712	664	672	620	743	628	763	623	785
Nettoutvalg	4 435	369	358	372	358	360	396	360	373	385	349	389	366
Svarprosent	54,4	55,6	58,2	55,8	50,3	54,2	58,9	58,1	50,2	61,3	45,7	62,4	46,6
Andel besøksintervju	18,4	11,7	18,4	19,4	27,4	16,9	25,0	20,8	27,6	15,3	10,0	16,2	12,3
Menn													
Antall i utvalget	4 388	431	319	351	388	351	367	401	387	328	343	326	396
Antall intervjuet	2 429	243	189	206	191	191	215	246	206	204	160	195	183
Svarprosent	55,4	56,4	59,2	58,7	49,2	54,4	58,6	61,3	53,2	62,2	46,6	59,8	46,2
Kvinner													
Antall i utvalget	3 764	233	296	316	324	313	305	219	356	300	416	297	389
Antall intervjuet	2 006	126	169	166	167	169	181	114	167	181	189	194	183
Svarprosent	53,3	54,1	57,1	52,5	51,5	54,0	59,3	52,1	46,9	60,3	45,4	65,3	47,0

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå

2.3. Frafall

Det ble oppnådd intervju med over halvparten av de som var trukket ut i utvalget. Mange var vanskelig å oppspore, og noen ønsket ikke å la seg intervjuet. Dette er vanlige utfordringer når man skal gjennomføre en intervjuundersøkelse.

³ Spørreskjemaet er programmert, og intervjueren leser opp spørsmålene og registrerer svarene på pc'en. Alle filtre og hopp i skjema gjøres automatisk ut i fra svarene som blir registrert inn.

Erfaringer fra intervjuundersøkelser generelt er at svarprosenten har sunket de seneste ti årene, og at det i stor grad skyldes at det blir vanskeligere å få tak i folk. Det kan bl.a. komme av at overgangen fra fasttelefon til mobiltelefon har skapt nye utfordringer. I Statistisk sentralbyrå sine ordinære levekårsundersøkelser har svarprosenten de siste par årene ligget på rundt 54-60 prosent. Svarprosenten for innvandrerne i LKI 2016 var 54,4 prosent. Til sammenligning var svarprosenten på forrige levekårsundersøkelse blant innvandrere, LKI 2005/2006, på 64,2 prosent. På den tiden lå svarprosenten i de ordinære levekårsundersøkelsene i Statistisk sentralbyrå på rundt 68-70 prosent.

Svarprosenten i undersøkelsene blant innvandrere er dermed noe lavere enn gjennomsnittet for undersøkelser i befolkningen generelt, og det kommer i hovedsak av høyere frafall på grunn av ikke-kontakt. I tidligere levekårsundersøkelser blant innvandrere, både i Statistisk sentralbyrå (Gulløy, 2008) og utenfor (Eimhjellen, 2016), har det vist seg at det har vært vanskeligere å komme i kontakt med innvandrere fra enkelte land. Dette er også iaktatt i utenlandske studier (Feskens, Hox, Lensvelt-Mulders, og Schmeets, 2007). I LKI 2016 var det relativt stor forskjell i svarprosent etter opprinnelsesland, se tabell 2.1.

Det at innvandrere (fra enkelte land) er en noe vanskeligere populasjon å få tak i, kan handle også om andre demografiske faktorer enn akkurat innvandrerbakgrunn eller opprinnelsesland: aldersfordelingen i populasjonen, utdannings- og inntektsnivå, om man bor i urbane strøk, hvor etablert man er på boligmarkedet, deltakelse i arbeidslivet osv. Dette er typiske faktorer som har betydning for hvor stor andel av utvalget som intervjueren kommer i kontakt med.

I tillegg til dette er det også mer spesifikke utfordringer knyttet til populasjonen: En utfordring med målgruppen for undersøkelsen er uregistrert utvandring (Kornstad, Skjerpen, og Stambøl, 2016). Et ukjent antall av dem som intervjueren ikke har lykkes å komme i kontakt med kan ha forlatt landet, men så lenge man ikke har sikre opplysninger om at de har flyttet fra landet, vil de regnes som frafall og bidra til en lavere svarprosent.⁴ En annen utfordring var et det var vanskelig å finne riktig telefonnummer, da mange var registrert med mange telefoner eller hadde navnet stavet på ulike måter.

Mye tydet på at det var mindre kjennskap til Statistisk sentralbyrå i målgruppen for undersøkelsen sammenlignet med generelt i befolkningen, og dette kan være årsaken til at noen av personene i utvalget ikke ønsket å delta. Intervjuerne møtte også på en større uttrykt skepsis til 'myndighetene' i denne målgruppen enn i befolkningen generelt.

Det er vanlig i undersøkelser at frafallet er størst blant de svakest integrerte og minst ressurssterke, og at de således kan være underrepresentert i undersøkelsene. Vi har forsøkt å motvirke denne tendensen ved å tilby respondentene å gjennomføre intervjuet på morsmålet, tilby gavekort til alle som deltok og å tilby besøksintervju. Det er også gjort forskjellige framstøt for å spore opp kontaklinformasjon, og det har vært gjennomført ulike informasjonskampanjer for å komme i kontakt med respondentene, og for å spre informasjon om Statistisk sentralbyrå generelt og om undersøkelsen spesielt.

I dokumentasjonsrapporten fra undersøkelsen (Holmøy og Wiggen, 2017) redegjøres det for gjennomføringen av undersøkelsen, hvilke vanskeligheter som oppstod underveis, hvilke tiltak som ble iverksatt, og eventuelle skjevheter i datamaterialet på grunn av frafall.

⁴ Ved utvandring er de ikke lenger en del av populasjonen og skulle vært registrert som «avgang» fra målgruppen i stedet for frafall. Personer som regnes som avgang, trekkes fra bruttoutvalget før svarprosenten beregnes.

2.4. Utvalgsskjevhet og usikkerhet ved dataene

Intervjubaserte undersøkelser har det unike fortrinn at de kan gi innsikt i meninger og oppfatninger, og gi mer detaljert informasjon om fenomener som man ikke har tilgang til gjennom registerstatistikken. I en utvalgsundersøkelse er kvaliteten på dataene som samles inn betinget av en rekke forhold.

Det kan være skjevheter ved utvalget som er trukket, såkalt utvalgsvarians (det vil si at fordelingen av ulike kjennemerker ikke er lik i utvalget som i populasjonen). Det blir kontrollert for utvalgsvarians i trekkeprosedyren, og slike skjevheter er erfaringsmessig små.

Mer vanlig er det at det oppstår skjevheter som følge av frafall, det vil si at fordelingen av ulike kjennetegn er annerledes i nettoutvalget (de personene i utvalget som vi får intervju med) enn i bruttoutvalget (alle personene i utvalget). Denne type skjevhet kan beregnes ved å sammenligne fordeling av kjente kjennetegn i netto- og bruttoutvalget, for eksempel kjønn, alder, bosted og utdanningsnivå.

I en rekke tabeller i dokumentasjonsrapporten gjennomgås størrelsen på frafallet etter kjønn, alder og bosted (Holmøy og Wiggen, 2017).

Vekting av resultatene fra LKI 2016

For å korrigere noen av skjevhetene nettoutvalget har i forhold til bruttoutvalget, lages det en frafallsvekt. Det vil si at vi lar personer med kjennetegn som er underrepresenterte telle mer når vi ser på resultatene, mens personer med kjennetegn som er overrepresenterte teller mindre. Frafallsvekten som er laget for denne undersøkelsen, veker opp skjevheter i nettoutvalget knyttet til kjønn, alder, bosted, utdanningsnivå og opprinnelsesland. Dette sikrer oss likevel ikke mot skjevheter knyttet til kjennemerker vi ikke kjenner eller ikke kan måle ved hjelp av registerdata.

I vårt utvalg er det trukket omtrent like mange personer fra hvert land, mens det i populasjonen er for eksempel 8,5 ganger flere innvandrere fra Polen i alderen 16-74 år og med mer enn to års botid (72 373) enn fra Sri Lanka (8 500) (se tabell 1.1). Vi ønsker derfor at resultatene fra hvert land skal veie forholdsvis det samme som i populasjonen. Dette gjelder kun for resultatene for utvalget i alt og ikke når vi ser på resultater for de enkelte landene. For at utvalget i alt skal gjenspeile denne fordelingen, må svarene fra innvandrere fra Polen tillegges 8,5 ganger så stor vekt som svarene fra innvandrere fra Sri Lanka. For mer om vekting, se (Holmøy og Wiggen, 2017).

Vekting av undersøkelsene av befolkningen

I rapporten veker vi også de forskjellige undersøkelsene blant befolkningen⁵ som benyttes til sammenlikning med resultatene fra LKI 2016. Vektingen påfører nettoutvalgene til disse undersøkelsene fordelinger etter kjønn, alder og bostedskommune som er lik tilsvarende fordelinger i populasjonen til LKI 2016. Vektingen foretas ved såkalte justeringsceller (Bjørnstad, 2000) og kommer i tillegg til vanlig frafallsvekting. Formålet er å sikre at forskjellene som påvises ikke skyldes at befolkningen har en høyere kvinneandel, flere eldre og en mindre urban bosetting enn innvandrerne i vår undersøkelse.

Utvalgsusikkerhet

Gjennom utvalgsundersøkelser ønsker vi å si noe om hele den populasjonen som utvalget er trukket fra, og ikke bare om de som ble trukket ut. Dermed knytter det seg en viss usikkerhet til svarene. Om vi trekker flere representative utvalg fra den samme populasjonen, vil resultatene variere noe mellom utvalgene. Vi kan ikke vite med sikkerhet om det resultatet vi får, er det samme som vi ville fått om vi hadde

⁵ Levekårsundersøkelsene EU-SILC 2013, 2014 og 2015, Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø 2013, Levekårsundersøkelsen om helse 2015 (EHIS) og Verdiundersøkelsen 2008. Verdiundersøkelsen veies bare etter kjønn og alder, ettersom bostedskommune er fjernet fra datafilen.

foretatt en totaltelling. Dette kalles utvalgsusikkerhet, og er nærmere beskrevet i dokumentasjonsrapporten for undersøkelsen (Holmøy og Wiggen, 2017).

2.5. Utvalgsundersøkelser versus registerdata

Noen av temaene vi spør om i undersøkelsen overlapper med informasjon vi finner i registrene. Når det gjelder fakta om fenomenen som det finnes offisiell registerbasert statistikk om omfanget av, slik som sysselsetting, arbeidsledighet, utdanningsnivå, innvandringsgrunn og statsborgerskap, anbefaler vi på generelt grunnlag at den offisielle registerstatistikken benyttes fremfor resultatene fra intervjuundersøkelsen.

I undersøkelsen stilles spørsmål om sysselsetting for å ha oppdatert informasjon om vedkommendes arbeidstilknytning. Dette danner grunnlaget for å spørre mer inngående om arbeidssituasjonen og arbeidsmiljøet. I denne rapporten presenterer vi derfor den selvrapporterte sysselsettingen fra intervjuundersøkelsen, men i en ren analyse av sysselsetting blant innvandrere anbefaler vi å bruke registerdata (SSB, 2016i). Selvrapportert sysselsetting som vi får i LKI 2016, danner et grunnlag for videre analyser av arbeidsmiljø og andre levekår, og brukes som en bakgrunnsvariabel i analysen av resultatene.

Data samlet inn ved register og data samlet inn ved intervju er ikke direkte sammenlignbare. Andersen og Vrålstad (2013) har gjort en evaluering av samsvar mellom registerdata og intervjudata når det gjaldt sysselsetting blant personer med lavinntekt. I gruppen de undersøkte var andel som er yrkesaktive i løpet av året betydelig høyere hvis man så på intervjudata (selvrapportert sysselsetting) sammenlignet med registerbasert sysselsetting. Ifølge intervjudataene var om lag to av tre i lavinntektsgruppen yrkesaktive, mens bare om lag halvparten var yrkesaktive ifølge registerdata. Forskjellen i antall timer de arbeidet var enda større: antall arbeidstimer i året ifølge register utgjorde om lag 60 prosent av antall timer ifølge intervju (Andersen og Vrålstad, 2013). Det er ikke gjort noen tilsvarende analyse for befolkningen generelt eller blant innvandrere, men studien gir et bilde av hvordan kildene kan avvike.

Avvik mellom register- og intervjudata kan skyldes feil eller svakheter i både surveydata og registerdata, men det kan også skyldes at fenomenene som kartlegges er noe ulikt definert i de to datakildene. Et velkjent eksempel på dette er arbeidsløshet slik det defineres i Statistisk sentralbyrås intervjubaserte Arbeidskraftsundersøkelse og i NAVs registerbaserte tall for helt arbeidsledige (T. P. Bø og Næsheim, 2015). Når det gjelder sysselsetting, kan differanse i de ulike kildene for eksempel skyldes feilerindring fra respondenten, eller det kan komme av at alt arbeid ikke fremgår i register, som for eksempel freelancearbeid eller arbeid som oppdragstaker. Arbeid som faller utenfor den hvite økonomien er naturlig nok heller ikke i registeret (Andersen og Vrålstad, 2013).

3. Om presentasjonen av resultatene

Kjersti Stabell Wiggen

I kapitlene i denne rapporten sammenlignes resultatene fra LKI 2016 med resultater for befolkningen generelt. Dataene for befolkningen er hentet fra:

- Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015 (Revolv og Holmøy, 2016),
- Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014 (Sandvik og Revold, 2015),
- Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2013 (L. R. Thorsen og Revold, 2014),
- Levekårsundersøkelsen om helse EHIS 2015 (Isungset og Lunde, 2017),
- Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø 2013 (Vrålstad og Revold, 2014)
- Verdiundersøkelsen 2008 (Holth, 2010).

I tillegg sammenligner vi, der det er mulig, med funn fra forrige levekårsundersøkelse blant innvandrere:

- Levekårsundersøkelse blant innvandrere i 2005/2006 (Blom og Henriksen, 2008; Gulløy, 2008).

3.1. Sammenligning med resultater fra forrige LKI

I forrige levekårsundersøkelse blant innvandrere (LKI 2005/2006) var en god del av spørsmålene hentet fra de ordinære levekårsundersøkelsene i Statistisk sentralbyrå. I løpet av de ti årene som har gått, har de ordinære levekårsundersøkelsene (Levekårsundersøkelsen EU-SILC og Levekårsundersøkelsen om helse) i Statistisk sentralbyrå vært igjennom en omlegging, og mange av spørsmålene har blitt endret. Da spørreskjemaet til LKI 2016 skulle utvikles, måtte det derfor prioriteres hva som var viktigst: Å sammenligne med resultater fra forrige LKI eller å sammenligne med levekår i befolkningen generelt via de ordinære levekårsundersøkelsene. Det ble valgt å prioritere sammenligning med befolkningen generelt.

Endringer i spørreskjemaet

En stor del av spørsmålene i LKI 2016 er dermed identiske med spørsmål i de ordinære levekårsundersøkelsene til Statistisk sentralbyrå, og forskjellig fra spørsmålene som ble stilt i LKI 2005/2006.

I tillegg til å være tilpasset endringer i de generelle levekårsundersøkelsene, ble spørreskjemaet fra forrige LKI også endret for å ha med mer dagsaktuelle temaer. Noen av spørsmålene fra forrige runde var også formulert på en slik måte at de ikke målte det som var tenkt at de skulle måle, og spørsmålene ble derfor endret i LKI 2016 for å bedre kvaliteten.

«I alt» i 2006 er ikke det samme som «i alt» i 2016

Ikke bare spørreskjemaet, men også populasjonen er annerledes i 2015/2016 enn den var ti år tidligere. I forrige LKI var det med ti land, mens i LKI 2016 er det med 12 land. Ett av landene fra 2005/2006 ble tatt ut (Chile), og det ble tatt inn tre nye land i 2016: Polen, Afghanistan og Eritrea. Polakkene utgjør i 2016 en stor del av populasjonen, og dette påvirker resultatene for utvalget i alt i stor grad. Videre ble resultatene for innvandrere og norskfødte slått sammen i rapporten fra i 2005/2006 (Blom og Henriksen, 2008), mens i 2016 behandles disse som to separate utvalg i presentasjonen av resultatene. Når vi holder de to gruppene atskilt, får vi bedre muligheter til å sammenlikne dem med hverandre (jf. formål 7 i avsnitt 1.5) I 2016-rapporten presenteres kun resultatene for innvandrerne⁶. Det som var «i alt» i 2006 er altså ikke det samme som «i alt» i 2016.

⁶ Resultatene for de norskfødte med innvandrerforeldre kommer i egen rapport i 2018.

Tabell 3.1 Andel de ulike landene utgjør av populasjonen samlet i 2005 og 2015

	Andel i populasjonen til LKI 2005/2006	Andel i populasjonen til LKI 2016
I alt	100	100
Polen	.	32
Bosnia-Hercegovina	22	6
Kosovo	.	4
Serbia Montenegro	8	.
Tyrkia	9	5
Irak	12	9
Iran	11	7
Afghanistan	.	5
Pakistan	14	8
Sri Lanka	8	4
Vietnam	12	6
Eritrea	.	4
Somalia	10	10
Chile	6	.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006, Statistisk sentralbyrå.

Endringer i levekår grunnet lenger botid i landet

For de landene som var presentert både i forrige LKI og i denne runden, vil tidsaspektet også være viktig dersom man ønsker å sammenligne resultatene: I løpet av en periode på ti år vil det kunne skje merkbare endringer i levekårene for innvandrere. Det trenger imidlertid ikke bare være ytre politiske og økonomiske samfunnsendringer som har virket. Selve den demografiske sammensetningen av innvandrergruppene endrer seg over tid gjennom inn- og utvandring, fødsler, død og aldring. Når vi sammenlikner for eksempel innvandrere fra Vietnam i 2005 med tilsvarende i 2015, sammenlikner vi en gruppe som i 2005 hadde median botid på 17 år, med en som hadde 24 års botid i 2016. For innvandrere fra Somalia var tallene henholdsvis 6 år og 9 år. Innvandrerne fra de 10 landene i 2005 hadde median botid på 12 år, mens de som kom fra de 12 landene i LKI 2016 hadde 9 års botid. I tillegg kan den økte botiden for dem som allerede har etablert seg her føre til at de erverver seg mer sosial og kulturell kapital, får bedre språkferdigheter og evner å dra nytte av samfunnets ressurser på en bedre måte (Blom, 2004; Tronstad og Østby, 2005).

Der det er mulig vil vi sammenligne utfallene på tilsvarende spørsmål som var med i undersøkelsen i 2005/2006, for å vise eventuelle endringer i levekårene over tid. På grunn av de ovennevnte forskjeller i både utvalg og spørreskjemaet, vil slike sammenligninger gjøres ved at vi omtaler hovedtendensene. Tallmaterialet for de to undersøkelsene vil ikke uten videre være direkte sammenlignbart.

Tabell 3.2 Median botid 2005 og 2015¹, etter opprinnelsesland

	I alt	Polen	Bosnia- Herce- govina	Kosovo ²	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
Median botid 2005	12	.	12	11	15	5	14	.	19	15	17	.	6
Median botid 2015	9	5	20	15	19	13	16	8	23	22	24	4	9

¹ Basert på populasjonene for LKI 2005/2006 og LKI 2016

² Landet Kosovo eksisterte ikke i 2005/2006, og vi kan bare gi tall for daværende Serbia og Montenegro

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006, Statistisk sentralbyrå.

3.2. Sammenligning med befolkningen generelt

Den viktigste sammenligningen vil være å se resultatene i forhold til hele befolkningen i Norge, slik de framtrer på identiske spørsmål i de ordinære levekårsundersøkelsene som Statistisk sentralbyrå gjennomfører. For at ikke forskjeller i innvandrernes bosettingsstruktur rundt om i landet og forskjeller i kjønns- og aldersfordeling skal virke forstyrrende inn på sammenlikningen av innvandrernes svar med svarene for hele befolkningen, har vi valgt å vekte resultatene for befolkningen slik at den framtrer med samme fordeling etter kjønn, alder og bosted som utvalget i LKI 2016 samlet sett (se avsnitt 2.4). Det er dermed ikke relevant å forklare eventuelle forskjeller mellom innvandrerne og befolkningen ved å henvise til forskjeller i fordelingen av de to populasjonene etter disse dimensjonene.

Noen eksempler: Ettersom helse er sterkt korrelert med alder, vil en kunne tenke at eventuelle forskjeller mellom innvandrernes og hele befolkningens helse kan skyldes at innvandrerne er gjennomgående yngre. Ved å vekte resultatene fra de ordinære levekårsundersøkelsene, «påføres» imidlertid den vanlige befolkningen samme aldersstruktur som innvandrerne. Dermed faller denne feilkilden bort. Det samme gjelder for eksempel muligheten for at forskjeller i boligtype mellom innvandrere og hele befolkningen skyldes at innvandrere er sterkere representert i urbane områder. Gjennom vektingen skal også denne muligheten være eliminert.

At det kan være noen år mellom intervju tidspunktet i levekårsundersøkelsen blant innvandrere og de regulære levekårsundersøkelsene, undergraver neppe muligheten for sammenlikning. Drastiske endringer i levekårene for etablerte grupper skjer sjelden i løpet av få år.

3.3. Sammenligning av resultater for de ulike landene

I alle tabellene i denne resultatrapporten presenteres resultatene for utvalget i alt og resultatene for de enkelte landene som var med i undersøkelsen. Årsakene til at vi viser resultater for enkeltlandene, er beskrevet under formål 3 i avsnitt 1.5.

Sammensetningen har betydning for resultater for enkeltland

Tabell 3.3. og tabell 3.4 viser hvordan populasjonen⁷ fordeler seg etter bakgrunnsvariablene kjønn, alder, botid, alder ved innvandring, bosted og innvandringsgrunn⁸, også for de enkelte landene. Som vi ser av tabellen er det ganske store forskjeller mellom landene når det gjelder fordelingen av noen av disse bakgrunnsvariablene, og dette er viktig å ha i mente når man ser på resultatene for enkeltland. For eksempel hvis man ser på sysselsetting, vil resultatene for innvandrere med lang botid i landet skille seg fra resultatene for innvandrere med kort botid i landet (Næsheim, 2016). Det betyr at når det er forskjeller mellom enkeltland, kan det ofte forklares med forskjeller i sammensetningen av populasjonen, for eksempel ved at innvandrerne fra det ene landet har i gjennomsnitt lenger botid enn innvandrerne fra det andre landet.

Overvekt av menn

I populasjonen er det jevnt over en overvekt av menn, med unntak av Vietnam, hvor det er flest kvinner. Polen og Afghanistan skiller seg ut med den største differansen mellom menn og kvinner, hvor rundt to av tre er menn.

Ulike livsfaser

Afghanistan har også en mye større andel i den yngste aldersgruppen (16-24 år) enn de andre landene, mens i motsatt ende har Bosnia-Hercegovina, Pakistan og Vietnam en større andel av de eldste (55-74 år), sammenlignet med de andre landene. Halvparten av innvandrerne fra Eritrea og Polen er i alderen 25-39 år, mens Sri Lanka har halvparten i alderen 40-54 år. Det at innvandrerne fra de ulike landene er i forskjellige livsfaser, vil mest sannsynlig påvirke en del av resultatene.

Botidens betydning

Et stort flertall av innvandrerne fra Bosnia-Hercegovina har botid over 15 år, dernest Vietnam og Sri Lanka. Rundt to av tre fra Kosovo, Pakistan og Tyrkia har også botid over 15 år. Eritreerne har i gjennomsnitt veldig kort botid (over halvparten har 2-4 år). Det er også mange med kort botid blant innvandrerne fra Somalia og Afghanistan. I de første årene etter ankomst er de fleste innvandrerne i introduksjonsprogrammet. Innvandrere med lengre botid har hatt mer tid til å lære seg språket, få seg et sosialt nettverk og etablere seg på arbeidsmarkedet.

⁷ Da resultatene i undersøkelsen er vektet for å få nettoutvalget lik populasjonen, vises tall for populasjonen her.

⁸ Tall for innvandringsgrunn er gitt for vektet nettoutvalg istedenfor populasjonen, da registeropplysninger om innvandringsgrunn finnes kun for de som innvandret fra 1990. For innvandrere som kom før 1990, er det supplert med opplysning om innvandringsgrunn fra intervjuet.

De som innvandret som barn har gått i norsk grunnskole

Hvor gammel man er når man kommer til Norge, har også stor betydning for hvordan man klarer seg i landet. Det er stor forskjell på innvandrere som har kommet til Norge da de var små, har vokst opp i landet og gått på grunnskole her. Forutsetningene for å lære seg språket, ha et nettverk og få seg en jobb er annerledes for dem som kommer hit som voksne. I gjennomsnitt er det en stor andel av innvandrerne som kom til Norge da de var over 16 år, men det er forskjeller mellom enkeltlandene. Av ytterpunktene er det Polen og Eritrea på den ene siden og Bosnia-Hercegovina og Kosovo på den andre siden. Blant polakkene og eritreerne er det over 90 prosent som var over 16 år, mens blant innvandrerne fra Bosnia-Hercegovina og Kosovo var det bare hhv 70 og 67 prosent som var over 16 år – det betyr at nærmere 30 prosent av innvandrerne fra disse to landene var under 16 år da de kom til Norge.

Tett eller spredt

En høy andel av polakkene bor utenfor tettsteder – hele 17 prosent er bosatt på steder med mindre enn 200 innbyggere. I andre enden av skalaen har vi pakistanerne hvor nesten 90 prosent bor i tettsteder med 100 000 eller flere innbyggere. Hvor man bor kan ha betydning for hvilke muligheter man har, f.eks. når det gjelder bolig, arbeid og utdanning.

Når man ser på resultater for enkeltland, må det også vurderes opp mot fordelingen etter disse bakgrunnsvariablene. Samtidig vet vi at det kan være store forskjeller blant innvandrere med samme opprinnelsesland, både med tanke på kultur, religion, yrkeserfaring og utdanning fra opprinnelseslandet. Slik forskjeller innad i landgrupper, er det ikke sett på i denne rapporten.

Oversettelsene av spørreskjema kan være en feilkilde

I tillegg til at sammensetningen innenfor hvert enkeltland er forskjellig med tanke på kjønn, alder, botid og bosted, er det også knyttet utfordringer til oversettelsene av skjema til de ulike språkene. Oversettelsene tilstrebet seg å være så tro til formuleringene i de norske spørsmålene som mulig, men de måtte i mange tilfeller tilpasses de enkelte språk f.eks. på grunn av ord og uttrykk som brukes på norsk som ikke fantes på de andre språkene. Og selv om oversettelsene har vært gjennom grundig kvalitetssikring, vil det ikke være mulig at alle spørsmålene blir helt like. Dette kan påvirke hvordan respondenter fra de ulike landene svarer på de ulike spørsmålene.

Tabell 3.3 Populasjonen til LKI 2016, etter kjønn, alder, bostedsstrøk og opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Kjønn													
Menn	58	66	50	53	56	57	54	62	52	52	46	54	54
Kvinner	42	34	50	47	44	43	46	38	49	48	54	46	46
Alder													
16-24 år	12	7	7	16	5	19	9	38	6	5	3	13	23
25-39 år	43	52	35	40	41	38	38	39	36	28	33	50	47
40-54 år	32	32	31	33	38	33	37	17	34	50	41	29	24
55-74 år	13	10	27	12	15	9	16	5	24	17	22	7	6
Bostedsstrøk													
Spredtbygd, under 200 bosatte	6	17	2	2	2	1	2	2	1	2	1	1	2
Tettbygd, 200-19 999 bosatte	23	28	28	24	12	22	19	29	8	15	14	24	42
Tettsteder med 20 000-99 999 bosatte	13	11	17	23	10	17	11	15	4	5	20	15	14
Tettsteder med 100 000 eller flere bosatte	58	44	52	51	77	60	69	54	87	79	65	60	42
Antall personer	214 193	68 423	12 106	9 338	10 084	19 540	14 576	11 119	17 177	8 468	12 517	9 476	21 369

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3.4 Populasjonen til LKI 2016, etter botid, alder ved innvandring, innvandringsgrunn og opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Botid													
2-4 år	25	44	5	6	9	9	16	28	10	7	6	57	31
5-14 år	40	50	14	28	30	62	30	67	23	21	16	31	47
15 år eller mer	34	6	82	66	62	29	54	5	67	73	78	12	22
Alder ved innvandring													
0-6 år	5	0	12	17	5	9	8	5	8	5	7	1	6
7-15 år	12	5	17	16	12	18	14	22	10	13	16	8	19
16-19 år	8	2	7	7	14	10	7	23	9	11	10	8	12
20 år eller eldre	75	93	64	60	68	63	72	50	73	71	66	84	63
Innvandringsgrunn¹													
Arbeid	27	75	2	5	7	1	6	0	13	3	2	1	2
Familie	34	23	11	23	82	44	22	26	76	45	49	17	30
Flukt	37	0	86	71	7	55	68	74	4	38	47	82	68
Utdanning	2	2	1	1	4	0	4	0	7	14	2	0	0

¹ Vektet nettoutvalg fra LKI 2016. Innvandringsgrunn fra register, supplert med opplysninger fra intervjuet for de som har innvandret før 1990.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

3.4. Innvandrere generelt

Resultatene fra undersøkelsen er ikke representativt for alle innvandrere i Norge. Utvalget dekker bare innvandrere fra de tolv landene, i alderen 16-74 år og med minst to års botid. Resultatene for «innvandrerne i alt» sier dermed bare noe om levekårene til populasjonen for undersøkelsen, og ikke innvandrere i Norge generelt. Hvis man derimot ser på resultatene for enkeltland, er resultatene representative for alle innvandrere i Norge med bakgrunn fra det landet, i alderen 16-74 år og med minst to års botid.

Tabell 3.5 viser fordelingen av kjønn, alder og botid for alle innvandrere i Norge, for alle innvandrere fra de tolv landene, og for populasjonen til LKI 2016, som er innvandrere fra de tolv landene i alderen 16-74 år og med minst 2 års botid.

Tabell 3.5 Alle innvandrere i Norge, innvandrere med bakgrunn fra de tolv landene i alt, og populasjonen til LKI 2016, etter ulike bakgrunnsvariabler. 2015

	Alle innvandrere	Innvandrere fra de tolv landene, i alt	Innvandrere fra de tolv landene, 16-74 år og med minst 2 års botid (populasjonen til LKI 2016)
Antall	669 380	261 598	214 193
Kjønn			
Menn	53	58	58
Kvinner	47	42	42
Alder			
I alderen 16-74 år i alt	89	91	100
16-24 år	10	12	12
25-39 år	41	41	43
40-54 år	27	27	32
55-74 år	12	10	13
Botid			
Med botid 2 år eller mer, i alt	83	87	100
2-4 år	22	20	25
4-14 år	34	37	40
15 år eller mer	27	30	34
Opprinnelsesland			
Fra de tolv landene i alt	56	100	100
Polen	16	35	32
Bosnia-Hercegovina	3	5	6
Kosovo	2	4	4
Tyrkia	3	4	5
Irak	5	8	9
Iran	3	6	7
Afghanistan	2	5	5
Pakistan	6	7	8
Sri Lanka	2	3	4
Vietnam	4	5	6
Eritrea	3	6	4
Somalia	6	10	10

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

4. Bakgrunn fra opprinnelseslandet

Silje Vatne Pettersen

Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 (LKI 2016) handler for det meste om livet i Norge. Men mange har levd store deler av livet i opprinnelseslandet, eller et annet land, og tar med seg erfaringer og kompetanse derfra som kan ha betydning for videre liv i Norge. I dette kapittelet skal vi belyse innvandreres bakgrunn fra opprinnelseslandet gjennom deres svar på en rekke spørsmål om blant annet hovedaktiviteten i opprinnelseslandet, hvor de vokste opp, om de hadde kjente i Norge før de kom, foreldrenes bakgrunn og grunnlaget for opphold i Norge.

Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 (LKI 2016)

Utvalget til undersøkelsen består av innvandrere med bakgrunn fra tolv land som har vært bosatt i Norge i minst to år, i alderen 16 til 74 år. Innvandrere defineres som personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.

Resultatene er representative for innvandrere fra de tolv landene, og ikke for innvandrere i Norge generelt. Mer om undersøkelsen i kapittel 2 og 3.

Vi har intervjuet omtrent like mange personer fra de tolv landene, men det er ikke like mange innvandrere fra de tolv landene i Norge. For eksempel er betydelig flere innvandret fra Polen enn fra Sri Lanka. Vi har derfor vektet svarene etter den andel innvandrerne fra de tolv landene utgjør i populasjonen. Svarene fra innvandrere fra store innvandringsland får derfor større innvirkning på totalen.

Det er også relativt store forskjeller mellom innvandrere med ulik landbakgrunn når det gjelder fordelingen på en del bakgrunnsvariabler. Dette er det viktig å ha i mente når man sammenligner resultatene for enkeltland. Når det er forskjeller mellom land, kan dette i mange tilfeller forklares med forskjeller i sammensetningen av populasjonen, for eksempel ved at innvandrerne fra det ene landet har lenger gjennomsnittlig botid, høyere sysselsetting eller har en annen kjønns- og alderssammensetning enn innvandrerne fra det andre landet.

4.1. Mange kvinner kommer på grunn av familie

Blant innvandrerne som er intervjuet, er 37 prosent kommet på grunn av flukt, 27 på grunn av arbeid i Norge, kun 2 prosent på grunn av utdanning og 34 prosent på grunn av familie. De som er kommet på grunn av familie er kommet gjennom familiegjenforening eller familieetablering. Det er stor sammenheng mellom hvilket land man opprinnelig kommer fra, og årsaken til at man har flyttet til Norge. For innvandrere som kom til Norge etter 1989, har vi hentet opplysninger om vedtaksgrunnen for opphold i Norge fra Utlendingsdirektoratets Utlendingsdatabase. Men for dem som innvandret før dette, eller som innvandret fra EU, mangler vi opplysninger, og har spurt våre respondenter. Opplysningene om innvandringsårsak er dermed en kombinasjon av svar gitt i et intervju og registrerte opplysninger fra Utlendingsdirektoratet.

Andelen som er kommet på grunn av flukt er høyest for dem fra Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Iran, Afghanistan, Vietnam, Eritrea, Somalia, Irak og Sri Lanka, mellom 38 og 86 prosent (tabell 4.1). Dette er land som har opplevd krig og uroligheter, slik at mange av dem som er kommet på grunn av familie fra disse landene også har flyktningbakgrunn. Under 10 prosent er kommet til Norge av andre årsaker, slik som utdanning eller arbeid.

Det er særlig mange som er kommet på grunn av familie blant innvandrere fra Tyrkia og Pakistan, henholdsvis 82 og 76 prosent. En del skulle gjenforenes med ektefelle, mens andre kan ha kommet for å etablere familie med en som er født i Norge, men har foreldre med bakgrunn fra Pakistan eller Tyrkia. Det er også blant disse to landene vi finner høyest andel som svarer at de hadde ektefelle, forlovede

eller kjæreste i Norge før de flyttet hit (tabell 4.2 og figur 4.2). Og mange oppgir at de hadde foreldre, søsken, eller særlig andre slektninger i Norge før de kom.

Blant dem fra Polen er det tre fjerdedeler som er kommet på grunn av arbeid, mens 23 prosent er kommet på grunn av familie. På 1970-tallet var det mange fra Pakistan og Tyrkia som kom til Norge på grunn av arbeid, men i vårt utvalg er det relativt få, kun 7 og 13 prosent.

Utdanning er en sjelden innvandringsårsak blant dem som har svart på undersøkelsen. De høyeste andelene finner vi blant dem fra Sri Lanka og Pakistan, henholdsvis 14 og 7 prosent, og de kom på grunn av utdanning for over 25 år siden. Det er også blant disse landene vi finner de høyeste andelene som i hovedsak var studenter eller elever i opprinnelseslandet, før de kom til Norge (se kapittel 4.6).

Gjennomgående for alle landene er at det er særlig kvinnene som er kommet på grunn av familie, 52 prosent versus 21 prosent for menn i snitt (tabell 4.1). Det gjenspeiler et generelt mønster blant mange familier; at menn ofte reiser i forveien på søken etter arbeid eller på grunn av flukt, og at kvinner og barn kan komme etter. Men det kan også skyldes juridiske forhold ved søknad og opphold i Norge. Selv om familien kommer samlet, hender det at mannen registreres som familiens hovedsøker, kommet på grunn av flukt, mens resten av familien registreres som familieinnvandret til denne hovedpersonen.

Tabell 4.1 Grunnlag for opphold i Norge, etter kjønn og opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
I alt													
Arbeid	27	75	2	5	7	1	6	0	13	3	3	1	2
Familie	34	23	11	24	82	44	22	26	76	45	49	17	30
Flukt	37	0	86	71	7	55	68	74	4	38	47	83	68
Utdanning	2	2	1	1	4	0	4	0	7	14	2	0	0
Antall	4 363	368	353	366	350	353	385	358	359	379	341	387	364
Menn													
Arbeid	38	91	4	5	11	1	6	0	22	4	3	2	2
Familie	21	9	9	18	74	25	14	16	61	18	31	8	25
Flukt	39	0	87	75	11	74	75	84	6	59	63	90	74
Utdanning	2	0	1	1	4	0	5	0	11	19	3	0	0
Antall	2 388	243	186	203	187	187	210	244	198	199	155	194	182
Kvinner													
Arbeid	12	42	1	4	2	1	6	0	3	3	2	0	1
Familie	52	51	13	30	92	65	31	45	93	74	63	25	36
Flukt	34	1	86	66	4	34	60	55	3	15	33	75	63
Utdanning	2	6	1	0	3	0	3	0	1	9	2	1	0
Antall	1 975	125	167	163	163	166	175	114	161	180	186	193	182

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

4.2. Nesten halvparten hadde familie eller venner i Norge

Nesten halvparten av dem som har svart på undersøkelsen hadde familie eller venner i Norge før de selv flyttet hit, noe høyere andel blant kvinner (tabell 4.2 og figur 4.1). Som nevnt i kapittel 4.1 er det særlig blant dem fra Pakistan og Tyrkia at vi finner mange som hadde familie her fra før – slik som ektefelle, forlovede, kjæreste, foreldre eller søsken. For disse to gruppene innvandrere er det også vanlig å ha hatt andre slektninger her, utenom den aller nærmeste kjernefamilie. Det er over 40 år siden de første arbeidsinnvandrerne og familiene kom til Norge fra Pakistan og Tyrkia, og det er naturlig at det gjennom disse årene er etablert kontakt mellom

Norge og opprinnelseslandet gjennom flere ledd. Derimot er det svært få, uansett opprinnelsesland, som hadde barn her før de selv flyttet. De som kom fra «flyktningland» hadde sjeldnere enn andre familie eller venner her da de ankom.

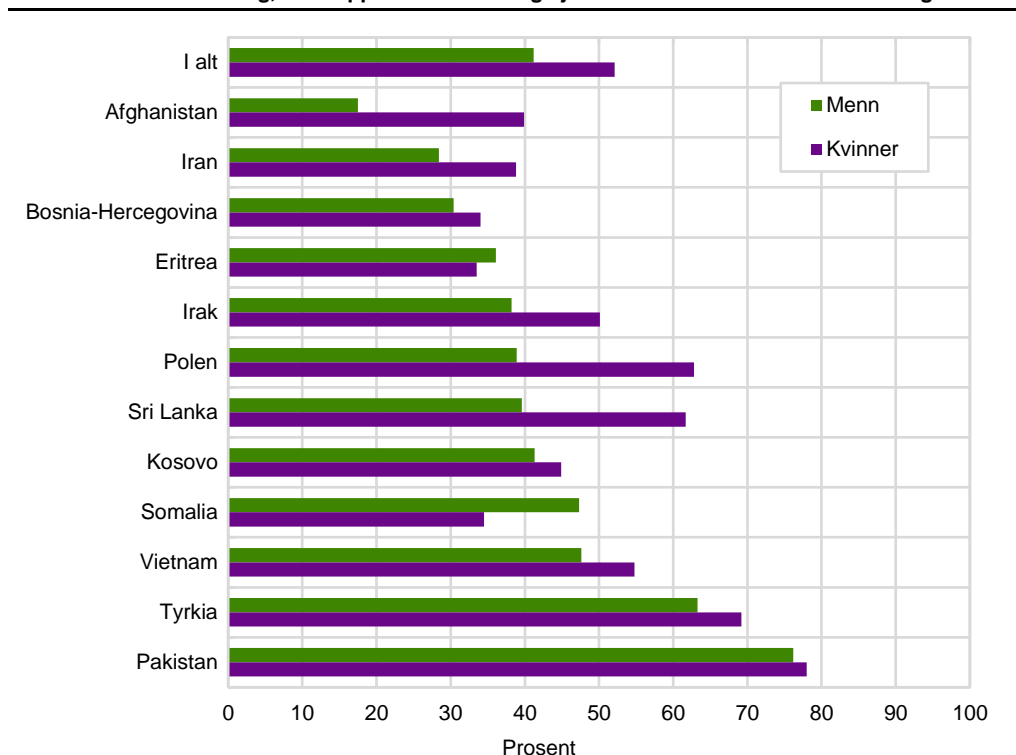
I alt 12 prosent hadde venner i Norge før de selv flyttet hit. De desidert høyeste andelen finner vi blant dem fra Tyrkia (26 prosent) og Polen (20 prosent), mens det for de andre ti opprinnelseslandene ligger på 10 prosent eller under. Det er mye mer vanlig for menn sammenlignet med kvinner (figur 4.2). Blant kvinner er det derimot en langt høyere andel som hadde ektefelle, forlovede eller kjæreste i Norge før innvandring, sammenlignet med menn (39 versus 9 prosent). Oppsummert er det slik at den kontakten man eventuelt har hatt med Norge før man flyttet, i all hovedsak er gjennom familie, for både menn og kvinner.

Tabell 4.2 Andel som hadde familie eller venner som allerede var bosatt i Norge før innvandring, etter opprinnelsesland. 6 år eller eldre ved innvandring. Flere svar mulig. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Ja	46	47	32	43	66	44	33	25	77	50	52	35	41
Ektefelle, forlovede, kjæreste	11	9	4	7	25	8	5	6	29	17	10	7	7
Barn	1	1	2	1	0	0	1	1	0	1	4	2	2
Foreldre	8	5	5	2	22	10	3	5	17	7	6	5	11
Søsken	9	5	10	14	15	7	7	5	15	15	21	8	7
Andre slektninger	14	11	10	19	36	15	12	7	37	12	11	9	13
Venner	12	20	7	5	26	7	7	3	10	5	7	7	7
Nei	54	53	68	57	34	56	67	75	23	50	49	65	59
Antall	4 059	366	320	302	319	330	368	344	313	366	302	384	345

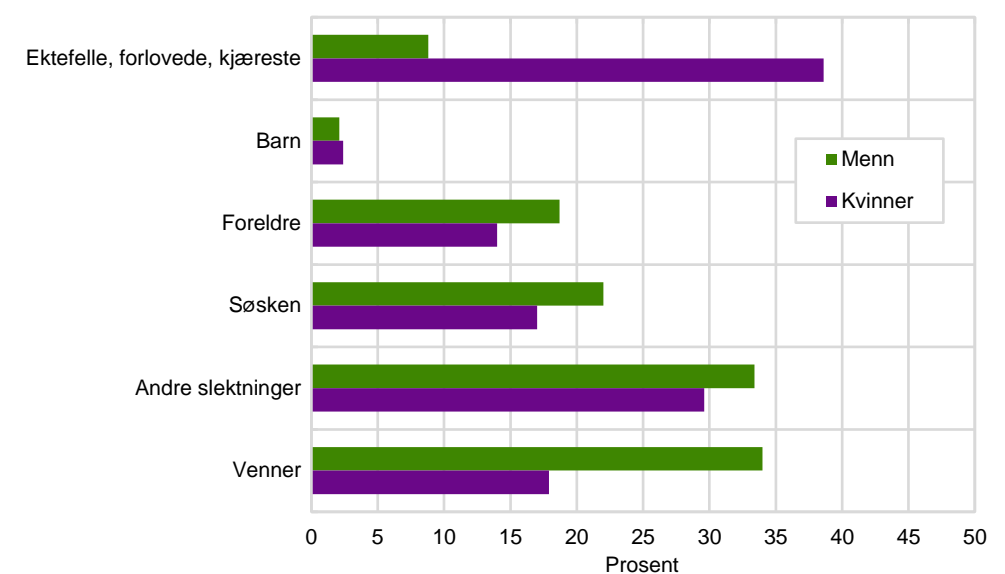
Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.1 Andel som hadde familie eller venner som allerede var bosatt i Norge før innvandring, etter opprinnelsesland og kjønn. 6 år eller eldre ved innvandring

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.2 Hvem man kjente i Norge før innvandring, blant dem som hadde familie eller venner som allerede var bosatt i Norge før innvandring, etter kjønn. 6 år eller eldre ved innvandring

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

4.3. Flest oppvokst i storby, særlig kvinner

Ett av spørsmålene i undersøkelsen handler om hvor man hovedsakelig vokste opp i opprinnelseslandet. Spørsmålet er stilt til dem som var seks år eller eldre da de innvandret til Norge. Det var tre svaralternativ: storby, småby eller landsbygda. Man kan ha ulike oppfatninger av hvordan man skiller for eksempel en storby fra en småby. De er ikke definert i undersøkelsen, slik at svarene reflekterer en subjektiv oppfatning av hvor man er vokst opp. Det som av noen oppfattes som en liten by i Pakistan kan for eksempel i europeisk sammenheng oppfattes som en stor by.

Blant de 12 opprinnelseslandene som er representert i undersøkelsen, er det i gjennomsnitt 46 prosent av totalt 4 048 personer som svarer at de hovedsakelig er vokst opp i det de selv oppfatter som en storby (tabell 4.3). De høyeste andelenene finner vi blant innvandrere fra Irak og Iran, hvor 75 prosent svarer dette. Selv om andelenene er lavere, gjelder det også over halvparten av dem fra Somalia, Eritrea og Vietnam. Og det er i snitt en høyere andel kvinner som er vokst opp i storby sammenlignet med menn.

32 prosent i alt svarer at de er vokst opp i en småby, men det er noe mer utbredt blant dem fra Polen, Bosnia-Hercegovina, Kosovo og Sri Lanka. Her er det relativt små kjønnsforskjeller.

Det er 22 prosent som oppgir at de vokste opp hovedsakelig på landsbygda. Men det er store variasjoner mellom opprinnelseslandene. Blant dem fra Sri Lanka har 41 prosent vokst opp på landsbygda, etterfulgt av dem fra Pakistan (31 prosent), Afghanistan (28 prosent), Kosovo og Tyrkia, mens det kun gjelder 5 og 7 prosent av innvandrere fra Irak og Iran. I snitt er det en høyere andel menn enn kvinner som er vokst opp på landsbygda.

Blant innvandrere fra de 12 opprinnelseslandene er det altså relativt stor variasjon i hvor de hovedsakelig er vokst opp. Selv om det for mange er noe mer vanlig å vokse opp i en storby, avhengig av opprinnelseslandet, er det også mange som er vokst opp i en småby eller på landsbygda. Det er bare de fra Irak og Iran som i all hovedsak kommer fra en storby. Det er mer vanlig at kvinner er vokst opp i storby og at menn er vokst opp på landsbygda, og det er særlig blant dem fra Polen og Afghanistan at denne kjønnsforskjellen er markant.

Tabell 4.3 Oppvekststed i opprinnelseslandet, etter kjønn og opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia- Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
I alt													
På landsbygda	22	27	17	27	26	5	7	28	33	41	18	18	14
I en småby	32	40	43	40	32	21	18	24	31	40	29	23	22
I en storby	46	33	39	34	43	75	75	49	36	20	53	58	65
Antall	4048	366	320	302	319	330	365	343	314	366	300	381	342
Menn													
På landsbygda	25	31	19	29	24	7	8	34	37	41	21	23	11
I en småby	33	41	41	37	32	21	20	26	29	37	30	24	23
I en storby	42	28	40	34	44	73	73	41	33	21	50	53	66
Antall	2238	240	167	164	174	179	205	232	179	194	138	192	174
Kvinner													
På landsbygda	18	20	16	24	28	2	7	15	28	41	17	14	16
I en småby	30	37	46	42	31	21	16	20	33	42	28	22	20
I en storby	52	44	39	34	42	77	77	65	39	18	56	64	64
Antall	1810	126	153	138	145	151	160	111	135	172	162	189	168

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvanderbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

4.4. Mange snakker norsk hjemme

På spørsmål om hvilke språk som snakkes hjemme, svarer i alt 46 prosent at de snakker norsk, i tillegg til andre språk (tabell 4.4). Den høyeste andelen finner vi blant dem fra Sri Lanka og Vietnam, hvor over 70 prosent snakker norsk hjemme. Deretter følger Tyrkia og Pakistan med 60 prosent. Mange fra disse landene har bodd lenge i Norge, og har hatt mange år på å lære seg norsk (Tabell 3.4). En del har selv gått på skole i Norge, eller har barn som gjør det, og bruker også norsk hjemme. I mange tilfeller kan det likevel ta tid før det er naturlig å snakke norsk hjemme, selv om man snakker norsk på jobben, skolen eller andre steder utenfor hjemmet.

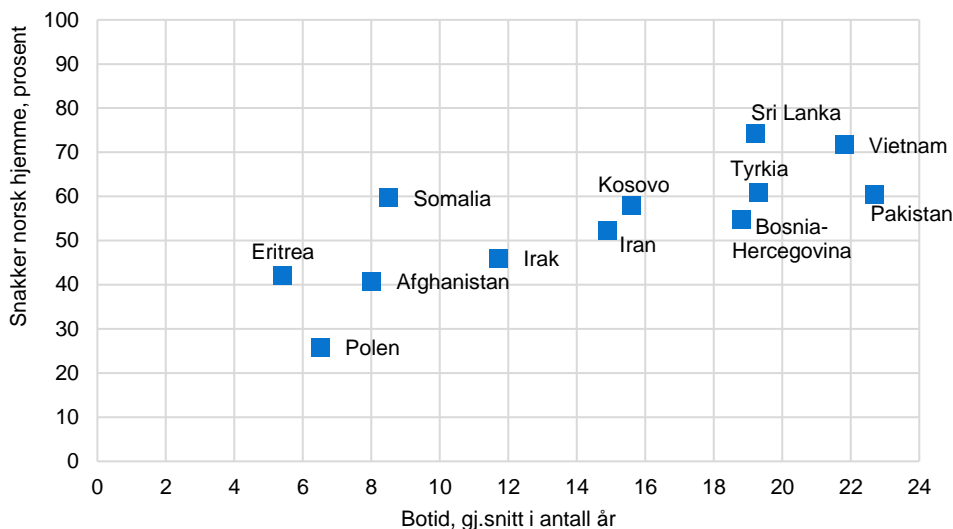
I figur 4.3 ser vi at det er en tydelig sammenheng mellom den gjennomsnittlige botiden i Norge for hvert opprinnelsesland og andelen fra dette landet som oppgir at de snakker norsk hjemme. Øker den gjennomsnittlige botiden, øker også andelen som bruker norsk hjemme, i noen tilfeller kanskje som en følge av at man har barn som snakker norsk hjemme. På tross av lang botid og at man snakker norsk hjemme, er det mange fra Sri Lanka og Vietnam som vurderer sine norskkunnskaper som dårlige (se kapittel 12). Lavest botid og lavest andel som snakker norsk hjemme finner vi blant dem som kommer fra Polen, Afghanistan og Eritrea.

Det er likevel noen land som skiller seg ut. Innvandrere fra Somalia oppgir å snakke norsk hjemme i like stor grad som dem fra Tyrkia og Pakistan, 60 prosent, men har i snitt mye kortere botid. Noe av årsaken kan være at mange fra Somalia har kunnet delta i Introduksjonsordningen for nyankomne flykninger og den norskundervisningen som tilbys der. I tillegg kan det bety en del at de fra Somalia noe oftere bor i familier, og har noen å snakke norsk med hjemme. De fra Afghanistan har omtrent like lang gjennomsnittlig botid i Norge som dem fra Somalia, men unge bor i noe større grad alene, og har dermed ikke like stor mulighet til å snakke norsk hjemme (se kapittel 6 om husholdningssammensetning). Spørsmålet er derfor ikke egnet til å få vite i hvilken grad man snakker norsk, kun om man bruker språket hjemme sammen med andre.

Et annet land som skiller seg noe ut i figur 4.3 er Polen. Her er det en langt lavere andel som snakker norsk sammenlignet med dem fra Eritrea og Afghanistan, på tross av relativt lik gjennomsnittlig botid. Innvandrere fra Eritrea og Afghanistan har hatt tilgang til norskundervisning gjennom Introduksjonsordningen for nyankomne

flyktninger, mens de fra Polen, som for det meste er arbeidsinnvandrere, ikke har denne rettigheten (se kapittel 12).

Figur 4.3 Andel for hvert opprinnelsesland som snakker norsk hjemme, etter gjennomsnittlig botid

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.4 Hvilke språk som snakkes hjemme, etter opprinnelsesland. Flere språk mulig. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
Norsk	46	26	55	58	61	46	52	41	61	74	72	42	60
Polsk	29	90	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Somalisk	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	97
Engelsk	9	10	4	3	6	4	8	3	11	9	19	7	12
Kurdisk (sorani, kurmanji el.)	8	0	0	0	19	57	24	0	0	0	0	0	0
Urdu	7	0	0	0	0	0	0	0	84	0	0	0	0
Persisk/Farsi	6	0	0	0	0	2	64	30	0	0	0	0	0
Bosnisk/kroatisk/serbisk	5	0	89	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vietnamesisk	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	90	0	0
Arabisk	5	0	0	1	1	41	1	0	0	0	0	6	9
Tyrkisk	4	0	0	0	81	2	6	0	0	0	0	0	0
Albansk	4	0	2	88	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Tigrinja	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	90	0
Tamil	4	0	0	0	0	0	0	0	0	90	0	0	0
Punjabi	4	0	0	0	0	0	0	0	44	0	0	0	0
Dari	3	0	0	0	0	0	3	57	0	0	0	0	0
Pashto	1	0	0	0	0	0	0	18	2	0	0	0	0
Singalesisk	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0
Annet språk	3	2	0	2	2	6	3	4	2	1	6	9	2
Antall	4420	369	358	372	356	357	396	358	371	385	347	388	363

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

4.5. Andre språk som snakkes hjemme

Tabell 4.4 viser hvilke språk som snakkes hjemme. I tillegg til norsk, snakker de fra Polen, Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Tyrkia, Vietnam, Eritrea og Somalia opprinnelseslandets hovedspråk i hjemmet. For de andre opprinnelseslandene er det flere språk som oppgis. Noen er regionale språk og språk til minoriteter.

Blant dem fra Irak, Iran og Tyrkia er det henholdsvis 57, 24 og 19 prosent som snakker kurdisk hjemme, hvilket er et uttrykk for at de tilhører kurdisk minoritet i opprinnelseslandet.

Blant dem fra Sri Lanka snakker 90 prosent tamilsk hjemme, et minoritetsspråk i opprinnelseslandet. Det skyldes at flertallet av dem som har kommet fra Sri Lanka til Norge er tamiler som flyktet fra singalesiske myndigheter.

I Afghanistan er det to offisielle språk; dari og pashto. I Norge bruker henholdsvis 57 og 18 prosent blant dem fra Afghanistan disse språkene hjemme. Når 30 prosent oppgir å snakke persisk hjemme, er det antagelig dari, ettersom dari er det offisielle navnet på den persiske dialekten i Afghanistan.

Innvandrere fra Pakistan snakker urdu (83 prosent) og punjabi (44 prosent). Urdu er det offisielle språket i Pakistan, mens punjabi snakkes hovedsakelig i den østlige provinsen Punjab.

4.6. Mange var yrkesaktive i opprinnelseslandet

Alle respondentene som var 16 år eller eldre ved innvandring, har fått spørsmål om hva slags hovedaktivitet de hadde i opprinnelseslandet. Svarfordelingen er vist i tabell 4.5. Sammen med andre faktorer, slik som alder ved innvandring, botid, årsaken til innvandringen og utdanningsbakgrunn, kan hovedaktivitet i opprinnelseslandet ha betydning for mulighetene og veivalgene i Norge.

Noe over halvparten var yrkesaktive i opprinnelseslandet, menn i høyere grad enn kvinner. 29 prosent var skoleelever eller studenter, og her er andelen noe høyere blant kvinner. Dette er hovedaktivitetene med flest svar, uansett opprinnelsesland.

Den høyeste andelen som var yrkesaktive før de kom til Norge, finner vi blant dem fra Polen, med 87 prosent for menn og 66 prosent for kvinner. For de andre landene ligger andelen rundt snittet eller under. Andelen som var studenter eller elever i opprinnelseslandet er betydelig blant dem fra Sri Lanka og Pakistan, om lag 50 prosent eller høyere for både kvinner og menn. Som vi så tidligere i kapitlet, var det også en del fra disse to landene som kom til Norge på grunn av utdanning.

Den tredje viktigste hovedaktiviteten i opprinnelseslandet er å ha vært hjemmearbeidende, og det gjelder i all hovedsak kvinner. Blant kvinner fra Afghanistan, Tyrkia, Irak og Pakistan er det 30 prosent eller flere som hadde dette som hovedaktivitet.

Eritrea skiller seg ut ved at mange hadde verneplikt som hovedaktivitet. Det gjelder litt over en fjerdedel av mennene i undersøkelsen, og 11 prosent av kvinnene fra Eritrea. Det vil si at de deltok i den eritreiske nasjonaltjenesten, hvilket er obligatorisk for alle kvinner og menn mellom 18 og 40 år. Flertallet av dem som har søkt asyl i Norge anfører at de har desertert eller unndratt seg nasjonaltjeneste (UDI, 2015).

Tabell 4.5 Hovedaktivitet i opprinnelseslandet, etter kjønn og opprinnelsesland. 16 år eller eldre ved innvandring. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia- Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
I alt													
Yrkesaktiv	57	80	60	44	51	50	54	32	29	39	55	32	36
Skoleelev eller student	29	15	28	41	26	30	36	38	51	57	36	34	40
Pensjonist	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsufør	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2
Vernepliktig	2	1	1	0	0	2	1	1	0	0	3	19	0
Hjemmearbeidende	8	2	7	8	19	13	6	17	14	2	5	9	13
Arbeidsledig	3	3	3	5	2	2	2	7	1	1	1	0	6
Annet	2	0	1	1	1	3	2	5	5	1	1	5	3
Antall	3347	344	250	243	244	264	310	243	267	326	225	357	274
Menn													
Yrkesaktiv	66	87	70	49	67	61	56	40	41	44	56	34	47
Skoleelev eller student	25	9	21	43	28	29	38	38	49	53	33	35	43
Pensjonist	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Arbeidsufør	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Vernepliktig	3	2	1	1	0	3	1	2	0	1	7	27	0
Hjemmearbeidende	1	1	1	0	2	1	1	4	1	0	1	0	1
Arbeidsledig	3	1	4	6	2	2	2	9	2	1	2	0	6
Annet	2	0	2	2	2	5	2	7	8	1	1	5	2
Antall	1858	228	127	137	137	150	173	164	146	177	89	188	142
Kvinner													
Yrkesaktiv	44	66	49	38	31	37	52	16	16	33	54	31	24
Skoleelev eller student	34	26	35	40	24	31	33	38	54	61	38	32	36
Pensjonist	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Arbeidsufør	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	2
Vernepliktig	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11	0
Hjemmearbeidende	17	4	14	19	42	30	13	44	30	4	7	19	26
Arbeidsledig	3	5	2	3	2	1	2	1	0	0	1	1	7
Annet	1	0	0	0	1	0	1	1	1	1	1	5	5
Antall	1489	116	123	106	107	114	137	79	121	149	136	169	132

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

4.7. Mange har mødre uten utdanning

Respondentene er også blitt spurt om å oppgi foreldrenes hovedaktivitet og høyeste fullførte utdanning. Denne informasjonen kan være tilgjengelig i offisielle registre hvis foreldrene har studert eller jobbet i Norge. Men hvis foreldrene aldri har bodd i Norge, har vi ikke denne informasjonen og må spørre om det i intervjuundersøkelser. Indirekte opplysninger om andre, slik som foreldre eller ektefelle, er ikke alltid like pålitelig som opplysninger man gir om seg selv. Det kan blant annet skyldes at man ikke har nok kunnskap, har glemt, eller legger subjektive vurderinger i svaret. Tilbakemelding fra intervjuerne har også vært at spørsmål om foreldrenes bakgrunn ble av noen respondenter oppfattet som sensitivt. Informasjon om foreldrenes bakgrunn benyttes ofte i analyser av sosioøkonomisk bakgrunn og mobilitet mellom generasjoner. Respondentenes egen utdanningsbakgrunn omhandles i kapittel 9.

Det er store variasjoner i foreldrenes utdanningsbakgrunn etter opprinnelsesland, og mellom mor og far (tabell 4.6 og tabell 4.7). Foreldre til innvandrere fra Polen og Bosnia-Hercegovina har høyest andel med utdanning på videregående nivå og høyere, og andelen er relativt like for fedre og mødre, over 80 prosent for Polen og over 60 prosent for Bosnia-Hercegovina. Disse to landene skiller seg tydelig fra de andre. For de andre landene ligger andelen rundt 50 prosent eller lavere for fedre og 40 prosent eller lavere for mødre. Andelen er spesielt lave for innvandrere fra

Tyrkia og Eritrea. Her har mindre enn 25 prosent av fedrene utdanning på videregående nivå og høyere, mens andelene er så lave som 10 prosent for mødrene.

Om lag en fjerdedel av respondentene har mødre uten utdanning, og det gjelder over halvparten av dem fra Afghanistan (61 prosent), Eritrea og Somalia. For fedrene er andelene mellom 34 og 37 prosent for disse landene.

Tabell 4.6 Fars høyeste fullførte utdanning, etter respondentens opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia- Hercego- vina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
Ingen utdanning	15	1	4	10	16	28	18	34	16	1	21	37	37
Påbegynt, men ikke fullført grunnskole	7	1	4	9	14	12	8	11	8	5	9	24	7
Grunnskole/Ungdomsskole (vanligvis 7-10 års varighet)	22	17	16	22	48	22	17	14	35	44	30	18	13
Videregående skole (vanligvis 1-3 års varighet)	37	68	42	32	12	16	26	16	18	33	17	13	22
Universitet/høyskole, lavere grad (1-4 år)	14	7	23	22	7	18	22	15	16	14	19	8	16
Universitet/høyskole, høyere grad (5 år eller mer)	6	6	12	5	3	6	9	9	7	4	4	2	7
Antall	4 086	354	340	352	343	341	373	324	339	372	272	356	320

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.7 Mors høyeste fullførte utdanning, etter respondentens opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia- Hercego- vina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
Ingen utdanning	25	1	11	14	41	44	28	61	39	3	29	50	56
Påbegynt, men ikke fullført grunnskole	9	2	5	14	17	15	11	12	16	7	13	25	9
Grunnskole/Ungdomsskole (vanligvis 7-10 års varighet)	21	15	25	37	34	17	18	13	28	56	29	16	16
Videregående skole (vanligvis 1-3 års varighet)	33	69	35	25	6	11	24	5	11	27	17	8	13
Universitet/høyskole, lavere grad (1-4 år)	8	8	18	9	2	12	16	6	5	6	10	1	5
Universitet/høyskole, høyere grad (5 år eller mer)	4	6	7	2	1	1	4	3	2	2	2	1	1
Antall	4 212	360	346	362	348	343	387	337	346	377	292	369	345

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

4.8. Foreldres hovedaktivitet i opprinnelseslandet

Fedre i opprinnelseslandet oppgis i stor grad å ha vært yrkesaktive, og i større grad enn de mannlige respondentene selv. Det skyldes at mennene i undersøkelsen var yngre, og at mange var elever eller studenter i opprinnelseslandet. Det er noe variasjon mellom landene, men dette er desidert den viktigste hovedaktiviteten (tabell 4.8). Noen fedre var pensjonister, mens det for Eritrea og Pakistan er en høyere andel «Annet» (23 og 12 prosent), som viser at svarkategoriene ikke fanget opp riktig hovedaktivitet.

Mødre i opprinnelseslandet var i all hovedsak hjemmeværende, i kontrast til de kvinnelige respondentene som var yngre og i større grad elever eller studenter, eller yrkesaktive (tabell 4.9). Unntaket er mødre fra Polen, Vietnam og Bosnia-Hercegovina. Her var 45-57 prosent yrkesaktive, og 20 prosent fra Polen hadde mødre som var pensjonister.

Tabell 4.8 Fars hovedaktivitet i opprinnelseslandet, etter respondentens opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia- Hercego- vina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
Yrkesaktiv	75	70	84	86	75	82	82	77	67	86	76	65	76
Skoleelev eller student	1	0	1	1	3	0	0	1	5	1	0	1	3
Pensjonist	11	18	9	5	12	7	12	2	10	9	13	4	1
Arbeidsufør	3	6	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3
Vernepliktig	2	0	0	0	0	4	2	6	2	0	4	3	6
Hjemmearbeidende	2	1	2	2	2	1	1	2	2	2	1	1	3
Arbeidsledig	1	1	1	3	2	1	1	3	2	0	1	2	3
Annet	6	4	4	2	5	4	3	8	12	2	4	23	5
Antall	4 254	360	352	361	348	344	390	331	352	381	324	370	341

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.9 Mors hovedaktivitet i opprinnelseslandet, etter respondentens opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia- Hercego- vina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
Yrkesaktiv	35	57	45	23	13	18	24	14	10	13	49	15	33
Skoleelev eller student	1	0	1	2	1	1	0	1	4	1	1	0	4
Pensjonist	9	20	6	4	5	3	7	1	2	4	11	1	1
Arbeidsufør	2	5	1	1	0	0	0	0	0	1	0	1	2
Vernepliktig	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Hjemmearbeidende	50	15	45	67	77	76	67	82	82	81	36	79	53
Arbeidsledig	1	1	1	3	1	1	0	1	1	0	1	1	5
Annet	2	3	1	1	3	2	1	2	3	1	3	3	2
Antall	4 316	368	354	363	349	350	390	338	356	382	336	381	349

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

4.9. Oppsummering

Andelen som er kommet på grunn av flukt er høyest for dem fra Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Iran, Afghanistan, Vietnam, Eritrea, Somalia, Irak og Sri Lanka. Dette er land som har opplevd krig og uroligheter, slik at mange av dem som er kommet på grunn av familie fra disse landene også har flyktningbakgrunn. Det er særlig mange som er kommet på grunn av familie blant innvandrere fra Tyrkia og Pakistan. Det er også blant disse to landene vi finner høyest andel som svarer at de hadde ektefelle, forlovede eller kjæreste i Norge før de flyttet hit. Og mange oppgir at de hadde foreldre, søsken, eller særlig andre slektninger i Norge før de kom. Blant dem fra Polen er det 75 prosent som er kommet på grunn av arbeid, mens 23 prosent er kommet på grunn av familie. Gjennomgående for alle landene, er at det er særlig kvinnene som er kommet på grunn av familie.

Innvandrere fra Iran og Irak er hovedsakelig vokst opp i det de selv oppfatter som en storby. Det gjelder også mange fra Somalia, Eritrea og Vietnam. Selv om det for mange av landene er noe mer vanlig å vokse opp i en storby, er det også mange fra de samme landene som er vokst opp i en småby eller på landsbygda.

På spørsmål om hvilke språk som snakkes hjemme, svarer nesten halvparten at de snakker norsk, i tillegg til andre språk. Øker den gjennomsnittlige botiden, øker også andelen som bruker norsk hjemme, i noen tilfeller kanskje som en følge av at man har barn som snakker norsk hjemme. Om man kom til Norge etter innføringen av introduksjonsordningen for nyankomne flyktninger, og om man har familie i Norge, kan også ha betydning for om man snakker norsk hjemme.

Noe over halvparten av de intervjuede var yrkesaktive i opprinnelseslandet, menn i høyere grad enn kvinner. 29 prosent var skoleelever eller studenter, og her er andelen noe høyere blant kvinner. Dette er hovedaktivitetene med flest svar uansett opprinnelsesland. Den tredje viktigste hovedaktiviteten i opprinnelseslandet er å ha

vært hjemmearbeidende, og det gjelder i all hovedsak kvinner, minst 30 prosent blant kvinnelige innvandrere fra Afghanistan, Tyrkia, Irak og Pakistan. Innvandrere fra Eritrea skiller seg ut ved at mange hadde verneplikt som hovedaktivitet.

Det er store variasjoner i foreldrenes utdanningsbakgrunn etter opprinnelsesland, og mellom mor og far. De fra Polen og Bosnia-Hercegovina har høyest andel mor og far med utdanning på videregående nivå og høyere. Andelene er spesielt lave for Tyrkia og Eritrea. Over halvparten av dem fra Afghanistan, Eritrea og Somalia har mødre uten utdanning. For fedrene i opprinnelseslandet er andelene mellom 34 og 37 prosent for disse landene.

Fedre i opprinnelseslandet oppgis i stor grad å ha vært yrkesaktive, mens mødre i all hovedsak var hjemmeværende. Unntaket er mødre i Polen, Vietnam og Bosnia-Hercegovina. Her var om lag halvparten yrkesaktive.

5. Transnasjonale bånd og tilhørighet

Silje Vatne Pettersen

Mange innvandrere i Norge har levet store deler av livet i opprinnelseslandet eller et annet land, før de kom til Norge. Noen kom til Norge da de var små, men kan ha opprettholdt kontakten med landet gjennom familie og venner, gjennom besøk eller annen kommunikasjon. Den teknologiske utviklingen har gjort det lettere å holde kontakt og å holde seg informert om opprinnelseslandet. Gjennom transnasjonal kontakt kan man opprettholde en tilhørighet eller tilknytning til landet man opprinnelig kom fra.

Studier av Levekårsundersøkelsen blant innvandrere i 2005/2006, viste likevel at det er stor variasjon mellom innvandrere fra ulike land i graden av transnasjonal kontakt, og at bånd til opprinnelseslandet ikke utelukker tilhørighet til Norge. Tvert imot viser studier at mange er knyttet til både landet de bor i og opprinnelseslandet (Blom og Henriksen, 2008; Carling og Pettersen, 2014, 2015). Samtidig fant man at en betydelig andel hadde svake bånd både til opprinnelseslandet og til Norge.

Årets Levekårsundersøkelse blant personer med innvandrerbakgrunn (LKI 2016) inkluderer mange spørsmål relatert til transnasjonal kontakt, og ett spørsmål om tilhørighet til opprinnelseslandet og til Norge. Noen spørsmål ligner på dem vi stilte forrige gang, mens andre er helt nye. Felles for alle er at svar på dem ikke er tilgjengelig gjennom register. Det er kun gjennom å snakke med personer direkte, at vi kan få et innblikk i hvor orientert man er mot opprinnelseslandet og mot Norge.

Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 (LKI 2016)

Utvalget til undersøkelsen består av innvandrere med bakgrunn fra tolv land som har vært bosatt i Norge i minst to år, i alderen 16 til 74 år. Innvandrere defineres som personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.

Resultatene er representative for innvandrere fra de tolv landene, og ikke for innvandrere i Norge generelt. Mer om undersøkelsen i kapittel 2 og 3.

Vi har intervjuet omtrent like mange personer fra de tolv landene, men det er ikke like mange innvandrere fra de tolv landene i Norge. For eksempel er betydelig flere innvandret fra Polen enn fra Sri Lanka. Vi har derfor vektet svarene etter den andel innvandrerne fra de tolv landene utgjør i populasjonen. Svarene fra innvandrere fra store innvandringsland får derfor større innvirkning på totalen.

Det er også relativt store forskjeller mellom innvandrere med ulik landbakgrunn når det gjelder fordelingen på en del bakgrunnsvariabler. Dette er det viktig å ha i mente når man sammenligner resultatene for enkeltland. Når det er forskjeller mellom land, kan dette i mange tilfeller forklares med forskjeller i sammensetningen av populasjonen, for eksempel ved at innvandrerne fra det ene landet har lenger gjennomsnittlig botid, høyere sysselsetting eller har en annen kjønns- og alderssammensetning enn innvandrerne fra det andre landet.

Vektete resultater fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015

De generelle levekårsundersøkelsene gir data for et tverrsnitt av den norske befolkningen. Dette er ikke det beste sammenligningsgrunnlaget når en skal analysere innvanderers levekår, siden innvandrerne fra de tolv landene vi ser på i denne rapporten er yngre enn befolkningen som helhet. De bor også oftere i kommuner med høyere innbyggertall, og det er flere menn enn kvinner blant innvandrerne. For å kunne sammenligne innvandrerne i alt med befolkningen, har vi derfor vektet resultatene til befolkningen, slik at for eksempel resultatene for menn teller litt mer enn resultatene for kvinner. Det er dermed ikke relevant å forklare eventuelle forskjeller mellom innvandrerne samlet sett og befolkningen ved å henvise til forskjeller i fordelingen av de to populasjonene etter kjønn, alder og bosted (se mer om dette i avsnitt 3.2).

Tallene for befolkningen i kapitlene vil derfor heller ikke nødvendigvis stemme overens med tallene som publiseres andre steder, der det ikke er brukt en slik vekt.

5.1. Familie utenfor Norge

Mange av dem som er intervjuet i LKI 2016 har minst ett nært familiemedlem fortsatt bosatt i utlandet, oftest i opprinnelseslandet. Med nært familiemedlem mener vi her barn, foreldre eller ektefelle/forlovede/kjæreste⁹. Spørsmålet om man har ektefelle/forlovede /kjæreste i utlandet har kun gått til personer under 40 år.

Det er naturlig at det å ha nær familie i opprinnelseslandet eller et annet land er med på å opprettholde bånd utenfor Norge. De som har bodd lenge i Norge og er blitt eldre, har antagelig færre nære familiemedlemmer i live i opprinnelseslandet. Det kan også være med på å redusere kontakten med det landet man opprinnelig kom fra. Tabell 5.1 viser andelen som har nær familie bosatt *utenfor Norge*, etter hvor de er bosatt og opprinnelseslandet. Familie som er bosatt *i Norge* omtales i kapittel 7.

Det er mest vanlig å ha en mor i utlandet (50 prosent), deretter en far (34 prosent). Noen har ektefelle/forlovede/kjæreste bosatt i utlandet, og noen få har barn. Alle bor hovedsakelig fortsatt i respondentens opprinnelsesland. Det er de fra Polen som i størst grad har nær familie i utlandet, 70 prosent har en mor bosatt der. Lavest andel med familie i utlandet finner vi blant dem som ofte kom som hele familier til Norge (Bosnia-Hercegovina) og dem med lang gjennomsnittlig botid her (Vietnam og Pakistan).

Det er bare 13 prosent som har et barn bosatt i utlandet, og 10 prosent har ektefelle/forlovede/kjæreste utenfor Norge. Her er det bare noen få innvandrergupper som er med på å trekke opp snittet. 33 prosent av dem fra Polen har barn utenfor Norge, mens andelen er 12 prosent for Eritrea og Somalia. Blant dem fra disse landene, og Afghanistan, er det 12-16 prosent av innvandrerne under 40 år som har ektefelle/forlovede/kjæreste i utlandet. Felles for disse gruppene er at mange er relativt unge og nyankomne i Norge. For innvandrere fra Eritrea og Somalia er det også interessant å bemerke at foreldre bosatt i utlandet hovedsakelig bor i opprinnelseslandet, mens barn eller ektefelle/forlovede/kjæreste i utlandet gjerne bor i et annet land enn respondentens opprinnelsesland.

Tabell 5.1 Andel som har familie bosatt utenfor Norge, etter hvor de er bosatt og opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia- Hercego- vina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
Barn¹	13	33	3	1	3	3	3	2	3	1	0	12	12
- i opprinnelseslandet	11	29	1	1	2	1	1	1	2	-	0	7	5
- i annet land	3	4	2	1	1	2	2	1	1	1	0	6	7
Antall	4 319	361	353	361	354	349	386	333	367	383	348	373	351
Ektefelle/forlovede/kjæreste²	10	15	3	4	1	4	6	12	6	6	3	12	16
- i opprinnelseslandet	7	14	2	4	0	1	2	7	5	4	3	2	4
- i annet land	3	1	1	-	1	3	4	4	1	2	-	11	11
Antall	2 393	215	151	226	170	198	196	298	156	117	149	254	263
Far³	34	52	15	27	39	23	31	20	24	27	24	45	18
- i opprinnelseslandet	31	51	13	24	38	20	27	14	22	22	22	40	15
- i annet land	3	1	2	3	1	3	4	6	2	5	2	5	3
Mor³	50	72	24	37	48	40	46	41	33	47	31	63	43
- i opprinnelseslandet	46	70	21	33	47	33	40	29	31	39	29	56	34
- i annet land	5	2	3	4	1	7	6	12	2	8	2	7	8
Antall	4 435	369	358	372	358	360	396	360	373	385	349	389	366

¹ Spørsmål om barn har gått til personer 18 år eller eldre.

² Spørsmål om ektefelle/forlovede/kjæreste har gått til personer under 40 år

³ Spørsmål om mor og far har gått til alle.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvanderbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

⁹ Det ble ikke stilt spørsmål om man har søsken som bor utenfor Norge.

5.2. Tre av fire har besøkt opprinnelseslandet

Generelt er det svært vanlig å besøke opprinnelseslandet, over tre av fire svarer bekreftende på at de noen gang har besøkt landet de opprinnelig kommer fra. Blant dem fra land i Europa, eller dem med lang gjennomsnittlig botid i Norge, slik som Tyrkia, Pakistan og Vietnam, er andelene nær 100 prosent (tabell 5.2). Felles for disse landene er også at de i lengre tid har vært politisk og militært relativt stabile, slik at det har vært mulig å reise dit på besøk. De fleste har vært der for mindre enn tre år siden.

Situasjonen er en annen for dem fra Iran, Afghanistan, og særlig Somalia og Eritrea. Her er det langt færre som sier de har besøkt opprinnelseslandet, antagelig på grunn av den urolige situasjonen der, men også på grunn av gjennomsnittlig kortere botid i Norge. Bare 12 prosent for dem fra Eritrea, og 24 prosent for dem fra Somalia, svarer at de har besøkt opprinnelseslandet.

Vi stilte et lignende spørsmål i Levekårsundersøkelsen blant innvandrere i 2005/2006. Men da ble respondentene spurt om de hadde besøkt opprinnelseslandet i løpet av de *siste fem årene*. I årets undersøkelse hadde vi ikke en slik tidsbegrensing, men spurte når de sist besøkte opprinnelseslandet. Generelt ser det ut som at andelen som har besøkt landet de opprinnelig kommer fra siste fem år har økt for de fleste land, særlig Irak peker seg ut på tross av store uroligheter i landet.

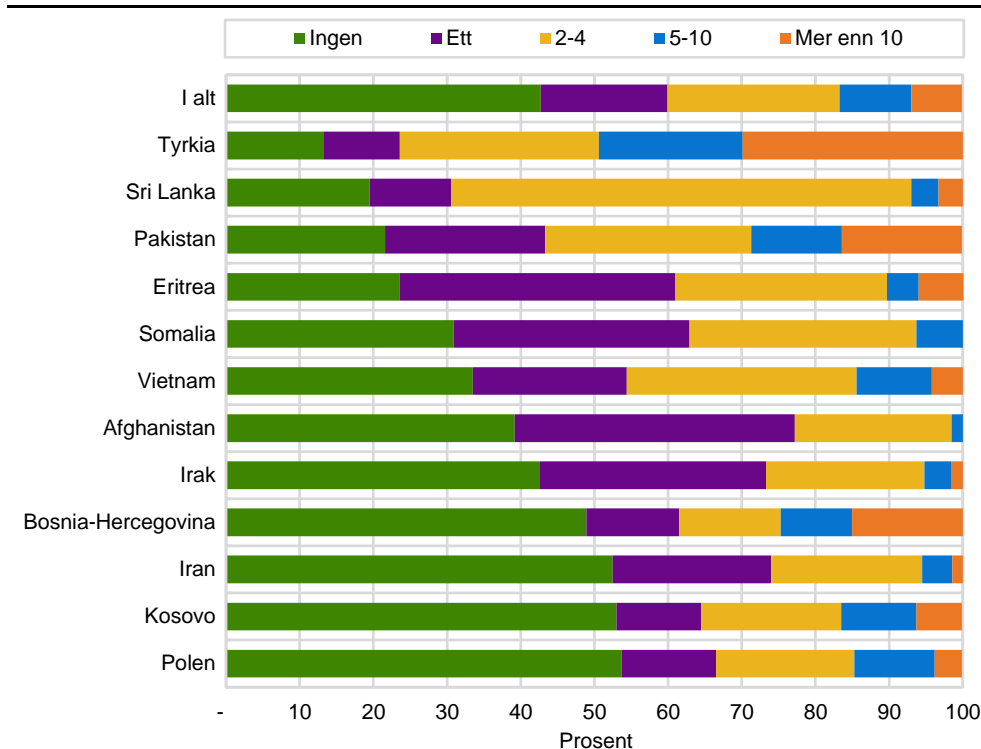
Tabell 5.2 Andel som har besøkt opprinnelseslandet, og tid siden sist besøk, etter opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia- Hercego- vina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
Ja	78	100	98	97	98	71	55	40	96	86	94	12	24
- Mindre enn 3 år siden	67	98	89	88	92	45	37	28	77	61	59	8	15
- 3-5 år siden	7	1	6	6	4	20	9	10	10	12	17	2	4
- 6-10 år siden	3	0	3	3	2	5	4	2	5	6	11	1	3
- Mer enn 10 år siden	2	0	1	0	0	2	5	0	3	7	5	1	1
Nei	22	0	3	3	2	29	45	60	4	14	6	88	76
Antall	4 416	369	358	372	355	356	394	358	369	385	347	388	365

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

De som har besøkt opprinnelseslandet har også fått spørsmål om hvor mange av oppholdene som har hatt en varighet på fire uker eller mer. Litt over 40 prosent svarer at ingen av oppholdene har hatt en slik varighet, og 17 prosent svarer kun ett (figur 5.1). Resten, 40 prosent, har to eller flere slike opphold. I alt er det altså nær 60 prosent som har vært på besøk i opprinnelseslandet i minst fire uker.

Her er det stor variasjon mellom innvandregruppene. Har man bodd kort tid i Norge, uansett situasjonen i opprinnelseslandet, har man ikke rukket mange lange opphold der. Det gjelder blant annet dem fra Polen, og dem fra nyere flyktningland i Norge. De som oppgir flest lange opphold, er fra Tyrkia, Pakistan og Bosnia-Hercegovina, hvor situasjonen i opprinnelseslandet har vært relativt stabil i mange år, i tillegg til at de har lang gjennomsnittlig botid i Norge. Mer overraskende er det kanskje at 70 prosent eller mer blant dem som har besøkt Somalia og Eritrea (henholdsvis 24 og 12 prosent), land mange flykter fra, oppgir at de har hatt opphold der av fire ukers varighet eller mer. Men som vi så i Tabell 5.2 er det over 75 prosent fra Somalia og Eritrea som *ikke* har besøkt opprinnelseslandet.

Figur 5.1 Antall opphold av minst fire ukers varighet blant dem som har besøkt opprinnelseslandet, etter opprinnelsesland

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

5.3. Ferie viktigste årsak til å besøke opprinnelseslandet

Tre av fire oppgir ferie i opprinnelseslandet som formålet med det lengste oppholdet på fire uker eller mer (tabell 5.3). Det er kun de som har hatt slike lange opphold i opprinnelseslandet som har fått spørsmål om formålet med reisen, og det var mulig å oppgi flere formål. Å bli kjent med slekten, er det nest vanligste svaralternativet. Slik er svarmønsteret for alle opprinnelseslandene, med to unntak. Blant dem fra Sri Lanka er det å besøke slekten et vanligere formål enn ferie, og blant dem fra Polen er det andre formål («Annet») som er vanligere enn det å bli kjent med slekten.

For noen er det å bli bedre kjent med kulturen i opprinnelseslandet et uttrykt formål med oppholdet, særlig for dem fra Sri Lanka (27 prosent). Men det er svært få i utvalget som har svart at det å gå på skole, lære språket i opprinnelseslandet, bli mindre norsk eller få en bedre oppdragelse har vært formålet med det lengste oppholdet på fire uker eller mer. Det kan se ut som at svaralternativene ikke har vært helt dekkende for en del opprinnelsesland, da en relativt høy andel har svart «annet», særlig de fra Pakistan og Vietnam (33 og 22 prosent).

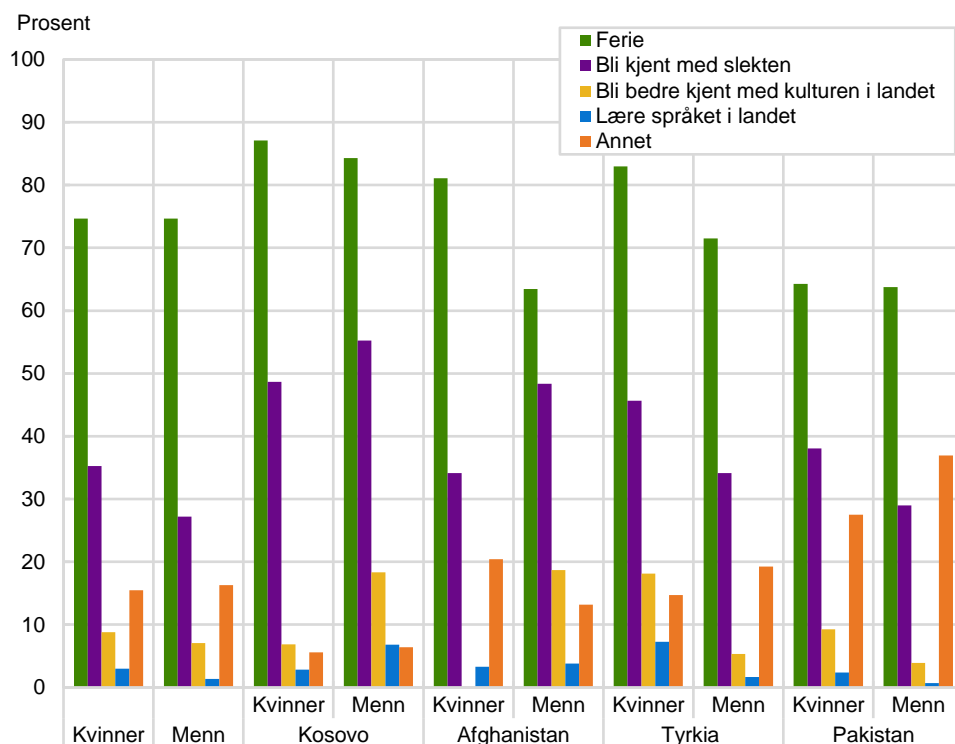
Tabell 5.3 Formålet med det lengste oppholdet i opprinnelseslandet, etter opprinnelsesland. Flere svar mulig. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Ferie	75	84	81	85	77	67	64	71	64	52	70	63	81
Gå på skole	1	2	2	1	1	1	1	-	1	1	0	-	-
Bli kjent med slekten	31	7	37	53	40	38	46	43	33	71	48	33	24
Bli bedre kjent med kulturen i landet	8	1	10	14	11	13	7	11	6	27	6	11	8
Lære språket i landet	2	1	4	5	4	2	1	4	1	1	1	3	5
Bli mindre norsk	1	3	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Få en bedre oppdragelse	1	1	1	0	1	1	-	3	2	1	-	-	2
Annet	16	12	9	6	17	14	16	16	33	8	22	12	16
Antall	1 981	171	178	170	296	144	101	87	267	263	210	35	59

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Andelen som svarer å «bli kjent med slekten» er noe høyere blant kvinner, ellers har kvinner og menn svart relativt likt på spørsmålet om formålet med den lengste reisen til opprinnelseslandet (figur 5.2). Det er tre land som peker seg ut med større kjønnsforskjeller i svarene. Plant dem fra Afghanistan og Kosovo er det menn som i størst grad svarer at formålet var å bli kjent med slekten og kulturen i opprinnelseslandet. Det er motsatt for Tyrkia; der er det særlig kvinner som svarer dette, i tillegg til å lære språket.

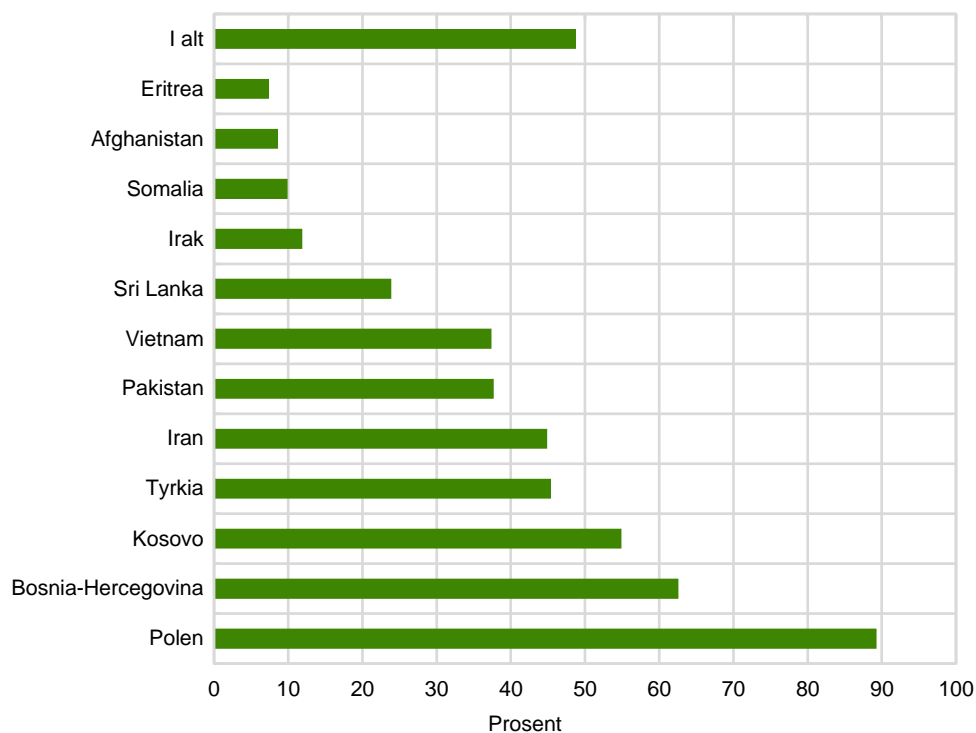
Figur 5.2 Formålet med det lengste oppholdet i opprinnelseslandet, etter kjønn og utvalgte opprinnelsesland. Flere svar mulig.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

5.4. Ikke like vanlig å få besøk fra opprinnelseslandet

Å ha fått besøk av familie fra opprinnelseslandet i løpet av de siste fem årene er ikke like vanlig som det å ha besøkt landet i samme tidsrom. Det kan skyldes flere forhold, blant annet krav om norsk besøksvisum for alle landene unntatt Polen og Bosnia-Hercegovina, kostnader og andre praktiske forhold forbundet med reisen, og at ikke alle har familie som kan reise. Besøkskontakten går dermed primært fra Norge til opprinnelseslandet, og ikke omvendt. I figur 5.3 ser vi at nær 90 prosent av dem fra Polen har fått besøk fra opprinnelseslandet, men det er unntaket. Andelen er nær 60 prosent for innvandrere fra Bosnia-Hercegovina og Kosovo, og en god del lavere for Tyrkia, Iran, Pakistan og Vietnam. Lavest andel som har mottatt besøk finner vi blant dem fra Eritrea, Afghanistan, Somalia og Irak – alle opprinnelsesland hvis statsborgere har vanskeligheter med å få besøksvisum til Norge (UDI, 2017).

Figur 5.3 Andel som har fått besøk fra opprinnelseslandet siste fem år, etter opprinnelsesland

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

5.5. En av fire eier bolig i utlandet

Det er et eget kapittel i denne rapporten som omhandler bolig og boforhold (se kapittel 6). Der har vi blant annet kartlagt eieforhold, boligstandard og om man er fornøyd med boligen. Vi stilte i tillegg et spørsmål om man eier andre boliger eller fritidshus enn den man bor i nå, og om denne/disse ligger i utlandet. Å eie bolig i utlandet kan ha med arv å gjøre, eller at man har investert på vegne av familie eller seg selv. Noen benytter kanskje boligen som feriebolig eller som et sted de ønsker å flytte tilbake til. Uansett årsak, kan vi benytte svaret som en indikasjon på at man har bånd til land utenfor Norge. Det å eie en bolig i utlandet trenger ikke bety at boligen er i opprinnelseslandet.

I alt er det 10 prosent i hele befolkningen som svarer at de eier en annen bolig eller fritidshus (tabell 5.4). Andelen er langt høyere blant innvandrere fra de 12 opprinnelseslandene i Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn. Her svarer 20 prosent at de eier bolig/fritidshus *i utlandet*, og 6 prosent at de eier en bolig *i Norge*, utover den de bor i. Spørsmålet om boligen ligger i Norge eller i utlandet ble ikke stilt til utvalget i Levekårsundersøkelsen EU-SILC (se kapittel 6 for fyldigere omtale av boligeierskap i Norge). Det å opprinnelig komme fra Europa eller ett av de tidlige arbeidsinnvandringslandene i Norge (Tyrkia og Pakistan) ser ut til å øke sannsynligheten for å eie en bolig i utlandet. Vi fant det samme mønsteret i Levekårsundersøkelsen blant innvandrere fra 2005/2006 (Blom og Henriksen, 2008). De høyeste andelenene finner vi blant dem fra Polen (38 prosent) og Tyrkia (31 prosent), etterfulgt av Pakistan og Bosnia-Hercegovina, som begge ligger like over snittet. De laveste andelenene finner vi blant innvandrere fra nyere flyktingland i Norge, slik som Somalia, Afghanistan og Eritrea, under 10 prosent.

Tabell 5.4 Andel som eier andre boliger eller fritidshus i Norge eller utlandet, etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Ja	10	26	43	28	21	35	10	19	10	33	18	17	3	8
I Norge	.	6	5	7	6	4	3	11	6	11	13	12	1	1
I utlandet	.	20	38	21	15	31	7	8	4	22	5	5	2	7
Nei	90	74	57	72	78	65	90	81	90	67	82	84	96	92
Antall	5 843	4 400	369	356	371	348	353	395	356	371	384	345	388	364

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

5.6. Mange sender penger til familie eller venner

Halvparten av dem som har svart på undersøkelsen svarer bekreftende på spørsmålet om det har hendt at de har sendt penger til familie eller venner utenfor Norge det siste året. Dette er relativt vanlig, uansett hvilket opprinnelsesland vi ser på.

Andelene ligger mellom 27 og 61 prosent; lavest for Irak, Iran og Tyrkia, og høyest for Somalia og Vietnam (tabell 5.5).

Tabell 5.5 Om det hender at man sender penger til familie/venner utenfor Norge, etter frekvens og opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia	
														Ja
Antall ganger siste 12 måneder:														
Ingen ganger	4	2	3	2	7	4	6	5	4	4	11	4	2	
1-4 ganger	25	22	27	32	22	19	20	33	27	35	37	29	22	
5-10 ganger	8	10	10	8	4	2	3	8	7	10	6	4	17	
Flere enn 10 ganger	12	24	11	8	1	1	2	2	7	3	5	3	19	
Nei	50	41	47	49	66	73	69	50	55	48	40	60	39	
Antall	4 404	369	357	372	352	355	394	357	369	384	344	387	364	

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

I Levekårsundersøkelsen blant innvandrere fra 2005/2006 stilte vi et lignende spørsmål, men den gangen ble det spurt om det hendte at man hjalp *familien* i opprinnelseslandet *økonomisk*. Andelene som svarte bekreftende var gjennomgående høyere den gangen enn det vi ser ved årets spørsmålsstilling. En årsak til dette kan være at vi i år presiserte «sende penger», mens vi forrige gang kun spurte om man hjalp familien økonomisk, altså et videre spørsmål. Økonomisk hjelp inkluderer mer enn å sende penger, slik som å betale hus, lån eller leie direkte. Vi bad dem tenke på det siste året når de skulle angi hvor ofte de sendte penger, mens man forrige gang spurte åpent, uten noen tidsavgrensning. På den annen side inkluderer spørsmålet denne gangen familie og venner som bor utenfor opprinnelseslandet, mens det forrige gang skulle omfatte kun familie som fortsatt bodde i opprinnelseslandet. Dette medfører at vi ikke kan si noe sikkert om det er vanligere eller mindre vanlig å sende penger nå.

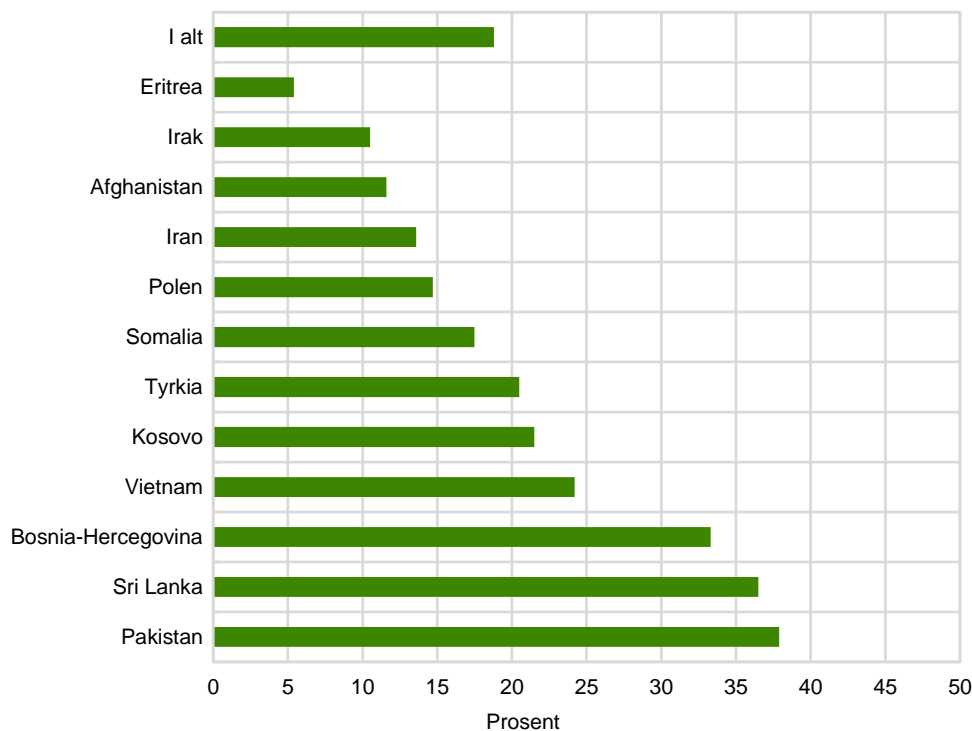
Det er mest vanlig å ha sendt penger 1-4 ganger i løpet av det siste året (tabell 5.5), i snitt 25 prosent som har svart dette. Det er særlig de fra Polen og Somalia som sender penger oftere, gjerne flere enn 10 ganger det siste året. Det er også noen få som oppgir at de sender penger, men ikke har gjort det i løpet av de siste 12 månedene (4 prosent).

5.7. Bidrar til humanitært arbeid og utviklingsprosjekt

I årets undersøkelse har vi også spurt om man i løpet av de siste 12 månedene har sendt penger til humanitært arbeid eller utviklingsprosjekt i opprinnelseslandet. Her er det store variasjoner mellom landene. I alt er det 19 prosent som svarer

bekreftende, og det gjelder særlig dem fra Pakistan og fra tidligere flyktningland hvor det nå er fredeligere, slik som Bosnia-Hercegovina og Sri Lanka. Her er det over 30 prosent som nylig har sendt penger til humanitært arbeid eller utviklingsprosjekt i disse landene. Andelene er under 12 prosent for opprinnelsesland hvor det fortsatt er svært urolig, som Eritrea, Irak, Afghanistan.

Figur 5.4 Andel som har sendt penger til humanitært arbeid/utviklingsprosjekt i opprinnelseslandet, etter opprinnelsesland

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

5.8. Tilhørighet til opprinnelseslandet og Norge

Spørsmålet om følelse av tilhørighet til Norge ble stilt både i undersøkelsen i 2006/2005 og i årets undersøkelse. Forrige gang ble ordet «samhørighet» brukt, men svaralternativene var de samme; en skala fra 1 – ingen, til 7 – stor. I år har vi i tillegg stilt spørsmål om tilhørighet til opprinnelseslandet.

Tilhørighet er subjektivt. Vi måler her egen oppfattelse av i hvor stor grad man føler tilhørighet. Det er vanlig å tenke på tilhørighet som et uttrykk for å høre hjemme, ha emosjonelle og mer praktiske bånd til et sted - slik som venner, familie, eiendom, jobb og lokal kunnskap. Det er på mange måter summen av de båndene man måtte ha til et sted, i dette tilfellet Norge eller opprinnelseslandet.

På en skala fra 1 til 7, har en av tre svart at de føler stor tilhørighet (7) til Norge. Med unntak av dem fra Polen, er dette det mest vanlige svaralternativet (Tabell 5.6). Nesten halvparten av dem fra Pakistan, Vietnam og Sri Lanka har valgt det høyeste svaralternativet. I snitt ligger graden av tilhørighet for hele utvalget på 5,5. Det er ingen land som har et lavere gjennomsnitt enn 5, og det høyeste er 6,1 (Pakistan). Selv om tilhørigheten gjennomgående er relativt høy, er det for noen av gruppene en større spredning i svarene. Noen svarer nærmere midten på skalaen, slik som de fra Tyrkia, Iran, Afghanistan og Eritrea, og for innvandrerne fra Polen er dette det vanligste svaret. Det er bare 8 prosent som har svart 1-3, dvs. lavest på skalaen, og her har Polen en høyere andel enn de andre, 12 prosent. Når vi sammenligner resultatene for land som var med i undersøkelsen både i 2005/2006 og 2016, er det

større grad av tilhørighet i dag for alle land, og mye lavere andel som har lav grad av tilhørighet til Norge.

Grad av tilhørighet til opprinnelseslandet illustreres i Tabell 5.7. Også her er det slik at det å føle stor tilhørighet (7) med opprinnelseslandet er det mest vanlige svaralternativet, for alle innvandrergroppene i undersøkelsen. I snitt ligger graden av tilhørighet for hele utvalget på 5,2, bare litt under det vi fant for tilhørigheten med Norge. Her er det noe større spredning; laveste gjennomsnitt er på 4,4 (Iran og Afghanistan), og høyeste er 5,7 (Somalia). Og det er mye større spredning i svarene innad i hver gruppe. 31 prosent har svart 1-3 på skalaen, tilsvarende lav grad av tilhørighet til opprinnelseslandet. Det gjelder om lag 1 av 3 av dem fra Iran, Afghanistan og Vietnam.

Tabell 5.6 Grad av tilhørighet til Norge, etter opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia- Hercego- vina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
1 - Ingen tilhørighet	2	2	0	1	2	1	2	2	1	1	0	0	2
2	1	2	1	1	2	1	3	0	0	0	2	1	2
3	5	8	3	3	4	3	6	4	2	1	2	3	5
4	13	21	8	7	13	7	12	12	3	7	7	17	10
5	27	35	25	20	25	24	23	25	23	21	19	28	23
6	19	16	26	24	18	19	19	21	22	23	21	22	17
7 - Stor tilhørighet	33	15	38	45	37	45	35	36	49	47	49	29	41
Gjennomsnitt	5,5	5	5,9	6	5,6	5,9	5,5	5,6	6,1	6	6	5,5	5,7
Antall	4 388	366	354	371	350	354	394	353	370	384	344	386	362

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 5.7 Grad av tilhørighet til opprinnelseslandet, etter opprinnelsesland. Prosent

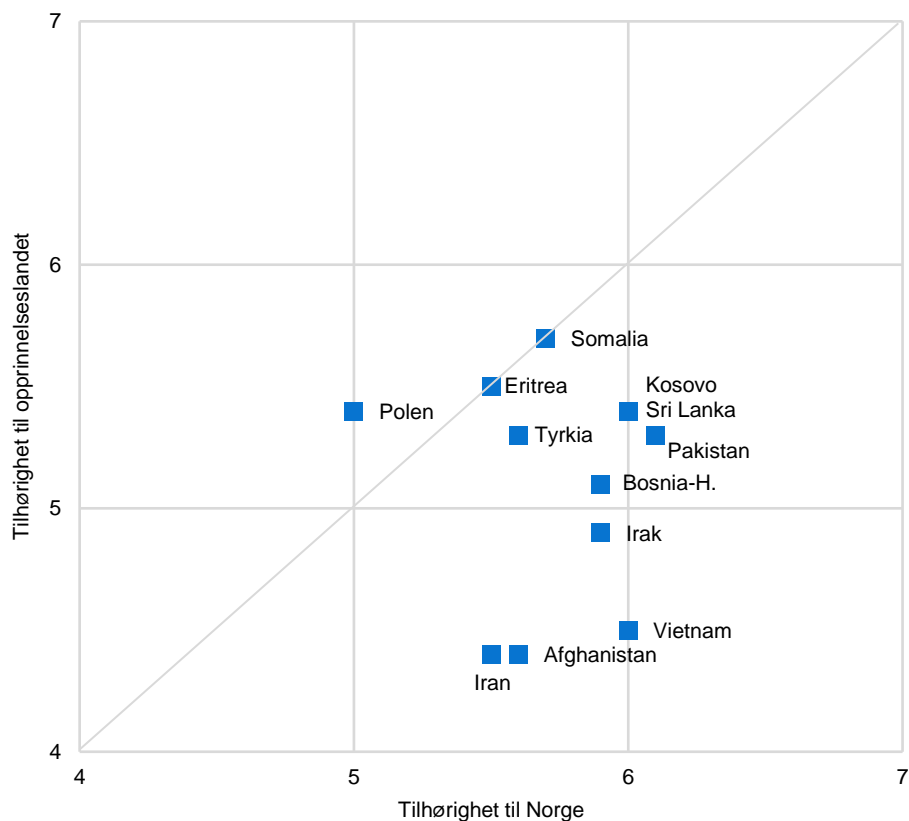
	I alt	Polen	Bosnia- Hercego- vina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
1 - Ingen tilhørighet	6	2	2	2	5	11	10	13	3	7	10	6	8
2	6	5	8	5	3	6	12	12	5	5	11	3	3
3	9	9	11	9	8	11	14	10	12	7	14	4	5
4	11	10	13	15	16	11	14	15	10	10	13	9	5
5	18	22	20	16	16	14	15	17	21	14	15	17	14
6	13	16	17	16	13	8	10	10	11	16	11	20	10
7 - Stor tilhørighet	37	36	30	38	40	39	25	23	38	42	25	42	56
Gjennomsnitt	5,2	5,4	5,1	5,4	5,3	4,9	4,4	4,4	5,3	5,4	4,5	5,5	5,7
Antall	4 383	369	351	371	352	355	394	355	366	384	343	384	359

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Sammenhengen mellom gjennomsnittlig tilhørighet til Norge og opprinnelseslandet er illustrert i figur 5.5. De fleste innvandrergroppene har en litt større tilhørighet til Norge enn opprinnelseslandet. Det er mer tydelig for dem fra Iran, Afghanistan, Vietnam og Irak. Det er bare innvandrere fra Polen som har litt sterkere tilhørighet til opprinnelseslandet enn til Norge.

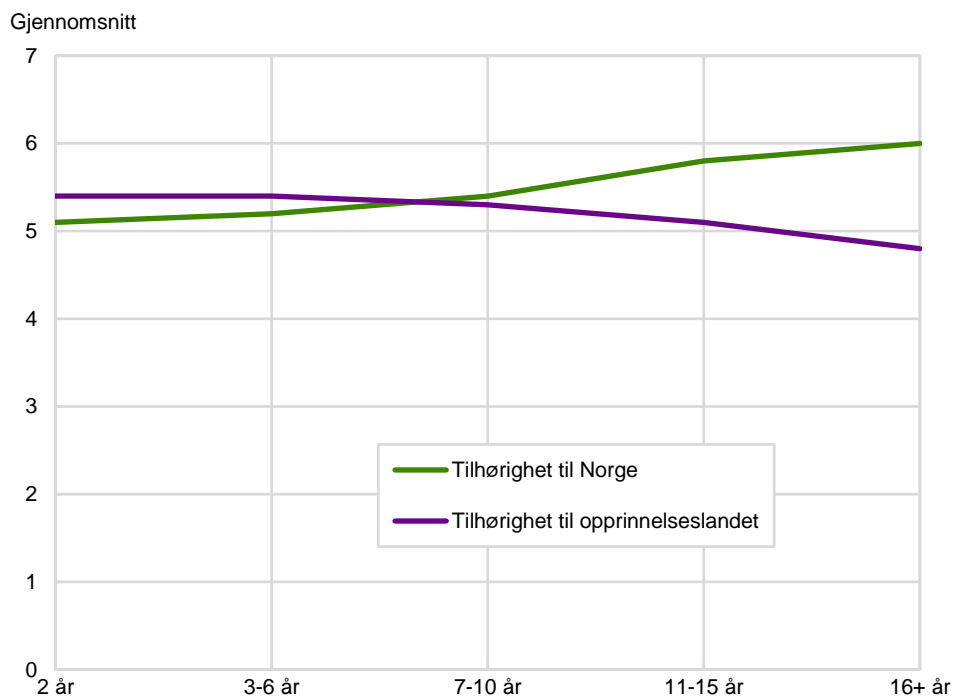
Figur 5.6 viser hvordan tilhørigheten til Norge og opprinnelseslandet varierer litt med botid når vi ser på alle innvandrere under ett, uavhengig av opprinnelsesland. Vi ser at tilhørigheten til Norge øker i takt med økende botid, fra litt over 5 i snitt, til 6 på skalaen. Og tilhørigheten til opprinnelseslandet synker tilsvarende. Det er interessant at graden av tilhørighet til Norge og opprinnelseslandet er nesten lik for dem med botid under 7-10 år i Norge. Deretter ser vi tydeligere at tilhørigheten til Norge er større enn til opprinnelseslandet. Men forskjellen er ikke stor – kun 1 grad i snitt. Figuren gir støtte til antakelsen om at det er mange som føler tilhørighet til Norge og opprinnelseslandet samtidig, og at det ikke nødvendigvis er noen motsetning mellom de to orienteringene.

Figur 5.5 Grad av tilhørighet til opprinnelseslandet og Norge. Gjennomsnitt på en skala fra 1 til 7, etter opprinnelsesland

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Figur 5.6 Grad av tilhørighet til Norge og opprinnelseslandet, etter botid. Gjennomsnitt på en skala fra 1 til 7

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

5.9. Hvor har du lyst til å bo i fremtiden?

Blant flyktninger og dem som har lang botid i Norge er det svært få som utvandrer fra Norge (Pettersen, 2013; Tønnessen, Skjerpen, og Stambøl, 2015).

Arbeidsinnvandrere og andre fra Europa har større sannsynlighet for å utvandre. Dette vet vi ved å studere registeropplysninger. Andelen som i utvalgsundersøkelser sier at de har planer om eller ønsker å flytte, er ofte høyere enn den observerte utvandringen. Det er naturlig, ettersom det ikke alltid er mulig å realisere planer eller ønsker. Når vi spør i denne undersøkelsen om hvor man har lyst til å bo i fremtiden, er det for å få et inntrykk av om man er orientert mot et liv i Norge eller andre steder. Det kan si noe om tilknytningen til Norge og intensjonen om å bli.

Over halvparten svarer at de ønsker å bli boende i Norge. Det gjelder særlig dem som er kommet på grunn av flukt fra land i Asia eller Afrika, hele 76 prosent for dem fra Afghanistan og Vietnam. Det nest vanligste svaret er et ønske om å bo delvis i Norge og delvis i opprinnelseslandet (25 prosent). Her skiller Tyrkia seg ut ved at halvparten ønsker dette i fremtiden. Andelene er over snittet også for Polen, Bosnia-Hercegovina og Pakistan. Det er relativt få som ønsker å flytte til opprinnelseslandet uten å delvis bo i Norge – kun 12 prosent. Men andelen er høyere blant dem fra Polen, hvor mange er i Norge for å arbeide og fortsatt har bolig og familie i Polen (avsnitt 5.1 og 5.5). Å flytte til et annet land enn opprinnelseslandet er et alternativ som har høyest oppslutning blant dem fra Iran og Irak (16 og 10 prosent).

I forrige Levekårsundersøkelse blant innvandrere fra 2005/2006 var det 25 prosent som svarte at de trodde de kom til å flytte tilbake til opprinnelseslandet for å bo der fast. Spørsmålet den gangen var altså annerledes enn i årets undersøkelse. Mest positive til retur var de fra Tyrkia, Bosnia-Hercegovina og Somalia. Ti år etter er dette noe nyansert, ved at mange ønsker å bo delvis i Norge og delvis i opprinnelseslandet. Innvandrere fra Somalia er derimot gått i retning av å ønske å bli boende i Norge.

Tabell 5.8 Hvor man ønsker å bo i fremtiden, etter opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia- Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
Å bli boende i Norge	57	38	53	65	37	66	66	76	61	70	76	71	69
Å bo delvis i Norge og delvis i opprinnelseslandet	25	32	36	25	49	18	12	13	30	24	17	16	12
Å flytte til opprinnelseslandet	12	22	7	5	11	6	7	6	3	2	2	11	15
Å flytte til et annet land enn Norge eller opprinnelseslandet	7	8	4	6	2	10	16	4	6	3	5	3	5
Antall	4 281	344	349	368	349	347	383	349	357	377	339	378	341

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

5.10. Oppsummering

Mange av dem som er intervjuet i LKI 2016 har minst ett nært familiemedlem fortsatt bosatt i utlandet, oftest i opprinnelseslandet. Det er mest vanlig å ha en mor i utlandet (50 prosent), deretter en far (34 prosent). Det er de fra Polen som i størst grad har nær familie i utlandet. Lavest andel finner vi blant dem som ofte kommer som hele familier til Norge (Bosnia-Hercegovina) og dem med lang gjennomsnittlig botid her (Vietnam og Pakistan). En av tre fra Polen har barn utenfor Norge, deretter følger Eritrea og Somalia med 12 prosent. Blant dem fra disse tre landene, og Afghanistan, som er under 40 år, har 12-16 prosent ektefelle/forlovede/kjæreste i utlandet.

Generelt er det svært vanlig å besøke opprinnelseslandet. De fleste besøkte landet for mindre enn tre år siden. Men det er store variasjoner mellom landene. Det er minst

vanlig å besøke opprinnelseslandet for innvandrerne fra Iran, Afghanistan, og særlig Somalia og Eritrea. Det skyldes antagelig den urolige situasjonen i disse landene, men også relativt kort gjennomsnittlig botid i Norge.

Blant dem som har besøkt opprinnelseslandet har 60 prosent hatt opphold av minst fire ukers varighet. Ferie er det vanligste formålet med slike lange opphold. Deretter følger å bli kjent med slekten, og kulturen. Det er svært få som har svart at det å gå på skole, lære språket i opprinnelseslandet, bli mindre norsk eller få en bedre oppdragelse har vært formålet.

Å ha fått besøk av familie fra opprinnelseslandet i løpet av de siste fem årene er ikke like vanlig som det å ha besøkt landet i samme tidsrom.

20 prosent svarer at de eier bolig/fritidshus i utlandet. Det å opprinnelig komme fra Europa eller ett av de tidlige arbeidsinnvandringslandene i Norge (Tyrkia og Pakistan) ser ut til å øke sannsynligheten for å eie en bolig i utlandet. Det er også relativt vanlig, uansett hvilket opprinnelsesland vi ser på, å ha sendt penger til familie eller venner utenfor Norge det siste året. Det er mest vanlig å ha sendt penger 1-4 ganger i løpet av det siste året, men de fra Polen og Somalia sender penger oftere. Å sende penger til humanitært arbeid eller utviklingsprosjekt i opprinnelseslandet er mest utbredt blant dem fra Pakistan og fra tidligere flyktningland hvor det nå er fredeligere, slik som Bosnia-Hercegovina og Sri Lanka.

På en skala fra 1 til 7, har en av tre svart at de føler stor tilhørighet (7) til Norge. Mange føler også stor tilhørighet til opprinnelseslandet, men de fleste innvandrergruppene har en litt sterkere tilhørighet til Norge enn opprinnelseslandet. Det er mest tydelig for dem fra Iran, Afghanistan, Vietnam og Irak. Tilhørigheten til Norge øker i takt med økende botid, og tilhørigheten med opprinnelseslandet synker tilsvarende. Vi finner støtte til antakelsen om at det er mange som føler tilhørighet til Norge og opprinnelseslandet samtidig, og at det ikke nødvendigvis er noen motsetning mellom de to orienteringene.

Når vi spør respondentene i denne undersøkelsen om hvor de har lyst til å bo i fremtiden, svarer over halvparten at de ønsker å bli boende i Norge. Det gjelder særlig dem som er kommet på grunn av flukt. Det nest vanligste svaralternativet er et ønske om å bo delvis i Norge, og delvis i opprinnelseslandet. Her skiller innvandrerne fra Tyrkia seg ut, ved at halvparten ønsker dette i fremtiden. Det er relativt få som ønsker å flytte til opprinnelseslandet uten å delvis bo i Norge. Unntaket er de fra Polen, hvor mange er i Norge for å arbeide og fortsatt har bolig og familie i Polen.

6. Bolig og boforhold

Signe Vrålstad

Bolig og boforhold er knyttet til økonomi og livsfase. I Norge er det vanlig å eie sin egen bolig, og hvorvidt man som innvandrer til Norge kommer seg inn på boligmarkedet kan være et mål på integrering. Samtidig kan det å leie være fleksibelt, og for innvandrere som ikke har planer om å bli værende i Norge over lengre tid kan det være en fordel å ha denne fleksibiliteten. Hvis boligen ikke er tilfredsstillende, har dårlig standard, ikke er tilpasset husholdningens behov, eller området man bor i er utrygt eller preget av støy eller forurensning, kan det være et uttrykk for at man er marginalisert.

I dette kapittelet ser vi på resultatene fra Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn (LKI 2016) når det gjelder forhold knyttet til boligen, og vi sammenlikner med boforhold i befolkningen som helhet ved å se på tilsvarende resultater fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC.

Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 (LKI 2016)

Utvalget til undersøkelsen består av innvandrere med bakgrunn fra 12 land som har vært bosatt i Norge i minst to år, i alderen 16 til 74 år. Innvandrere defineres som personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.

Resultatene er representative for innvandrere fra de tolv landene, og ikke for innvandrere i Norge generelt. Mer om undersøkelsen i kapittel 2 og 3.

Vi har intervjuet omtrent like mange personer fra de tolv landene, men det er ikke like mange innvandrere fra de tolv landene i Norge. For eksempel er betydelig flere innvandret fra Polen enn fra Sri Lanka. Vi har derfor vektet svarene etter den andel innvandrerne fra de tolv landene utgjør i populasjonen. Svarene fra innvandrere fra store innvandringsland får derfor større innvirkning på totalen.

Det er også relativt store forskjeller mellom innvandrere med ulik landbakgrunn når det gjelder fordelingen på en del bakgrunnsvariabler. Dette er det viktig å ha i mente når man sammenligner resultatene for enkeltland. Når det er forskjeller mellom land, kan dette i mange tilfeller forklares med forskjeller i sammensetningen av populasjonen, for eksempel ved at innvandrerne fra det ene landet har lenger gjennomsnittlig botid, høyere sysselsetting eller har en annen kjønns- og alderssammensetning enn innvandrerne fra det andre landet.

Vektete resultater fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015

De generelle levekårsundersøkelsene gir data for et tverrsnitt av den norske befolkningen. Dette er ikke det beste sammenligningsgrunnlaget når en skal analysere innvandreres levekår, siden innvandrerne fra de tolv landene vi ser på i denne rapporten er yngre enn befolkningen som helhet. De bor også oftere i kommuner med høyere innbyggertall, og det er flere menn enn kvinner blant innvandrerne. For å kunne sammenligne innvandrerne i alt med befolkningen, har vi derfor vektet resultatene til befolkningen, slik at for eksempel resultatene for menn teller litt mer enn resultatene for kvinner. Det er dermed ikke relevant å forklare eventuelle forskjeller mellom innvandrerne samlet sett og befolkningen ved å henvise til forskjeller i fordelingen av de to populasjonene etter kjønn, alder og bosted (se mer om dette i avsnitt 3.2).

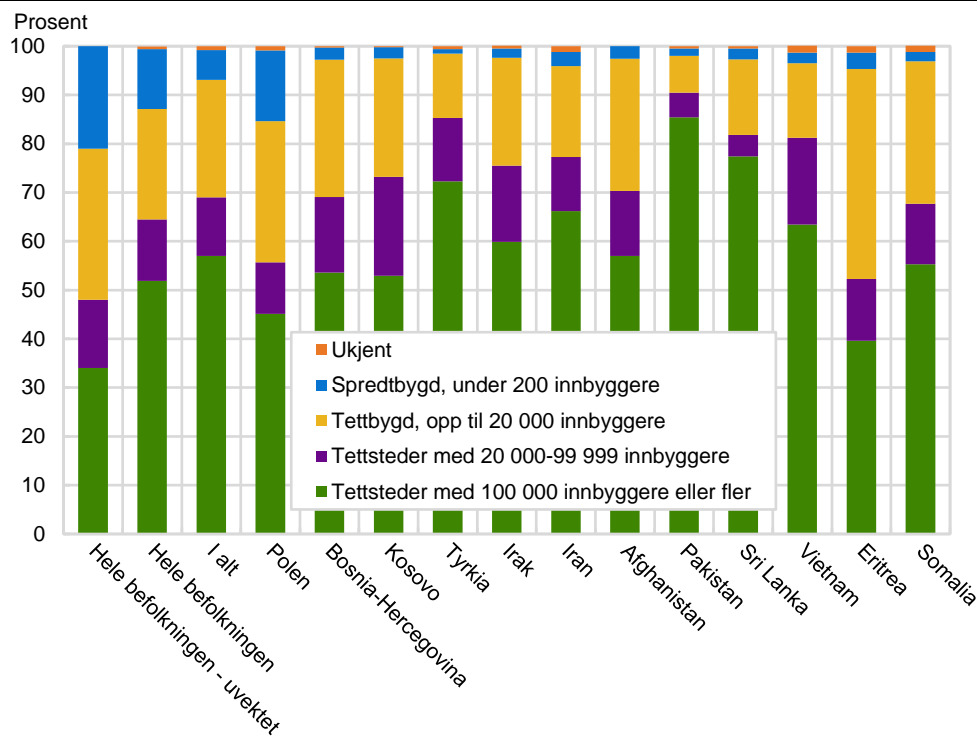
Tallene for befolkningen i kapitlene vil derfor heller ikke nødvendigvis stemme overens med tallene som publiseres andre steder, der det ikke er brukt en slik vekt.

6.1. Bostedsstrøk

Før vi ser på boligen, tar vi et kjapt blick på hvor innvandrerne fra de ulike landene bor. Boligtype og eierforhold er tett knyttet til bosted. Befolkningen er vektet for å gjenspeile innvandrerne med hensyn til alder, kjønn og bosted (se tekstboks), og derfor skyldes ikke forskjellene vi ser mellom befolkningen som helhet og innvandrerne i alt at innvandrerne for eksempel bor i mer tettbygde strøk enn det befolkningen som helhet gjør. Dette gjelder bare når vi sammenligner befolkningen i alt med innvandrerne i alt. Resultatene for innvandrerne er ikke vektet etter bosted,

og når vi ser på enkeltgrupper etter opprinnelsesland kan forskjellene i bolig og boforhold skyldes at noen innvandrere bor mer eller mindre sentralt enn andre. Dette er viktig å ha i bakhodet når vi ser på tallene i dette kapitlet. Stolpen «Hele befolkningen - uvektet» i figur 6.1 viser også hvordan tallene for bostedsstrøk ville sett ut hvis vi ikke hadde vektet hele befolkningen etter bosted, kjønn og alder.

Figur 6.1 Bostedsstrøk, etter opprinnelsesland

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

Generelt bor innvandrere oftere i mer tettbygde strøk med flere innbyggere enn befolkningen som helhet, og denne forskjellen forsvinner ikke selv om vi vektet etter bosted, kjønn og alder (se figur 6.1). Innvandrere fra Polen, Eritrea og Somalia bor oftere i spredtbygd strøk eller på tettsteder med opptil 20 000 innbyggere sammenlignet med innvandrerne fra de andre landene. Samtidig vet vi at flyktninger generelt, og de fra Somalia og Eritrea spesielt, ofte flytter til mer sentrale strøk når de har bodd i Norge en stund. Vi ser ikke det samme blant arbeidsinnvandrere generelt, og innvandrere fra Polen spesielt (Stambøl, 2013).

I motsatt ende finner vi innvandrere fra Pakistan, Sri Lanka og Tyrkia – de bor klart oftest i tettsteder med 100 000 innbyggere eller flere.

6.2. Å eie sin egen bolig

I Norge er det vanlig å eie sin egen bolig, enten man er selveier eller man eier gjennom borettslag eller liknende. Boligen er i seg selv et formuesobjekt og en inntektskilde, og det er klare økonomiske fordeler av å eie fremfor å leie bolig. Leiere har gjennomgående den høyeste boutgiftsbelastningen (Normann, 2017), og oftere dårligere bomiljø enn de som eier (Normann, 2016).

Likevel kan det være at noen av innvandrerne i utvalget vårt ikke kjøper egen bolig selv om de har økonomien til det, fordi de for eksempel ønsker fleksibiliteten med å leie eller ikke ønsker å ta opp boliglån. En del muslimer mener at islam forbyr renter, og at det skal foretas en rimelig fordeling av risiko mellom kunden og finansinstitusjoner. Det oppfattes som umoralsk hvis finansinstitusjoner legger all risiko på kunden. Som en konsekvens av denne forståelsen har «islamsk finans»,

som søker å møte disse moralske kravene, blitt mer vanlig verden over, og ifølge tankesmien Civita utreder flere religiøse organisasjoner mulighetene for islamsk finans også i Norge (Brekke, 2016). I vår undersøkelse har vi ikke spurt om det er religiøse årsaker til at innvandrerne ikke eier eller ikke ønsker å ta opp boliglån.

Sett i lys av de økonomiske og boforholdsmessige fordelene nevnt ovenfor, ser vi det å eie bolig som et gode i dette kapittelet, selv om ikke alle innvandrerne nødvendigvis *ønsker* å eie bolig, enten det er fordi de ikke ønsker å ta opp boliglån, fordi de ikke planlegger å bli i Norge særlig lenge, eller av andre årsaker.

6.3. Halvparten eier sin egen bolig

Innvandrerne i vårt utvalg eier i mindre grad enn det som er tilfelle i hele befolkningen (se tabell 6.1.) I alt er det 53 prosent av innvandrerne som bor i en bolig som husholdningen eier, enten som selveier eller gjennom borettslag eller lignende. Tilsvarende andel i befolkningen er 78 prosent. At innvandrere i mindre grad eier boligen sin enn det befolkningen gjør finner vi også i registerstatistikken om boforhold¹⁰ (SSB, 2016c).

Tabell 6.1 Andel som bor i eid/leid bolig og type leieforhold, etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Selveier	63	44	36	71	66	59	39	51	39	62	76	77	22	6
Borettslag, boligaksjeselskap	15	9	3	15	8	21	6	15	10	23	7	8	3	7
Leier eller disponerer på annen måte	22	47	61	15	27	20	55	34	51	15	17	15	75	87
Av disse:														
Leier av det offentlige	2	11	1	4	6	5	18	8	15	3	4	5	37	44
Leier av organisasjon, arbeidsgiver eller profesjonell utleier	4	5	7	2	4	2	3	1	4	3	1	2	3	8
Leier av slektning eller venn	6	4	6	2	3	3	6	3	7	3	3	3	2	3
Leier av annen privatperson	10	27	46	7	14	9	27	21	25	7	10	6	32	32
Antall personer	5 850	4 411	368	358	371	353	355	396	359	369	385	346	387	364

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

Det er imidlertid store variasjoner i eierandel mellom innvandrergroppene etter opprinnelsesland. Noe av dette har, som vi skal se, med botid i Norge å gjøre. Det er vanligst å bo i selveid bolig, og mindre vanlig å eie gjennom borettslag, både i befolkningen og blant innvandrere. Innvandrere fra Pakistan, Sri Lanka, Vietnam og Bosnia-Hercegovina har høyere eierandel enn befolkningen i alt.

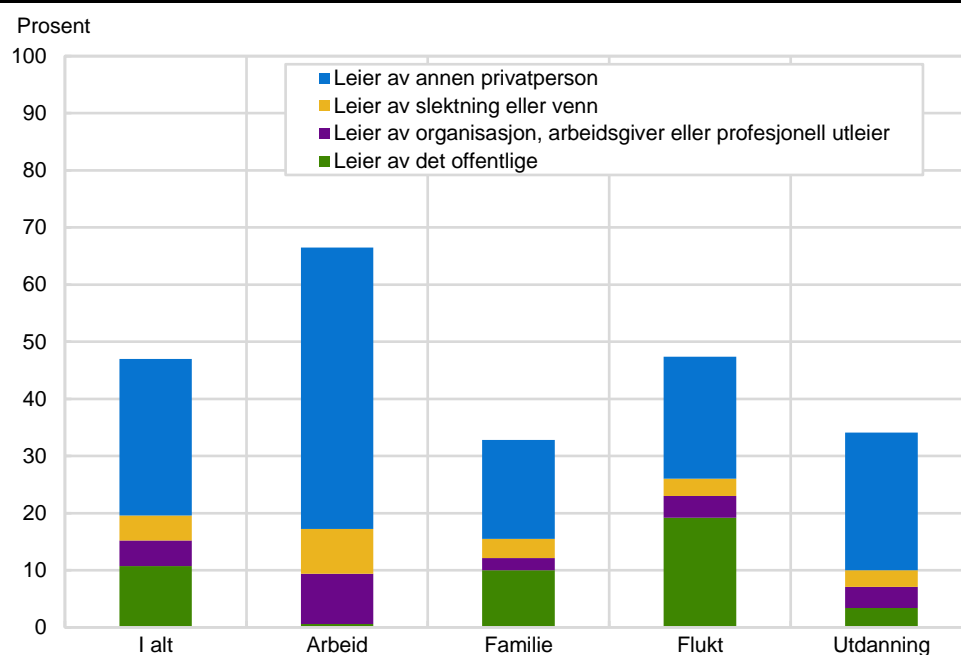
Blant innvandrere fra Somalia og Eritrea er det relativt sjelden å eie sin egen bolig, de er oftest leiere. Også innvandrere fra Polen, Irak og Afghanistan leier i overveiende grad. I kapittel 18 kan du lese mer om hvordan innvandrerne fra Irak, Somalia og Afghanistan er de som oftest har hatt problemer med å betale husleie i løpet av det siste året. Innvandrere fra de nevnte landene i dette avsnittet er de som har kortest gjennomsnittlig botid i Norge av alle landene vi ser på i denne undersøkelsen.

¹⁰ Ifølge registerstatistikken om boforhold er eierandelen blant personer 82,8 i hele befolkningen, 58,1 blant innvandrere fra EU/EØS, Canada, Australia og New Zealand og 60,2 blant innvandrere fra Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania unntatt Australia og New Zealand, og Europa utenom EU/EØS. Tallene skiller seg fra våre tall fordi de ikke er vektet på samme måte som våre tall.

Blant dem som leier er det vanligst å leie av en «annen privatperson», altså en privatperson som ikke er slektning eller venn, dernest av venner eller en slektning. Men her er det stor variasjon mellom gruppene, og hvis vi ser på dem som i overveiende grad leier bolig, finner vi at innvandrere fra Eritrea og Somalia oftest leier av det offentlige, dernest av annen privatperson. Innvandrerne fra Polen, Irak og Afghanistan leier oftest av annen privatperson, samtidig som de to sistnevnte også relativt ofte leier av det offentlige.

Figur 6.2 viser at de som er arbeidsinnvandrere i vårt utvalg oftest leier av «annen privatperson», mens det blant flukt- og familieinnvandrerne er relativt vanlig å leie gjennom det offentlige (henholdsvis 19 og 10 prosent). Forskjellene vi ser mellom enkeltgruppene etter opprinnelse kan tenkes å henge sammen med innvandringsgrunn, uten at vi kan si noe sikkert om dette her.

Figur 6.2 Type leieforhold, etter innvandringsgrunn

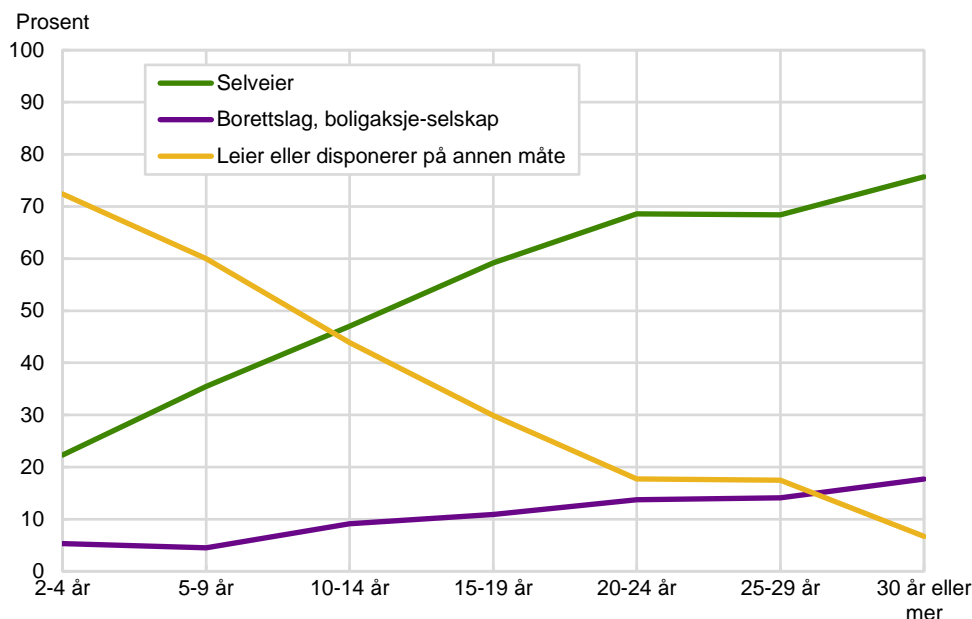

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

6.4. Eierandelen øker med økende botid

Det å komme inn på boligmarkedet krever både kunnskap og en stabil økonomisk situasjon, og det er ikke overraskende at andelen som eier bolig øker med antall år i Norge (se figur 6.3). Mens 72 prosent av innvandrerne i vårt utvalg som har bodd i Norge i inntil 4 år leier boligen, gjør 7 prosent av dem som har bodd her i 30 år eller mer det. Betyr dette at de forskjellene vi ser etter opprinnelsesland når det gjelder andelen som eier boligen sin bare handler om botid?

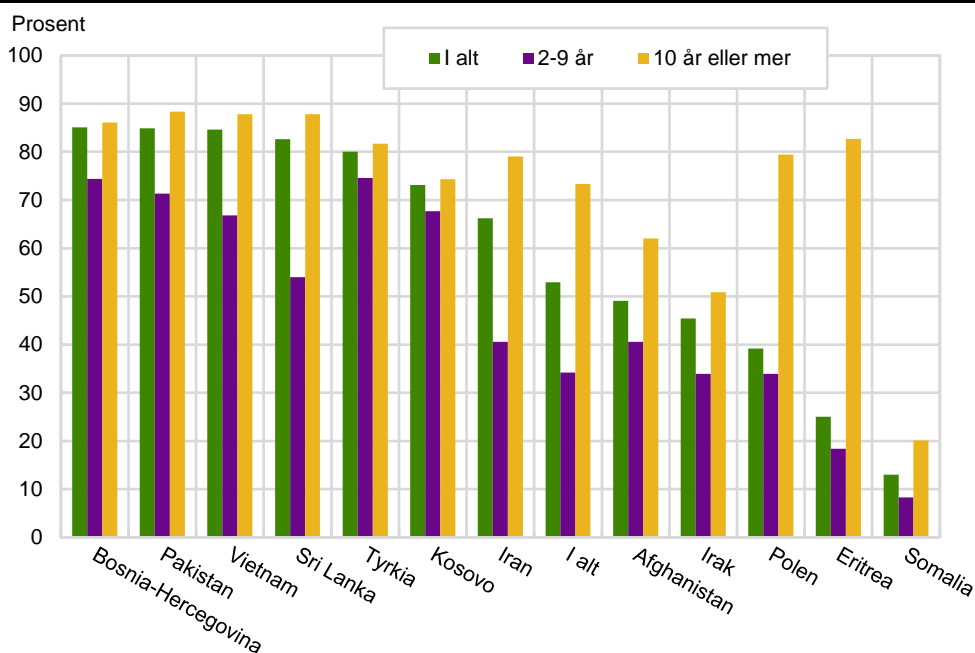
Figur 6.3 Andel som bor i eid/leid bolig, etter botid

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Mye tyder på at svaret er «både og», slik Figur 6.4 viser. Her har vi delt inn i to grupper etter botid – inntil 9 år og 10 år eller mer. Innvandrere fra Bosnia-Hercegovina, Tyrkia og Kosovo ser ut til å ha kommet relativt tidlig inn på boligmarkedet etter ankomst til Norge, mens det er større forskjeller i eierskap mellom innvandrere med kort og lang botid blant innvandrerne fra Iran og Polen. Den lavere eierandelen blant polakkene med kort botid kan henge sammen med at mange er arbeidsinnvandrere som bor her en kortere periode – både innvandringen fra, og utvandringen til, Polen er stor (Østby, 2016c). I vår undersøkelse sier 22 prosent av polakkene at de ønsker å flytte tilbake til opprinnelseslandet (mot 12 prosent blant innvandrerne i alt, se kapittel 5), 38 prosent planlegger å bli i Norge, og 32 prosent ønsker å bo delvis i Norge, delvis i Polen. Dette sammensatte bildet stemmer overens med det Friberg og Tyldum finner i sin studie av arbeids- og levekår blant innvandrere fra Polen i hovedstadsområdet (Friberg og Tyldum, 2007).

Figur 6.4 Andel som bor i eid bolig, etter opprinnelsesland og botid

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Polske innvandrere som har bodd lenge i Norge, 10 år eller mer, eier imidlertid bolig på linje med hele befolkningen. Det samme gjelder innvandrere fra Eritrea, men det er såpass få med så lang botid fra Polen og Eritrea i utvalget at det er vanskelig å trekke sikre konklusjoner.

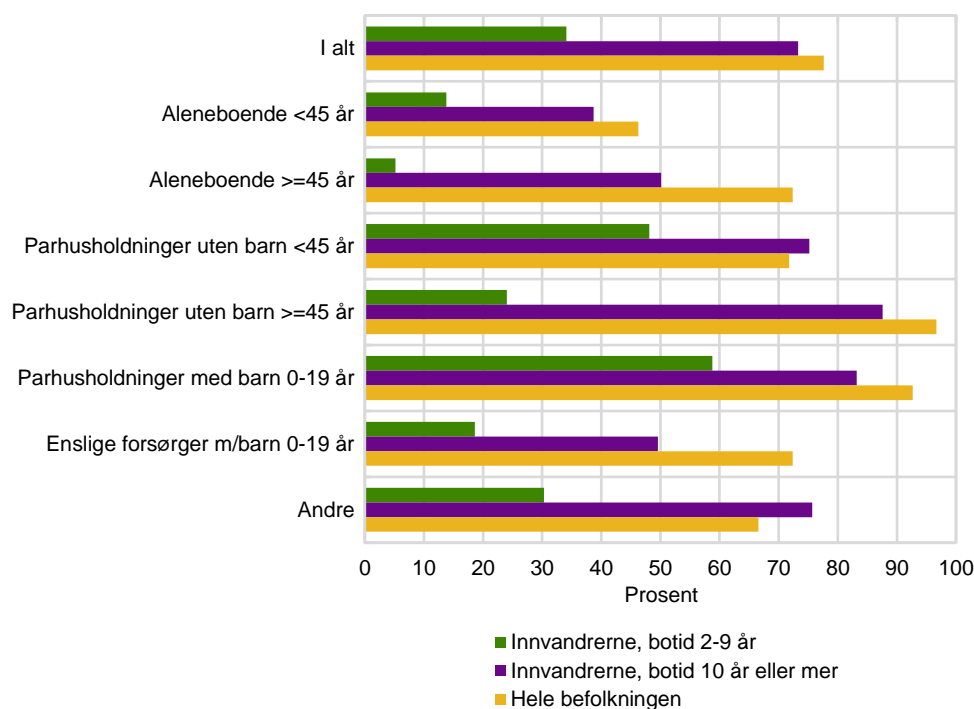
For innvandrere fra Irak og Somalia har botiden mindre å si for andelen som eier. Her er det relativt lave eierandeler også blant dem med lang botid.

6.5. Eierandel etter husholdningstype

Hva slags husholdningstype man bor i, har stor betydning for eierandelen. Figur 6.5 viser eierandelen i befolkningen som helhet og blant innvandrere med kort og lang botid. I alle tilfeller er det slik at personer i parhusholdninger over 45 år og personer i parhusholdninger med barn oftest eier boligen sin, mens unge aleneboende er de som i minst grad gjør det. Enslige forsørger eier også i mindre grad enn de som har barn og lever i parforhold.

Hvis vi ser nærmere på innvandrerne spesielt, så øker andelen eiere i alle husholdningstyper med økende botid.

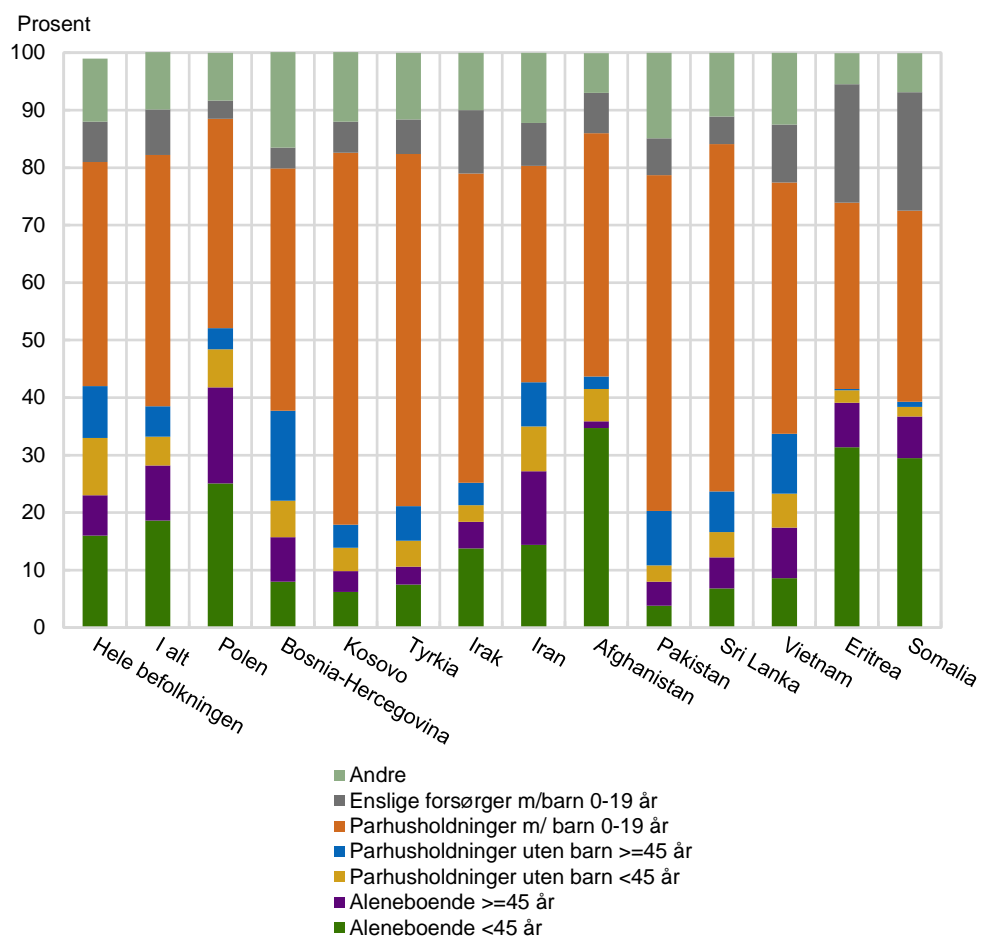
Figur 6.5 Andel som bor i eid bolig, etter botid og husholdningstype

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

Man kunne tenke seg at sammensetningen av husholdningstype blant innvandrerne fra de ulike landene kan ha noe å si for eierandelen. Selv om vi ikke skal gå i detalj på dette, tar vi med figur 6.6 som viser at det er en større andel aleneboende, og særlig unge aleneboende, blant innvandrerne fra Polen, Eritrea, Somalia og Afghanistan. Det er også vanligere å være enslig forsørger blant innvandrere fra Eritrea og Somalia. Alt i alt har innvandrerne fra disse landene altså et hyppigere innslag av husholdningstyper som sjeldnere eier sin bolig. Dette er imidlertid bare på aggregert nivå, og vi vet ikke om det er de aleneboende, enslige forsørgere eller en annen husholdningstype som ikke eier blant for eksempel innvandrere fra Somalia.

Figur 6.6 Andel som bor i ulike typer husholdninger, etter opprinnelsesland

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

6.6. Fire av ti innvandrere fra Polen eier en bolig i utlandet

Vi har også spurt om innvandrerne i utvalget vårt eier en annen bolig enn den de selv bor i, eller om de eier et fritidshus. Dette har vi fulgt opp med et spørsmål om denne boligen/fritidshuset ligger i utlandet eller i Norge, men vi har ikke spurt om den ligger i opprinnelseslandet, eller et annet land. Man kunne for eksempel tenke seg at en del av dem som ikke eier boligen de bor i Norge, eier en bolig eller et fritidshus i et annet land, enten de planlegger å flytte tilbake, har investert i eiendom, leier det ut til andre eller bruker det selv (enkelte kan tenkes å regne boligen i utlandet som sin primærbolig). Intervjuerne til undersøkelsen rapporterte om at noen opplevde disse spørsmålene som sensitive, og ville ikke svare på dem. Andelen som har nektet å svare eller som sier de ikke vet, er noe høyere enn på de andre spørsmålene om bolig, men ikke høy nok til å påvirke svarene i noen retning.

De polske innvandrerne er de som i størst grad eier en annen bolig eller fritidshus – 44 prosent eier minst én bolig eller et fritidshus, og 38 prosent oppgir at de eier minst én bolig i utlandet. Som vi husker eier polske innvandrere relativt sjelden en bolig i Norge. Dette kan henge sammen med at en del polske mannlige innvandrere har nær familie i Polen, 21 prosent av gifte menn fra Polen bor i Norge uten ektefellen sin (se kapittel 7). Men vi vet altså ikke om det er i Polen boligen eller fritidshuset de eier ligger.

Også personer fra Tyrkia, Pakistan og Bosnia-Hercegovina eier relativt ofte en eiendom i utlandet. Dette er blant gruppene som også oftest eier boligen de bor i. Innvandrerne fra Eritrea, Somalia, Irak og Afghanistan eier sjeldnere en annen bolig eller et fritidshus, 10 prosent eller færre.

Tabell 6.2 Eier andre boliger eller fritidshus i Norge eller utlandet foruten primærbolig, etter opprinnelsesland. Prosent

	Innvandrere													
	I alt	Polen	Bosnia- Hercego- vina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia	
Eier én annen bolig/fritidshus	22	38	23	19	30	8	16	9	26	16	13	3	7	
Hvorav i utlandet	17	33	17	13	27	6	6	4	17	4	4	2	6	
Eier to eller flere andre boliger/fritidshus	4	6	6	3	5	2	4	1	7	2	3	1	1	
Hvorav minst én ligger i utlandet	3	5	5	2	4	1	2	0	5	1	1	0	1	
Eier ikke annen bolig/fritidshus	74	57	72	78	65	90	81	90	67	82	84	96	92	
Antall personer	4 400	369	356	371	348	353	395	356	371	384	345	388	364	

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

6.7. Innvandrerne bor oftere i leilighet

Hvis vi går tilbake og ser på boligen innvandrerne bor i, uavhengig av eierforhold, finner vi at innvandrerne generelt bor noe oftere i boligblokk eller bygård enn det befolkningen som helhet gjør (tabell 6.3). Siden befolkningen er vektet for å gjenspeile innvandrerne med hensyn til alder, kjønn og bosted, skyldes ikke forskjellene vi ser at innvandrerne for eksempel bor i mer sentrale strøk enn det befolkningen som helhet gjør. Når vi sammenligner innvandrere fra enkeltland kan forskjellene i boligtype skyldes at noen innvandrere bor mer eller mindre sentralt enn andre (se avsnitt 6.1).

Tabell 6.3 Andel som bor i ulike typer bolig, etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia- Hercego- vina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
Frittliggende hus	48	36	50	36	35	30	28	28	27	28	38	42	22	16
Rekke- eller kjedehus	11	11	7	10	14	10	12	13	10	13	15	11	16	16
To-, tre-, eller firemannsbolig	12	16	17	18	12	12	18	16	12	12	30	8	16	17
Boligblokk eller bygård	28	37	25	36	39	47	41	42	48	47	18	36	46	50
Annet	1	1	2	1	1	1	1	1	2	1	0	2	1	1
Antall personer	5 848	4 420	368	357	372	355	356	396	359	372	385	347	388	365

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

I befolkningen bor omtrent halvparten i frittliggende hus, eller enebolig (når det er vektet for bosted), mens det gjelder 36 prosent av innvandrerne. Innvandrerne fra Polen og Vietnam bor oftest i frittliggende hus (enebolig). For polakkenes del kan dette handle om hvor de er bosatt i landet (se figur 6.1), de bor nemlig oftere i spredtbygde strøk enn noen andre av gruppene i undersøkelsen, der det er vanligere å bo i frittliggende hus (SSB, 2015). Innvandrerne fra Tyrkia, Afghanistan, Pakistan, Eritrea og Somalia bor oftere i boligblokk enn noen annen boligtype. Her er det ikke en entydig sammenheng mellom bostedsstrøk og boligtype.

6.8. Én av tre bor trangt

Et annet kjennetegn ved boligen som kan virke inn på hvordan det er å leve i den, er størrelsen. Her har vi spurt om hvor mange rom boligen har og sett hvordan dette står i forhold til antall personer i boligen. En person bor trangt hvis personen bor alene på ett rom, eller i en husholdning med flere personer og der personene er flere enn beboelsesrom. Kjøkken, bad, entre eller små rom under 6 kvm regnes ikke som beboelsesrom. En person bor svært romslig dersom husholdningen har minst tre

beboelsesrom mer enn antallet personer i husholdningen. Og til sist har vi kategorien midt imellom – de som verken bor trangt eller svært romslig. Dette er et objektivt mål på trangboddhet (SSB, 2015, 2016c). I tillegg har vi spurt hvordan folk selv opplever boligens størrelse – om den er for stor, for liten eller passe stor.

Tabell 6.4 Andel som bor trangt, antall rom per person og antall personer i husholdningen, etter opprinnelsesland. Prosent og gjennomsnitt

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Trangt	11	34	29	12	33	30	43	23	46	41	41	23	40	57
Verken eller	66	58	60	77	60	65	52	69	50	51	54	64	57	42
Svært romslig	23	8	11	12	7	6	5	8	4	8	5	13	3	2
Antall rom per person i gjennomsnitt	1,8	1,4	1,6	1,5	1,2	1,2	1,2	1,5	1,3	1,2	1,2	1,5	1,4	1,1
Antall personer i husholdningen i gjennomsnitt	2,8	3,0	2,3	2,9	3,7	3,4	3,5	2,6	3,1	3,9	3,4	3,0	2,7	3,4
Antall personer	5 847	4 412	368	358	371	355	356	396	357	370	384	345	387	365

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 6.4 viser at innvandrerne bor trangere enn befolkningen som helhet. Mens 11 prosent av befolkningen som helhet bor trangt, gjør 34 prosent av innvandrerne det samme. Innvandrere fra Bosnia-Hercegovina skiller seg positivt ut. Ingen er mer trangbodd enn innvandrerne fra Somalia, blant dem bor 57 prosent trangt. Også blant innvandrere fra Irak, Afghanistan, Pakistan, Sri Lanka og Eritrea bor over 40 prosent trangt. Antall rom per person varierer lite mellom innvandregruppene, fra 1,1 til 1,6. For hele befolkningen, var det 1,8 rom per person.

Tabell 6.5 Opplevelse av størrelse på boligen, etter opprinnelsesland. Prosent

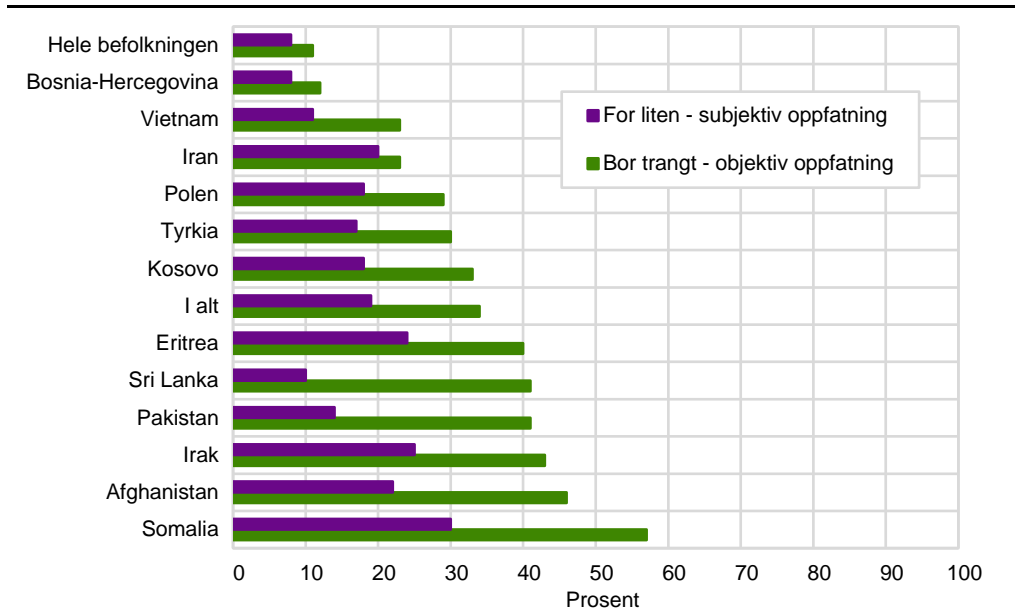
	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
For liten	8	19	18	8	18	17	25	20	22	14	10	11	24	30
Passe stor	78	76	78	80	76	77	70	73	70	79	85	79	75	67
For stor	14	6	5	13	6	6	6	7	8	7	4	10	2	3
Antall personer	5 847	4 418	368	358	371	355	356	396	359	372	385	345	388	365

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

Opplever innvandrerne boligen sin som trang? I befolkningen som helhet er det omtrent like mange som opplever boligen sin som trang og som oppfyller de objektive kravene vi har satt for trangboddhet (tabell 6.5). Blant innvandrerne er det betydelig færre som selv opplever boligen som for liten enn som objektivt sett bor trangt. Og som figur 6.7 viser er det ikke slik at innvandregruppene som oftest bor trangt, nødvendigvis sier at boligen oppleves som trang, når vi fordeler på enkeltland. Blant alle innvandrerne samlet er det 12 prosent som oppfyller begge kriterier, så det er en viss overlap mellom subjektivt og objektivt mål. Selv om vi ikke her ser nærmere på hvorvidt det er de samme enkeltpersonene blant innvandrere som bor trangt og som opplever det slik selv, sammenligner vi andelen subjektiv og objektiv oppfattelse etter opprinnelsesland.

De største sprikene finner vi blant innvandrere fra Pakistan og Sri Lanka, der relativt mange er trangbodd, men relativt få opplever det slik selv. Innvandrere fra Iran er mer på linje med befolkningen som helhet, blant dem er det mer samsvar mellom opplevd trangboddhet og objektivt målt trangboddhet.

Figur 6.7 Objektiv trangbodddhet og subjektiv oppfattelse av boligen som for liten, etter opprinnelsesland

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå. Rettet: 12. desember 2017

6.9. Hvordan er boligstandarden?

En ting er størrelse på boligen, en annen side er standarden på den boligen man bor i. For å si litt om dette har vi stilt to spørsmål for å kartlegge standard. Det ene går på om man opplever tak som lekker eller fukt i vegger eller gulv. Det andre er om man er plaget av støy når man er inne i boligen, enten støyen kommer fra naboer eller annen støy utenfra, for eksempel fra trafikk, industri eller anlegg.

Tabell 6.6 Problemer med tak som lekker, fukt i vegger eller gulv, etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Ja	4	8	7	5	9	9	13	8	8	9	4	6	12	11
Nei	96	92	93	95	91	91	87	92	92	91	96	94	88	89
Antall personer	5 847	4 419	368	358	371	355	356	396	359	372	385	345	389	365

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

I hele befolkningen er det 4 prosent som opplever problemer med fukt i boligen sin, mens en dobbelt så stor andel av innvandrerne opplever det samme. Oftest har innvandrere fra Irak, Eritrea og Somalia problemer med fukt, selv om andelene er relativt lave her også.

Tabell 6.7 Plaget av støy fra naboer, trafikk, industri eller annen støy, når man oppholder seg inne i boligen, etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Nei	87	87	88	87	90	82	82	82	87	86	94	85	90	88
Ja, meget plagsom	2	3	2	3	4	5	5	6	3	2	1	1	3	2
Ja, noe plagsom	7	5	6	3	4	7	8	6	6	4	2	4	3	4
Ja, lite plagsom	4	4	4	6	3	5	4	5	4	5	2	6	4	5
Ja, men ikke plagsom	1	1	1	1	1	1	2	1	2	3	1	3	1	1
Antall personer	5 849	4 420	368	358	371	355	355	396	360	372	384	347	389	365

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

Når det gjelder støy er dette et like vanlig problem blant innvandrerne i vårt utvalg som det er i befolkningen i alt. Innvandrerne fra noen enkeltland er likevel litt mer plaget av støy enn andre: innvandrerne fra Irak, Tyrkia og Iran.

6.10. Hvor fornøyd er folk med boligen sin?

Vi har nå sett på ulike forhold knyttet til boligen: boligtype, trangboddhet, støy og fuktproblemer. Fra kapittelet om økonomisk romslighet (kapittel 18) vet vi at innvandrere fra Polen, Irak og Eritrea er de som oftest opplever boutgiftene som tyngende, mens innvandrere fra Vietnam opplever dette i minst grad. I samme kapittel kommer det frem at 19 prosent av innvandrere fra Eritrea og 11 prosent av innvandrere fra Irak og Somalia sier de ikke har råd til å holde boligen passe varm. Fra kapittelet om vold og trusler (kapittel 13) vet vi at innvandrere fra Sri Lanka og Vietnam oftere oppgir at de har problemer med kriminalitet, vold eller hærverk i boområdet, mens innvandrere fra Bosnia-Herzegovina, Eritrea, Irak, Kosovo og Somalia er blant innvandrerne som i minst grad rapporterer om slike problemer.

Tabell 6.8 Fornøydhet med boligen som helhet, etter opprinnelsesland. Prosent

	Innvandrere													
	Hele befolkningen	I alt	Polen	Bosnia-Herzegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Svært fornøyd	51	40	39	63	46	45	34	38	33	50	42	48	21	28
Fornøyd	46	53	56	35	46	50	51	52	58	44	54	48	64	58
Misfornøyd	2	6	4	2	5	4	11	6	9	5	4	3	14	9
Svært misfornøyd	1	2	1	0	3	1	4	3	1	1	0	1	2	5
Antall personer	5 846	4 419	366	357	371	355	356	396	360	372	385	347	389	365

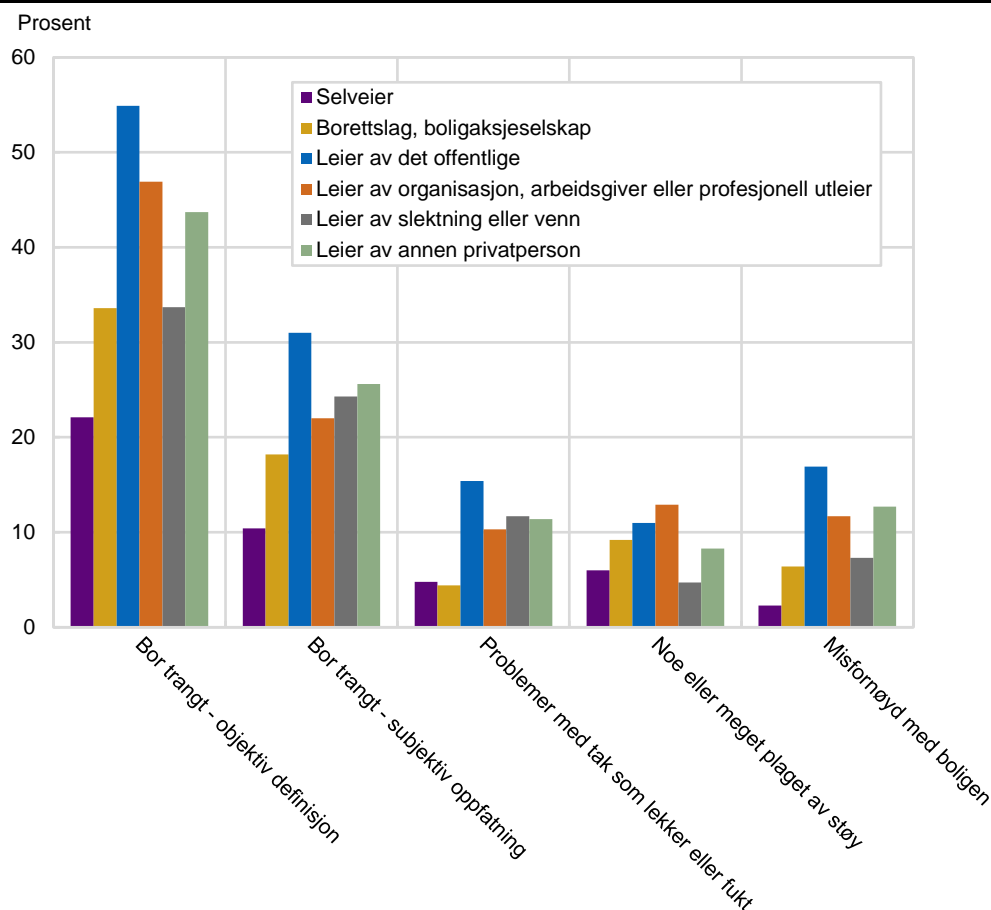
Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

Med alt dette som bakteppe, hvor fornøyd er innvandrerne med boligen sin, samlet sett?

Både i befolkningen som helhet og blant innvandrerne er det store flertallet fornøyd med boligen sin, 97 prosent blant befolkningen som helhet og 93 prosent av innvandrerne. Uansett hvilket land man er innvandret fra er det store flertallet fornøyd. Personer som er innvandret fra Bosnia-Herzegovina, Sri Lanka, Vietnam, Polen, Tyrkia skiller seg ikke stort fra befolkningen som helhet i sin tilfredshet med boligen. Men, så er det også her innvandrere fra noen land som skiller seg ut med en høyere andel misfornøyde. I alt 16 prosent av dem fra Eritrea er misfornøyd med boligen sin, det samme er 15 prosent av innvandrere fra Irak og 14 prosent av innvandrere fra Somalia. Dette er som vi husker også de innvandrerne som i liten grad eier egen bolig eller en annen bolig eller fritidshus, og som oftest opplever å bo trangt og å ha problemer med fukt.

6.11. Har leietakere dårligere boligstandard enn eiere?

Innledningsvis nevnte vi at ifølge tidligere analyser har leietakere oftere dårlige boforhold enn eiere. Figur 6.8 viser de ulike faktorene knyttet til boforhold (trangboddhet, fuktproblemer, støyproblemer og generell misnøye med boligen), fordelt etter eierforhold og leietype. Da finner vi at særlig selveiere kommer godt ut av det når det gjelder boforhold, dernest de som eier gjennom borettslag. Leietakere kommer dårligere ut, og oftest opplever de som leier av det offentlige dårlig boligstandard.

Figur 6.8 Andel som opplever ulike boforholdsproblemer, etter eierforhold og leietype

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

6.12. Oppsummering

Innvandrere eier sjeldnere boligen de bor i enn det befolkningen for øvrig gjør. Sjeldnest eier innvandrere fra Somalia, Eritrea, Polen, Irak og Afghanistan boligen. Imidlertid øker andelen som eier egen bolig med botid i Norge, og overgår av og til andelen eiere i befolkningen. For innvandrere fra Somalia og Irak har imidlertid botid mindre å si for hvorvidt man eier. I tillegg er innvandrere fra Somalia og Eritrea oftere unge aleneboende eller enslige forsørgere. Siden dette er husholdningstyper som sjeldnere eier enn parhusholdninger og eldre aleneboende, kan dette tenkes å ha betydning for eierandelen.

Innvandrerne som leier bolig, leier oftest av «annen privatperson», særlig gjelder dette arbeidsinnvandrere. Blant personer som kom til Norge på grunn av flukt eller familie er det også en betydelig andel som leier av det offentlige.

Mens polakkene i liten grad eier boligen de bor i, eier samtidig 44 prosent en annen bolig eller et fritidshus enn den de bor i. De fleste av disse ligger i utlandet.

Innvandrere bor noe oftere i boligblokk eller bygård enn det befolkningen som helhet gjør. Innvandrere fra Somalia og Afghanistan bor oftest i blokk, mens de fra Polen og Vietnam oftest bor i frittliggende hus (enebolig). Folk fra Somalia og Afghanistan er innvandrere som oftest bor trangt, objektivt målt. I alt 57 prosent av somalierne bor trangt, og 30 prosent opplever selv at de bor trangt.

Når det gjelder boligstandard, er innvandrere oftere utsatt for tak som lekker eller fukt i gulv eller vegger enn det befolkningen som helhet er, selv om andelen likevel

er relativt lav. Støy i boligen opplever innvanderne og befolkningen i like stor grad. Innvanderne som leier oftere utsatt for dårlig boligstandard enn de som eier.

Det store flertallet av både befolkningen som helhet og innvanderne er fornøyd med boligen sin som helhet, men innvanderne fra Eritrea, Irak og Somalia er oftere misfornøyd enn innvanderne fra andre land. Det er også de landene som oftest opplever dårligere boligstandard. Mest fornøyd er innvandrere fra Bosnia-Hercegovina, Sri Lanka, Vietnam, Polen og Tyrkia.

7. Sosial kontakt

Toril Sandnes

Sosial kontakt i form av familie- og vennenettverk er viktig for trivsel og for å ha det bra. Det har også betydning for å kunne bli integrert i samfunnet og kunne delta på ulike samfunnsarenaer. Sosial kontakt gir oss videre personlig trygghet og det er verdifullt å ha noen rundt seg som kan gi støtte i ulike livsfaser (Normann, 2007; Sandnes, 2013). Kontakt med andre påvirker også helsen generelt og den psykiske helsen spesielt. Studier har vist at de som ikke har noen å snakke fortrolig med, oftere har dårligere psykisk helse enn de som har én fortrolig; likeledes har de som har flere fortrolige, bedre helse enn de som bare har én (Barstad, 1997).

Å ha en partner, og være del av en familie med barn, søsken og foreldre, betyr mye for livskvaliteten. Vennskap er også en viktig del av det gode liv for mange mennesker. Mens familien først og fremst gir følelsesmessig trygghet, har samværet med venner et sterkere innslag av eventyr og spenning. Venner gjør ofte lystbetonte og morsomme ting sammen (Barstad og Sandvik, 2015). For innvandrere kan både nettverk i og utenfor Norge utgjøre en viktig sosial ressurs.

7.1. Vennskap og kontakt med familien

Vi ser nærmere på tall for innvandrere fra Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn (LKI 2016) og sammenligner, så langt det lar seg gjøre, med hele befolkningen fra Levekårsundersøkelsen om helse (EHIS 2015). Vi ser på innvandreres kontakt med familien; med nær familie som ektefelle/samboer, barn, foreldre og søsken og kontakt med besteforeldre, tanter og onkler, fettere og kusiner etc. Hvor ofte de har kontakt og på hvilken måte. Vennskap er en viktig del av den sosiale kontakten og særlig det å ha en fortrolig venn. Hvor ofte man har kontakt med venner og hvor de gode vennene bor, i Norge eller i utlandet, tar vi også opp i kapitlet.

Følelsen av ensomhet kan henge sammen med mangel på sosialt nettverk. For innvandrere vet vi fra tidligere levekårsundersøkelser at nærkontakt med venner og hyppig kontakt med naboer fører til mindre følelse av ensomhet (Blom, 1998, 2008b).

Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 (LKI 2016)

Utvalget til undersøkelsen består av innvandrere med bakgrunn fra tolv land som har vært bosatt i Norge i minst to år, i alderen 16 til 74 år. Innvandrere defineres som personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.

Resultatene er representative for innvandrere fra de tolv landene, og ikke for innvandrere i Norge generelt. Mer om undersøkelsen i kapittel 2 og 3.

Vi har intervjuet omtrent like mange personer fra de tolv landene, men det er ikke like mange innvandrere fra de tolv landene i Norge. For eksempel er betydelig flere innvandret fra Polen enn fra Sri Lanka. Vi har derfor vektet svarene etter den andel innvandrerne fra de tolv landene utgjør i populasjonen. Svarene fra innvandrere fra store innvandringsland får derfor større innvirkning på totalen.

Det er også relativt store forskjeller mellom innvandrere med ulike landbakgrunn når det gjelder fordelingen på en del bakgrunnsvariabler. Dette er det viktig å ha i mente når man sammenligner resultatene for enkeltland. Når det er forskjeller mellom land, kan dette i mange tilfeller forklares med forskjeller i sammensetningen av populasjonen, for eksempel ved at innvandrerne fra det ene landet har lenger gjennomsnittlig botid, høyere sysselsetting eller har en annen kjønns- og alderssammensetning enn innvandrerne fra det andre landet.

Vektete resultater fra Levekårsundersøkelsen om helse 2015 (EHIS 2015)

De generelle levekårsundersøkelsene gir data for et tverrsnitt av den norske befolkningen. Dette er ikke det beste sammenligningsgrunnlaget når en skal analysere innvandreres levekår, siden innvandrerne fra de tolv landene vi ser på i denne rapporten er yngre enn befolkningen som helhet. De bor også oftere i kommuner med høyere innbyggertall, og det er flere menn enn kvinner blant innvandrerne. For å kunne sammenligne innvandrerne i alt med befolkningen, har vi derfor vektet resultatene til befolkningen, slik at for eksempel resultatene for menn teller litt mer enn resultatene for kvinner. Det er dermed ikke relevant å forklare eventuelle forskjeller mellom innvandrerne samlet sett og befolkningen ved å henvise til forskjeller i fordelingen av de to populasjonene etter kjønn, alder og bosted (se mer om dette i kapittel 3.2).

Tallene for befolkningen i kapitlene vil derfor heller ikke nødvendigvis stemme overens med tallene som publiseres andre steder, der det ikke er brukt en slik vekt.

7.2. Samboer, ektefelle eller ingen av delene

For mange, ikke minst menn, vet vi at parforholdet er den viktigste formen for sosial støtte (Barstad og Sandvik, 2015). I tillegg kommer de økonomiske og praktiske fordelene ved å dele en husholdning med en ektefelle eller samboer. Gjennom parforholdet får en også tilgang til samlivspartnerens sosiale nettverk – den andres familie og venner blir en del av omgangskretsen (Barstad og Sandvik, 2015). Rundt 80 prosent av hele befolkningen er gifte/ samboende, blant innvandrere er andelen knapt 70 prosent.

Vi ser store forskjeller etter opprinnelsesland. Det er flest gifte/samboende blant innvandrere fra Tyrkia, Pakistan og Sri Lanka med over 80 prosent. Lavest andel finner vi blant de fra Eritrea, Somalia (43 prosent) og Afghanistan (51 prosent, se Tabell 7.1). Mange innvandrere fra Tyrkia, Pakistan og Sri Lanka er veletablerte i Norge med lang botid. Mens mange fra Eritrea, Somalia og Afghanistan er flyktninger som har kommet til Norge som enslig mindreårige (personer som var under 18 år og uten medfølgende foreldre da de fikk opphold i Norge), de er fortsatt relativt unge sammenlignet med de andre innvandrerguppene.

Ser vi kun på samboere var andelen 42 prosent i hele befolkningen i 2015. Andelen blant innvandrere var langt lavere, 6 prosent, men med store forskjeller mellom de ulike gruppene. Det er svært få samboere blant dem fra Tyrkia, Pakistan og Sri Lanka, og flest blant dem fra Vietnam (11 prosent) og Polen (10 prosent). Vi vet av tidligere studier at unge innvandrere fra Vietnam, særlig menn, som inngår parforhold i stor grad velger samboerskap, slik også unge i den øvrige befolkningen gjør (Dzamarija og Sandnes, 2016; Wiik, 2012, 2014).

Andelen samboere har økt for hele befolkningen sammenlignet med ti år tilbake (fra 23 til 42 prosent, og den har også økt noe for innvandrerne i samme periode (fra 4 til 6 prosent). Dette kan både skyldes at adferden har endret seg noe, men også fordi vi har fått inn en stor gruppe innvandrere fra Polen, med relativt mange samboere.

Tabell 7.1 Samlivsstatus for hele befolkningen og blant innvandrere. Etter kjønn og opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Gift	39	62	65	67	65	79	58	54	48	85	84	63	37	40
- menn	40	63	65	65	63	79	61	51	42	88	84	64	37	48
- kvinner	37	61	64	69	68	78	55	58	59	81	83	63	37	32
Av disse: Ektefelle bor i Norge	.	94	87	100	98	100	99	98	87	97	99	99	91	84
- menn	.	90	79	100	99	100	99	100	83	96	99	99	93	75
- kvinner	.	98	99	100	98	99	99	97	94	99	99	99	90	96
Samboende	42	6	10	8	9	2	4	5	3	1	1	11	6	3
- menn	41	6	8	9	9	1	6	6	3	1	1	17	9	4
- kvinner	44	6	15	6	8	2	2	5	2	0	1	7	3	3
Ikke gift eller samboende	19	32	25	26	26	20	38	40	50	15	15	25	57	57
- menn	19	31	27	26	28	20	33	43	55	11	15	20	54	49
- kvinner	19	33	21	25	24	20	44	37	40	19	15	30	60	66
Antall personer	7 508	4 423	369	356	372	357	360	395	359	371	385	347	388	364

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

Videre ser vi at det er *noen* flere ikke gifte/samboende kvinner enn menn blant innvandrerne, men det er særlig *mange* blant dem fra Somalia, og blant dem fra Irak, Vietnam, Pakistan og Eritrea. Hele 66 prosent av kvinnene fra Somalia lever ikke i parforhold, og det samme gjelder for 49 prosent av mennene.

På den annen side er det flere gifte/samboende kvinner enn menn fra Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Iran og Afghanistan.

Det er av stor betydning for de gifte at ektefellen befinner seg i landet. Studier har vist at det å ha ektefellen til stede, beskyttet mot ensomhet (Blom, 1998). Nesten alle gifte kvinner har ektefellen i Norge (98 prosent), mot 90 prosent av mennene. Andelen varierer for de ulike landgruppene. Somalia (16 prosent), Polen og Afghanistan (begge 13 prosent) skiller seg ut med særlig høye andeler *uten* ektefelle i Norge (se tabell 7.1). For ti år siden var det innvandrere fra Somalia og Irak som skilte seg ut med høye andeler. Den gangen ble andelen beregnet av dem som oppga at de hadde en ektefelle *eller samboer*.

7.3. Kontakt med foreldre og barn

God kontakt med egne barn er viktig også når de ikke lenger er del av husholdningen. I 2016 oppga hele 46 prosent av innvandrerne at de har lite kontakt med barna, uansett om barna bor i Norge eller i utlandet. Det vil si at de treffer barna sjeldnere enn hver måned (se tabell 7.2). Andelen er betydelig lavere for hele befolkningen, 26 prosent. Her gjelder kontakten kun med barn over 16 år som har flyttet hjemmefra. I LKI 2016 gjelder det kontakt med barn uansett alder.

Tabell 7.2 Kontakt med barn¹ som ikke tilhører husholdningen blant hele befolkningen og innvandrere. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Omtrent daglig	11	17	8	35	43	35	27	16	9	20	19	13	31	16
Omtrent hver uke	49	22	10	37	24	42	29	40	43	39	25	43	19	14
Omtrent hver måned	15	16	19	13	15	4	10	22	5	14	8	16	20	12
En eller noen ganger i året	24	37	58	11	15	12	23	17	20	20	37	24	6	23
Sjeldnere enn hvert år	2	9	5	5	4	6	12	5	22	8	11	4	24	34
Antall personer	2 864	978	145	118	75	89	56	103	19	88	36	87	90	72

¹ I EHIS gjelder dette kontakt med barn over 16 år som har flyttet hjemmefra. I LKI gjelder det kontakt med barn uansett alder.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

Innvandrere fra Polen og Somalia skiller seg ut ved at rundt 60 prosent har svart at de kun har kontakt med barn utenfor husholdningen en gang i året eller sjeldnere. Når de oppgir å treffe barna sine så sjelden er det rimelig å tro at det er snakk om barn som bor i et annet land enn Norge, for innvandrerne del mest sannsynlig i opprinnelseslandet eller som innvandrer i et tredjeland. En høy andel av menn fra de samme landene har heller ikke ektefelle boende i Norge (se tabell 7.1), så det er mulig at mange har både ektefelle og barn boende utenfor Norge.

Tabell 7.3 Andel som har foreldre/far/mor i live. Hele befolkningen og blant innvandrere. Etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Har foreldre i live	84	77	86	69	75	84	74	79	72	61	68	72	82	70
Minst én av foreldrene bor i Norge	.	26	12	61	40	33	34	32	28	33	24	51	6	27
Antall personer	6 644	4 015	352	329	323	336	310	361	295	343	370	328	357	311

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

Foreldre kan være viktige støttespillere, også for dem som er i voksen alder. At en eller begge foreldrene er i live er derfor en viktig ressurs for mange. Støtten kan gjelde alt fra barnepass, økonomisk bistand og rådgiving til omsorg i emosjonelle kriser. Andelen uten noen foreldre i live er 23 prosent for innvandrerne og 16 prosent for hele befolkningen (se tabell 7.3). Hele 30 prosent blant dem fra Bosnia-Hercegovina, Afghanistan, Sri Lanka og Somalia, og 39 prosent blant innvandrerne fra Pakistan oppgir at de ikke har noen foreldre i live. Om man har foreldre i live eller ikke kan både henge sammen med aldersfordelingen i de ulike landgruppene og eventuelt dødeligheten i opprinnelseslandet.

Hvorvidt de som oppgir å ha foreldre i live har dem boende i Norge kan være av betydning for hvilken rolle de kan spille i sine (voksne) barns liv. 26 prosent av innvandrerne svarer at de har minst en av foreldrene boende i Norge (se tabell 7.3). Ikke overraskende har så mange som 61 prosent blant dem fra Bosnia-Hercegovina foreldre sine i Norge. Innvandrerne fra Bosnia-Hercegovina kom gjerne som hele familier på 1990-tallet (Dzamarija, 2016a). Også blant innvandrere fra Vietnam er andelen som oppgir å ha minst en forelder i Norge høy, 51 prosent. Vietnameserne har bodd lenge i Norge og har derfor hatt mulighet til å få foreldrene sine hit på familiegjenforening.

Lavest andel finner vi blant dem fra Polen som mest sannsynlig har kommet som arbeidsinnvandrere (12 prosent), mange med kort botid i Norge.

Tabell 7.4 Andel som treffer foreldre/far/mor som er bosatt i Norge. Etter opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Bor sammen med	6	8	3	5	6	2	6	10	3	1	2	:	12
Omtrent daglig	34	38	38	38	42	33	29	34	37	29	20	:	37
Omtrent hver uke	33	24	34	31	34	34	38	35	43	39	36	:	23
Omtrent hver måned	16	21	16	15	8	18	13	10	12	17	27	:	11
Noen ganger i året	8	9	8	7	9	8	11	10	6	7	11	:	6
Én gang i året eller sjeldnere	3	0	2	4	4	4	4	2	0	6	4	:	11
	970	38	146	106	92	79	93	64	72	63	131	:	67

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Såfremt far eller mor, eller begge foreldrene er i live, har vi sett nærmere på hvor ofte innvandrerne treffer en eller begge foreldrene som er bosatt i Norge. 11 prosent av innvandrerne oppgir å ha lite kontakt med foreldrene i Norge (se Tabell 7.4). Vi finner ikke store forskjeller mellom de ulike innvandrergruppene, men minst kontakt oppgir de fra Somalia (17 prosent), Iran og Vietnam (15 prosent).

De aller fleste som har foreldre i live har kontakt med dem minst en gang i måneden når vi ser på hele befolkningen. Det er bare 5 prosent som oppgir å ha lite kontakt med foreldre, det vil si at de treffer foreldrene sjeldnere enn hver måned (EHIS 2015).

Tabell 7.5 Andel som er i kontakt med foreldre/mor/far, via telefon, tekstmelding, e-post, annen internettkommunikasjon, brev etc. i og utenfor Norge. Hele befolkningen og blant innvandrere. Etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Bor sammen med	12	10	5	10	16	7	17	10	21	11	5	6	9	19
Omtrent daglig	21	28	23	48	50	32	34	28	16	45	31	23	5	21
Omtrent hver uke	53	41	49	34	30	46	34	44	31	34	52	46	16	35
Omtrent hver måned	10	14	13	5	2	10	12	14	21	8	8	17	47	18
Én gang i året eller sjeldnere	4	8	11	3	2	4	4	4	11	3	4	8	24	8
Antall personer	5 409	3 354	314	256	291	292	275	317	263	238	266	259	318	265

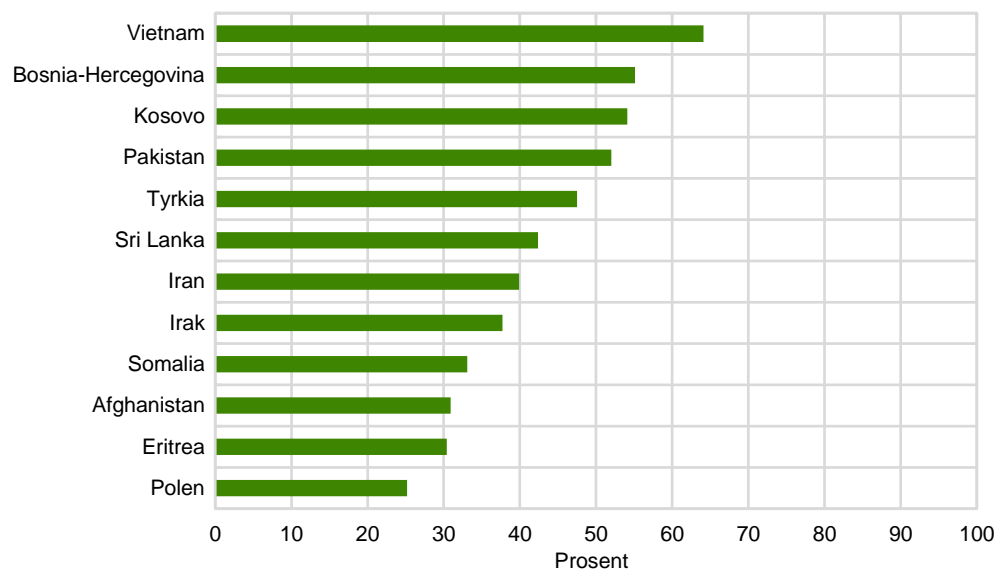
Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

Når det gjelder kontakt med foreldre i eller utenfor Norge via telefon, tekstmelding, e-post, annen internettkommunikasjon, brev og lignende oppgir 8 prosent av innvandrerne (som ikke bor sammen med foreldrene) å ha lite kontakt. Dette gjelder 4 prosent i hele befolkningen (se tabell 7.5). De fra Eritrea (24 prosent), Afghanistan (11 prosent), som begge er land det er vanskeligst å holde kontakt med, oppgir å ha lite kontakt, men det gjelder like mye innvandrerne fra Polen (11 prosent).

7.4. Varierende kontakt med søsken

38 prosent av innvandrerne som har søsken har dem i Norge (se figur 7.1). Ikke overraskende er andelen høyest blant de fra Bosnia-Hercegovina og Kosovo. Som tidligere nevnt kom bosniske flyktninger i stor grad til Norge som hele familier. Det samme er til en viss grad tilfelle for flyktninger fra Kosovo. Lavest andel med søsken i Norge finner vi blant innvandrere fra Polen (25 prosent), Eritrea (30 prosent), Afghanistan (31 prosent) og Somalia (33 prosent).

Figur 7.1 Andel som har søsken i Norge blant innvandrere. Etter opprinnelsesland

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Polakkene har i stor grad kommet som arbeidsinnvandrere, og det er ikke så vanlig for dem å ha familien sin her. Flyktinger fra de tre andre nevnte landene er i stor grad nyankomne, og få har rukket å få familien hit. Når det gjelder innvandrere fra Somalia er det stadig færre som får opphold her, og det kan ha noe å si for hvor stor andel som har søsken boende i landet.

Tabell 7.6 Andel som treffer søsken som bor i Norge. Hele befolkningen og blant innvandrere. Etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Omtrent daglig	11	26	37	21	27	24	23	16	37	23	17	12	21	33
Omtrent hver uke	21	33	25	39	33	43	33	36	38	39	31	37	37	28
Omtrent hver måned	29	20	18	20	20	16	17	23	13	23	20	27	22	17
En eller noen ganger i året	33	18	19	14	12	9	26	21	12	16	28	20	18	18
Sjeldnere enn hvert år	7	3	2	5	7	8	2	4	1	1	4	4	2	4
Antall personer	6 772	1 721	88	180	189	156	118	147	101	178	152	204	107	101

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

Vi har også kartlagt hvor ofte man treffer søsken som bor i Norge. 21 prosent av innvandrerne oppgir å ha lite kontakt, det vil si at de treffer søsken sjeldnere enn én gang i måneden, dette gjelder 40 prosent i hele befolkningen. Det er innvandrere fra Sri Lanka og Irak som oftest oppgir å ha lite kontakt med søsken, henholdsvis 32 og 28 prosent. På den annen side oppgir 80 prosent av innvandrerne å ha mye kontakt med søsken (se tabell 7.6), mot 60 prosent i hele befolkningen. En høy andel fra Pakistan oppgir å ha mye kontakt (85 prosent). Vi så av figur 7.1 at mange innvandrere fra Afghanistan oppgir at de ikke har søsken i Norge, men blant dem som har det er andelen med mye kontakt høy (88 prosent).

Tabell 7.7 Andel som har kontakt med søsken via telefon, tekstmelding, e-post, annen internettkommunikasjon, brev etc. Hele befolkningen og blant innvandrere. Etter opprinnelsesland. Prosent

	Innvandrere													
	Hele befolkningen	I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Bor sammen med	8	7	4	4	12	5	14	7	16	7	3	2	8	14
Omtrent daglig	13	22	16	34	39	28	25	22	16	35	19	20	10	21
Omtrent hver uke	42	38	38	45	40	46	36	41	30	34	51	46	33	30
Omtrent hver måned	27	20	22	13	8	18	19	20	22	17	18	20	30	24
En eller noen ganger i året	8	11	18	5	1	4	6	9	14	7	8	11	17	10
Sjeldnere enn hvert år	4	1	2	0	1	0	0	0	2	1	1	1	2	1
Antall personer	6 760	4 099	340	327	362	339	337	381	316	350	354	313	362	318

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

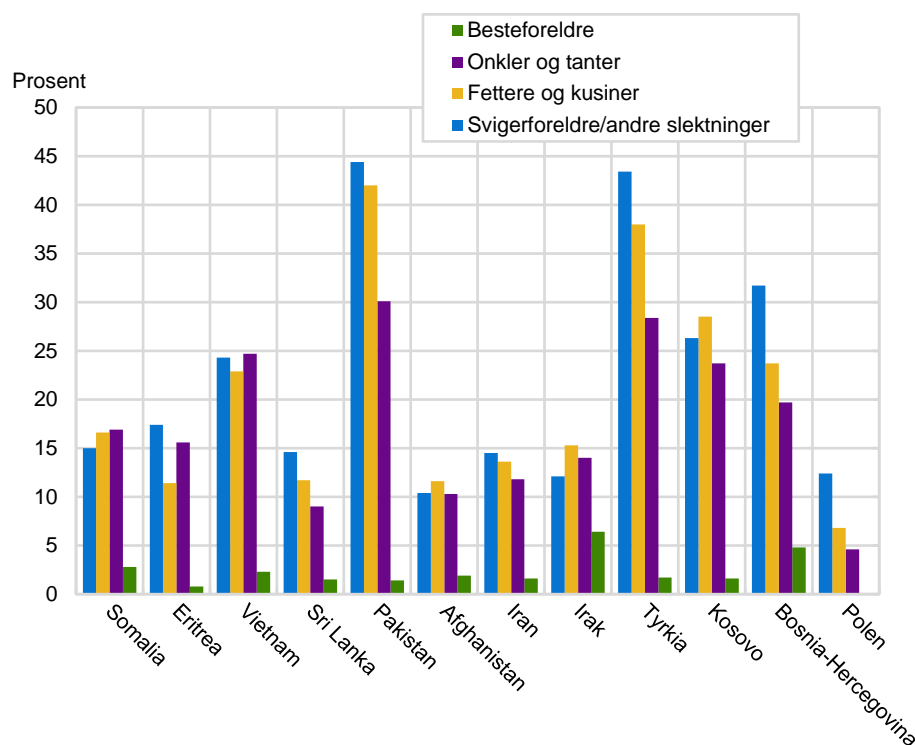
På samme måte som for foreldre, har vi også spurt dem som har søsken hvor ofte de har kontakt med søsken de ikke bor sammen med, via telefon, tekstmelding, e-post, annen internettkommunikasjon, brev etc. 12 prosent av innvandrerne oppgir her å ha lite kontakt, samme andel som for hele befolkningen (se tabell 7.7). Minst søskenkontakt finner vi blant dem fra Polen, Afghanistan og Eritrea. På den annen side oppgir særlig de fra Kosovo, Bosnia-Hercegovina og Tyrkia at de har mye kontakt. For innvandrere i alt oppgir 88 prosent å ha mye kontakt, omtrent samme andel som for hele befolkningen.

Innvandrere kommer til Norge av ulike grunner. Noen har arbeidstillatelser, noen kommer for å studere, noen flykter fra krig eller forfølgelse og får beskyttelse i Norge, og andre igjen kommer for å flytte sammen med familien sin her. Mange flyktninger har som mål å få en jobb for å forsørge familie og slektninger utenfor Norge. Og personer som opprinnelig kom som arbeidsinnvandrere for en kort periode, kan ha blitt lenger enn planlagt. Noen har fått familien sin hit, men mange har familien fortsatt i opprinnelseslandet.

Gjennomgående har innvandrere fra Polen, som i stor grad er arbeidsinnvandrere og de fra flyktingelandene Somalia, Eritrea, Afghanistan mindre sosial kontakt sammenlignet med innvandrere fra de andre landene. De tre sistnevnte landene skiller seg fra de andre flyktingelandene ved at andelen nyankomne er høyere.

7.5. Få har besteforeldre i Norge

Å ha andre familiemedlemmer i Norge, som for eksempel besteforeldre, tanter, onkler, kusiner og fettere må også antas å gi en forankring og følelse av tilhørighet til Norge blant innvandrerne (Blom, 2008b). Få rapporterer å ha besteforeldre i Norge, dette gjelder bare 2 prosent av alle innvandrerne. Dette skyldes både at mange har mistet sine besteforeldre, og at muligheten for familiegjening med dem er begrenset. En del har fettere og kusiner (17 prosent), men det er ikke store forskjeller i andelen sammenlignet med dem som svarer å ha onkler og tanter i Norge (14 prosent), eller svigerforeldre/andre slektninger (19 prosent).

Figur 7.2 Andel familiemedlemmer i Norge. Blant innvandrere. Etter opprinnelsesland

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Det er over 40 år siden de første arbeidsinnvandrere og familiene kom til Norge fra Pakistan og Tyrkia. Mange av dem hadde familie her fra før, derfor er det ikke så overraskende at er det de med bakgrunn fra disse to landene som har flest nære familiemedlemmer utenom foreldre og søsken boende i Norge (se figur 7.2). Det samme gjelder i noen grad innvandrere fra Bosnia-Hercegovina og Kosovo. De som i minst grad omgir seg med familiemedlemmer i Norge, er de fra Polen, Afghanistan, Sri Lanka, Iran og Irak.

Polakkenes korte botid i Norge (de fleste kom etter 2005) kan muligens forklare den lave andelen familiemedlemmer i Norge. Fra Afghanistan har det, som tidligere nevnt, kommet mange enslige mindreårige flyktninger, det vil si i all hovedsak unge menn uten familie.

Sammenlignet med tall tilbake til 2005/2006 var det den gang som nå pakistanere som i størst grad hadde nære familiemedlemmer utenom foreldre og søsken boende i Norge, men også innvandrere fra Vietnam, Tyrkia og innvandrere fra Sri Lanka lå godt an. De to gruppene som i minst grad omga seg med familiemedlemmer i Norge for ti år siden, var innvandrere fra Irak og Iran, som også er tilfelle nå.

7.6. De fleste har en god venn

For å høre hjemme i et samfunn er det viktig å ha sosial kontakt med mennesker utenfor ens umiddelbare familie. Dette er kontakter som gjerne knyttes på frivillig basis ut fra felles interesser og aktiviteter. Som ved relasjoner mellom familiemedlemmer er det også her visse ytre rammer som danner bakgrunn for kontakten (for eksempel felles bosted), men som regel har den enkelte større spillerom for å innlede og avbryte kontakten ut fra egne preferanser enn ved familierelasjoner.

Tabell 7.8 Andel som har gode venner. Hele befolkningen og innvandrere, etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Har gode venner på bosted	87	82	89	87	81	84	71	77	77	68	84	72	86	84
Har gode venner i landet, men ikke på bostedet	82	59	58	51	70	52	54	65	58	62	46	51	69	72
Har gode venner i utlandet	.	74	90	77	70	78	59	68	56	64	70	55	80	60
Mangler gode venner ¹	2	4	2	4	3	3	8	5	6	6	7	10	3	4
Antall personer	7 473	4 368	367	354	370	346	351	393	354	363	381	342	385	362

¹ Har verken gode venner på bosted, andre steder i Norge eller i utlandet.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

Tidligere studier har vist at gode, tillitsfulle og varige relasjoner til andre mennesker, danner et godt utgangspunkt for å håndtere mange av livets utfordringer (I. Bø og Schiefloe, 2007). Det er store forskjeller etter opprinnelsesland, og det kan være mange grunner til det. Det kan for eksempel hende at mange i forbindelse med flukten fra opprinnelseslandet har mistet kontakt med gode venner der, eller at familie er vel så viktig for dem.

4 prosent oppgir at de mangler gode venner. Det betyr at de ikke har gode venner der de bor, andre steder i Norge eller i utlandet. Innvandrere fra Vietnam og Irak rapporterer i størst grad at de mangler venner. Andelen som mangler gode venner på bostedet eller andre steder i landet er til sammenligning 2 prosent for hele befolkningen.

82 prosent av innvandrerne oppgir å ha gode venner det der de bor. Høyest andel har innvandrerne fra Polen (89 prosent), Bosnia-Hercegovina (87 prosent, Tyrkia og Sri Lanka (begge 84 prosent). Andelen for hele befolkningen er noe høyere enn blant innvandrere sett under ett, 87 prosent (se tabell 7.8).

Tabell 7.9 Andel venner med innvandrerbakgrunn. Innvandrere etter opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Alle	23	18	10	15	31	27	22	18	34	31	23	45	29
Over halvparten	28	29	22	23	25	26	30	32	24	25	34	21	34
Omtrent halvparten	24	21	36	35	22	22	23	27	23	26	23	21	24
Under halvparten	19	24	26	23	18	20	20	18	15	15	16	9	11
Ingen	5	9	4	4	3	4	4	3	3	3	4	4	2
Antall personer	4 022	349	331	350	321	305	362	320	321	350	298	369	346

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Vi har også sett på om vennene har innvandrerbakgrunn eller ikke. 23 prosent av innvandrerne har svart at alle vennene har innvandrerbakgrunn. 52 prosent at halvparten eller litt over halvparten har innvandrerbakgrunn. 5 prosent har svart at ingen av vennene har dette (se tabell 7.9).

Høyest andel som svarer at alle vennene har innvandrerbakgrunn finner vi blant dem fra Eritrea (45 prosent), etterfulgt av Tyrkia, Pakistan, Sri Lanka og Somalia med rundt 30 prosent.

7.7. Ofte kontakt med gode venner

Innvandrere og befolkningen i sin helhet er i kontakt med sine venner relativt ofte. 82 prosent oppgir å ha mye kontakt med gode venner, det vil si minst en gang i måneden eller mer. Dette gjelder 94 prosent i hele befolkningen.

Ser vi nærmere på dem som har mye kontakt med gode venner etter opprinnelsesland, gjelder dette 90 prosent av innvandrerne fra Bosnia-Hercegovina og Somalia.

Tabell 7.10 Andel som er i kontakt med gode venner. Hele befolkningen og blant innvandrere. Etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Omtrent daglig	16	17	20	14	12	16	15	10	20	12	7	7	11	30
Omtrent hver uke	54	41	41	49	47	45	41	39	34	36	40	36	46	43
Omtrent hver måned	24	24	22	25	27	22	21	29	24	27	29	29	28	16
En eller noen ganger i året	5	15	16	9	11	14	14	18	18	17	18	19	12	7
Sjeldnere enn hvert år	1	4	1	2	3	3	8	4	5	8	6	10	3	5
Antall personer	7 290	4140	360	336	358	337	323	371	329	340	356	309	372	349

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

Ser vi på det motsatte, at folk har lite kontakt med gode venner, oppgir 19 prosent av innvandrerne og 6 prosent i hele befolkningen å ha lite kontakt (se tabell 7.10). Vietnameserne oppgir å ha minst sosial kontakt, etterfulgt av innvandrere fra Pakistan og Sri Lanka.

På spørsmål om hvor ofte de har kontakt med venner som bor i Norge via telefon, tekstmelding, e-post annen internettkommunikasjon, brev etc., oppgir 96 prosent av innvandrerne å ha mye kontakt, som betyr at de har kontakt hver måned eller oftere (se tabell 7.11). Her finner vi ikke så store forskjeller etter opprinnelsesland men aller høyest andel er det blant dem fra Polen, Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Tyrkia, Irak og Somalia.

99 prosent av hele befolkningen oppgir det samme. Spørsmålet for hele befolkningen gjelder kontakt med gode venner uavhengig av om de bor i Norge eller i utlandet, mens for innvandrerne har vi skilt mellom kontakt med venner i Norge (tabell 7.11) og kontakt med venner i utlandet (tabell 7.12).

Det er relativt få som alt i alt svarer at de har lite kontakt (en gang i året eller sjeldnere) med venner i Norge via telefon, tekstmelding osv., henholdsvis 3 prosent for hele befolkningen og 5 prosent blant innvandrerne.

Tabell 7.11 Andel som har kontakt med gode venner som bor i Norge via telefon, tekstmelding, e-post, annen internettkommunikasjon, brev etc. Hele befolkningen og blant innvandrere. Etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen ¹	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Omtrent daglig	44	38	43	41	38	38	37	33	39	31	25	25	22	51
Omtrent hver uke	46	44	44	48	46	49	45	43	41	44	57	42	52	36
Omtrent hver måned	9	13	10	8	14	10	15	16	15	18	13	24	22	11
En gang i året eller sjeldnere	3	5	3	4	2	4	3	8	5	8	5	10	5	3
Antall personer	7 284	4 000	346	330	348	319	304	361	317	318	349	296	368	344

¹ Spørsmålet for hele befolkningen gjelder kontakt med gode venner uavhengig av om de bor i Norge eller i utlandet.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

Når det gjelder hvor ofte man har kontakt med venner som bor i utlandet via telefon, tekstmelding, e-post etc. er andelen mye lavere enn for kontakt med venner i Norge. 23 prosent blant innvandrerne oppgir å ha lite kontakt (se tabell 7.12). Minst kontakt er det blant dem fra Kosovo (35 prosent), men også lite for innvandrerne fra Eritrea (32 prosent). Somaliske innvandrere oppgir å ha mye kontakt med venner i utlandet (83 prosent), det samme gjør de fra Sri Lanka (80 prosent). I alt oppga 78 prosent av

innvandrere å ha mye vennekontakt med utlandet. Vi har ikke tall for befolkningen når det gjelder kontakt med venner som bor i utlandet, da dette var et spørsmål som kun var i LKI 2016.

Tabell 7.12 Andel som har kontakt med gode venner som bor i utlandet via telefon, tekstmelding, e-post, annen internettkommunikasjon, brev etc. Etter opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Omtrent daglig	9	8	9	8	10	10	9	8	9	5	10	3	13
Omtrent hver uke	32	34	30	26	31	28	25	32	28	39	25	33	34
Omtrent hver måned	37	38	40	31	39	38	41	31	36	36	37	33	36
Noen ganger i året	17	17	15	21	14	13	17	19	18	15	19	23	11
En gang i året	3	2	4	9	3	2	2	3	6	1	3	4	3
Sjeldnere enn hvert år	3	2	2	4	4	8	6	8	4	3	6	5	3
Antall personer	3 006	328	272	254	270	206	269	198	234	269	186	307	213

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

7.8. Mange har en fortrolig venn

Kontakt med familie og venner bidrar til økt livskvalitet (Normann, 2010). Likevel kan det være grunn til å se nærmere på om man har en virkelig nær relasjon. Fortrolighet og noen å stole på i alvorlige situasjoner er kanskje enda viktigere enn å ha hyppig kontakt.

Mange oppgir å ha en som står en nær og som man kan snakke fortrolig med. Det kan være både familiemedlemmer og venner. Andelene blant innvandrere er en del lavere enn blant hele befolkningen, henholdsvis 84 og 97 prosent. Flere menn enn kvinner oppgir å ha få nære rundt seg. Menn har dessuten mindre vennekontakt enn kvinner, også når man regner med kontakt via telefon og internett.

Tabell 7.13 Andel som har noen som står en nær og kan snakke fortrolig med. For hele befolkningen og blant innvandrere. Etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Ja	97	84	89	92	91	85	74	80	74	80	75	85	82	83
-herav menn	96	82	85	88	91	82	70	77	76	82	73	84	82	80
-herav kvinner	97	87	98	96	92	88	78	84	69	78	78	87	81	85
Nei	4	16	11	8	9	15	26	20	26	20	25	15	19	17
Antall personer	7 473	4 358	366	353	370	344	349	392	355	362	381	341	384	361

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

Det er større kjønnsforskjeller blant innvandrerne når det gjelder å ha noen som står en nær (87 prosent av kvinnene og 81 prosent av mennene), sammenlignet med hele befolkningen (97 prosent av kvinnene og 96 prosent av mennene).

Høyest andel blant dem som rapporterer å ha noen som står en nær finner vi blant dem fra Bosnia-Hercegovina og Kosovo, med over 90 prosent. Lavest er den blant innvandrere fra Irak og Afghanistan, hvor 74 prosent oppgir å ha noen som står en nær. For alle landene, bortsett fra Afghanistan, Pakistan og Eritrea, er det høyere andel blant kvinnene enn blant mennene som oppgir å ha en nær person (se tabell 7.13).

7.9. Mer ensomhet blant innvandrerne

Ensomhet har selvfølgelig sterk sammenheng med lite sosial kontakt, men er ikke det samme som mangel på kontakt med andre (Normann, 2010). Det å oppleve ensomhet har sammenheng med hvilke ønsker man har for sosial kontakt, både hvor ofte og hvor mange man har kontakt med og selve innholdet i kontakten (K. Thorsen og Clausen, 2009). Ensomhet kan også brukes som et mål på psykisk helse (se kapittel 17.4).

Innvandrere føler gjennomgående mer ensomme sammenlignet med hele befolkningen. 10 prosent blant innvandrerne oppgir å være ganske eller veldig mye plaget av ensomhet de siste 14 dagene. Dette gjelder 5 prosent i hele befolkningen. Særlig oppgir innvandrere fra Irak og Iran å være ganske eller mye plaget (rundt 17 prosent). Lavest er ensomheten blant innvandrere fra Vietnam på 3 prosent, som er lavere enn andelen for hele befolkningen (se tabell 7.14).

Naturlig nok har familiefase også mye å si for ensomhetsfølelsen. Enslige er i større grad plaget enn personer som er gift eller samboende (Sandnes, 2013).

Tabell 7.14 Andelen som føler seg ganske/veldig mye ensom i løpet av de siste 14 dagene for befolkningen i alt og blant innvandrere. Etter opprinnelsesland. Prosent

Hele befolkningen	Innvandrere												
	I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Ikke plaget	84	72	73	79	69	64	61	60	73	78	80	70	75
Litt plaget	12	19	20	12	22	20	22	27	17	16	17	23	17
Ganske mye plaget	2	6	4	7	3	4	10	8	5	5	2	5	6
Veldig mye plaget	3	4	3	2	6	6	8	5	6	1	1	2	3
Antall personer	7 468	4 391	369	354	372	352	355	394	355	365	385	340	362

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

7.10. Oppsummering

Familie og vennetettverk er viktig for å trives og ha det bra. Sosial kontakt er viktig på veien til å bli integrert i samfunnet og kunne delta på forskjellige samfunnsarenaer. Det gir personlig trygghet å ha noen rundt seg som kan gi støtte i ulike livsfaser.

Innvandrerne med bakgrunn i de tolv landene som er med i LKI 2016 er i gjennomsnitt vel så godt forankret i samliv som hele befolkningen, om lag to av tre er enten gift eller er samboende. Andelen gifte blant innvandrere er langt høyere enn i hele befolkningen, mens andelen samboere er betydelig lavere. Det er av stor betydning for de gifte at ektefellen befinner seg i landet, noe over en av ti oppgir ikke å ha. Sju av ti innvandrere oppgir å ha foreldre i live, og en tredjedel har foreldrene i Norge.

Mange innvandrere har også onkler, tanter, fettere, kusiner bosatt i Norge, selv om dette varierer etter opprinnelsesland. Det er naturlig at innvandrere fra Pakistan og Tyrkia har flest nære familiemedlemmer boende i Norge. De første fra disse landene kom til Norge for over 40 år, og mange av dem hadde familie her fra før (se kapittel 4). De som i minst grad omgir seg med familiemedlemmer i Norge, er arbeidsinnvandrere med kort botid og flyktninger, som sannsynligvis har kommet som enslige mindreårige, i hovedsak unge menn uten familie.

Andelen som har kontakt med familie, søsken og venner varierer etter opprinnelsesland. Særlig ser vi at arbeidsinnvandrere fra Polen, og flyktninger fra Afghanistan og Somalia oppgir å ha mindre sosial kontakt. For polakkene er det ikke vanlig å ha familien i Norge. Flyktninger fra Afghanistan og Eritrea er i stor grad nyankomne, og få har rukket å få familien hit. Når det gjelder innvandrere fra Somalia er det stadig færre som får opphold, og det kan ha noe å si for hvor stor andel som har for eksempel søsken boende i landet.

Mange oppgir å ha noen som står dem nær og som de kan snakke fortrolig med, selv om andelen blant innvandrere er en del lavere enn for hele befolkningen. Flere menn enn kvinner oppgir å ha få nære personer, og vi finner større kjønnsforskjeller blant innvandrerne enn i befolkningen.

Til slutt har vi sett at innvandrere gjennomgående er mer ensomme. Dobbelt så mange innvandrere oppgir å være ganske eller veldig mye plaget av ensomhet de siste 14 dagene sammenlignet med hele befolkningen.

8. Religion

Anette Walstad Enes

Norges lover er bygget på et kristent verdigrunnlag. Religions- og yringsfrihet er nedfelt i grunnloven. Likevel er innvandreres religion ofte et hett debatttema i norsk offentlighet og presse. Statistisk sentralbyrå har ingen registerbasert statistikk over personers religiøse tro. Statistikkene er derimot basert på antall medlemmer i Den norske kirke, og medlemmer i trossamfunn utenfor Den norske kirke. Her telles antall tilskuddsberettigede medlemmer per trossamfunn, og det føres ikke statistikk over enkeltpersoner. I denne undersøkelsen, derimot, har vi spurt deltakerne om deres religionstilhørighet og hvordan de opplever å praktisere troen sin i Norge.

Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 (LKI 2016)

Utvalget til undersøkelsen består av innvandrere med bakgrunn fra tolv land som har vært bosatt i Norge i minst to år, i alderen 16 til 74 år. Innvandrere defineres som personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.

Resultatene er representative for innvandrere fra de tolv landene, og ikke for innvandrere i Norge generelt. Mer om undersøkelsen i kapittel 2 og 3.

Vi har intervjuet omtrent like mange personer fra de tolv landene, men det er ikke like mange innvandrere fra de tolv landene i Norge. For eksempel er betydelig flere innvandret fra Polen enn fra Sri Lanka. Vi har derfor vektet svarene etter den andel innvandrerne fra de tolv landene utgjør i populasjonen. Svarene fra innvandrere fra store innvandringsland får derfor større innvirkning på totalen.

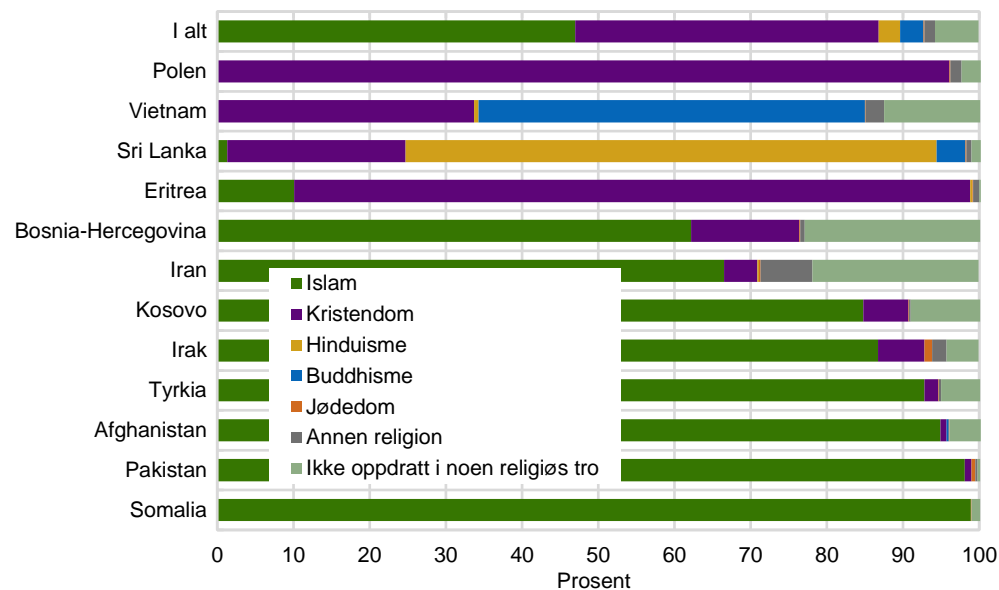
Det er også relativt store forskjeller mellom innvandrere med ulik landbakgrunn når det gjelder fordelingen på en del bakgrunnsvariabler. Dette er det viktig å ha i mente når man sammenligner resultatene for enkeltland. Når det er forskjeller mellom land, kan dette i mange tilfeller forklares med forskjeller i sammensetningen av populasjonen, for eksempel ved at innvandrerne fra det ene landet har lenger gjennomsnittlig botid, høyere sysselsetting eller har en annen kjønns- og alderssammensetning enn innvandrerne fra det andre landet.

8.1. Flest muslimer og kristne i undersøkelsen

Blant innvandrere fra landene som er med i denne undersøkelsen er nær halvparten oppdratt som muslimer og 40 prosent som kristne (se figur 8.1). Få personer er oppdratt innenfor buddhismen og hinduismen (kun 3 prosent hver). De som ikke er oppdratt i noen religiøs tro er også en liten gruppe (6 prosent).

I denne figuren blir 'I alt'-kategorien noe misvisende. Tallene for de enkelte innvandrergroppene er vektet etter størrelsen av groppene fra enkeltland i hele befolkningen. Det vil si at for eksempel svarene fra innvandrere fra Polen vil telle mer i totalen enn for eksempel de fra Kosovo, da innvandrere fra Polen utgjør groppen med flest innvandrere i Norge. I denne figuren ser det da ut til å være langt flere kristne enn det faktisk er blant intervjuobjektene. For mer om vektning av utvalget, se kapittel 2.

Figur 8.1 Hvilken religion er du oppdratt i? Etter opprinnelsesland.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Statistisk sentralbyrå

Landgruppene imellom er det store forskjeller i religionstilhørighet. Innvandrerne som er med i denne undersøkelsen, er i stor grad fra land der islam er den dominerende religionen, slik tabell 8.1 og figur 8.1 også viser. Blant innvandrere fra Somalia, Pakistan, Afghanistan og Tyrkia, oppgir mer enn 90 prosent at de har blitt oppdratt i islamsk tro. For innvandrere fra Irak og Kosovo gjelder dette for over 80 prosent, og for dem som kommer fra Iran og Bosnia-Hercegovina over 60 prosent. Blant innvandrere fra Eritrea er 10 prosent oppdratt i islam.

Antall muslimer i Norge

Ingen vet nøyaktig hvor mange muslimer som til enhver tid bor i Norge. Oppmerksomheten rundt dette spørsmålet er stor. SSB registrerer ikke personer etter religion, tro eller livssyn. Vi har derimot statistikk over antall som er medlemmer i muslimske trossamfunn. I tillegg kan vi gjøre optellinger av hvor mange som er fra land der islam er største religion. Disse omtales som 'muslimske land'.

I 2016 var 148 200 personer medlem av et muslimsk trossamfunn, noe som utgjør 2,8 prosent av befolkningen i Norge. Antallet har nær doblet seg siste ti år, med en økning på om lag 70 000 personer. Det kan også være en del muslimer som ikke er medlemmer av muslimske trossamfunn. Likeledes kan det være en del som er registrert i et trossamfunn men som ikke er så aktive eller har en sterk overbevisning. Disse tallene kan derfor sees på som et *minimumstall* for muslimer i Norge.

Ved inngangen til 2016 var om lag 250 000 personer med innvandrerbakgrunn (innvandrere og norskfødte barn av innvandrere) fra 'muslimske land', noe som utgjorde 4,8 prosent av Norges befolkning. Ikke alle disse er muslimer, Figur 8.1 antyder det. Tallet kan derfor sees på som et *maksimumsantall* for muslimer i Norge.

Vi ser blant annet fra tallene i denne rapporten at relativt mange innvandrere fra noen land som er regnet som muslimske, oppgir at de ikke tilhører denne religionen i dag. Se for eksempel omtale av innvandrere fra Iran videre i dette kapitlet. Det vil også være en del som har konvertert til islam, og som ikke har innvandrerbakgrunn. Religionshistoriker Kari Vogt antyder at tallet nå kan være om lag 3 000 (Slettholm og Stokke, 2015).

SSBs anslag på antall muslimer i Norge, ligger derfor mellom 150 000 og 250 000, som tilsvarer 2,8 til 4,8 prosent av befolkningen. Av de 848 000 personene med innvandrerbakgrunn i Norge, vil dette tilsvare mellom 17,5 og 29,5 prosent.

Størst andel muslimer bor i Oslo, der 9,1 prosent er medlem i et muslimsk trossamfunn og personer med innvandrerbakgrunn fra muslimske land utgjør 13,2 prosent av byens befolkning.

Polen er et katolsk land, og hele 96 prosent av polakkene i utvalget til undersøkelsen er oppdratt i kristendommen. Blant innvandrerne fra Eritrea er 89 prosent oppdratt i den kristne tro, og for innvandrerne fra Vietnam, gjelder dette 34 prosent.

Tabell 8.1 Hvilken religiøs tro er du oppdratt i? Etter opprinnelsesland. 2016. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Islam	47	0	62	85	93	87	67	95	98	1	0	10	99
Kristendom	40	96	14	6	2	6	4	1	1	23	34	89	0
Hinduisme	3	0	0	0	0	0	0	0	0	70	1	0	0
Buddisme	3	0	0	0	0	0	0	0	0	4	51	0	0
Jødedom	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0
Annen religion	1	2	1	0	0	2	7	0	0	1	2	1	0
Ikke oppdratt i noen religiøs tro	6	3	23	9	5	4	22	4	0	1	13	0	1
Antall personer	4 376	367	351	369	350	352	389	356	366	383	342	386	365

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Statistisk sentralbyrå

Blant innvandrerne fra Sri Lanka oppgir 70 prosent å ha blitt oppdratt i hinduismen og de utgjør den eneste av innvandrergruppene med i undersøkelsen som har en overvekt av hinduer. Halvparten av vietnameserne har blitt oppdratt i buddhismen. Blant iranerne som er med i undersøkelsen, oppgir syv prosent å ha blitt oppdratt i en annen tro enn de som er oppført i tabellen. På spørsmål om hvilken annen tro de er oppdratt i, oppga de fleste bahai-religionen.

Medlemmer i trossamfunn utenfor Den norske kirke

SSB lager statistikk over medlemmer i trossamfunn både i og utenfor Den norske kirke. Grunnlovens paragraf 16 slår fast at Den norske kirke er Norges folkekirke som understøttes av staten og at andre tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje. Alle trossamfunn har krav på tilskudd fra staten per medlem. Medlemslister med fødselsnummer sendes til Brønnøysundregisteret for kontroll. Deretter krever loven at listene slettes, og ikke brukes til for eksempel statistikk- eller forskningsformål. Statistikken er derfor over antall medlemmer per trossamfunn og ikke på personnivå.

I 2016 var over 622 000 personer medlemmer i et tros- eller livssynssamfunn utenfor Den norske kirke, en andel tilsvarende 12 prosent av befolkningen (SSB, 2016k). I disse tallene inngår det mange innvandrere. Islamske trossamfunn hadde 148 000 medlemmer, mens buddhistiske samfunn hadde nær 19 000. Hinduistiske trossamfunn hadde nesten 9 000 medlemmer. Disse menighetene kan vi anta at i hovedsak består av personer med innvandrerbakgrunn. Om lag 350 000 personer er medlemmer i kristne trossamfunn utenfor den norske kirke. Vi må se på type menighet for å kunne si noe om menighetene består av mange med innvandrerbakgrunn.

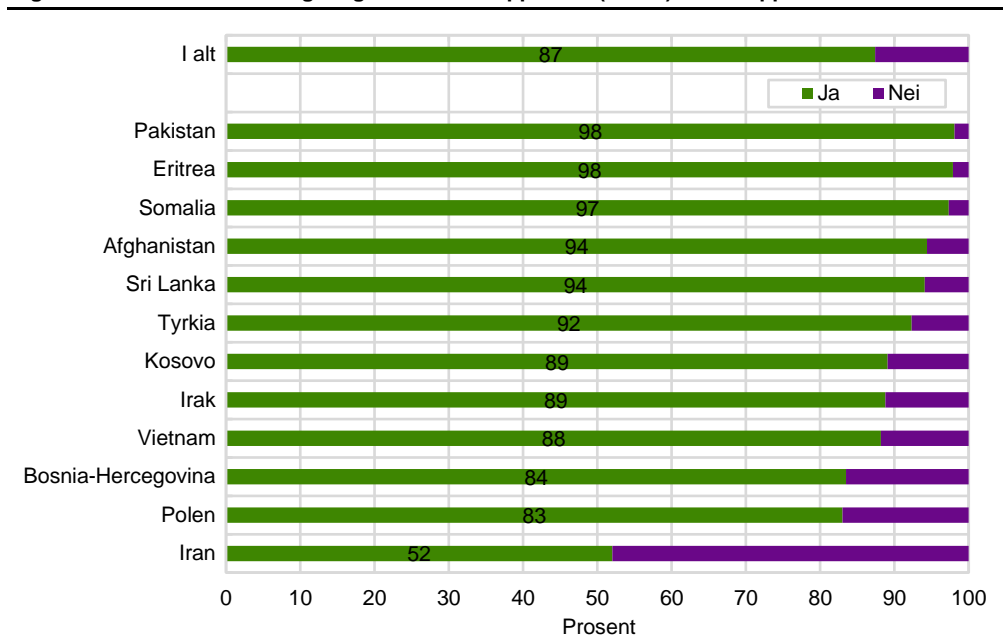
Spørsmålet om antall medlemmer i muslimske trossamfunn blir stadig aktualisert gjennom mediene. Et like interessant spørsmål er hvor mange personer med innvandrerbakgrunn som er medlemmer i kristne trossamfunn. Vi ser tendenser til at innvandrere utgjør en stadig større andel i kristne trossamfunn utenfor Den norske kirke, noe som kan veie opp mot et stadig lavere medlemstall innenfor Den norske kirke (Taule, 2014). Den romersk katolske kirken i Norge, for eksempel, har nær 150 000 medlemmer, over 90 000 flere enn for ti år siden.

Samtidig vet vi at det også er tilveksten av flere ulike kristne innvandrermenigheter, der møtene holdes på engelsk eller andre fremmedspråk. For eksempel Filadelfia-kirken i Oslo, som er en relativt stor kristen pinsemenighet, har tilsluttet to internasjonale menigheter som holder til i deres lokaler. De to er en eritreisk menighet som har møter på engelsk og tigrinja, samt en filippinsk menighet som har møter på engelsk (filadelfia.no).

8.2. Flest beholder troen de er oppdratt i

På spørsmål om man tilhører samme religion i dag som man har blitt oppdratt i, svarer hele 87 prosent 'ja' (figur 8.2). Spørsmålet har kun gått til dem som har oppgitt å bli oppdratt i en religiøs tro (jmf. tabell 8.1). Blant innvandrerne fra Pakistan, Eritrea, Somalia, Afghanistan, Sri Lanka og Tyrkia oppgir ni av ti at de fremdeles tilhører religionen de er oppdratt i. Også for innvandrere fra Kosovo, Irak, Vietnam, Bosnia-Hercegovina og Polen er det mange som tilhører religionen de har blitt oppdratt i: over åtte av ti. Blant iranerne derimot, er bildet annerledes, og kun halvparten tilhører i dag religionen de ble oppdratt i.

Figur 8.2 Tilhører du i dag religionen¹ du er oppdratt i (Ja/nei)? Etter opprinnelsesland

¹Spørsmålet har kun gått til de som har oppgitt å ha bli oppdratt i en religiøs tro. Se Tabell 8.1

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Statistisk sentralbyrå

Det var bare 13 prosent (456 personer) som oppga at de ikke tilhører samme religion i dag som den de ble oppdratt i. Disse fikk sammen med dem som oppga ikke å ha blitt oppdratt i noen religion, oppfølgingsspørsmål om de tilhører en religion i dag (til sammen 773 personer). 15 prosent svarte 'ja' (90 personer). Av disse 90 personene, oppga 68 prosent at de er kristne, og 21 prosent at de er muslimer. Se mer om konvertitter senere i dette kapittelet.

Sekularisering – også blant innvandrere

Selv om de fleste tilhører religionen de ble oppdratt i, ser vi at færre fremdeles tilhører islam og kristendommen: For muslimer er det en 5 prosentpoengs nedgang, og 42 prosent tilhører islam i dag (se tabell 8.1 og tabell 8.2). Blant de kristne er det 36 prosent som fremdeles tilhører kristendommen, en nedgang på 4 prosentpoeng. De som ikke tilhører noen religiøs tro, utgjør 15 prosent. Til sammenligning oppga 6 prosent at de ikke var oppvokst i noen religiøs tro (Kleven, 2017).

Blant innvandrerne fra Eritrea, Pakistan og Somalia, er religionstilhørigheten svært stabil. Nesten alle fra Pakistan og Somalia i undersøkelsen er muslimer (97 og 98 prosent), og ni av ti fra Eritrea er kristne. De fleste innvandrere fra Eritrea og Somalia har bodd relativt få år i Norge, men vi ser også blant pakistanere som har bodd lenge i Norge at religionstilhørigheten har holdt seg sterk.

For innvandrerne fra de fleste andre landene ser vi lavere grad av religionstilhørighet i dag enn det de er vokst opp med skulle tilsi. Både blant innvandrerne fra Irak, Kosovo, Bosnia-Hercegovina og Tyrkia er det langt færre som tilhører islam i dag i forhold til hva de ble oppdratt til. Likevel er muslimer klart i flertall blant

innvandrere fra disse landene. Innvandrerne fra Iran peker seg særskilt ut, der kun halvparten av dem som er oppdratt i islam, tilhører religionen i dag.

Blant polakkene er det derimot mange som ikke lenger regner seg som kristne – troen de ble oppdratt i. Likevel oppgir 84 prosent at de fremdeles tilhører kristendommen.

Ser vi nærmere på tallene, er det en liten økning i andel kristne fra land der islam er største religion: både blant dem med bakgrunn fra Iran, Kosovo, Afghanistan og Pakistan er det en noe større andel som oppgir at de tilhører kristendommen i dag, til forskjell fra hva de ble oppdratt i. Se mer omtale av konvertitter i tekstboks.

Tabell 8.2 Hvilken religion tilhører du i dag? Etter opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia- Herce- govina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Islam	42	0	55	76	87	77	33	90	97	1	0	10	98
Kristendom	36	84	12	7	2	6	6	2	2	24	33	88	0
Hinduisme	3	0	0	0	0	0	0	0	0	65	1	0	0
Buddisme	3	0	0	0	0	0	0	0	0	3	44	0	0
Jødedom	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Annen religion	1	2	1	1	0	2	6	0	1	1	2	1	0
Tilhører ingen religiøs tro	15	15	32	17	11	14	55	8	1	6	21	1	2
Antall personer	4 340	367	347	368	344	349	378	352	365	379	341	385	365

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Statistisk sentralbyrå

Vi ser altså en sekularisering blant innvandrere, i likhet med resten av det norske samfunnet (Taule, 2014). I en studie av elever ved videregående skoler i Østlandsområdet, oppga mange innvandrere og barn av innvandrere at de var mindre religiøse enn sine foreldre (Friberg, 2016).

Innvandrere fra Iran i Norge har lav religionstilknytning

Innvandrere fra Iran er en gruppe som skiller seg ut i henhold til religiøs tilknytning. De fleste i Norge kom på slutten av 1980-tallet, som flyktninger og etter hvert familiegjennforente til flyktninger. Årsaken til den store innvandringen var opprettelsen av en 'islamsk republikk' etter folkeavstemningen i Iran i 1979. I etterkant fulgte politiske innstramminger og det ble vanskeligere å fremme opposisjonelle ytringer. Mange av flyktningene som kom til Norge var ateister og folk i den politiske eliten som flyktet fra prestestyret i Iran (Henriksen, 2010).

Ikke overraskende oppgir over halvparten av de iranske innvandrerne som ble oppdratt i islam, at de ikke lenger er muslimer. Innledningsvis i kapitlet så vi også at én av fem innvandrere fra Iran oppgir at de ikke er blitt oppdratt i noen religiøs tro. Videre vil vi se at så lite som én av ti oppgir at religion er svært viktig i livet deres. Tilsvarende tendenser for innvandrere fra Iran så vi også i forrige levekårsundersøkelse for innvandrere (Tronstad, 2008b).

Konvertitter

Koranen forbyr muslimer å forlate islam til fordel for andre religioner. I flere muslimske land er det dødsstraff for å konvertere. Asylsøkere fra enkelte land hevder de risikerer forfølgelse på grunn av sin religion ved retur til opprinnelseslandet dersom de har konvertert.

Antall saker det er snakk om de senere årene er uklart. Hverken Utlendingsdirektoratet (UDI) eller Utlendingsnemnda (UNE) registrerer anførsler knyttet til religion i sine statistikkssystem. (Schjatvet, 2015) gjorde en manuell optelling av antall saker mellom begynnelsen 2012 og medio 2014 og fant at om lag 80 prosent av disse sakene gjaldt innvandrere fra Iran, mens resten hovedsakelig var fra Afghanistan. Mens afghanske konvertitter i stor grad fikk innvilget opphold i denne perioden, fikk de aller fleste innvandrere fra Iran avslag (Schjatvet 2015).

I Norge har det vært en politisk debatt rundt personer uten oppholdstillatelse som konverterer fra islam til kristendommen og hvorvidt disse bør få innvilget asyl. Avgjørelsen om hvorvidt konvertitter skal få bli i Norge har to sider: (1) om konverteringen er reell og (2) om det er farlig å returnere til opprinnelseslandet.

For innvandringsmyndighetene er det krevende å skulle ta stilling til hvorvidt konverteringen er reell eller ikke og de har fått kritikk for sin håndtering av slike saker fra flere hold (NOAS, 2014{Schjatvet, 2015 #166}).

Regjeringen har fått kritikk fra opposisjonen rundt håndteringen av dette spørsmålet. I mai 2016 kom den såkalte 'konvertittavtalen' på plass – en avtale mellom regjeringen og KRF for å styrke behandlingen av slike saker. Avtalen skal styrke kompetansen i utlendingsforvaltningen til å vurdere sakene der søkerne har anført konvertering som beskyttelsesgrunn. Når det gjelder hvorvidt det er farlig å returnere til opprinnelseslandet, baseres avgjørelsen i stor grad på informasjon fra den faglige uavhengige enheten i utlendingsforvaltningen *Landinfo*, og er ikke del av konvertittavtalen.

8.3. Religion – en viktig faktor i livet

Religion er viktig for mange innvandrere. Respondentene har blitt bedt om å rangere hvor viktig religion er i livet deres, på en skala fra 0 til 10, der 0 er 'Ingen betydning', mens 10 er 'Svært viktig', som vist i tabell 8.3. Flere enn åtte av ti fra Somalia, Eritrea og Pakistan oppgir at religion er svært viktig (rangering 9 og 10).

Tabell 8.3 Hvor viktig er religion i livet ditt? 0=ingen betydning, 10=Svært viktig. Etter opprinnelsesland

	I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
0 – ingen betydning	13	13	28	15	11	11	46	9	1	7	13	1	1
1	3	4	3	3	1	3	5	2	1	1	2	0	0
2	4	5	8	7	4	3	6	4	0	4	2	0	1
3	3	4	7	3	2	3	5	1	1	3	3	0	0
4	4	6	6	5	3	5	5	3	1	1	4	0	1
5	12	15	15	22	10	11	10	15	5	14	20	7	2
6	5	8	4	6	4	5	3	5	1	4	7	2	1
7	7	10	6	6	4	5	4	6	4	7	9	2	4
8	9	13	5	9	4	7	3	10	8	12	10	5	2
9	4	4	4	3	3	5	3	3	5	5	3	2	4
10 – svært viktig	38	19	15	21	54	41	10	44	75	42	28	81	84
Antall personer	4 305	364	339	369	344	343	382	344	360	382	333	384	361

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Statistisk sentralbyrå

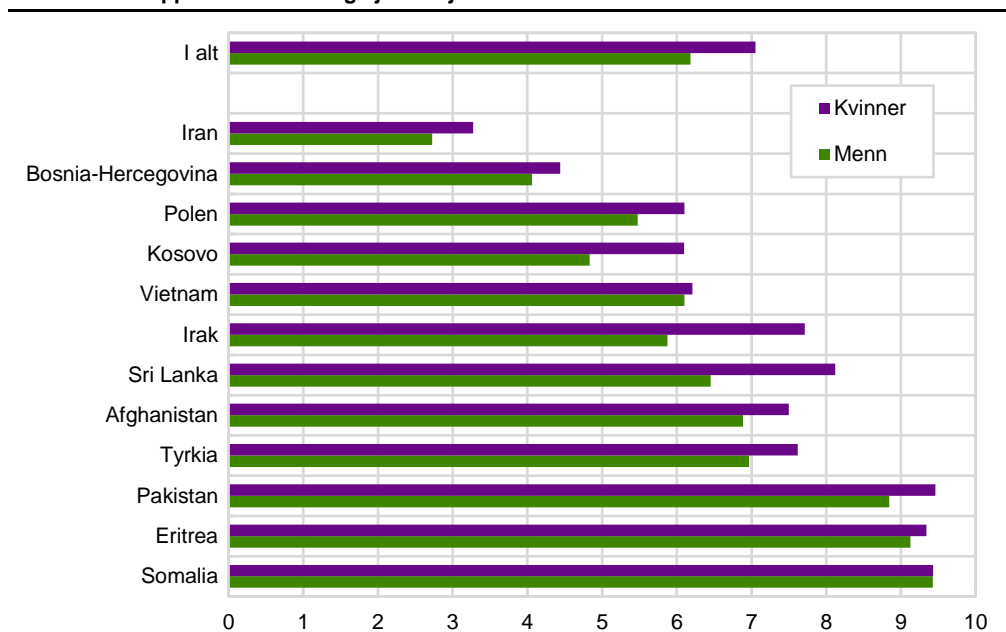
Dersom vi ser på den andre siden av skalaen, ser vi at innvandrerne fra Iran skiller seg ut – over halvparten av iranerne oppgir at religion har 'ingen betydning' (rangering 0 og 1) og kun én av ti svarer at religion er svært viktig. Blant innvandrere fra Bosnia-Hercegovina er det om lag én av tre som oppgir at religion har liten eller ingen betydning for dem.

Mange innvandrere flytter til Oslo og andre større byer etter å ha bodd i Norge en tid. Personer som har kommet til landet som flyktning får som regel tildelt en kommune for bosetting og kvalifisering av integreringsmyndighetene. Vi vet fra andre analyser at disse ofte flytter til Oslo eller andre, mer sentrale strøk (Blom og Enes, 2015; Thorsdalen, 2014). Å kunne delta på religiøse møter med sine trosfeller på et språk man forstår godt, kan være et sterkt ønske fra mange innvandrere. Religion vil derfor kunne være en medvirkende årsak til å flytte til mer sentrale strøk.

Kvinnene er mer religiøse enn menn

Kvinner oppgir at religion er viktigere i livet deres enn det menn fra samme land mener. Størst kjønnsforskjell finner vi for innvandrerne fra Irak, Sri Lanka og Kosovo (figur 8.3). Innvandrerne fra Somalia er unntaket: Her er kvinner og menn like religiøse. Figur 8.3 viser gjennomsnittet av rangeringene av viktigheten av religion fordelt på landgrupper og kjønn. Resultatene er relativt like de som framkom under forrige levekårsundersøkelse blant innvandrere, både når det gjelder forskjellene landgruppene imellom og når det gjelder andelene (Tronstad 2008).

Figur 8.3 Hvor viktig er religion i livet ditt? 0=ingen betydning, 10=Svært viktig. Etter opprinnelsesland og kjønn. Gjennomsnitt

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Statistisk sentralbyrå

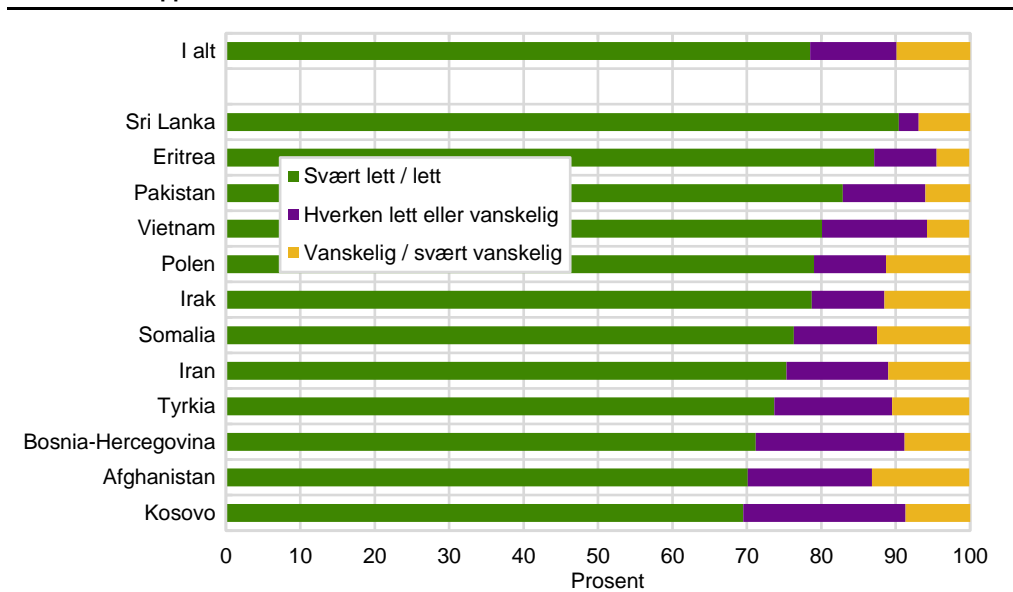
Til sammenligning viser SSBs velgerundersøkelse fra 2015 at blant medlemmer i Den norske kirke¹¹ oppgir 4 prosent at religion er svært viktig i livet sitt.

8.4. Lett å utøve sin religion i Norge

Å utøve sin religion i Norge, fremstår som relativt uproblematisk. Vi spurte dem som sier at religion er fra moderat (4 på skalaen) til svært viktig (10) i livet deres om dette. Nær åtte av ti (79 prosent) oppgir at det er svært lett eller lett å utøve sin religion i Norge (se figur 8.4). Hele ni av ti fra Sri Lanka og mer enn åtte av ti fra Eritrea og Pakistan oppgir at det er svært lett eller lett å utøve sin religion i Norge. Som vi har sett, oppga de fleste fra Sri Lanka i utvalget å være hinduister, flest blant dem fra Eritrea var kristne, mens en overvekt fra Pakistan var muslimer. Det kan derfor virke som om det oppfattes som relativt uproblematisk å utøve sin religion for personer med ulik religiøs tilhørighet.

¹¹ Norske statsborgere uten innvandrerbakgrunn 18 år og over.

Figur 8.4 Hvordan opplever du mulighetene til å utøve din religion i Norge?¹ Etter opprinnelsesland.

¹Spørsmålet ble kun stilt til de som hadde svart 4 eller høyere på spørsmålet om hvor viktig religion er i livet sitt. Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Statistisk sentralbyrå

Noen oppgir også vanskeligheter med å utøve sin religion – én av ti dersom vi ser alle land under ett, men variasjonen mellom landene er ikke veldig stor (se tabell 8.4). Blant innvandrere fra Afghanistan og Somalia oppgir 13 prosent at det er vanskelig eller svært vanskelig å utøve sin religion i Norge. Også flere enn snittet fra Irak, Polen og Iran (henholdsvis 12, 11 og 11 prosent) oppgir at de synes dette er vanskelig. Blant innvandrerne fra alle disse landene sier mer enn syv at ti, det vil si 70 prosent, at de opplever det som lett eller svært lett å utøve sin religion. Vi ser altså at innenfor samme landgruppe er det både personer som synes religionsutøvelse er lett og de som mener det er vanskelig. Vi skal se litt nærmere på hva som kan være årsaken til dette.

Tabell 8.4 Hvordan opplever du mulighetene til å utøve din religion i Norge?¹ Etter opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Svært lett	31	35	22	26	37	22	29	21	37	17	44	39	25
Lett	47	44	49	43	37	56	46	49	46	74	36	48	51
Hverken lett eller vanskelig	12	10	20	22	16	10	14	17	11	3	14	8	11
Vanskelig	9	11	7	9	8	9	9	10	5	6	5	3	11
Svært vanskelig	1	1	2	0	3	2	2	3	1	1	1	1	2
Antall personer	3 298	262	173	251	278	265	134	283	348	317	258	375	354

¹Spørsmålet ble kun stilt til de som hadde svart 4 eller høyere på spørsmålet om hvor viktig religion er i livet deres. Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Statistisk sentralbyrå

Hva vil det si å ‘utøve sin religion’?

Hva respondentene har lagt i ‘å utøve sin religion’ kan være noe ulikt. Her kan det være praktiske grunner, som for eksempel at det ikke er tilgang til et religiøst samlingssted der man bor, eller at man ikke har tilgang til religiøse samlinger der man opplever tilhørighet. Ulike religiøse retninger vil ha mye å si for om man opplever det naturlig å tilhøre en religiøs forsamling. En sjiamuslim vil ikke nødvendigvis føle seg hjemme i en sunnimuslimsk moské, og det er ikke sikkert en pinsevenn vil oppleve det naturlig å gå i en katolsk menighet.

Mange innvandrere går i menigheter der flere fra deres nasjonalitet samles, og der møtene holdes på morsmålet eller et annet språk de forstår. Slike samlingssteder vil kun være mulig i større byer med en viss størrelse på innvandrergruppene.

Likeledes kan det å oppleve noe som enkelt, ha sammenheng med bosted, framfor hvilken religion man tilhører. Landgrupper som bor mer spredt i landet kan ha mindre tilgang til for eksempel moskeer eller kirker man opplever tilhørighet til. I Oslo og Akershus er det større tetthet av religiøse samfunn, mens de som bor usentralt har ikke alltid noe i nærheten.

Blant innvandrerne fra Sri Lanka, Pakistan og Eritrea, svarer mer enn åtte av ti at det er lett eller svært lett å utøve sin religion i Norge. I utvalget av personer til undersøkelsen, bor de fleste innvandrere fra Sri Lanka og Pakistan i Oslo og Akershus (79 og 66 prosent). Disse har da relativt god tilgang på forsamlingssteder. Blant dem fra Eritrea derimot, bor kun én fjerdedel av utvalget i Oslo og Akershus. I og med at eritreerne i hovedsak er kristne, vil de lettere kunne delta på religiøse møter i hele landet.

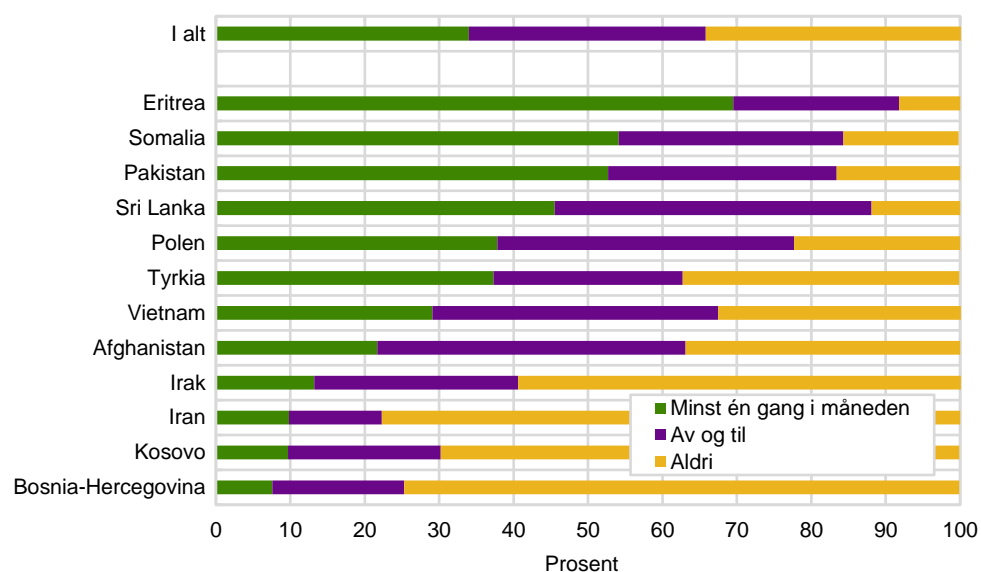
Når vi sammenligner med forrige levekårsundersøkelse blant innvandrere, oppgir nå en større andel fra Pakistan og Sri Lanka at det er lett å utøve religionen sin i Norge¹². Gruppene er ikke helt sammenliknbare, da forrige undersøkelse også inkluderte barn av innvandrere (Tronstad 2008).

Vi vet ikke hvorfor for eksempel mer enn én av ti fra Irak, Polen og Iran opplever det som vanskelig å utøve sin religion. Her kan det både være praktiske vansker, slik som tilgang på religiøse arrangementer på deres språk. Men det kan også være kulturelle barrierer eller opplevd stigmatisering som gjør at de opplever dette som vanskelig. Religionsutøvelse kan også innebære mulighet for å kunne delta i bønn på bestemte tider eller å bære religiøse hodeplagg, klesdrakt og andre religiøse symboler. Hvor lett eller vanskelig man opplever sin religionsutøvelse, kan henge sammen med hvordan man opplever at det er tilrettelagt for dette i norsk utdannings-, arbeids- og samfunnsliv. I tillegg kan det også dreie seg om hvordan respondenten selv opplever om man faktisk har tid til å praktisere religionen sin i hverdagen.

8.5. Halvparten av eritreerne deltar ukentlig på møter

Innvandrerne har fått spørsmål om hvor ofte de i løpet av det siste året har deltatt i religiøse møter eller bønn arrangert av et trossamfunn. Dåp, konfirmasjon, bryllup og begravelser er holdt utenom.

Figur 8.5 Hvor ofte har du i løpet av det siste året deltatt i religiøse møter eller bønn arrangert av et trossamfunn?¹ Etter opprinnelsesland

¹ Kategorien 'Av og til' er satt sammen av følgende svar: 'bare på spesielle helligdager' og 'sjeldnere'.
Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Statistisk sentralbyrå

¹² Eritrea var ikke med som landgruppe ved forrige undersøkelse.

Nær syv av ti fra Eritrea i undersøkelsen deltar i religiøse møter minst én gang i måneden, som illustrert i figur 8.5. Over halvparten blant innvandrere fra Somalia og Pakistan er på møter regelmessig. Nær fem av ti fra Somalia og nesten fire av ti fra Pakistan er med på ukentlige møter (46 og 37 prosent, se tabell 8.5). Innvandrerne fra disse tre landgruppene var også de som oppga at religion har størst betydning i livene deres. Blant innvandrere fra Kosovo, Iran og Bosnia-Hercegovina oppgir minst syv av ti at de aldri deltar på religiøse møter. Respondentene fra disse landene var blant dem som ga lavest score på viktigheten av religion i livet sitt, som vist i figur 8.3.

Tabell 8.5 Hvor ofte har du i løpet av det siste året deltatt i religiøse møter eller bønn arrangert av et trossamfunn? Etter opprinnelsesland

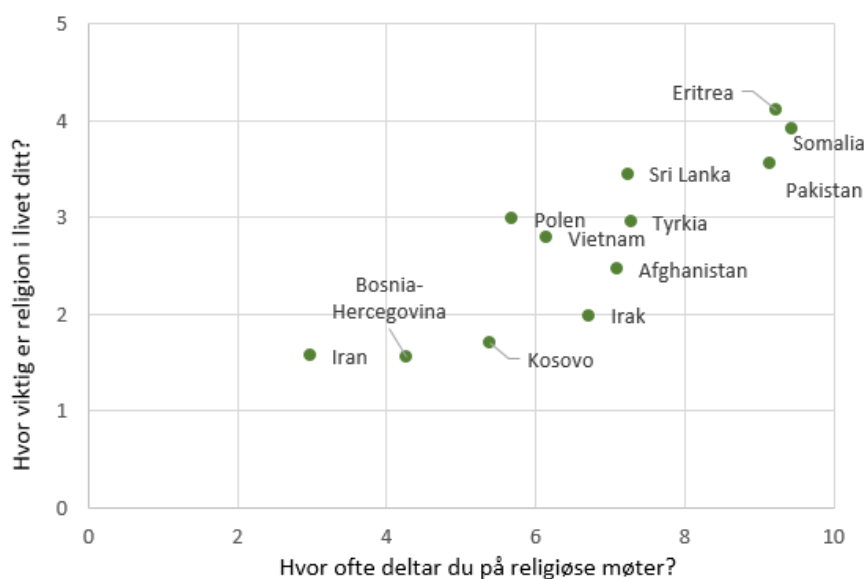
	I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
To eller flere ganger i uka	7	3	1	2	14	3	2	4	13	6	5	9	31
En gang i uka	14	14	3	4	15	5	4	7	24	27	21	43	15
1-3 ganger i måneden	13	21	4	4	9	5	4	11	16	13	4	18	8
Bare på spesielle helligdager	21	26	10	13	16	21	8	26	18	27	23	20	22
Sjeldnere	11	14	8	7	10	7	5	16	13	16	15	2	8
Aldri	34	22	75	70	37	60	78	37	17	12	33	8	16
Antall personer	4 336	366	349	371	347	348	386	343	361	381	338	383	363

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Statistisk sentralbyrå

Til sammenligning, viser SSBs velgerundersøkelse fra 2015 at syv prosent av medlemmene i Den norske kirke¹³ deltar én gang i måneden eller oftere på religiøse møter (Kleven, 2017).

Dersom vi sammenstiller svarene om deltakelse på religiøse møter med hvor viktig de opplever at religion er i livet sitt, ser vi at det er godt samsvar mellom de ulike landgruppene (figur 8.6). Også her er det store forskjeller mellom ulike landgrupper. Vi ser her at innvandrerne fra Eritrea, Somalia og Pakistan både scorer høyt på religiøs aktivitet og hvor viktig de oppfatter at religion er.

Figur 8.6 Religiøs aktivitet og religionens viktighet, etter opprinnelsesland

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Statistisk sentralbyrå

¹³ Norske statsborgere uten innvandrerbakgrunn 18 år og over.

8.6. Spørsmål om religion – en inngripen i den private sfære?

I spørsmålene vi har stilt om religion, ser vi at en del opplever det vanskelig å svare, eller ikke ønsker å svare. Antall svar til hvert spørsmål er derfor noe lavere enn hele utvalget av innvandrere. Vi ser særlig at det er en del som ikke ønsker å svare på spørsmålene om religionsutøvelse. Til spørsmålet om hvorvidt man har deltatt på religiøse møter i løpet av det siste året er det 96 personer som ikke ønsker å svare, noe som utgjør 2 prosent av alle som fikk spørsmålet.¹⁴ Innvandrerne ble også spurt om hvordan de opplever mulighetene for å utøve sin religion. Her var det 62 personer som ikke ønsket å svare. Også her utgjorde det 2 prosent av dem som hadde fått spørsmålet. Personer som ikke ønsker å svare er utelatt i prosenteringen, slik at disse ikke påvirker andelene i figurer og tabeller vist her.

Dokumentasjonsrapporten fra forrige gang, kommenterte at religionsspørsmålene ikke egnet seg for svært religiøse personer (Gulløy, 2008). Intervjuerne til denne undersøkelsen rapporterte at noen av de intervjuede personene opplevde religionsspørsmålene som sensitive.

8.7. Oppsummering

I undersøkelsen er de fleste muslimer eller kristne. Flertallet tilhører fremdeles religionen de ble oppdratt i – nær ni av ti. I noen innvandrergrupper er religionstilhørigheten særlig sterk: Blant innvandrere fra Eritrea, Pakistan og Somalia oppgir nær alle en religiøs tilknytning. Innvandrere fra Iran skiller seg ut blant de intervjuede, der over halvparten oppgir ikke å ha noen religiøs tro.

Videre oppgir flere enn åtte av ti fra Somalia, Eritrea og Pakistan at religion er svært viktig i livet deres. Kvinner i utvalget ser ut til å være mer religiøse enn menn. Blant innvandrere fra Somalia derimot, oppgir kvinner og menn at religion er like viktig for dem. Å utøve sin religion i Norge ser ut til å være relativt ukomplisert. Hele ni av ti fra Sri Lanka og mer enn åtte av ti fra Eritrea og Pakistan oppgir at det er lett eller svært lett å utøve sin religion i Norge.

Nesten syv av ti fra Eritrea og vel fem av ti fra Somalia og Pakistan oppgir å ha deltatt på religiøse møter minst én gang i måneden det siste året. Nær fem av ti innvandrere fra Somalia og nesten fire av ti fra Pakistan er med på ukentlige møter. Blant innvandrere fra Kosovo, Iran og Bosnia-Hercegovina oppgir minst syv av ti at de aldri deltar på religiøse møter.

¹⁴ Uvektede tall. For informasjon om vektning av utvalget, se kapittel 2.

9. Utdanning

Kristin Egge-Hoveid

Innvandrerne som kommer til Norge er en svært mangfoldig gruppe. Noen kommer fra land med et godt utbygd utdanningssystem. Andre kommer fra land hvor bare de mest heldige får gå på skole.

En persons utdanningsnivå har stor betydning for integrering og deltakelse i samfunnet. Det legger grunnlag for deltakelse i yrkeslivet og for hva slags jobb man er kvalifisert for. I kapitlet om arbeid ser vi at høyere utdannede innvandrere i større grad er i arbeid og jobber i andre typer yrker enn de med lavere utdanning. I tillegg vet vi at utdanning har betydning for levekår i et bredere perspektiv. God helse, opplevelse av tilhørighet og det å være inkludert i samfunnet er ofte knyttet til utdanning. Utdanning påvirker politisk deltakelse i positiv retning (Wiggen og Aalandslid, 2014) og antas også å ha betydning for tilegnelse av språkkunnskaper.

For å få bedre kunnskap om ulike gruppers livssjanser og potensielle integreringsutfordringer er det derfor viktig å kartlegge hvilken kompetanse innvandrerne som kommer til Norge har, både ved ankomst og etter eventuell utdanning i Norge eller utlandet senere.

Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 (LKI 2016)

Utvalget til undersøkelsen består av innvandrere med bakgrunn fra tolv land som har vært bosatt i Norge i minst to år, i alderen 16 til 74 år. Innvandrere defineres som personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.

Resultatene er representative for innvandrere fra de tolv landene, og ikke for innvandrere i Norge generelt. Mer om undersøkelsen i kapittel 2 og 3.

Vi har intervjuet omtrent like mange personer fra de tolv landene, men det er ikke like mange innvandrere fra de tolv landene i Norge. For eksempel er betydelig flere innvandret fra Polen enn fra Sri Lanka. Vi har derfor vektet svarene etter den andel innvandrerne fra de tolv landene utgjør i populasjonen. Svarene fra innvandrere fra store innvandringsland får derfor større innvirkning på totalen.

Det er også relativt store forskjeller mellom innvandrere med ulik landbakgrunn når det gjelder fordelingen på en del bakgrunnsvariabler. Dette er det viktig å ha i mente når man sammenligner resultatene for enkeltland. Når det er forskjeller mellom land, kan dette i mange tilfeller forklares med forskjeller i sammensetningen av populasjonen, for eksempel ved at innvandrerne fra det ene landet har lenger gjennomsnittlig botid, høyere sysselsetting eller har en annen kjønns- og alderssammensetning enn innvandrerne fra det andre landet.

Vektete resultater fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015

De generelle levekårsundersøkelsene gir data for et tverrsnitt av den norske befolkningen. Dette er ikke det beste sammenligningsgrunnlaget når en skal analysere innvanderes levekår, siden innvandrerne fra de tolv landene vi ser på i denne rapporten er yngre enn befolkningen som helhet. De bor også oftere i kommuner med høyere innbyggertall, og det er flere menn enn kvinner blant innvandrerne. For å kunne sammenligne innvandrerne i alt med befolkningen, har vi derfor vektet resultatene til befolkningen, slik at for eksempel resultatene for menn teller litt mer enn resultatene for kvinner. Det er dermed ikke relevant å forklare eventuelle forskjeller mellom innvandrerne samlet sett og befolkningen ved å henvise til forskjeller i fordelingen av de to populasjonene etter kjønn, alder og bosted (se mer om dette i kapittel 3.2).

Tallene for befolkningen i kapitlene vil derfor heller ikke nødvendigvis stemme overens med tallene som publiseres andre steder, der det ikke er brukt en slik vekt.

9.1. LKI supplerende kilde til innvandreres utdanning

I Norge har vi god oversikt over den utdanning innvandrere tar etter at de kommer til Norge. Data om eksamener avlagt ved norske utdanningsinstitusjoner blir rutinemessig innført i et register over befolkningens utdanningsnivå (BU). For utdanning tatt i utlandet av personer med norsk fødselsnummer, får vi opplysninger fra Statens lånekasse for utdanning for dem som får lån eller stipend derfra. Imidlertid har vi ikke noe godt system for løpende å fange opp den utdanningen innvandrerne har tatt i utlandet.

Derfor har Statistisk sentralbyrå tre ganger, i 1990, 1999 og 2011/12 gjennomført kartlegging av utdanningsnivå blant de utenlandsfødte vi har manglet utdanningsopplysninger om. BU-registeret er likevel mangelfullt når det gjelder innvandreres utdanningsnivå. Dette gjelder særlig innvandrere som har kommet etter den siste kartleggingen i 2011/12, men det er også en betydelig andel uoppgitt for dem som ankom før dette. I 2015 manglet vi utdanningsopplysninger om hele 24 prosent av alle bosatte innvandrere i Norge. For de tolv landene som er med i LKI 2016 er andel uoppgitt i registeret 20 prosent (se tabell 9.1), men det er stor variasjon mellom enkeltland. Andelen uoppgitt er relativt høy blant innvandrere fra Polen, Somalia, Afghanistan og Eritrea. Alle disse landene har høy andel nyankomne.

I LKI 2016 kartlegges utdanningsnivå for alle i utvalget som vi manglet utdanningsopplysninger for i registeret. I og med at vi har informasjon om eventuell utdanning som er tatt i Norge etter ankomst, supplerer LKI registeropplysningene med informasjon om utdanning som er tatt i utlandet for de tolv landene som er med i undersøkelsen. Informasjonen fra LKI er selvrapportert utdanningsnivå, det vil si det utdanningsnivået som respondenten har opplyst om i intervjuet.

Sammenligner vi høyeste oppgitte utdanningsnivå i LKI med det som står oppgitt i registeret over befolkningens utdanningsnivå, finner vi relativt store avvik, og avvikene er naturlig nok størst for den gruppen, der andel uoppgitt har vært høy, altså for de landene med høyest andel nyankomne.

Tabell 9.1 Utdanningsnivå blant innvandrere. Opplysninger hentet fra register¹ og opplysninger hentet fra register og supplert med LKI 2016². Prosent

Opprinnelsesland	Kjønn	N	Ingen fullført utdanning		Grunnskole		Videregående skole		Universitets- og høyskoleutdanning		Uoppgitt	
			Reg ¹	LKI ²	Reg ¹	LKI ²	Reg ¹	LKI ²	Reg ¹	LKI ²	Reg ¹	LKI ²
	I alt	4 435	2	5	32	30	27	38	20	26	20	1
	Menn	2 429	2	4	31	30	29	43	18	23	21	0
	Kvinner	2 006	3	8	32	30	24	31	22	30	18	1
Polen	Menn	243	0	2	13	12	37	66	14	20	36	-
	Kvinner	126	-	3	9	6	33	45	32	47	26	-
Bosnia-Hercegovina	Menn	189	1	1	18	15	50	52	29	33	2	-
	Kvinner	169	-	-	18	13	42	47	36	39	5	1
Kosovo	Menn	206	1	1	37	34	31	41	16	23	14	1
	Kvinner	166	1	1	40	36	32	40	17	21	11	2
Tyrkia	Menn	191	1	1	48	46	24	33	16	18	10	2
	Kvinner	167	1	1	53	55	21	23	17	19	8	2
Irak	Menn	191	-	1	48	48	22	25	23	26	6	-
	Kvinner	169	1	5	40	40	21	26	19	28	20	2
Iran	Menn	215	1	2	28	24	30	31	36	43	5	-
	Kvinner	181	3	3	26	22	19	22	44	53	8	-
Afghanistan	Menn	246	5	15	53	54	15	19	9	12	18	-
	Kvinner	114	11	22	38	39	14	20	16	19	22	1
Pakistan	Menn	206	3	4	40	38	22	24	22	32	14	2
	Kvinner	167	5	6	47	42	15	23	15	25	19	4
Sri Lanka	Menn	204	2	3	36	22	30	45	22	27	11	3
	Kvinner	181	-	1	39	22	27	46	20	28	14	4
Vietnam	Menn	160	3	4	34	36	32	33	27	28	5	-
	Kvinner	189	3	10	36	32	26	29	24	27	11	1
Eritrea	Menn	195	2	5	56	52	13	27	15	17	15	-
	Kvinner	194	4	9	56	58	16	24	7	9	17	-
Somalia	Menn	183	5	10	54	59	12	19	7	12	22	-
	Kvinner	183	12	29	47	47	10	16	5	8	26	-

¹ Register² Register supplert med LKI 2016

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå

Når vi supplerer registeropplysningene med opplysninger fra LKI 2016, øker andelen som ikke har noen utdanning. I tillegg ser vi at andelen med videregående og høyere utdanning øker, mens andelen med grunnskole går ned.

Ser vi nærmere på enkeltland, er andelen med uoppgitt utdanning i registeret spesielt høy for noen nyere flyktingland, og da særlig Somalia, Eritrea og Afghanistan. I tillegg er andel med uoppgitt utdanning høy for innvandrere fra Polen, som hovedsakelig er arbeidsinnvandrere. For disse landene ser vi også at det gir relativt store utslag når opplysningene vi har i registeret suppleres med informasjon fra LKI.

Blant flyktinglandene er tendensen at andel uten utdanning øker, og spesielt gjelder dette kvinner. For kvinner fra Somalia og Afghanistan øker andelen fra 11 og 12 prosent til henholdsvis 22 og 29 prosent. Dette tilsier at blant innvandrere fra disse landene er det spesielt for dem uten utdanning registeret mangler opplysninger om. Også blant kvinner fra Vietnam øker andelen uten utdanning når registeropplysningene suppleres med LKI. For innvandrere fra Eritrea ser vi spesielt en økning i andelen med videregående utdanning mens blant kvinner fra Irak er en stor del av de uoppgitte i registeret knyttet til dem med høyere utdanning. Andelen irakiske kvinner med universitets- og høyskoleutdanning endres fra 19 til 28 prosent. Det

samme ser vi for kvinner fra Pakistan, hvor andelen med høyere utdanning øker fra 15 til 25 prosent.

Også innvandrere fra Polen har som nevnt en høy andel uoppgitte i registeret over befolkningens utdanningsnivå, særlig gjelder dette menn. Når registeret kobles sammen med opplysningene i LKI øker andel med videregående utdanning blant polske menn fra 37 til 66 prosent. Dette er som forventet, da vi vet at en stor andel menn som har innvandret fra Polen er arbeidsinnvandrere som jobber innenfor bygg- og anlegg, hvor formell kompetanse som håndverker gir utdanning på videregående skolenivå.

Avvikene mellom de opplysningene som finnes i utdanningsregisteret og resultatene fra LKI 2016 viser at det er mangler i informasjonen Statistisk sentralbyrå har om innvandrernes kompetanse. Flere av de bosatte innvandrerne enn det fremgår av registeret er helt uten utdanning, samtidig som en større andel har utdanning på universitet- og høyskolenivå. LKI kan da bidra til å korrigere bildet over utdanningsnivået i de landene som er med i utvalget, og spesielt for de landene der andelen uoppgitte i registeret er høy.

9.2. Hvilken kompetanse har voksne innvandrere med seg til Norge?

Vi skal nå se på hvilken utdanning innvandrere som kom til Norge *etter* fylte 18 år hadde med seg i bagasjen da de kom til Norge (se figur 9.1 og tabell 9.2). Utdanningsnivået ved innvandring kan blant annet si noe om mulighetene ulike grupper innvandrere har for å komme i arbeid. Som vi skal se, er det store forskjeller i medbrakt utdanning mellom innvandrere fra ulike land, og det er også vesentlige kjønnsforskjeller. Dette kan bidra til å forklare de betydelige forskjellene i blant annet sysselsetting mellom ulike landgrupper og mellom kvinner og menn.

I LKI 2016 spurte vi etter høyeste utdanning fullført i andre land enn i Norge. Det er som nevnt informasjon om den utdanningen innvandrere har med seg ved ankomst til Norge vi har manglet opplysninger om, dersom ikke en videre utdanning er fullført i Norge.

I alt oppgir 10 prosent av de voksne innvandrerne at de kom uten å ha fullført noen utdanning (se figur 9.1 og tabell 9.2). 22 prosent hadde bare grunnskole, 42 prosent hadde videregående, mens 26 prosent hadde høyere utdanning fra universitet eller høyskole. Ser vi dette opp mot det generelle utdanningsnivået i befolkningen er det under en halv prosent som er uten utdanning, og andelen med utdanning på universitets- eller høyskolenivå er også vesentlig høyere.

Seks av ti kvinner fra Somalia kommer uten utdanning

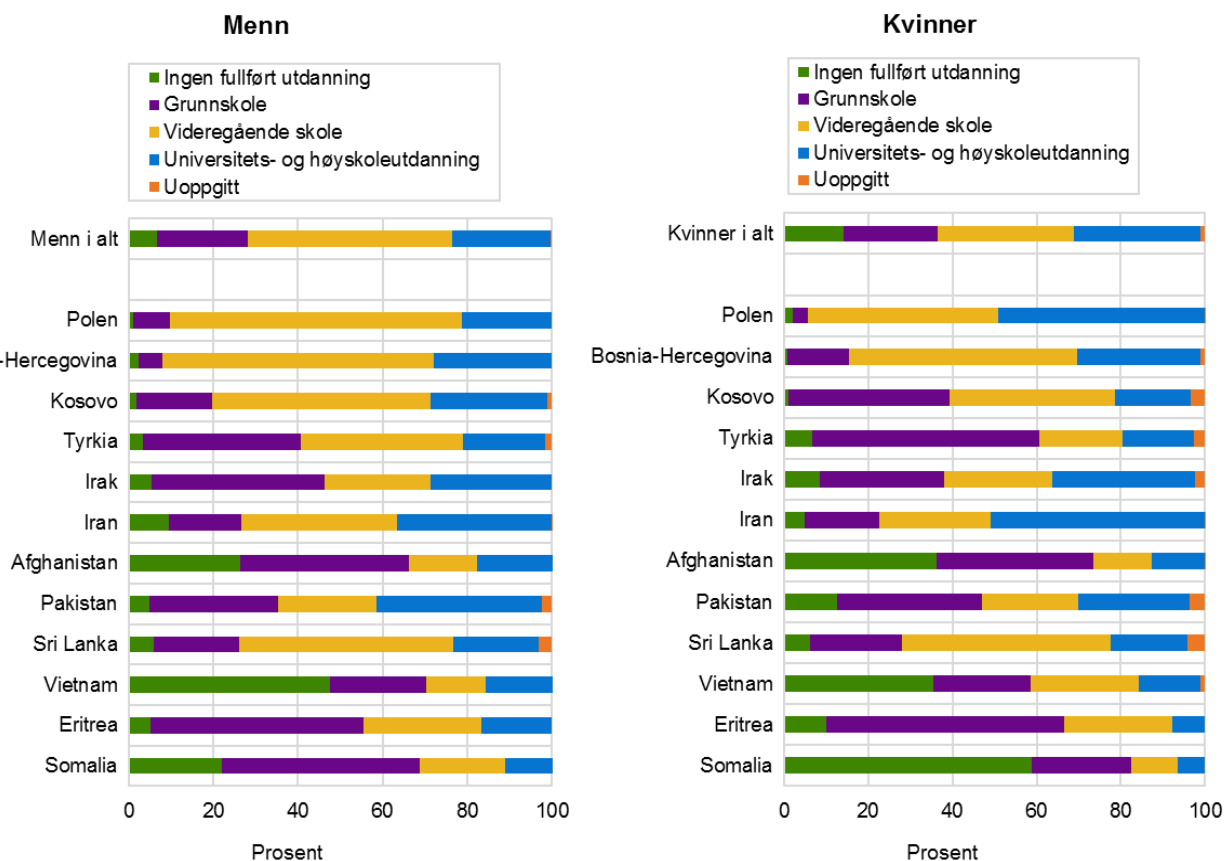
Jevnt over var innvandrerkvinnene lavere utdannet enn innvandrermennene da de kom til Norge. 14 prosent av de voksne kvinnene oppgir at de kom uten utdanning i det hele tatt, mens dette gjaldt 7 prosent av mennene. 48 prosent av mennene hadde videregående mot 32 prosent av kvinnene. Det er imidlertid en høyere andel kvinner enn menn blant dem som kom til Norge med høyere utdanning. 23 prosent av mennene og 30 prosent av kvinnene hadde høyere utdanning. Andelen med kun grunnskole er relativt lik for kvinner og menn.

Tabell 9.2 Utdanning tatt i utlandet blant innvandrere som kom til Norge etter fylte 18 år, etter kjønn. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia- Hercego- vina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
I alt													
Ingen fullført utdanning	10	1	2	1	5	7	7	30	9	6	40	8	41
Grunnskole	22	7	10	27	45	36	18	39	32	21	23	53	35
Videregående skole	42	61	59	46	30	25	32	15	23	50	21	27	16
Universitet og høyskole	26	30	29	23	18	31	43	16	33	19	15	13	9
Uoppgitt	1	-	1	2	2	1	-	-	3	4	1	-	-
Antall personer	3172	342	244	235	227	250	302	188	263	316	207	347	251
Menn													
Ingen fullført utdanning	7	1	2	2	3	6	9	26	5	6	48	5	22
Grunnskole	21	9	6	18	37	41	17	40	30	20	23	50	47
Videregående skole	48	69	64	52	38	25	37	16	23	50	14	28	20
Universitet og høyskole	23	21	28	28	19	29	37	18	39	20	16	17	11
Uoppgitt	-	-	-	1	2	-	-	-	3	3	-	-	-
Antall personer	1724	228	125	131	127	139	167	115	137	167	79	183	126
Kvinner													
Ingen fullført utdanning	14	2	1	1	7	8	5	36	13	6	35	10	59
Grunnskole	22	4	15	38	54	30	18	37	34	22	23	57	24
Videregående skole	32	45	54	39	20	26	27	14	23	50	26	26	11
Universitet og høyskole	30	49	29	18	17	34	51	13	27	18	15	8	7
Uoppgitt	1	-	1	3	3	2	-	-	4	4	1	-	-
Antall personer	1 448	114	119	104	100	111	135	73	126	149	128	164	125

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvanderbakgrunn 2016 og Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå

Figur 9.1 Utdanning tatt i utlandet blant innvandrere som kom til Norge etter fylte 18 år, etter kjønn og opprinnelsesland

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvanderbakgrunn 2016 og utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå

At flere kvinner enn menn mangler skolegang fra opprinnelseslandet, avspeiler praksisen i enkelte av landene innvandrerne kommer fra, hvor guttene ofte prioriteres over jentene når det gjelder skolegang. Det er særlig store kjønnsforskjeller blant innvandrerne fra Somalia og Afghanistan. Blant somaliske kvinner som innvandret etter 18 års alder hadde hele 60 prosent ingen fullført utdanning, mens det gjaldt nærmere fire av ti afghanske kvinner. I tillegg ser vi at også relativt mange med bakgrunn fra Vietnam manglet utdanning da de kom til Norge, men her er kjønnsforskjellen motsatt. 35 prosent av kvinnene og 48 prosent av mennene som kom til Norge fra Vietnam som voksne hadde ingen utdanning. De som registreres som uten utdanning fra opprinnelseslandet er de som ikke har fullført grunnskolen. Det betyr at mange kan ha noe skolegang, selv om de registreres uten utdanning.

En av tre har grunnskole som høyeste fullførte utdanning

Det er også mange av dem som har innvandret etter at de har fylt 18 år som kun har grunnskole fra opprinnelseslandet. Totalt hadde 22 prosent av dem som innvandret som voksne fullført grunnskole da de kom. Spesielt gjelder dette mange fra Tyrkia og Eritrea. Selv om det er få fra disse landene som er helt uten utdanning, har altså godt over halvparten bare grunnskole. Blant voksne innvandrere fra Somalia, Vietnam, Eritrea og Afghanistan ser vi også at en stor andel har grunnskole som høyeste utdanningsnivå. 82 prosent av somaliske kvinner har enten ingen utdanning eller kun grunnskole, mens dette gjelder 75 prosent av kvinner fra Afghanistan og 71 prosent av vietnamesiske menn. Blant innvandrerne som helhet har en av tre enten ingen utdanning eller kun grunnskole fra opprinnelseslandet.

Større andel kvinner enn menn med høy utdanning fra opprinnelseslandet

Mange voksne innvandrere med bakgrunn fra de tolv landene som er med i LKI 2016 hadde høy utdanning da de kom til Norge, og det gjelder flere kvinner enn menn. Over halvparten av kvinnene som innvandret fra Iran som voksne hadde utdanning på universitets- og høyskolenivå. Også mange polske og irakiske kvinner har høyere utdanning når de ankommer Norge. 49 prosent av dem med bakgrunn fra Polen og 34 prosent med bakgrunn fra Irak har universitets- eller høyskoleutdanning.

Blant menn er det de voksne innvandrerne fra Pakistan og Iran som oftest har høyere utdanning med seg i bagasjen. Nesten 40 prosent av mennene med bakgrunn fra Pakistan og Iran har universitets- eller høyskoleutdanning. Blant menn med bakgrunn fra Balkan – Bosnia-Hercegovina og Kosovo hadde opp mot en tredjedel høyere utdanning da de kom til Norge. Menn som innvandrer fra Polen er i stor grad arbeidsinnvandrere, og det store flertallet, 69 prosent, oppgir at de har videregående skole som høyeste medbrakte utdanning. 21 prosent av polske menn oppgir å ha universitet- eller høyskoleutdanning.

9.3. Utdanningsnivå oppgitt i LKI

Vi skal så se på hvor høy utdanning innvandrerne hadde da de ble intervjuet, uavhengig av om utdanningen er tatt i Norge eller utlandet. Hvis man for eksempel oppgir i LKI å ha videregående fra opprinnelseslandet og grunnskole i Norge, tar vi utgangspunkt i høyeste utdanning. Vi ser på utdanningsnivå for alle over 16 år.

Ser vi først på utdanningsnivå for alle innvandrerne, er fem prosent uten utdanning, omtrent en av tre har grunnskole, 38 prosent har videregående skole og 26 prosent har høyere utdanning fra universitet eller høyskole (se figur 9.2 og tabell 9.3). Sammenligner vi med hele befolkningen, er det svært få, under 0,5 prosent som er helt uten utdanning, mens andelen som har grunnskole er lavere, og andelen med videregående skole svært lik. Andelen med høyere utdanning i befolkningen som helhet er imidlertid høyere, på 38 prosent. Husk at vi her sammenligner utvalget av

innvandrere, med et vektet utvalg av befolkningen, slik at populasjonene skal være sammenlignbare med hensyn til blant annet alder og kjønns sammensetning.

Innvandrere fra Bosnia-Hercegovina og Iran har høyest utdanning

Personer med bakgrunn fra Iran var blant dem som hadde høyest utdanning da de kom til Norge, og det er også denne gruppa som har høyest utdanningsnivå når vi ser på høyeste fullførte utdanning for alle over 16 år. Hele 48 prosent oppgir at de har høyere utdanning (43 prosent menn og 53 prosent kvinner). Om lag 5 prosent av disse har mer enn fem års høyere utdanning. Blant dem med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina er det også mange, 36 prosent som har høyere utdanning. Også her er det flest kvinner, og det er også relativt mange som har lang høyere utdanning.

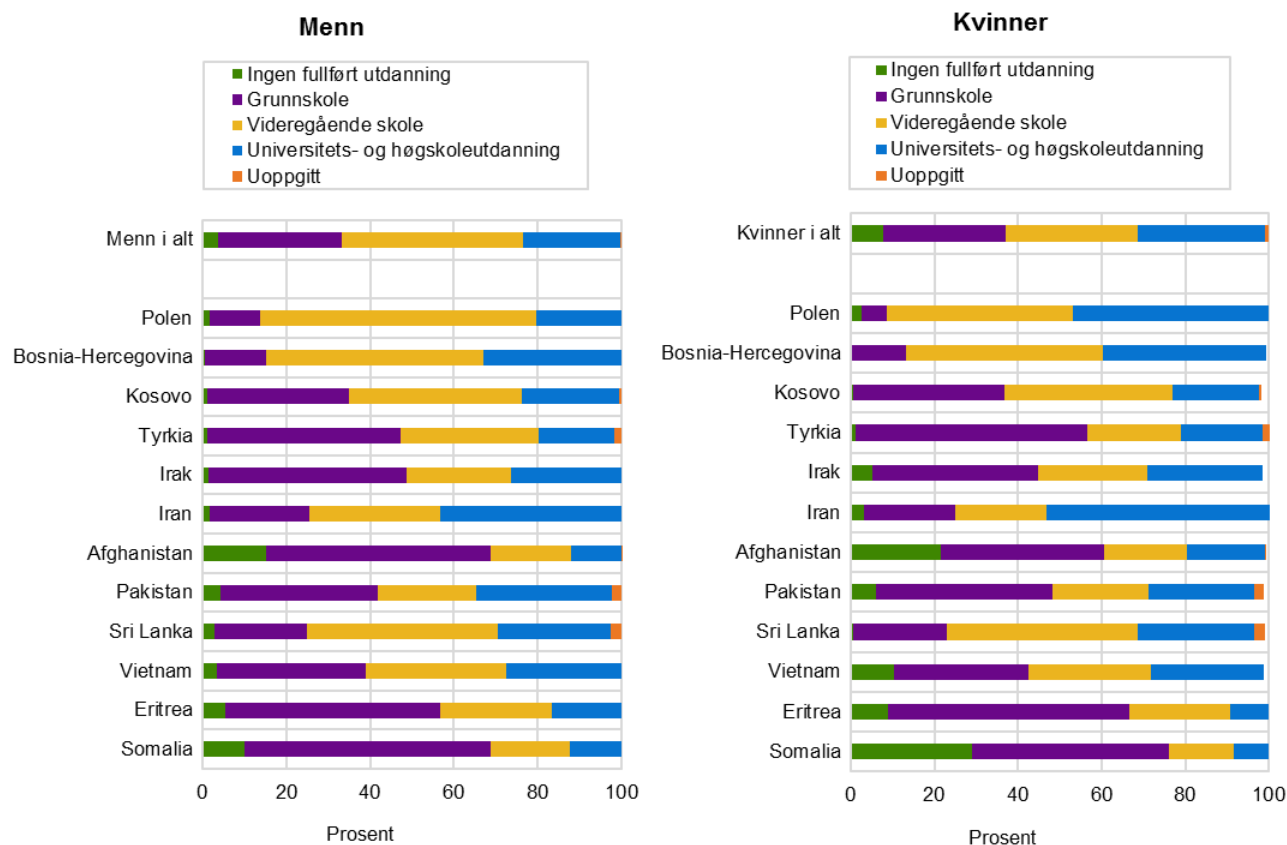
Blant dem med bakgrunn fra Irak, Pakistan, Sri Lanka og Vietnam har i underkant av hver tredje innvandrere høyere utdanning. Vi så ovenfor at en relativt stor andel av innvandrerne fra Vietnam var uten utdanning da de kom til Norge som voksne. Mange av disse har altså tatt utdanning i Norge i ettertid. Lavest utdanning har de med bakgrunn fra Somalia, Eritrea, Afghanistan og Tyrkia, hvor andel med høyere utdanning ligger mellom 10 og 19 prosent.

Tabell 9.3 Utdanningsnivå i befolkningen som helhet og blant innvandrere, 16 år og over. Høyeste fullførte utdanning, enten fra opprinnelseslandet eller tatt i Norge. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
I alt														
Ingen fullført utdanning	0	5	2	0	1	1	3	3	17	5	2	7	7	20
Grunnskole	22	30	10	14	35	50	44	23	49	40	22	34	55	53
Videregående skole	37	38	59	50	41	28	26	27	19	23	46	31	25	17
Universitet og høyskole	38	26	29	36	22	19	27	48	14	29	28	27	13	10
Uoppgitt	3	1	-	0	1	2	1	-	0	3	3	1	-	-
Antall personer	5 908	4 434	369	358	372	358	360	396	360	373	385	349	389	365
Menn														
Ingen fullført utdanning	0	4	2	1	1	1	1	2	15	4	3	4	5	10
Grunnskole	24	30	12	15	34	46	48	24	54	38	22	36	52	59
Videregående skole	43	43	66	52	41	33	25	31	19	24	45	33	27	19
Universitet og høyskole	33	23	20	33	23	18	26	43	12	32	27	28	17	12
Uoppgitt	3	0	-	-	1	2	-	-	-	2	3	-	-	-
Antall personer	3 077	2 429	243	189	206	191	191	215	246	206	204	160	195	183
Kvinner														
Ingen fullført utdanning	0	8	3	0	1	1	5	3	22	6	1	10	9	29
Grunnskole	19	30	6	13	36	55	40	22	39	42	22	32	58	47
Videregående skole	33	31	45	47	40	23	26	22	20	23	46	29	24	16
Universitet og høyskole	45	30	47	39	21	19	28	53	19	25	28	27	9	8
Uoppgitt	3	1	-	1	2	2	2	-	1	4	4	1	-	-
Antall personer	2 831	2 005	126	169	166	167	169	181	114	167	181	189	194	182

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015 og Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 9.2 Utdanningsnivå blant innvandrere, etter kjønn og opprinnelsesland

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og utdanningsstatistikk. Statistisk sentralbyrå

9.4. Oppsummering

Det er store forskjeller i innvandrerens utdanningsnivå, både når det gjelder den utdanningen som innvandreren har med seg når de innvandrer til Norge og innvandrerens utdanningsnivå på det tidspunktet de er intervjuet i LKI.

Innvandrerne har generelt lavere utdanningsnivå enn det vi finner i befolkningen som helhet, men vi har altså sett at det er store forskjeller mellom enkeltland. Det er også store kjønnsforskjeller. Kvinner er både i flertall blant dem uten noen utdanning og blant dem med den høyeste utdanningen.

At det er store forskjeller i innvandrerens utdanningsnivå er ikke overraskende, for innvandrerne er en svært mangfoldig gruppe. Noen kommer fra land med et godt utbygd utdanningssystem, som Iran og Bosnia-Hercegovina. Andre kommer fra land hvor bare de mest heldige får gå på skole, og da gjerne guttene. I Somalia eksisterer det knapt nok et offentlig skolesystem, og mange har aldri fått mulighet til å gå på skole.

Skolesystemet i opprinnelseslandet vil selvsagt ha stor betydning for hvilket utdanningsnivå innvandreren har med seg når de kommer til Norge. I tillegg vil deres medbrakte kompetanse naturlig nok også legge føringer for en videre utdanningskarriere i Norge.

Om man er arbeidsinnvandrer, politisk flyktning eller familiegjennforent, kan også ha betydning for forskjeller i utdanningsnivå, både når det gjelder medbrakt utdanning og den utdanningen man eventuelt erverver i Norge i etterkant. Blant innvandreren fra Polen har en stor andel videregående som høyeste utdanning. Mange av innvandreren fra Polen kommer for å jobbe, og mange kommer som nevnt til yrker der det ikke er krav om høyere utdanning. Da er det naturlig at

utdanning på videregående skolenivå dominerer i denne gruppen. Politiske flyktninger som det er mange av fra Iran, er også en annen type innvandrere enn familiegjenforente fra landsbygda i Pakistan eller Tyrkia. Det er derfor naturlig at det er store forskjeller mellom innvandrere når det gjelder utdanningsnivå og deltakelse i utdanningssystemet i Norge.

Slik tilfellet er i resten av befolkningen, vil en innvandrers utdanningsnivå påvirke hvordan det går på mange andre områder. Jo høyere utdanning du har, jo større er sjansen for at du gjør det godt ellers i livet, og spesielt har det stor betydning for deltakelse i arbeidslivet.

10. Arbeid og arbeidsmiljø

Mathias Killengreen Revold

Tilknytningen til arbeidslivet er avgjørende for livskvalitet og integrering i samfunnet generelt. Arbeidet gir også en inntekt og den friheten og sikkerheten som følger med det. På jobben kan innvandrere lære eller forbedre norskkunnskaper og komme i kontakt med andre mennesker. Man tilknyttes det politiske systemet gjennom skattebetaling og mulig medlemskap i fagforeninger. Alt dette gjør at tilknytning til arbeidslivet kan være avgjørende for både selvbylde og livskvalitet.

I dette kapitlet vil vi se på om arbeidstilknytningen og arbeidshverdagen til innvandrerne er forskjellig fra situasjon blant sysselsatte generelt. En rekke sider av arbeid og arbeidsforhold vil bli dekket. Hvor stor andel av innvandrerne i vårt utvalg er i arbeid? Hvor stor andel er i deltidsarbeid, midlertidig ansettelse eller jobber som selvstendig næringsdrivende? Innvandrerens yrkes- og næringstilknytning vil også presenteres. Hvordan er det fysiske, organisatoriske og sosiale miljøet på arbeidsplassen til innvandrerne? Til slutt vil vi se på situasjonen til personer som ikke er i arbeid. Tallene for befolkningen er i dette kapitlet hentet fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015 og fra Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø 2013.

Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 (LKI 2016)

Utvalget til undersøkelsen består av innvandrere med bakgrunn fra tolv land som har vært bosatt i Norge i minst to år, i alderen 16 til 74 år. Innvandrere defineres som personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.

Resultatene er representative for innvandrere fra de tolv landene, og ikke for innvandrere i Norge generelt. Mer om undersøkelsen i kapittel 2 og 3.

Vi har intervjuet omtrent like mange personer fra de tolv landene, men det er ikke like mange innvandrere fra de tolv landene i Norge. For eksempel er betydelig flere innvandrere fra Polen enn fra Sri Lanka. Vi har derfor vektet svarene etter den andel innvandrere fra de tolv landene utgjør i populasjonen. Svarene fra innvandrere fra store innvandringsland får derfor større innvirkning på totalen.

Det er også relativt store forskjeller mellom innvandrere med ulik landbakgrunn når det gjelder fordelingen på en del bakgrunnsvariabler. Dette er det viktig å ha i mente når man sammenligner resultatene for enkeltland. Når det er forskjeller mellom land, kan dette i mange tilfeller forklares med forskjeller i sammensetningen av populasjonen, for eksempel ved at innvandrere fra det ene landet har lenger gjennomsnittlig botid, høyere sysselsetting eller har en annen kjønns- og alderssammensetning enn innvandrere fra det andre landet.

Vektete resultater fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015 og Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø 2013

De generelle levekårsundersøkelsene gir data for et tverrsnitt av den norske befolkningen. Dette er ikke det beste sammenligningsgrunnlaget når en skal analysere innvanderers levekår, siden innvandrere fra de tolv landene vi ser på i denne rapporten er yngre enn befolkningen som helhet. De bor også oftere i kommuner med høyere innbyggertall, og det er flere menn enn kvinner blant innvandrere. For å kunne sammenligne innvandrere i alt med befolkningen, har vi derfor vektet resultatene til befolkningen, slik at for eksempel resultatene for menn teller litt mer enn resultatene for kvinner. Det er dermed ikke relevant å forklare eventuelle forskjeller mellom innvandrere samlet sett og befolkningen ved å henvise til forskjeller i fordelingen av de to populasjonene etter kjønn, alder og bosted (se mer om dette i kapittel 3.2).

Tallene for befolkningen i kapitlene vil derfor heller ikke nødvendigvis stemme overens med tallene som publiseres andre steder, der det ikke er brukt en slik vekt.

10.1. Tilknytning til arbeidslivet

Innvandrerne i vårt utvalg har en løsere tilknytning til arbeidslivet enn den voksne befolkningen i samme aldersgruppe (se tabell 10.1). Her inkluderer vi alle som jobbet minst en time uken før de ble intervjuet eller var midlertidig borte fra en slik jobb som sysselsatte. Med definisjonen brukt her var 66 prosent av innvandrerne sysselsatt. I befolkningen som helhet jobbet 80 prosent minst én time i uken¹⁵. Tallene våre er generelt høyere enn vi finner i den offisielle sysselsetningsstatistikken, både for innvandrerne (SSB, 2016i) og for befolkningen (SSB, 2016j)¹⁶, men også der er nivået klart lavere blant innvandrere fra disse landene enn i befolkningen.

Vi ser en forskjell i sysselsetningsandel mellom innvandrerne og befolkningen generelt i alle aldersgrupper, men den er størst blant middelaldrende. Naturlig nok er kun en liten andel av personer over 66 år sysselsatt ettersom flesteparten i denne aldersgruppen er pensjonister. Blant de yngste er det en lav andel sysselsatte fordi mange går på skole eller studerer. Vi vil kun se på arbeidstilknytningen til personer mellom 18 og 66 år i resten av dette kapitlet.

Tabell 10.1 Andel sysselsatte i ulike aldersgrupper, 16-74 år. Etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Til sammen	80	66	84	74	63	56	53	62	62	56	74	70	49	40
16-24 år	59	45	40	55	60	36	55	44	60	48	58	76	40	26
25-44 år	87	74	88	90	73	68	57	71	68	72	79	80	52	46
45-66 år	85	64	86	65	52	41	49	61	46	46	75	65	46	44
67-74 år	16	8	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Antall personer	5 901	4 405	367	356	372	352	356	395	359	367	385	344	388	364

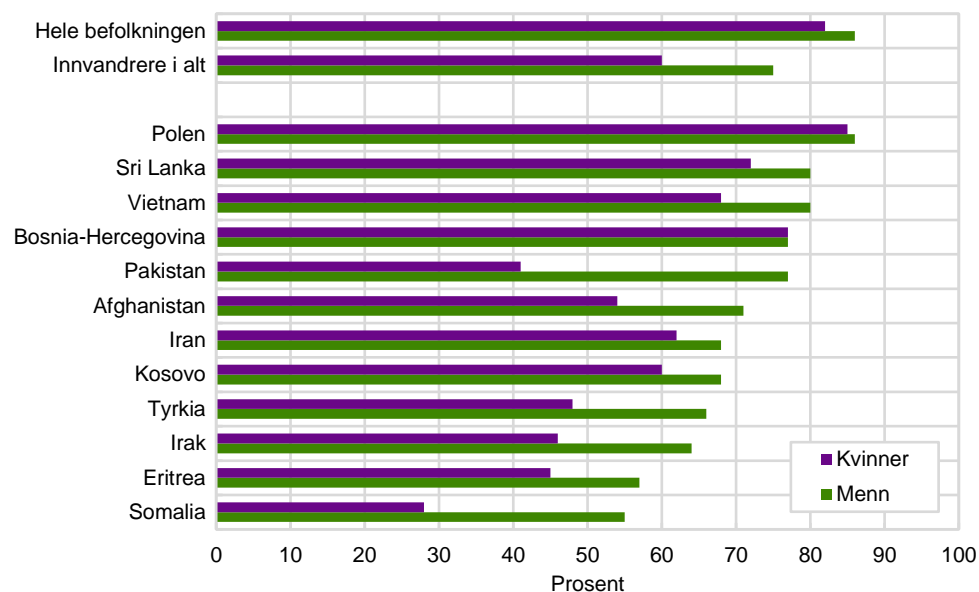
Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

Som registerstatistikken tidligere har vist (SSB, 2016i) er de mannlige innvandrerne i større grad sysselsatt enn de kvinnelige innvandrerne, men det er store forskjeller etter opprinnelsesland (se figur 10.1). I denne undersøkelsen finner vi at nesten ni av ti menn og kvinner med bakgrunn fra Polen var sysselsatt, og dette er på nivå med sysselsetningsnivået blant alle kvinner. Det var også høyt sysselsetningsnivå og relativt små kjønnsforskjeller blant innvandrere fra Bosnia-Hercegovina. Omtrent åtte av ti mannlige innvandrere fra Sri Lanka, Vietnam og Pakistan er sysselsatt, mens andelen blant kvinnene fra disse landene er en del lavere.

Det er svært lave sysselsetningsandeler blant innvandrere fra Somalia, særlig blant kvinner. Forskjeller i sysselsetningsandeler mellom innvandrere fra ulike land henger blant annet sammen med ulik botid, innvandringsgrunn og utdanningsnivå, slik tidligere analyser har funnet (Næsheim, 2016; Olsen, 2016) (se kapittel 1, 2 og 3 for en gjennomgang av sammensetningen av de ulike landgruppene).

¹⁵ Befolkningstallene trekkes opp fordi de vektet, slik at de gjenspeiler den demografiske sammensetningen blant innvandrere fra landene vi undersøker. En svært stor andel av innvandrerne er i yrkesaktiv alder og tallene for befolkningen blir derfor høye, fordi sysselsetningsandelen i denne aldersgruppen er svært høy.

¹⁶ Sysselsetningstallene som vises i dette kapitlet kan avvike noe fra Statistisk sentralbyrås offisielle sysselsetningstall for innvandrere (SSB, 2016i) og arbeidsledighetstall for innvandrere (SSB, 2016b). I tillegg til vektene kommentert i fotnoten over, kan dette komme av at informasjonen er samlet inn på forskjellig måte. Den offisielle statistikken baserer seg på A-ordningen og suppleres med noen andre registre, mens vi her baserer oss på selvopplevde arbeidstilknytning respondentene oppga i intervju. De offisielle sysselsetningstallene gjelder dessuten for en annen gruppe innvandrere. Den registerbaserte statistikken presenteres for personer mellom 15 og 74 år, og man ser på innvandrere fra alle opprinnelsesland, ikke et utvalg som i denne rapporten. Se Hørgen og Bø (2016) for en mer utfyllende diskusjon av forskjellen mellom registerbasert og intervjubasert statistikk om arbeidsledighet.

Figur 10.1 Andel i inntektsgivende arbeid etter opprinnelsesland og kjønn, 18-66 år

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015

Dersom vi kun ser på sysselsatte personer er det liten forskjell mellom hele befolkningen og innvandrerne i andelen som er ansatt og selvstendig næringsdrivende. Dette stemmer bra med bildet vi får i registerstatistikken (SSB, 2016i). 7 prosent av alle sysselsatte og 8 prosent av sysselsatte innvandrere er selvstendig næringsdrivende (se tabell 10.2)¹⁷. Det er derimot klare forskjeller mellom landgruppene. Rundt 20 prosent av sysselsatte innvandrere fra Pakistan og Tyrkia er selvstendig næringsdrivende, mens kun 2 prosent av sysselsatte innvandrere fra Eritrea er det.

Tabell 10.2 Ansettelsesforhold etter opprinnelsesland, 18-66 år. Prosent av sysselsatte

	Alle sysselsatte	Sysselsatte innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Ansatt	93	92	94	96	94	81	85	90	90	80	97	91	98	96
Selvstendig næringsdrivende ¹	7	8	6	4	6	19	15	10	10	20	3	9	2	4
Antall personer	4 314	2 740	308	266	236	200	190	246	217	206	288	244	191	148

¹ Inkludert familiemedlemmer uten fast avtalt lønn

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

10.2. Heltid eller deltid

Deltidsarbeid kan både være et uttrykk for preferanse og for at man ikke har mulighet til å få fulltidsjobb. Man er ofte særlig opptatt av dem som jobber ufrivillig deltid, altså personer som jobber deltid, men egentlig ønsker heltidsarbeid. Som vi vil se er det en relativt høy andel av innvandrerne som jobber deltid, og flesteparten av disse hadde foretrukket en heltidsjobb. Vi har definert alle som totalt jobber 37 timer eller mer i uken i hoved- og biarbeid som heltidsarbeidende¹⁸.

¹⁷ Dette inkluderer personer som jobber for familiemedlemmer uten fast avtalt lønn, men denne gruppen utgjør under én prosent av sysselsatte i alle landgrupper.

¹⁸ En heltidsstilling kan både ha kortere og lengre arbeidstid enn 37 timer i uken. I noen undersøkelser spør vi derfor dem som jobbet like under 37 timer om de er heltids- eller deltidarbeidende. Dette spørsmålet var ikke inkludert i LKI, og vi må derfor definere dette kun basert på oppgitt ukentlig arbeidstid. Dette kan føre til at noen personer med heltidsstilling ender i gruppen «lang deltid».

Tabell 10.3 Heltid- og deltidsarbeid etter opprinnelsesland, 18-66 år. Prosent av sysselsatte

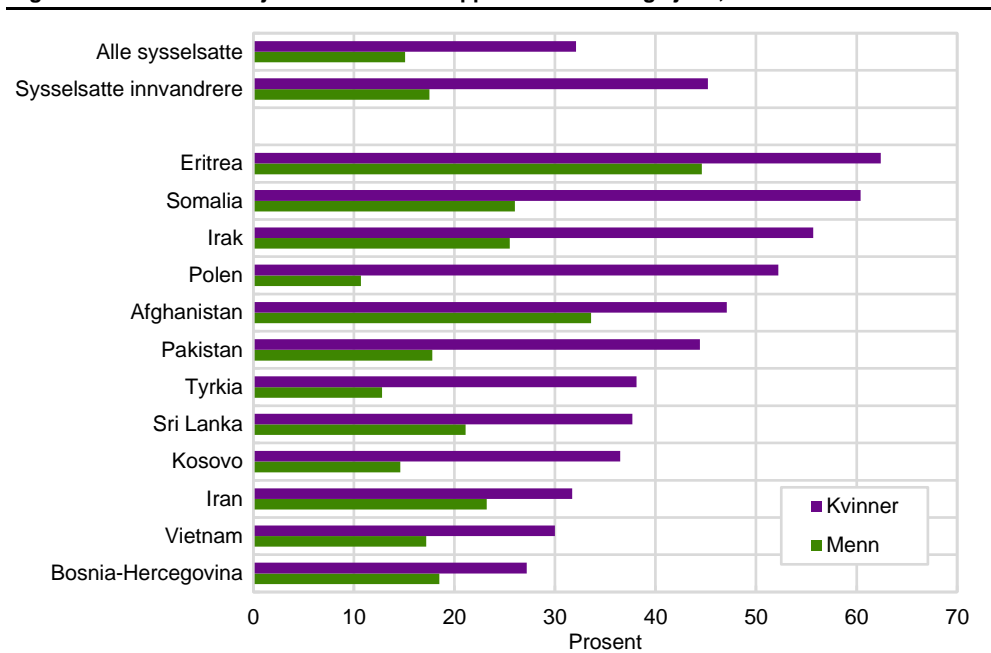
	Alle sysselsatte	Sysselsatte innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Heltid	78	72	76	77	76	77	62	73	63	74	71	76	47	63
Lang deltid (20-36 t)	15	20	21	16	16	15	19	19	23	19	20	16	29	18
Kort deltid (under 20 t)	8	8	3	7	8	7	19	7	14	8	9	8	24	20
Antall personer	4 114	2 712	307	264	234	197	186	248	214	198	289	240	189	146

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

Innvandrerne i vårt utvalg jobber mer deltid enn sysselsatte totalt (se tabell 10.3). 28 prosent av de sysselsatte innvandrerne jobber deltid. Dette inkluderer personer som vanligvis jobber under 37 timer i uken i hoved- og deltidsjobber. I befolkningen som helhet jobber 22 prosent av sysselsatte deltid. Blant innvandrerne er det særlig «lang deltid», altså 20 til 36 timer arbeid i uken, som er mest utbredt.

Det er også klare forskjeller mellom innvandrere fra ulike land i deltidsarbeid. Hele 53 prosent av sysselsatte innvandrere fra Eritrea jobber deltid. Blant de sysselsatte innvandrerne fra Irak, Afghanistan og Somalia jobber litt under 40 prosent deltid.

Figur 10.2 Andel som jobber deltid etter opprinnelsesland og kjønn, 18-66 år

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

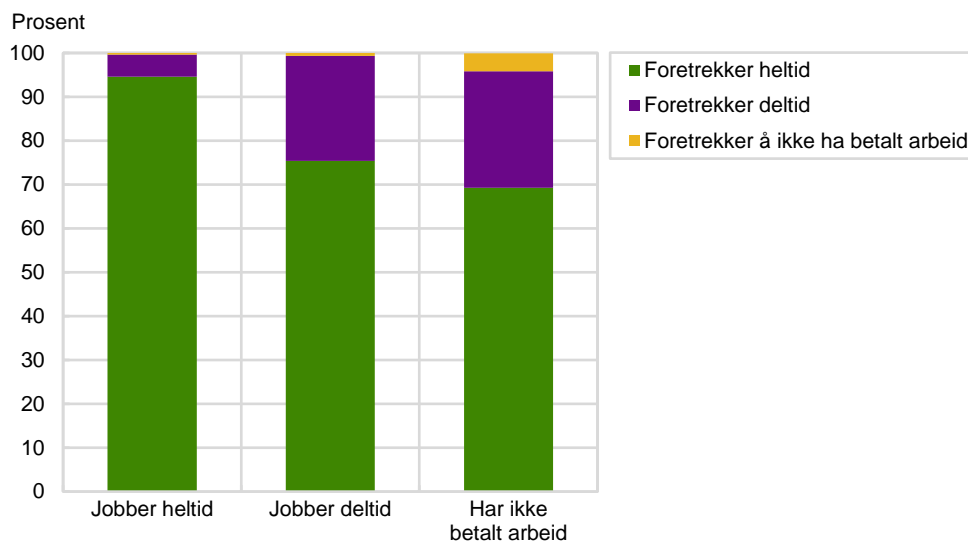
Kvinner jobber oftere deltid enn menn, både blant sysselsatte generelt og i alle landgrupper blant innvandrerne (se figur 10.2). Nesten halvparten av innvandrerkvinnene i arbeid jobber deltid, mens i befolkningen som helhet jobber omtrent én av tre yrkesaktive kvinner deltid. Det er særlig store kjønnsforskjeller blant sysselsatte innvandrere fra Polen, 52 prosent av kvinner og 11 prosent av menn jobber deltid. Forskjellen mellom kjønnene er også på mer enn 30 prosentpoeng blant innvandrere fra Somalia og Irak.

I undersøkelsen fikk respondentene spørsmål om de ville foretrekke å arbeide heltid, deltid eller ikke ha betalt arbeid, dersom de kunne velge (forutsatt at lønnen eventuelt minker eller øker i tilsvarende grad). Et stort flertall av innvandrerne ønsket fulltidsarbeid gitt disse forutsetningene. I alt sier 83 prosent at de

foretrekker heltid og 15 prosent at de foretrekker deltid. Kun 2 prosent ønsket ikke å jobbe om dette også innebærer at man ikke får lønn.

Dette bildet er gjennomgående også om man ser det i forhold til arbeidstilknytning på undersøkelsestidspunktet (se figur 10.3). 95 prosent av personer som jobber heltid ønsker dette, men også blant personer som jobber kortere ønsker et stort flertall å jobbe heltid. 76 prosent av dem som jobber deltid og 69 prosent av personene som ikke jobber ønsker heltidsarbeid. Dette tyder på at mange innvandrere jobber ufrivillig deltid. Kun 4 prosent av dem uten jobb ønsker å være i denne situasjonen. Vi har ikke helt tilsvarende tall på ønsket arbeidssituasjon for befolkningen generelt.

Figur 10.3 Andel som ønsker å jobbe heltid, deltid eller ikke ønsker å jobbe etter hvor mye de jobbet på undersøkelsestidspunktet, 18-66 år

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvanderbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Totalt har 13 prosent av de sysselsatte innvandrerne mer enn én jobb. Dette er på linje med befolkningen generelt. For flesteparten av dem med flere jobber summerer det seg til heltidsarbeid, men omtrent én av fire med flere jobber er deltidsarbeidende.

10.3. Hvor jobber innvandrerne?

Livet ditt blir ikke bare påvirket av *om* du jobber, men også *hvor* du jobber. Ulike yrker og ulike arbeidsplasser har forskjellig sosial status, lønn og fare for helseproblemer fra arbeidet. Ved å se på hvordan yrkes- og næringstilknytningen til de sysselsatte innvandrerne er forskjellig fra situasjonen blant sysselsatte generelt kan vi få et mer fullstendig bilde av deres arbeidsliv.

Innvandrerne jobber i andre yrker enn befolkningen generelt. Kun 25 prosent av de sysselsatte innvandrerne arbeider i lederyrker, akademiske yrker eller høyskoleyrker, mens hele 58 prosent av alle sysselsatte arbeider i tilsvarende yrker (se tabell 10.4). Andelen sysselsatte innen disse yrkene er noe høyere enn man finner i den registerbaserte sysselsettingsstatistikken (SSB, 2016j) og Arbeidskraftsundersøkelsen (SSB, 2017a). Innvandrerne i vårt utvalg er derimot svært overrepresentert i jobber som ikke har krav til utdanning, slik som «renholdere, hjelpearbeidere, renovasjonsarbeider», eller jobber som kun har krav til lavere utdanninger, slik som «prosess- og maskinoperatører, transportarbeidere». De vanligste yrkesgruppene blant innvandrerne er salgs- og serviceyrker og håndverkere.

Det er også klare forskjeller mellom landgruppene. 50 prosent av innvandrerne fra Iran jobber som ledere eller i yrker med krav til høyere utdanning. Også blant

innvandrere fra Bosnia-Hercegovina, Vietnam og Pakistan jobber mer enn én av tre i slike yrker. Innvandrere fra Eritrea og Somalia er overrepresentert i de to yrkesgruppene med lavest krav til utdanning: «prosess- og maskinoperatører, transportarbeidere mv» og «renholdere, hjelpearbeidere mv». Polske innvandrere er særlig overrepresentert i håndverksyrker.

Dette passer godt med bildet vi fikk av utdanningsnivået til de ulike innvandrergруппene i forrige kapittel. For eksempel har en høy andel innvandrere fra Iran høyere utdanning, mange fra Polen er arbeidsinnvandrere som kommer for å jobbe i håndverksyrker, mens mange fra Eritrea og Somalia har innvandret de siste årene og har i liten grad utdanning fra opprinnelseslandet.

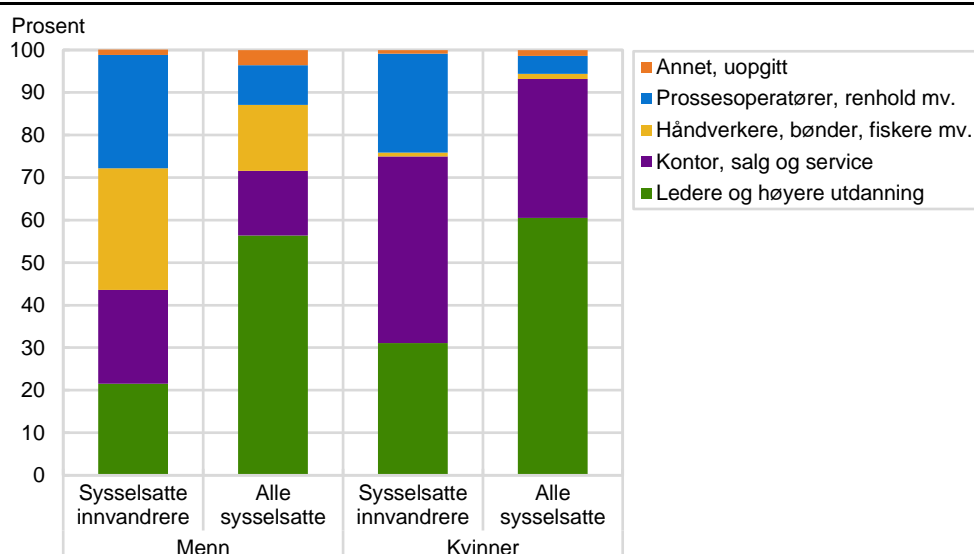
Tabell 10.4 Andel sysselsatte som jobber i forskjellige yrkesgrupper, 18-66 år. Prosent

	Alle syssel-satte	Sysselsatte innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani-stan	Paki-stan	Sri Lanka	Viet-nam	Eritrea	Somalia
Ledere	11	4	2	4	4	10	8	6	2	8	2	6	2	1
Akademiske yrker	32	13	8	22	13	12	11	27	10	17	18	19	5	12
Høyskoleyrker	15	8	7	14	11	5	11	17	4	9	8	14	2	5
Kontoryrker	6	6	5	6	7	12	7	4	3	10	13	6	4	8
Salgs- og serviceyrker	16	24	14	26	31	30	35	30	49	27	25	28	40	26
Bønder, fiskere mv.	1	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Håndverkere	9	18	36	9	9	7	5	3	8	1	4	6	4	2
Prosess- og maskinoperatører, transportarbeidere mv.	5	12	11	8	10	11	12	9	11	18	8	10	8	27
Renholdere, hjelpearbeidere mv.	2	14	15	9	12	11	10	4	12	9	21	11	36	16
Sikkerhetsarbeidere, politi, militær og uoppgitt	3	1	1	1	4	2	2	2	0	1	1	0	0	3
Antall personer	8 274	2 762	309	267	236	200	192	251	223	210	289	245	192	148

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø 2013, Statistisk sentralbyrå.

Kvinner og menn jobber i ulike yrker, både blant innvandrerne og i befolkningen totalt (se figur 10.4). En høyere andel innvandrerkvinner enn menn er ledere eller har yrker som krever akademisk utdanning. Disse tallene skjuler riktignok noen viktige kjønnsforskjeller. Både blant innvandrerne og i befolkningen totalt er en større andel menn enn kvinner ledere, mens flere kvinner har akademiske yrker. Menn er klart overrepresentert i håndverksyrker.

Figur 10.4 Andel av sysselsatte i ulike yrkesgrupper etter kjønn, 18-66 år

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Det er også noen forskjeller mellom innvandrerne og befolkningen generelt i næringstilknytning (se tabell 10.5). Med næring henviser vi til bedriftens hovedaktivitet. Det sier altså ikke noe direkte om arbeidsoppgavene den enkelte utfører.

Tabell 10.5 Andel sysselsatte innvandrere og alle sysselsatte 18-66 år som jobber innen ulike næringer. Prosent

	Alle sysselsatte	Sysselsatte innvandrere
Jordbruk, skogbruk og fiske	1	1
Bergverksdrift og utvinning	3	1
Industri	8	8
Elektrisitet, vann og renovasjon	1	1
Bygge- og anleggsvirksomhet	7	12
Varehandel, motorvognreparasjon	14	13
Transport og lagring	5	10
Overnattings- og serveringsvirksomhet	3	7
Informasjon og kommunikasjon	6	2
Finansiering og forsikring	3	1
Teknisk tjenstedrift, eiendomsdrift	8	5
Forretningsmessig tjenesteyting	5	13
Offentlig administrasjon, forsvar, sosialforsikring	8	3
Undervisning	7	4
Helse- og sosialtjenester	16	18
Personlig tjenesteyting	4	2
Uoppgitt	2	1
Antall personer	8 274	2 762

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø 2013, Statistisk sentralbyrå.

Den største næringen blant innvandrerne, og blant sysselsatte generelt, er «helse og sosialtjenester». Innvandrerne er klart overrepresentert innen næringen «forretningsmessig tjenesteyting». Dette inkluderer blant annet rengjøringstjenester og bemanningstjenester. Det er også en høyere andel blant innvandrerne som jobber innen bygge- og anleggsvirksomhet og i transportsektoren. Innvandrerne er underrepresentert blant offentlig ansatte og i undervisningssektoren.

Som i befolkningen generelt, jobber et klart flertall, 73 prosent, av de sysselsatte innvandrerne i privat sektor (se tabell 10.6). Resten jobber i offentlig sektor, som inkluderer statlige, fylkeskommunale og kommunale jobber. Det er klare forskjeller mellom menn og kvinner i andelen som jobber privat og offentlig. Menn jobber i privat sektor i betydelig større grad enn kvinner. Vi finner det samme kjønnsmonsteret som i befolkningen som helhet.

Tabell 10.6 Andel sysselsatte som jobber i privat sektor etter kjønn, 18-66 år. Prosent

	Alle sysselsatte	Sysselsatte innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Til sammen	70	73	84	58	65	71	72	67	71	68	50	74	56	62
Menn	80	82	91	72	71	85	84	72	79	78	63	79	69	73
Kvinner	55	57	68	44	57	50	54	60	51	48	34	68	39	39
Antall personer	8 241	2 750	308	266	236	200	191	250	221	206	288	244	192	148

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø 2013, Statistisk sentralbyrå.

Det er mest vanlig blant unge innvandrere å være sysselsatt i privat sektor. Både blant innvandrere og blant sysselsatte generelt jobber de med lav utdanning oftere i det private enn de med høyere utdanning, og en viktig grunn til at andelen som jobber i privat sektor totalt er høyere blant innvandrerne er at en større andel har lav utdanning (se kapittel 9).

10.4. Fast eller midlertidig ansatt?

Din økonomiske trygghet er bestemt av om du har en jobb eller ikke, men også av hvor trygg du er på å beholde den jobben. Det er forskjell på jobbsikkerheten til midlertidig og fast ansatte, ansatte med og uten en skriftlig ansettelseskontrakt osv. Dine rettigheter på arbeidet kan også bli forsvart dersom du er medlem av en fagorganisasjon som kan hjelpe deg i en eventuell arbeidskonflikt. Vi vil i de to neste delkapitlene se på jobbsikkerheten til ansatte, og holder selvstendig næringsdrivende utenfor.

Midlertidige ansettelser kan gi fleksibilitet til arbeidsgiver, men kan føre til usikkerhet for arbeidstaker, som ikke vet hvor lenge han eller hun vil ha en stabil inntekt. Midlertidige stillinger er mer vanlig blant innvandrerne enn blant ansatte generelt (se tabell 10.7). 19 prosent av de ansatte innvandrerne jobber midlertidig, mot 11 prosent av alle ansatte. Nivåene er omtrent like for menn og kvinner. Som i befolkningen for øvrig er det vanligere å ha en midlertidig stilling dess yngre man er.

Tabell 10.7 Andel ansatte med midlertidig ansettelse etter aldersgrupper, 18-66 år. Prosent

	Alle ansatte	Ansatte innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Til sammen	11	19	18	10	15	12	22	23	32	19	11	9	51	29
18-24 år	34	41	:	:	23	:	41	:	45	:	:	:	:	:
25-44 år	11	20	17	12	18	14	17	28	23	22	13	12	56	27
45-66 år	4	14	18	5	3	3	19	16	:	8	7	2	31	23
Antall personer	3 902	2 495	288	254	222	163	160	220	196	164	277	223	186	142

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

Det er også en del forskjeller i utbredelse av midlertidighet mellom landgruppene. Litt over halvparten av ansatte innvandrere fra Eritrea har en midlertidig stilling. Andelene er også høye blant personer med opprinnelse fra Afghanistan og Somalia, der omtrent 30 prosent er i midlertidig ansettelse. På den andre siden er andelene blant ansatte fra Vietnam, Bosnia-Hercegovina, Sri Lanka og Tyrkia omtrent på befolkningsnittet.

10.5. Jobbsikkerhet

Alle arbeidstakere har krav på en skriftlig ansettelseskontrakt med arbeidsgiver. Denne skal spesifisere hva arbeidet går ut på, arbeidsforholdets lengde (ved midlertidige ansettelser) og så videre. En skriftlig kontrakt kan avklare arbeidstakers og arbeidsgivers retter og plikter, og forhindre konflikter rundt premisene for arbeidsforholdet.

Vi ser at det store flertallet av ansatte har en skriftlig kontrakt, men ikke alle (se tabell 10.8). I alt 97 prosent av de ansatte innvandrerne har en skriftlig kontrakt med arbeidsgiver. Dette er på samme nivå som i befolkningen. Nivået er noe lavere blant ansatte under 25 år, men forskjellene er små. Det er også mer utbredt å ikke ha slike kontrakter blant ansatte med lav utdanning.

Tabell 10.8 Andel ansatte med skriftlig ansettelseskontrakt etter aldersgruppe. Prosent

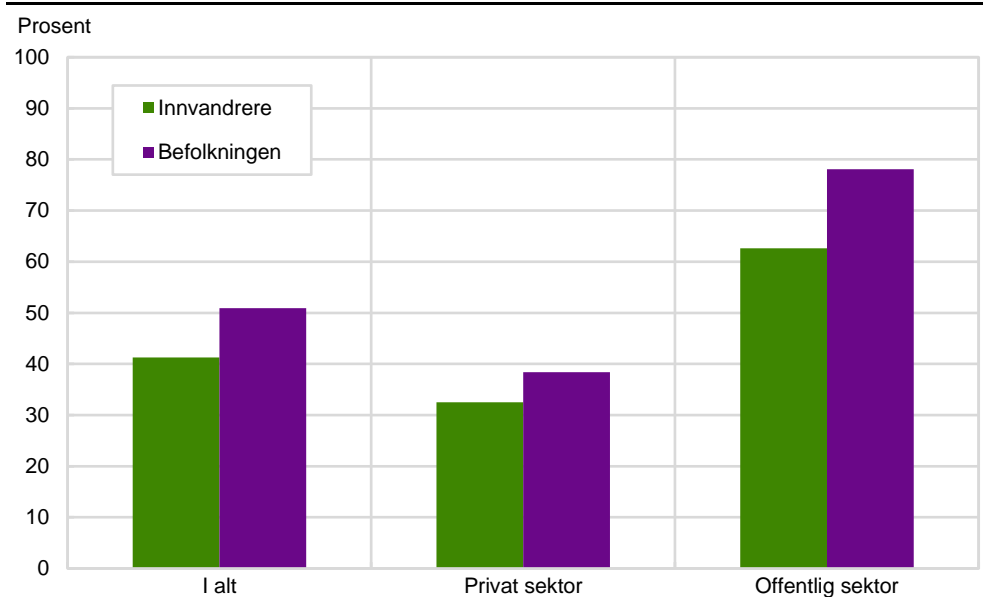
	Innvandrere	Befolkningen
I alt	97	96
18-24 år	94	92
25-44 år	97	97
45-66 år	97	96
Antall personer	2 499	7 778

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø 2013, Statistisk sentralbyrå.

Fagforeninger og arbeidstakerorganisasjoner kan sikre at ansatte har de rettighetene de har krav på. De kan derfor bidra til at man ikke blir urimelig oppsagt, at man får fast ansettelse etter maksimalt tre år som midlertidig og de kan kontrollere for mange andre aspekter som påvirker jobbsikkerheten.

Innvandrerne er i mindre grad enn befolkningen som helhet organisert i arbeidstakerorganisasjoner. 41 prosent av de ansatte innvandrerne er fagorganisert, mens over 51 prosent av ansatte generelt er med i en slik organisasjon. Det er høyere organiseringsgrad i offentlig enn privat sektor, men forskjellene mellom innvandrerne og befolkningen generelt skyldes ikke kun at de jobber i ulike sektor (se figur 10.5). 33 prosent av innvandrerne som jobber i privat sektor er med i en arbeidstakerorganisasjon, mens 63 prosent i offentlig sektor er organisert.

Figur 10.5 Andel ansatte som er medlem av en fagforening eller arbeidstakerorganisasjon etter sektor, 18-66 år

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø 2013, Statistisk sentralbyrå.

Organiseringsgrad henger også sammen med utdanning (se tabell 10.9). 35 prosent av innvandrerne med lav utdanning er fagorganisert. Dette er på nivå med andelen blant alle ansatte med tilsvarende utdanning. En langt høyere andel av dem med høy utdanning er fagorganisert. 56 prosent av innvandrerne med høyere utdanning er fagorganisert, som kun er 3 prosentpoeng lavere enn andelen for alle med universitets- eller høyskoleutdanning. Sammenhengen mellom utdanningsnivå og fagorganisering finner vi i nesten alle landgruppene. Det at innvandrerne i snitt har lavere utdanningsnivå enn den øvrige befolkningen (se kapittel 9) kan altså forklare mye av forskjellen i organiseringsgrad.

Tabell 10.9 Andel ansatte som er med i en fagforening eller arbeidsgiverforening etter opprinnelsesland og høyeste fullførte utdanning, 18-66 år. Prosent

	Alle ansatte	Ansatte innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Til sammen	51	41	34	59	50	49	40	49	33	52	62	38	38	40
Grunnskole eller kortere	36	35	34	38	46	44	25	44	30	50	51	22	30	31
Videregående skole	49	43	36	54	49	49	43	41	32	60	70	34	56	50
Høyere utdanning	59	56	47	71	53	55	60	57	68	60	70	61	45	:
Ukjent utdanning	43	28	25	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Antall personer	7 747	2 482	288	252	222	162	156	219	195	162	276	222	186	142

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø 2013, Statistisk sentralbyrå.

10.6. Fysisk arbeidsmiljø

For å få et komplett bilde av arbeidslivet til innvandrerne må vi også se på deres arbeidsmiljø. Dette inkluderer både de fysiske forholdene man jobber under og psykososiale faktorer som trivsel på arbeidsplassen og arbeidets påvirkning på privatlivet. Vi vil her se på noen sentrale spørsmål innen hvert av disse arbeidsmiljøområdene og i hvilken grad innvandrerne opplever helseproblemer som følge av arbeidet.

Gjennomgående rapporterer innvandrerne dårligere arbeidsforhold enn befolkningen som helhet, men forskjellene er små på noen indikatorer. Stort sett vil vi se på alle sysselsatte i dette delkapitlet, men noen indikatorer er mer naturlige å presentere for ansatte. Det vil da bli kommentert.

Vi har sett på seks indikatorer på dårlig fysisk og ergonomisk arbeidsmiljø (se tabell 10.10). Dette er arbeidsforhold som kan skape ubehag i hverdagen og på sikt kan føre til helseproblemer. Innvandrerne er mer utsatt for alle disse risikofaktorene enn sysselsatte totalt.

20 prosent av innvandrerne jobber daglig i «så sterk støy at man må stå inntil hverandre for å bli hørt». Dette er 5 prosentpoeng høyere enn andelen i befolkningen som helhet. Innvandrere fra Polen er overrepresentert i enda større grad. I denne gruppen er 27 prosent utsatt for støy, og derfor i fare for hørselsskader. Dette henger i stor grad sammen med at mange polske innvandrere er håndverkere, en yrkesgruppe som ofte jobber i støyende omgivelser.

Menn er også mer utsatt for denne typen risikofaktorer enn kvinner. 25 prosent av sysselsatte innvandremenn og 19 prosent av alle sysselsatte menn jobber med slik støy. Tilsvarende tall for kvinner er henholdsvis 12 og 8 prosent. Også dette henger i stor grad sammen med at menn og kvinner jobber i ulike yrker.

Tabell 10.10 Utsatthet for ulike fysiske og ergonomiske arbeidsmiljøfaktorer, sysselsatte 18-66 år. Prosent

	Alle syssel-satte	Sysselsatte innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani-stan	Paki-stan	Sri Lanka	Viet-nam	Eritrea	Somalia
Utsatt for sterk støy i sitt daglige arbeid	15	20	27	13	11	17	18	15	14	14	28	13	10	16
Utsatt for hudirriterende stoff i daglig arbeid	23	31	36	29	27	32	26	26	29	22	24	28	46	32
Utsatt for støv, gass eller damp i daglig arbeid	15	30	46	21	21	29	24	15	21	14	22	15	16	21
Utsatt for kjemikalier eller kjemiske produkter i arbeidssituasjonen	11	16	22	17	14	14	13	8	16	11	7	12	11	8
Utsatt for minst én av fire fysiske risikofaktorer (støy, hudirriterende stoff, støv osv.)	38	53	65	44	43	53	48	39	43	42	49	42	56	49
Løfter i ubekvemme stillinger, mesteparten av tiden	4	17	21	13	17	17	15	14	17	21	11	9	13	18
Arbeider stående, mesteparten av tiden	39	68	77	55	68	67	64	51	71	50	71	64	82	55
Antall personer	8 274	2 762	309	267	236	200	192	251	223	210	289	245	192	148

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø 2013, Statistisk sentralbyrå.

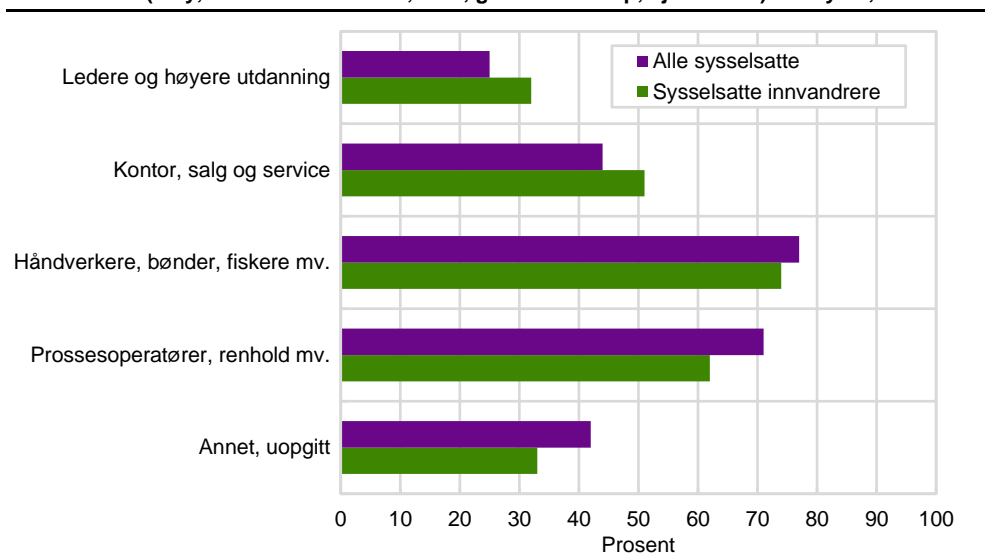
Innvandrerne er også overrepresentert med 8 prosentpoeng blant sysselsatte som daglig er utsatt for «hudkontakt med rengjøringsmidler eller desinfeksjonsmidler». Slike stoffer kan føre til hudplager som eksem, og midlene kan inneholde allergifremkallende stoffer (STAMI, 2015). Nesten halvparten av innvandrere fra Eritrea, 46 prosent, jobber med slike stoffer mot huden.

Det er også en klar forskjell mellom kjønnene i andelen som har kontakt med rengjøringsmidler og desinfeksjonsmidler. 39 prosent av de sysselsatte kvinnelige innvandrerne og 26 prosent av de sysselsatte mannlige innvandrerne jobber med rengjørings- eller desinfeksjonsmidler. Også i befolkningen generelt er kvinner mer utsatt enn menn, men nivåene er klart lavere (henholdsvis 26 og 20 prosent). Det kvinnedominerte renholdsyirket er særlig utsatt for slike stoffer, og alle gruppene som er mer utsatt har en høy andel renholdere.

Hele 30 prosent av innvandrerne i arbeid er utsatt for støv, røyk, gasser eller damp i sin arbeidssituasjon. Dette er dobbelt så høyt som nivået for alle arbeidstakere. 16 prosent av de sysselsatte innvandrerne kan «lukte eller puste inn kjemikalier eller kjemiske produkter, som for eksempel løsemidler, oljer, drivstoff, maling, lim eller plantevernmidler». Også dette er signifikant høyere enn andelen blant alle i befolkningen. Risikoen ved å arbeide under slike forhold varierer veldig med typen gass eller kjemikalier, men det kan være svært helseskadelig. Konsekvensene kan f.eks. innebære irritasjon av slimhinner, allergi, skade på arvestoff og økt kreftrisiko (STAMI, 2015).

Innvandrere fra Polen er mest utsatt for begge disse arbeidsmiljøfaktorene. 46 prosent jobber daglig med støv, gass og damp. Mannlige arbeidere er omtrent dobbelt så utsatt som kvinnelige arbeidere for begge disse typene arbeidsmiljø. Igjen er det en sterk sammenheng mellom utsatthet og yrke. Mannsdominerte yrkesgrupper som «prosess- og maskinoperatører, transportarbeidere mv.» og håndverkere er særlig utsatt for disse risikofaktorene.

Figur 10.6 Andel sysselsatte som har vært utsatt for minst en av fire fysiske risikofaktorer (støy; hudirriterende stoff; støv, gass eller damp; kjemikalier) etter yrke, 18-66 år

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø 2013, Statistisk sentralbyrå.

Alt i alt er 53 prosent av de sysselsatte innvandrerne utsatt for minst én av de fire risikofaktorene nevnt i avsnittene over. I hele befolkningen jobber 38 prosent under slike forhold. Innvandrer menn er mer utsatt for disse fysiske risikofaktorene enn innvandrer kvinner. Dette gjenspeiler situasjonen blant alle sysselsatte.

Blant de sysselsatte innvandrerne med videregående utdanning jobber 63 prosent under minst ett av disse forholdene mens 39 prosent med høyere utdanning gjør det (se figur 10.7). I befolkningen generelt ser vi et tilsvarende skille, selv om andelen er lavere. Der er 48 prosent med videregående og 24 prosent med høyere utdanning utsatt for minst én av fire risikofaktorer. Som vi ser i figur 10.6 henger dette også sammen med yrke. Håndverkere, prosessoperatører, renholdere osv. er særlig utsatt for fysiske risikofaktorene. Som vi så i avsnitt 10.3 er dette yrkesgrupper med høye

andeler innvandrere, men innenfor disse yrkesgruppene er ikke innvandrere mer utsatte enn sysselsatte generelt.

Det kan være positivt for formen å holde seg i bevegelse i arbeidet, men for mye eller feil bevegelser kan være utmattende og helseskadelig. Vi har derfor kartlagt slike ergonomiske risikofaktorer i arbeidet. Generelt har innvandrerne i større grad enn sysselsatte som helhet jobber der man må utføre ergonomiske bevegelser som kan lede til helseproblemer (se tabell 10.10). Løft i ubekvemme stillinger kan ha klare negative helseeffekter, særlig knyttet til nakke- og skuldersmerter (STAMI, 2015). Å måtte «stå eller gå store deler av arbeidstiden kan på den annen side medføre en belastning for kroppen, og over tid kan det medføre at man utvikler eller forsterker allerede forekommende plager knyttet til ben, knær hofter eller rygg» (Tynes og Sterud, 2009).

17 prosent av innvandrerne løfter i ubekvemme stillinger mesteparten av arbeidstiden og hele 68 prosent står mesteparten av arbeidstiden. Dette er henholdsvis 13 og 29 prosentpoeng høyere enn andelene blant alle sysselsatte. Igjen er personer med høyere utdanning klart mindre utsatt enn personer med lav utdanning (se figur 10.7). Det er også noe variasjon mellom landgruppene.

10.7. Psykososialt arbeidsmiljø

Arbeidsmiljøet blir også bestemt av forholdet til ledere og medarbeidere. Dersom disse forholdene er dårlig kan arbeidshverdagen bli tung, og det kan føre til helseproblemer om det pågår over tid (STAMI, 2015). Innvandrerne er noe mer utsatt for slike psykososiale arbeidsmiljøproblemer enn befolkningen generelt, men forskjellene på en del mål er ganske små (se tabell 10.11).

Flesteparten av innvandrerne er tilfreds med arbeidet de har. 85 prosent sier at de er svært eller ganske fornøyd med jobben. Det betyr at innvandrerne er nesten like ofte fornøyd med jobben som sysselsatte generelt. Det er relativt små forskjeller mellom aldersgrupper og kjønn, men noen forskjeller mellom innvandrere med ulikt opprinnelsesland. Høyest ligger innvandrere fra Sri Lanka, der 95 prosent er fornøyd med jobben. Lavest ligger innvandrere fra Irak, der 80 prosent er fornøyd. Tendensen er uansett at det store flertallet er fornøyd med arbeidet sitt.

Tabell 10.11 Utsatthet for ulike psykososiale arbeidsmiljøfaktorer, sysselsatte eller ansatte 18-66 år. Prosent

	Alle syssel-satte/ansatte	Sysselsatte/ansatte innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani-stan	Paki-stan	Sri Lanka	Viet-nam	Eritrea	Somalia
Føler seg tilfreds med jobben	89	85	83	93	89	82	80	83	82	82	95	89	83	88
Har svært gode eller gode muligheter til å utnytte ferdigheter	92	84	78	91	94	95	86	85	89	90	73	89	86	88
Kan i høy grad påvirke beslutninger som er viktige for arbeidet sitt (ansatte)	49	47	44	56	50	41	48	51	38	50	56	67	28	41
Kan mesteparten av tiden bestemme når man vil ta pauser (ansatte)	78	65	65	74	70	66	62	65	61	69	71	63	47	60
Jobber mesteparten av tiden alene (ansatte)	40	48	42	51	43	43	49	55	49	47	51	55	63	66
Gjentar de samme arbeidsoppgavene mesteparten av tiden	38	66	57	57	71	70	79	69	73	77	78	73	84	79
Antall ansatte	7 807	2 505	289	254	222	163	163	221	196	166	278	223	187	143
Antall sysselsatte	8 274	2 762	309	267	236	200	192	251	223	210	289	245	192	148

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø 2013, Statistisk sentralbyrå.

En viktig faktor i motivasjonen for arbeid er muligheten til å utvikle seg. 84 prosent av de sysselsatte innvandrerne sier at de har gode eller svært gode muligheter til å utnytte de ferdigheter, kunnskaper og erfaringer de har fått gjennom utdanning og jobben. 90 prosent av dem som mente muligheten for å utnytte ferdighetene var gode eller svært gode var også fornøyd med jobben. Motsatt var kun 61 prosent av dem som mente det var dårlige eller svært dårlige mulighetene for å utnytte ferdighetene fornøyd med jobben.

På tross av sammenhengen mellom jobbtilfredshet og mulighet til å utnytte ferdigheter, er innvandrere fra Sri Lanka den gruppen der en lavest andel mener de kan utnytte ferdighetene sine. Dette var landgruppen som var mest fornøyd med jobben. 73 prosent av innvandrere fra Sri Lanka mente mulighetene til å utnytte kunnskaper var gode. Dette var klart under andelene blant innvandrere fra flere andre land. For eksempel mente 95 prosent av personer med bakgrunn fra Tyrkia dette.

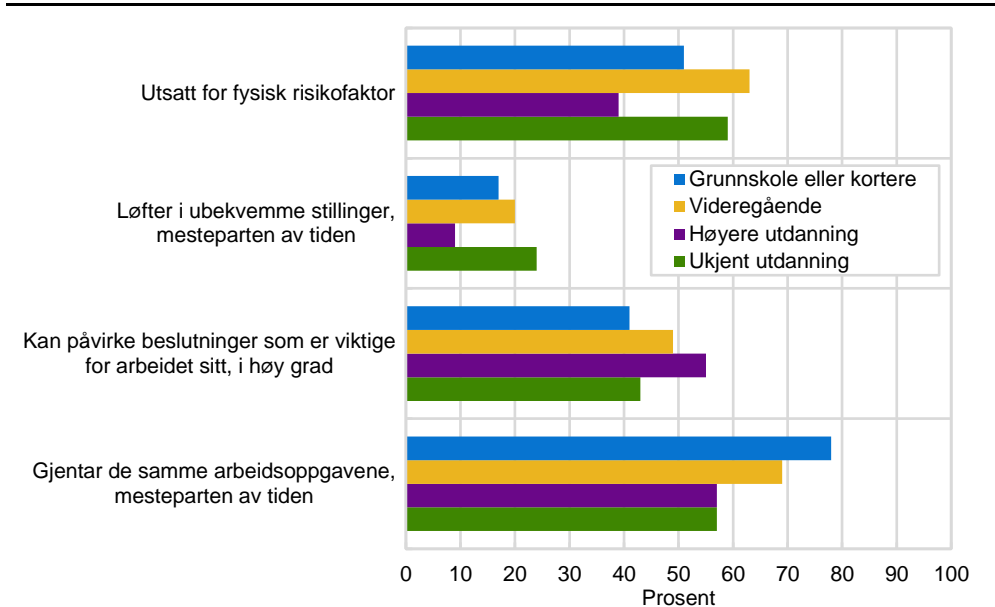
På tross av at et klart flertall av de sysselsatte innvandrerne mener de kan utnytte sine ferdigheter i jobben, ligger andelen lavere enn blant sysselsatte totalt. I befolkningen som helhet mener hele 92 prosent at de har denne muligheten. Det er også klare kjønnsforskjeller blant innvandrerne. 86 prosent av mennene mente de hadde gode eller svært gode muligheter til å utnytte ferdighetene sine, mens 79 prosent av kvinner mente dette. Derimot er det ingen klare forskjeller mellom innvandrerne med ulikt utdanningsnivå. Blant sysselsatte generelt er det liten forskjell på tvers av kjønn og aldersgrupper.

Svarene i undersøkelsen om mulighet til å ha kontroll over egen arbeidshverdag gir et blandet bilde¹⁹. Litt under halvparten av ansatte innvandrere sier at de i stor grad kan påvirke beslutninger som er viktig for arbeidet deres. Dette er omtrent på nivå med andelen blant alle ansatte. Derimot er det klart lavere andeler blant innvandrerne som sier at de mesteparten av tiden kan bestemme selv når de skal ta korte pauser fra arbeidet. 65 prosent av de ansatte innvandrerne sier de selv kan styre når de tar pauser, mens 78 prosent av alle ansatte sier det.

Innvandrere fra noen land har særlig liten påvirkning på arbeidshverdagen. Ansatte med bakgrunn fra Eritrea, Afghanistan og Somalia mener i klart mindre grad enn de andre innvandrerne at de kan bestemme over disse to sidene av arbeidet. Ansatte med høyere utdanning rapporterer noe høyere grad av kontroll over arbeidet enn ansatte med lav utdanning (se figur 10.7). Vi finner en tilsvarende sammenheng mellom kontroll og utdanning blant alle sysselsatte, men forskjellene er enda større blant innvandrerne.

To spørsmål skulle måle hvor monoton arbeidshverdagen er. Dette kan føre til lavere jobbtilfredshet, og ensformige manuelle oppgaver kan øke risikoen for muskel- og skjelettplager (STAMI, 2016). Rundt halvparten, 51 prosent, av de ansatte innvandrerne jobber alene mesteparten av tiden. Hele 61 prosent har en arbeidssituasjon der de gjentar de samme arbeidsoppgavene mesteparten av tiden. Disse andelene ligger henholdsvis 8 og 28 prosentpoeng høyere enn andelene for hele befolkningen, og det er derfor entydig at innvandrerne i større grad har en ensformig arbeidshverdag enn sysselsatte generelt.

¹⁹ Disse spørsmålene presenteres kun for ansatte.

Figur 10.7 Utsatthet for utvalgte risikofaktorer etter utdanning, sysselsatte/ansatte innvandrere 18-66 år

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Innvandrere fra Eritrea og Somalia ser ut til å ha en særlig monoton arbeidshverdag. Henholdsvis 84 og 79 prosent av sysselsatte med opprinnelse fra disse landene sier at de gjentar de samme arbeidsoppgavene mesteparten av tiden. Dette kan ha sammenheng med at mange innvandrere fra disse landene jobber som renholdere, prosess- og maskinoperatører osv. Dette er yrker der det rapporteres høy grad av monotoni. Motsatt er det lave andeler som jobber alene og med det samme hele tiden blant innvandrere fra Polen.

I befolkningen generelt finner vi at en høy andel menn jobber alene, men liten forskjell mellom kjønnene i andelen som har repetitive jobber. Blant innvandrerne er det derimot små kjønnsforskjeller i alenearbeid, men kvinner har i klart større grad enn menn jobbet med gjentakende arbeidsoppgaver. Det er klare utdanningsforskjeller i andelen med monotont arbeid, men mindre forskjeller i andelen som jobber alene. Arbeidere med lav utdanning jobber mer ensidig enn personer med høy utdanning (se figur 10.7). Også blant sysselsatte generelt er gjentakende arbeid klart mer vanlig blant lavtutdannede, men der er det liten sammenheng mellom utdanning og alenearbeid.

10.8. Yrkesrelaterte helseplager og sykefravær

Over har vi sett at på en rekke indikatorer har innvandrerne dårligere arbeidsforhold enn befolkningen som helhet. Dette tyder på at mange har en belastende arbeidshverdag, noe som også blir uttrykt i spørsmål om helseproblemer som følge av jobb.

Halvparten av de sysselsatte innvandrerne sier de minst én dag i uken føler seg fysisk utmattet når de kommer hjem fra jobb (se tabell 10.12). Totalt sier én av tre av alle sysselsatte dette. Videre sier 28 prosent av innvandrerne at de ukentlig føler seg psykisk utmattet når de kommer hjem fra jobb. Dette er 8 prosentpoeng høyere enn andelen i befolkningen.

Innvandrere fra Sri Lanka uttrykker særlig høy grad av utmattethet. 65 prosent sier de er fysisk og 39 prosent psykisk utmattet når de kommer hjem fra jobb. På den annen siden er andelen lav blant personer født i Vietnam. De ligger helt på befolkningsnittet, men altså klart under nivået for alle de andre innvandrerguppene. Kvinner er i større grad enn menn utmattet etter jobb. Dette

speiler kjønnsforskjeller blant alle sysselsatte, men blant innvandrerne er det bare en statistisk sikker forskjell i psykisk utmattelse.

Tabell 10.12 Utsatthet for ulike helsemessige arbeidsmiljøfaktorer, sysselsatte 18-66 år. Prosent

	Alle sysselsatte	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Føler seg fysisk utmattet når man kommer hjem fra jobb	33	50	46	51	42	63	55	61	54	53	65	33	47	57
Føler seg psykisk utmattet når man kommer hjem fra jobb	20	28	22	28	22	31	36	37	32	37	39	20	27	41
Har hatt sammenhengende sykefravær på minst 14 dager siste år	15	21	24	21	18	24	19	20	21	19	19	13	11	16
Har hatt sammenhengende sykefravær på minst 14 dager som skyldes jobb siste år	5	9	11	9	8	9	5	11	8	9	7	6	5	9
Har vært utsatt for arbeidsulykker siste 12 måneder	2	8	10	6	6	6	9	8	8	6	8	3	5	6
Antall sysselsatte	8 274	2 762	309	267	236	200	192	251	223	210	289	245	192	148

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø 2013, Statistisk sentralbyrå.

Innvandrerne har også mer jobberelatert sykefravær enn vi ser i befolkningen generelt. 21 prosent har siste år hatt sammenhengende sykefravær på to uker. Omtrent halvparten av disse, 9 prosent, sier at minst ett slikt fravær skyldtes helseproblemer som var helt eller delvis forårsaket av jobben. I befolkningen som helhet har 5 prosent hatt et så langt fravær på grunn av arbeidet. Videre har 8 prosent av de sysselsatte innvandrerne vært utsatt for arbeidsulykker det siste året. Dette er fire ganger så høyt som andelen blant alle personer i arbeid. Man finner også noe høyere sykefraværsandeler blant innvandrere i registerbasert statistikk (Berge og Høydahl, 2010).

Det er relativt liten forskjell mellom innvandrerne fra ulike opprinnelsesland i sykefravær som følge av jobb og utsatthet for arbeidsulykker, men innvandrere fra Eritrea rapporterer lite sykefravær, og innvandrere fra Vietnam har i liten grad vært i arbeidsulykker. Det er svært små kjønnsforskjeller i arbeidsrelatert sykefravær, men noen aldersforskjeller der vi ser at unge personer rapporterer det i noe mindre grad enn eldre.

10.9. Hva med dem som ikke er yrkesaktive?

Til nå i kapitlet har vi omtalt de sysselsatte innvandrerne, men det er også stor variasjon i statusen til de 34 prosentene som ikke er i betalt arbeid. For å belyse dette ble alle respondenter som jobbet under 32 timer i uken spurt om hva de selv definerte som sin hovedaktivitet, altså om de var arbeidsledige, studenter osv²⁰ (se tabell 10.13). 8 prosent av innvandrerne ser på seg selv som arbeidsledig. Dette er omtrent det dobbelte av andelen i befolkningen som helhet. Andelen som definerer seg som arbeidsledige varierer mellom 1 prosent (Bosnia-Hercegovina) og 12 prosent (Irak). Også i annen statistikk finner man klart høyere arbeidsledighetstall blant innvandrere sammenliknet med befolkningen som helhet, men nivået varierer en del mellom ulike kilder (SSB, 2016b, 2017a).

²⁰ Alle som jobbet mer enn 32 timer er registrert som yrkesaktive.

Tabell 10.13 Selvdefinert økonomisk status, 16-74 år, etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Yrkesaktiv	75	66	83	72	63	55	49	64	53	53	82	68	49	44
Arbeidsledig	4	8	9	1	6	9	12	8	7	8	3	6	9	9
Student eller elev	10	10	4	5	6	5	14	11	30	5	4	5	26	29
Uføre-/alderspensjonist	5	3	0	8	9	3	4	4	2	10	4	8	1	1
Arbeidsufør	5	4	1	10	6	12	5	8	2	8	4	8	2	3
Arbeidsavklaringspenger	1	4	1	4	5	9	10	4	3	3	2	3	5	4
Introduksjonsprogrammet ¹	.	1	0	0	1	0	2	1	1	1	1	0	5	3
Hjemmearbeidende	0	2	1	0	2	5	2	1	1	9	0	2	1	5
Annet	1	1	1	1	2	2	2	1	1	3	0	1	2	2
Antall personer	5 883	4 398	368	356	370	352	354	396	359	364	385	343	388	363

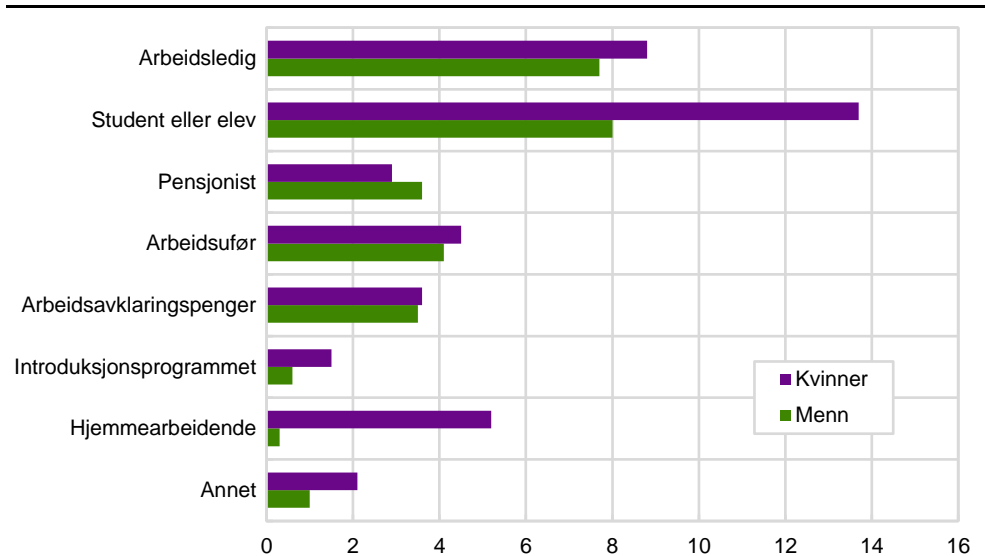
¹ For «hele befolkningen» har vi ikke spurt om man er i introduksjonsprogrammet.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

Studentandelen blant innvandrerne er på nivå med hele befolkningen. 61 prosent av innvandrerne mellom 16 og 24 år tenker på seg selv som studenter eller elever. Det ligger på nivå med aldersgruppen totalt. Studentandelen er særlig høy blant de kvinnelige innvandrerne (se figur 10.8). Det er særlig mange studenter og elever blant innvandrere fra Afghanistan, Somalia og Eritrea. Som vi så i kapittel 9 om utdanning er dette landgrupper der en høy andel hadde lav utdanning da de innvandret. For mange kan videre skolegang derfor være en nødvendighet for å kvalifisere seg til arbeid i Norge.

En liten andel av innvandrerne er over 66 år, og dette bidrar til at kun 3 prosent definerer seg som alders- eller uførepensjonist. Blant innvandrerne som er mellom 67 og 74 år plasserer 81 prosent seg i denne kategorien. 5 prosent i befolkningen generelt definerer seg som pensjonist, men dette tallet hadde vært klart høyere om de ikke var vektet så alderssammensetningen gjenspeiler innvandrerne (se tekstboks om vektning).

4 prosent av innvandrerne definerer seg som arbeidsuføre. Også dette er omtrent likt med andelen i befolkningen generelt. Det er derimot klart mer vanlig blant innvandrerne å se på seg selv som mottakere av arbeidsavklaringspenger. 4 prosent av innvandrerne definerer seg inn i denne gruppen, mot 1 prosent av befolkningen totalt. I tillegg kommer den ene prosenten av innvandrerne som er i introduksjonsprogrammet for nyankomne flyktninger.

Figur 10.8 Selvdefinert økonomisk status etter kjønn (yrkesaktive ikke inkludert i figuren) blant innvandrere i alt, 16-74 år

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Hjemmearbeidende inkluderer personer som mener de hovedsakelig utfører ubetalt arbeid i hjemmet, for eksempel husarbeid og annet husholdsarbeid (snømåking, bilvask, klippe gress mv), pass og stell av egne barn osv. 5 prosent av innvandrerkvinner definerer seg som hjemmearbeidende (se figur 10.8). Dette er klart høyere enn blant alle kvinner i Norge, der kun 1 prosent ser på seg selv som hjemmearbeidende. Man finner også i den registerbaserte statistikken at en høyere andel innvandrerkvinner enn innvandrer menn er utenfor arbeidsstyrken (Horgen, 2014). Blant innvandrere fra noen opprinnelsesland er andelen hjemmearbeidende klart høyere. 21 prosent av kvinnelige innvandrere fra Pakistan definerer seg inn i denne kategorien. Blant kvinner fra Somalia og Tyrkia er andelen henholdsvis 8 og 10 prosent.

10.10. Årsak til at man ikke er i betalt arbeid

Innvandrerne som så på seg selv som arbeidsledige eller hjemmearbeidende fikk spørsmål om hvorfor de ikke hadde betalt jobb. Tabell 10.14 viser de vanligste svarene for hver av gruppene. For arbeidsledige har vi presentert separate tall for kvinner og menn. Hjemmearbeidende er ikke fordelt på kjønn ettersom de nesten utelukkende er kvinner. Vi hadde på forhånd definert svarkategorier. En stor andel svarte «andre grunner». Dette kan tyde på at vi ikke har inkludert alle grunnene til at man ikke er i betalt arbeid. Vi hadde også et relativt lavt antall svar på dette spørsmålet. Derfor må vi være forsiktige med å trekke bastante slutninger, men vi kan se noen interessante tendenser.

Arbeidsledige kvinner og menn rangerer årsakene til at de ikke er i jobb litt forskjellig. Den mest utbredte årsaken for begge kjønn er at det «finnes ikke jobber å få». 50 prosent av de mannlige arbeidsledige innvandrerne mente at dette var én av grunnene til at de ikke hadde arbeid. Blant arbeidsledige kvinner oppga 30 prosent dette som en grunn. I avsnitt 10.2 så vi også at det store flertallet av innvandrere uten jobb ønsket heltids- eller deltidsjobb. 26 prosent oppga språkproblemer som en grunn til at de var arbeidsledige. Dette var like utbredt blant begge kjønn, men flere eldre enn yngre oppga det som en årsak til at de var arbeidsledige.

«Diskriminerende holdning mot innvandrere fra arbeidsgiver» ble opplevd som et problem av en større andel av menn enn kvinner. 16 prosent av de arbeidsledige mennene oppga dette som årsak, mens 11 prosent av kvinnene gjorde det²¹.

²¹ Se kapittel 15 for mer utfyllende informasjon om opplevd diskriminering.

Det er derimot klart mer vanlig blant kvinner enn menn å være arbeidsledige fordi man har omsorg for barn eller andre pleietrengende. Kvinner var også overrepresentert blant dem som sa at de var arbeidsledige fordi de ikke fikk godkjent utdanning fra opprinnelseslandet og at de hadde for dårlige kvalifikasjoner. Under 1 prosent sa at de var arbeidsledige fordi de ikke ønsket å jobbe.

Tabell 10.14 Selvopplevde årsaker til at man ikke er i betalt jobb (flere svar mulig), arbeidsledige og hjemmearbeidende 18-66 år. Prosent

	Arbeidsledige			Hjemmearbeidende
	I alt	Menn	Kvinner	I alt
Finnes ikke jobber å få	41	50	30	15
Språkproblemer	26	26	26	36
Diskriminerende holdning mot innvandrere	14	16	11	0
Mangler referanser	11	12	10	5
Har omsorg for barn/andre	8	0	18	30
Har dårlige kvalifikasjoner	8	6	11	3
Utdannelsen fra opprinnelseslandet ikke godkjent	5	3	8	9
For gammel eller ung	4	6	2	6
Ønsker ikke å jobbe	0	0	1	4
Andre grunner	26	26	26	35
Antall personer	314	159	155	100

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Ser vi på hjemmearbeidende, hadde 30 prosent ikke betalt arbeid fordi de hadde omsorg for barn eller andre. Det var vanligere blant hjemmearbeidende å si at de ikke var i betalt jobb på grunn av språkproblemer. En del sa også at de var utenfor jobb fordi det ikke fantes jobber og fordi de ikke fikk godkjent utdanning. Dette kan tyde på at det ikke kun er selvvalgt når en del kvinnelige innvandrere er hjemmearbeidende. Om de hadde følt de hadde kvalifikasjonene til å få seg en jobb, ville kanskje flere av dem hatt inntektsgivende arbeid.

10.11. Oppsummering

Innvandrerne er i mindre grad i arbeid enn befolkningen som helhet, og sysselsatte innvandrere har andre jobber enn sysselsatte generelt. Forskjellene i sysselsetningsgrad mellom menn og kvinner er større blant innvandrerne enn blant sysselsatte generelt. Det er riktignok stor variasjon mellom innvandrere fra ulike land. Deltidsarbeid er også mer utbredt blant innvandrerne enn i befolkningen som helhet.

En relativt lav andel av innvandrerne jobber i lederyrker eller yrker som krever høyere utdanning, mens mange jobber i yrker uten krav til utdanning. Dette henger tett sammen med utdanningsnivå, og lederyrker er mer utbredt blant innvandrere med høyere utdanning. Vi finner også at innvandrerne i mindre grad jobber i offentlig sektor enn sysselsatte generelt.

Jobsikkerheten er lav blant innvandrerne sammenliknet med det norske arbeidsmarkedet som helhet. Midlertidige ansettelser er noe mer utbredt blant innvandrerne. Det er også klart mindre vanlig å være fagorganisert. Arbeidsmiljøet oppfattes av innvandrere som dårligere enn av sysselsatte generelt på en rekke områder. Innvandrerne er mer utsatt for en rekke fysiske og ergonomiske risikofaktorer. Det rapporteres også at man i mindre grad kan påvirke egen arbeids hverdag. Allikevel rapporterer nesten ni av ti innvandrere at de er tilfreds med jobben.

Et stort flertall av de arbeidsledige innvandrerne ønsker arbeid, og flesteparten av dem sier at de ikke er i arbeid fordi det ikke finnes jobber eller på grunn av språkproblemer.

11. Ubetalt arbeid

Mari Lande With

Ulønnet arbeid har verdi både for enkeltmennesker, familier og for samfunnet rundt. Den enkelte husholdning nyter godt av den arbeidsinnsatsen familiemedlemmer og andre nære yter. Samtidig er den frivillige, ulønnede innsatsen som utføres av husholdningene i prinsippet arbeid som kunne vært utført som lønnede tjenester, og dermed en viktig del av landets verdiskaping, selv om den ikke er inkludert i verdiskapingen slik denne måles i bruttonasjonalproduktet (BNP) (Reiakvam og Skoglund, 2009).

I dette kapittelet ser vi på omfanget av ulønnet arbeid blant innvandrerne som deltok i Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn (LKI 2016) og sammenlikner med nivået i befolkningen som helhet gjennom å se på tilsvarende resultater fra andre levekårsundersøkelser. Ubetalt arbeid omfatter her husarbeid, ulønnet omsorgsarbeid for eldre, syke og funksjonshemmede, samt gratisarbeid for organisasjoner. Andre former for ulønnet arbeid, slik som omsorg for og tilsyn med egne barn, er ikke inkludert.

Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 (LKI 2016)

Utvalget til undersøkelsen består av innvandrere med bakgrunn fra tolv land som har vært bosatt i Norge i minst to år, i alderen 16 til 74 år. Innvandrere defineres som personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.

Resultatene er representative for innvandrere fra de tolv landene, og ikke for innvandrere i Norge generelt. Mer om undersøkelsen i kapittel 2 og 3.

Vi har intervjuet omtrent like mange personer fra de tolv landene, men det er ikke like mange innvandrere fra de tolv landene i Norge. For eksempel er betydelig flere innvandret fra Polen enn fra Sri Lanka. Vi har derfor vektet svarene etter den andel innvandrerne fra de tolv landene utgjør i populasjonen. Svarene fra innvandrere fra store innvandringsland får derfor større innvirkning på totalen.

Det er også relativt store forskjeller mellom innvandrere med ulik landbakgrunn når det gjelder fordelingen på en del bakgrunnsvariabler. Dette er det viktig å ha i mente når man sammenligner resultatene for enkeltland. Når det er forskjeller mellom land, kan dette i mange tilfeller forklares med forskjeller i sammensetningen av populasjonen, for eksempel ved at innvandrerne fra det ene landet har lenger gjennomsnittlig botid, høyere sysselsetting eller har en annen kjønns- og alderssammensetning enn innvandrerne fra det andre landet.

Vektete resultater fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014, Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø 2013, og Levekårsundersøkelsen om helse 2015

De generelle levekårsundersøkelsene gir data for et tverrsnitt av den norske befolkningen. Dette er ikke det beste sammenligningsgrunnlaget når en skal analysere innvandreres levekår, siden innvandrerne fra de tolv landene vi ser på i denne rapporten er yngre enn befolkningen som helhet. De bor også oftere i kommuner med høyere innbyggertall, og det er flere menn enn kvinner blant innvandrerne. For å kunne sammenligne innvandrerne i alt med befolkningen, har vi derfor vektet resultatene til befolkningen, slik at for eksempel resultatene for menn teller litt mer enn resultatene for kvinner. Det er dermed ikke relevant å forklare eventuelle forskjeller mellom innvandrerne samlet sett og befolkningen ved å henvise til forskjeller i fordelingen av de to populasjonene etter kjønn, alder og bosted (se mer om dette i avsnitt 3.2).

Tallene for befolkningen i kapitlene vil derfor heller ikke nødvendigvis stemme overens med tallene som publiseres andre steder, der det ikke er brukt en slik vekt.

11.1. Husarbeid

I LKI 2016 har man kartlagt tid brukt på husarbeid gjennom spørsmålet «Omtrent hvor mange timer bruker du vanligvis til husarbeid per uke?». Som husarbeid regnes aktiviteter som matlaging, rengjøring, vask og liknende, mens man ikke skal regne med innkjøp eller pass av barn eller syke. For befolkningen er det hentet inn svar på det samme spørsmålet fra Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø fra 2013 (Vrålstad og Revold, 2014).

Innvandrerne bruker i gjennomsnitt mer tid på husarbeid enn det som er tilfellet i befolkningen som helhet. Ser man innvandrerne under ett er det 15 prosent som bruker mer enn 20 timer i uken på husarbeid, mot kun 4 prosent i befolkningen totalt. Det er også noe færre av innvandrerne som bruker lite tid på husarbeid: 28 prosent bruker under 5 timer på husarbeid i uken, mot 34 prosent i befolkningen sett under ett (se tabell 11.1).

Kjønnsforskjeller er likevel mer fremtredende enn forskjellen mellom innvandrerne og hele befolkningen. Det er flere menn som bruker lite tid på husarbeid. Blant innvandrerne bruker 35 prosent av mennene og 19 prosent av kvinnene under 5 timer på husarbeid i uken. I befolkningen er de tilsvarende andelene 41 prosent av mennene og 23 prosent av kvinnene.

Det er samtidig flere av innvandrerkvinnene som bruker mye tid på husarbeid: 25 prosent bruker minst 20 timer per uke på dette, mot 7 prosent av kvinnene i hele befolkningen²². Til sammenlikning er det 7 prosent av innvandrer mennene som bruker 20 timer eller mer på husarbeid per uke, mens bare 2 prosent av menn i befolkningen gjør det samme.

Tabell 11.1 Antall timer brukt på husarbeid, hele befolkningen og innvandrerne, etter kjønn. Prosent

	Hele befolkningen			Innvandrere		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
Under 5 timer	34	41	23	28	35	19
5- 9 timer	40	40	39	29	33	25
10-19 timer	23	17	31	27	25	31
20-29 timer	4	2	6	11	6	18
30-39 timer	0	0	1	3	1	5
40 timer og over	0	0	0	1	0	2
Antall personer	10 854	5 448	5 406	4 322	2 374	1 948

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø 2013, Statistisk sentralbyrå.

Forskjeller i tid brukt til husarbeid etter opprinnelsesland

Deler man opp innvandrerne etter opprinnelsesland, finner vi klare variasjoner mellom gruppene. Den største andelen som utfører under 5 timer husarbeid per uke finner man blant innvandrere fra Kosovo, Tyrkia, Irak, Afghanistan og Pakistan, mens det er flest som bruker 20 timer eller mer på husarbeid blant innvandrere fra Sri Lanka (35 prosent), Eritrea (25 prosent) og Vietnam (23 prosent). At innvandrere fra Sri Lanka bruker klart mer tid enn andre på husarbeid gikk også frem av resultatene fra Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006 (Mathisen, 2008)²³.

²² I omtalen av personer som bruker mer enn 20 timer per uke på husarbeid vises det til summen av andelene som bruker 20-29 timer, 30-39 timer eller 40 timer og over i Tabell 11.1.

²³ Tallene fra 2005/2006 inkluderte også etterkommere av innvandrere, men siden barn av innvandrere kun utgjorde 4 prosent av utvalget fra Sri Lanka hadde dette lite betydning for resultatene.

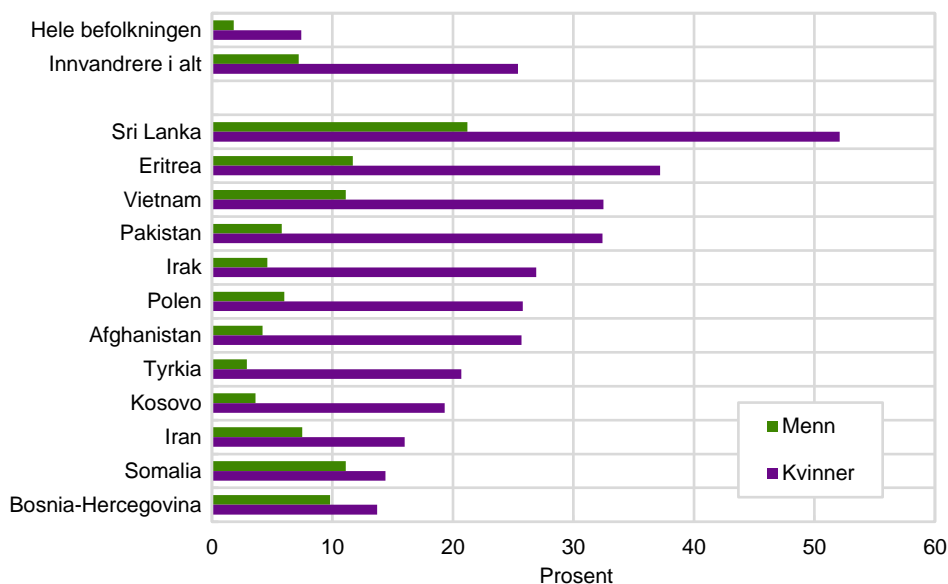
Tabell 11.2 Antall timer brukt på husarbeid, hele befolkningen og innvandrere, etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Under 5 timer	34	28	22	26	39	38	38	29	36	38	15	26	21	31
5- 9 timer	40	29	34	32	31	28	27	36	28	22	14	23	25	28
10-19 timer	23	27	31	30	19	22	20	24	25	22	35	28	30	28
20-29 timer	4	11	11	10	7	8	11	9	8	12	25	16	20	7
30-39 timer	0	3	2	1	2	2	3	1	2	4	8	5	4	4
40 timer og over	0	1	0	1	2	1	1	1	1	2	2	2	1	3
Antall personer	10854	4322	365	343	367	344	348	394	351	358	382	334	385	351

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø 2013, Statistisk sentralbyrå.

Samtidig er det store kjønnsforskjeller i tid brukt på husarbeid i de aller fleste gruppene. For eksempel bruker over halvparten av kvinnene fra Sri Lanka 20 timer eller mer på husarbeid per uke, mot 21 prosent av mennene, og 37 prosent av kvinnene og 12 prosent av mennene fra Eritrea gjør det samme (se figur 11.1). Kjønnsforskjellen er minst blant innvandrere fra Somalia, Bosnia-Hercegovina, og i noen grad også blant innvandrere fra Iran. Også på andre områder (om arbeid se kapittel 10 og utdanning kapittel 9) er kjønnsforskjellene relativt små for innvandrere fra Bosnia-Hercegovina og Iran, mens de for Somalia er svært store.

Generelt er det slik at både mennene og kvinnene med innvandrerbakgrunn bruker mer tid på husarbeid enn det som er tilfellet i befolkningen som helhet. En mulig forklaring på dette kan være at innvanderne har en løserer tilknytning til arbeidsmarkedet enn befolkningen som helhet, og dermed tilbringer mer tid i hjemmet (se kapittelet 10 om arbeid i denne rapporten). Samtidig er det ikke slik at innvandrere fra de landene som i minst grad deltar i arbeidsmarkedet systematisk utfører mer husarbeid enn andre grupper. Andre mulige forklaringer kan være forskjeller i økonomi, kultur og holdninger.

Figur 11.1 Andel som bruker 20 timer eller mer per uke på husarbeid, etter opprinnelsesland og kjønn

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø 2013, Statistisk sentralbyrå.

11.2. Ulønnet omsorgsarbeid

Ulønnet omsorgsarbeid er et viktig supplement til det offentlige helse- og omsorgstilbudet. LKI 2016 har kartlagt omfanget av slikt ulønnet omsorgsarbeid, både i og utenfor husholdningen. Omsorgsarbeid omfatter her praktisk hjelp, tilsyn og pleie av personer som er eldre, syke eller har nedsatt funksjonsevne. Tallene for innvandrerne sammenliknes med tall for hele befolkningen fra Levekårsundersøkelsen om helse (EHIS) fra 2015 (Isungset og Lunde, 2017).

Totalt er andelen som har utført ulønnet omsorgsarbeid blant innvandrerne omtrent på linje med nivået i befolkningen som helhet: Ser man innvandrerne i undersøkelsen under ett er det 11 prosent som gir slik hjelp, mot 13 prosent i befolkningen (se tabell 11.3).

Skiller man imidlertid mellom omsorg for personer i og utenfor egen husholdning, er det enkelte forskjeller mellom innvandrerne og befolkningen. Generelt er omsorgsbehov i egen husholdning større blant innvandrerne: Totalt er det 9 prosent av innvandrerne som bor i en husholdning der enten de selv eller andre er pleie- eller tilsynstrengende. Den tilsvarende andelen i befolkningen er 5 prosent.²⁴

I alt yter 4 prosent av innvandrerne hjelp til personer i egen husholdning²⁵, mot 2 prosent i befolkningen. At flere av innvandrerne gir omsorg i egen husholdning er naturlig å se i sammenheng med at det også er flere her som oppgir at det er personer med omsorgsbehov i husholdningen.

Både blant innvandrerne og i befolkningen er det likevel vanligere å yte ulønnet omsorg for personer utenfor egen husholdning. Henholdsvis 8 og 12 prosent gir slik hjelp til personer de ikke bor sammen med. Andelene som yter omsorg for personer utenfor egen husholdning er altså lavere blant innvandrerne enn i befolkningen som helhet.

Tabell 11.3 Ulønnet omsorgsarbeid for eldre, syke og funksjonshemmede, hele befolkningen og innvandrere, etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Husholdning med pleie-/tilsynstrengende	5	9	5	7	11	10	18	11	11	16	6	10	7	7
IO er selv pleie-/tilsynstrengende	.	4	1	5	4	4	10	5	3	10	3	4	2	1
Gir hjelp i egen husholdning	2	4	3	2	6	6	6	5	6	6	2	4	1	3
Gir hjelp utenfor egen husholdning	12	8	4	10	5	13	12	9	7	8	6	9	11	9
Gir hjelp totalt	13	11	7	11	11	16	16	13	11	12	7	13	12	10
Antall personer	7 492	4 393	367	356	369	350	352	395	357	367	384	343	388	365

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

Vi vet av tidligere analyser at det er omsorg for eldre foreldre som utgjør den største delen av det ulønnede omsorgsarbeidet i den norske befolkningen (SSB, 2016l). Samtidig så vi i kapittel 7 om sosial kontakt at færre av innvandrerne har foreldrene sine i live, og blant flertallet av dem som har foreldre i live er foreldrene

²⁴ I LKI 2016 ble det undersøkt hvem i husholdningen som har behov for hjelp. I nær halvparten av tilfellene der noen har behov for hjelp, gjelder dette personen som intervjues selv. For befolkningen gir dataene ikke mulighet til å se hvem i husholdningen som har behov for hjelp.

²⁵ Måten svaralternativene for spørsmålet om omsorgsbehov var utformet i LKI 2016 gjorde at det ikke var mulig å oppgi at både en selv og andre i husholdningen har behov for hjelp eller tilsyn. Bare personer som har oppgitt at andre i husholdningen har behov for hjelp, har fått spørsmålet om de gir slik hjelp. Dette betyr at det er mulig at andelen av innvandrerne som gir hjelp i egen husholdning underestimeres noe, dersom personer som har behov for hjelp selv, også hjelper andre i husholdningen. Dette er ikke tilfelle for tallene for befolkningen, da alle som oppga å ha hjelpetrengende i husholdningen fikk spørsmål om omsorgsarbeid i egen husholdning i EHIS.

ikke bosatt i Norge. Det er likevel omtrent like stor andel av innvandrerne som bor sammen med egne foreldre, som andelen i befolkningen sett under ett. Dette betyr at det først og fremst er færre blant innvandrerne som har foreldre boende i andre husholdninger i Norge. Når man sammenligner omfanget av ulønnet omsorgsarbeid mellom innvandrere og befolkningen som helhet, er dette relevant å ta med i betraktning.

Forskjeller i ulønnet omsorgsarbeid etter opprinnelsesland

Det er klare forskjeller i ulønnet omsorgsarbeid etter innvandrernes opprinnelsesland. Det er flest innvandrere fra Kosovo, Tyrkia, Irak, Afghanistan og Pakistan som gir omsorg til personer i egen husholdning (6 prosent), og færrest blant innvandrerne fra Eritrea (1 prosent). Disse forskjellene samsvarer i noen grad med andelen med hjelpebehov i gruppene, og gjenspeiler også helsesituasjonen blant personer fra disse landene (se kapittel 17 om helse).

Personer fra Tyrkia og Irak gir oftest hjelp til personer utenfor egen husholdning (henholdsvis 13 og 12 prosent), mens andelen er lavest blant innvandrere fra Polen (4 prosent) og Kosovo (5 prosent).

Ser man på andelen som gir hjelp i eller utenfor egen husholdning under ett, er det innvandrere fra Polen og Sri Lanka som har minst andel som yter omsorgsarbeid, med totalt 7 prosent. At innvandrere fra Polen sjeldnere gir slik hjelp til andre er rimelig fordi disse sjelden har egne foreldre i Norge (se kapittel 7). Innvandrere fra Sri Lanka skiller seg i mindre grad fra gjennomsnittet for innvandrerne på dette området.

Gruppene som i størst grad rapporterer å gi ulønnet omsorg til andre er innvandrerne fra Tyrkia og Irak. 16 prosent av innvandrerne fra disse landene oppgir å gi slik hjelp. Dette er en noe større andel enn i befolkningen som helhet (13 prosent), men forskjellen mellom innvandrere fra Tyrkia og Irak og befolkningen er ikke statistisk signifikant.

Tabell 11.4 Ulønnet omsorgsarbeid for eldre, syke og funksjonshemmede, hele befolkningen og innvandrere, etter alder. Personer 16-74 år. Prosent

	Hele befolkningen					Innvandrere				
	I alt	16-24 år	25-39 år	40-54 år	55-74 år	I alt	16-24 år	25-39 år	40-54 år	55-74 år
Husholdning med pleie-/tilsynstrengende	5	2	3	8	9	9	8	6	10	18
Gir hjelp i egen husholdning	2	1	1	2	4	4	5	3	3	8
Gir hjelp utenfor egen husholdning	12	9	9	18	13	8	6	7	8	9
Gir hjelp totalt	13	10	10	20	16	11	10	10	10	15
Antall personer	7 492	1 187	2 454	3 016	835	4 393	577	1 777	1 470	569

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

Ser man på forekomsten av ulønnet omsorgsarbeid etter alder, går det frem at det særlig er blant personer i alderen 40-54 år at færre av innvandrerne yter hjelp til andre, sammenliknet med befolkningen. Når man ser innvandrerne under ett er det 10 prosent i denne aldersgruppen som utfører ulønnet omsorgsarbeid i eller utenfor egen husholdning, mot 20 prosent i befolkningen (tabell 11.4).

Kjønnsforskjeller i ulønnet omsorgsarbeid

Både i befolkningen som helhet og blant innvandrerne er det relativt små kjønnsforskjeller i andel som yter ulønnet omsorgsarbeid: I begge grupper er andelen som yter omsorg 2 prosentpoeng høyere blant kvinnene (se tabell 11.5). Blant innvandrerne er forskjellen størst for omsorg i egen husholdning, der andelen er 5 prosent blant kvinnene og 3 prosent blant mennene. I befolkningen sett under ett er det ingen forskjell i andel menn og kvinner som gir omsorg i egen husholdning.

Tabell 11.5 Ulønnet omsorgsarbeid for eldre, syke og funksjonshemmede, hele befolkningen og innvandrere, etter kjønn. Personer 16-74 år. Prosent

	Hele befolkningen			Innvandrere		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
Husholdning med pleie-/tilsynstrengende	5	4	5	9	8	10
Gir hjelp i egen husholdning	2	2	2	4	3	5
Gir hjelp utenfor egen husholdning	12	11	12	8	7	8
Gir hjelp totalt	13	12	14	11	10	12
Antall personer	7 492	3 800	3 692	4 393	2 406	1 987

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

11.3. Gratisarbeid for organisasjoner

Sammen med husarbeid og omsorgsarbeid utgjør frivillig innsats – eller gratisarbeid for organisasjoner – en betydelig del av det ubetalte arbeidet som utføres i Norge. Frivillig innsats for organisasjoner er i tillegg både en viktig potensiell integreringsarena for innvandrere, og det er også rimelig å anta at deltakelse i slikt arbeid påvirkes av norskferdigheter og tilhørighet til det norske samfunnet. Frivillig innsats for organisasjoner er også kartlagt i Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014 (Sandvik og Revold, 2015), slik at vi kan sammenligne resultatene fra LKI 2016 med situasjonen i befolkningen generelt.

Resultatene fra LKI 2016 viser at det er store forskjeller i deltakelse i gratisarbeid for organisasjoner mellom innvandrerne og befolkningen, slik det fanges opp i de generelle levekårsundersøkelsene. Mens 37 prosent av befolkningen oppgir å ha utført gratisarbeid for organisasjoner siste 12 måneder, gjelder det samme for 16 prosent av innvandrerne (tabell 11.6).

Tabell 11.6 Andel som har utført gratisarbeid for organisasjoner siste 12 mnd., hele befolkningen og innvandrere, etter opprinnelsesland. Personer 16-74 år. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Har utført gratisarbeid for org. siste 12 mnd.	37	16	10	20	15	23	16	18	17	19	26	18	14	20
... for politisk parti	1	1	0	0	0	1	1	3	2	1	1	0	0	1
... for idrettslag	18	5	4	8	8	6	5	5	5	4	8	3	3	5
... for religiøs forening	4	3	2	1	2	8	1	1	1	6	3	6	2	3
... for livssynsforening	0	0	0	1	0	0	1	0	0	1	1	0	0	0
... for friluftsansjon	2	1	1	1	0	0	0	0	1	1	0	1	1	1
...for kulturorganisasjon	5	3	2	4	1	4	2	4	3	2	9	2	1	4
...for helseorganisasjon	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0	1	1	1	1
...for ideelle organisasjoner	5	4	2	4	3	4	5	6	5	5	3	3	5	7
...for innvandrerorganisasjon	.	1	0	1	0	2	1	2	1	2	3	1	1	3
...for annen organisasjon	8	2	3	4	2	2	2	2	3	2	1	2	1	2
Antall personer	6 800	4 386	367	355	369	350	350	395	356	366	383	342	388	365

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014, Statistisk sentralbyrå.

Frivillig innsats etter opprinnelsesland

Det er samtidig forskjeller mellom innvandrerne etter opprinnelsesland, som i noen grad sammenfaller med gruppenes botid i Norge. Innvandrere fra Sri Lanka og Tyrkia har de største andelene som har drevet med gratisarbeid for organisasjoner, henholdsvis 26 og 23 prosent, mens innvandrere fra Polen skiller seg ut som gruppen med den laveste deltakelsen i slikt arbeid, som er på 10 prosent.

Det er i hovedsak gratisarbeid for idrettslag hvor innvandrerne skiller seg fra befolkningen sett under ett: I befolkningen har 18 prosent drevet med slikt

gratisarbeid siste 12 måneder, mens blant innvandrerne er andelen mellom 3 og 8 prosent. Personer med bakgrunn fra Kosovo, Bosnia og Sri Lanka har den største andelen som har drevet med gratisarbeid for idrettslag blant innvandrerne.

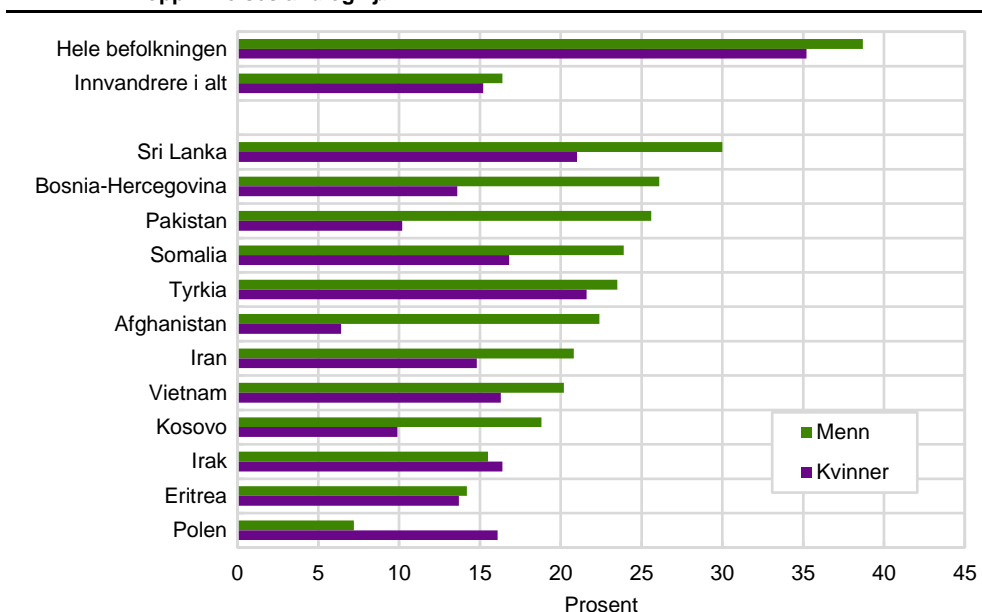
Det er liten eller ingen forskjell mellom befolkningen og innvandrerne når det gjelder ubetalt innsats for politiske partier, religiøse og livssynsforeninger, friluft-, helse- og ideelle organisasjoner, men andelen er konsekvent høyere for befolkningen under ett enn for innvandrerne i alt. Andelen som har drevet med gratisarbeid for religiøse foreninger er imidlertid høyere i flere av innvandrergruppene enn i befolkningen. Mens andelen i befolkningen er på 4 prosent, gjelder dette for 8 prosent av innvandrerne fra Tyrkia, og 6 prosent av innvandrerne fra Pakistan og Vietnam. Innvandrerne fra Sri Lanka skiller seg ut ved at 9 prosent har drevet med gratisarbeid for kulturorganisasjoner, noe som er høyere enn i alle andre grupper. Den tilsvarende andelen i befolkningen er 5 prosent.

I LKI 2016 har man også identifisert gratisarbeid for innvandrerorganisasjoner, noe som ikke er undersøkt for befolkningen. Bare 1 prosent av innvandrerne oppgir å ha drevet med gratisarbeid for innvandrerorganisasjoner. Andelen som har utført gratisarbeid for innvandrerorganisasjoner er størst blant innvandrerne fra Bosnia, med 4 prosent.

Kjønnsforskjeller i frivillig innsats

Figur 11.2 viser andelen som har utført gratisarbeid for organisasjoner etter kjønn for hele befolkningen og for innvandrerne etter opprinnelsesland. Samlet sett er kjønnsforskjellene i frivillig innsats relativt små. Blant innvandrere fra de aller fleste av landene i undersøkelsen er gratisarbeid noe mer vanlig blant menn enn blant kvinner, og dette er også tilfelle i befolkningen som helhet. Bare blant innvandrere fra Polen er gratisarbeid for organisasjoner mer utbredt blant kvinner enn blant menn, der henholdsvis 7 prosent av mennene og 16 prosent av kvinnene som oppgir å ha utført slikt gratisarbeid. Kjønnsforskjellen i deltakelse i frivillig arbeid er liten og ikke signifikant blant innvandrere fra Eritrea, Irak, Tyrkia, Somalia, Iran og Vietnam. Kjønnsforskjellen er størst blant innvandrerne fra Afghanistan, Bosnia og Pakistan. Menn fra Sri Lanka har den høyeste deltakelsen i frivillig arbeid, med 30 prosent.

Figur 11.2 Andel som har utført gratisarbeid for organisasjoner siste 12 måneder, etter opprinnelsesland og kjønn

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014, Statistisk sentralbyrå.

Timer til gratisarbeid for organisasjoner

Undersøkelsen har også kartlagt hvor mange timer som er brukt på gratisarbeid blant dem som oppgir å ha utført slikt arbeid. Til tross for at en mindre andel av innvandrerne utfører gratisarbeid for organisasjoner, går det frem av tabell 11.7 at timeantallet blant dem som driver med slikt arbeid er noe høyere enn i befolkningen. I tabellen er tid brukt på gratisarbeid delt i to kategorier: de som bruker inntil 50 timer per år og de som bruker 51 timer eller mer.

Ser man innvandrerne under ett, er det 46 prosent som bruker mer enn 50 timer per år på slikt arbeid, mot 30 prosent i hele befolkningen. Det er blant innvandrerne fra Sri Lanka og Vietnam at vi finner dem som bruker mest tid på gratisarbeid: Over 60 prosent av dem som har jobbet frivillig, har arbeidet mer enn 50 timer siste år, mot 30 prosent i befolkningen som helhet. Merk at siden vi her kun ser på timetall for dem som har utført gratisarbeid, er antall personer per land lavt, noe som innebærer store usikkerhetsmarginer. Det er likevel bare blant innvandrere fra Polen, Bosnia og Tyrkia at vi ikke finner signifikante forskjeller fra timetallet i befolkningen.

Tabell 11.7 Antall timer gratisarbeid for organisasjoner siste 12 mnd. blant personer som har utført gratisarbeid, hele befolkningen og innvandrere, etter opprinnelsesland. Personer 16-74 år. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Inntil 50 timer	70	54	76	63	54	61	47	44	56	47	38	39	47	45
51 timer eller mer	30	46	24	37	46	39	53	56	44	53	62	61	53	55
Antall personer	2751	789	36	68	55	80	59	74	62	66	102	61	53	73

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014, Statistisk sentralbyrå.

Organisasjonsarbeid og tilknytning til samfunnet

Funnene fra LKI 2016 er i tråd med funn fra tidligere undersøkelser av innvandreres deltakelse i frivilligliv (Eimhjellen, 2016). Her har innvandreres lavere deltakelse i frivillig arbeid blitt knyttet til blant annet krevende arbeidssituasjon, helseproblemer, språkbarrierer og mangel på nettverk. I tabell 11.8 ser vi nærmere på innvandrernes deltakelse i frivillig arbeid etter noen av disse dimensjonene. Innvandrernes frivillige innsats øker tydelig med botid i Norge. Blant innvandrere som har en botid på 1-4 år har 11 prosent drevet med gratisarbeid for organisasjoner. Blant innvandrerne med botid 5-14 år er andelen 15 prosent, og blant personer med en botid på 15 år eller mer har 21 prosent deltatt i slikt arbeid.

Tabell 11.8 Andel som har utført gratisarbeid for organisasjoner siste 12 mnd., innvandrere, etter ulike kjennetegn. Personer 16-74 år. Prosent

	Har utført gratisarbeid for org.	Antall personer
Botid		
1-4 år	11	882
5-14 år	15	1577
15 år eller mer	21	1928
Norskferdigheter		
God eller svært god i norsk språk	22	2554
Middels eller mindre god i norsk	9	1590
Helse		
God eller svært god helse	18	3109
Middels eller dårlig helse	11	1271
Sysselsetting		
Sysselsatt	17	2766
Ikke sysselsatt	13	1616
Tilhørighet		
Stor tilhørighet	18	2587
Middels tilhørighet	14	1662
Lav tilhørighet	10	103

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvanderbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Det er også en høyere andel som gjør gratisarbeid for organisasjoner blant innvandrerne som vurderer sine norskferdigheter som gode eller svært gode. 22 prosent av de med gode norskferdigheter har gjort en gratis innsats siste 12 måneder, mot 9 prosent av dem som har dårligere norskferdigheter. Vi ser også at innvandrerne som vurderer egen helse som god i større grad deltar i frivillig arbeid enn de som har dårligere helse.

Til slutt har vi sett på organisasjonsaktivitet i lys av innvandrernes opplevelse av tilhørighet til Norge²⁶. Vi ser at 18 prosent av innvandrerne som har stor tilhørighet har utført gratisarbeid for organisasjoner, mot 10 prosent av dem med lav tilhørighet.

Botid, norskferdigheter, helse, tilhørighet og tilknytning til arbeidsmarkedet ser altså ut til å være positivt relatert til deltakelse i frivillig arbeid. For norskferdigheter og tilhørighet kan imidlertid årsakspilen peke begge veier: Organisasjonsaktivitet kan også være en viktig arena for å lære språk og danne nettverk. Med hensyn til tilknytning til arbeidslivet er det vanskelig å si om dette i seg selv gir større deltakelse i frivilligliv, eller om det snarere handler om at personer som er yrkesaktive skiller seg fra dem som ikke er sysselsatt langs dimensjoner som språk og helse, som også gjør dem bedre i stand til å delta i frivillig arbeid. Slike mekanismer kan med fordel belyses i mer detaljerte analyser, men dette faller utenfor rammene for denne rapporten.

Tidligere studier antyder at innvandreres deltakelse i frivillig arbeid er høyere jo mindre formalisert deltakelsesformen er (Eimhjellen, 2016). Det er mulig at måten frivillighet er undersøkt på i LKI 2016 ikke fanger opp alle typer ulønnet frivillig innsats. Spørsmålene knytter gratisarbeid til innsats for organisasjoner, mens innsats i mer uformelle sammenhenger og utenfor slike organisatoriske rammer ikke fanges opp.

²⁶ Tilhørighet er her inndelt i tre, basert på et spørsmål om i hvilken grad man opplever tilhørighet til Norge på en skala fra 1-7 der 1 er ingen tilhørighet og 7 er stor tilhørighet. 1-2 er her kodet til lav tilhørighet, 3-5 er kodet til middels tilhørighet og 6-7 er kodet til stor tilhørighet. Opplevelse av tilhørighet er beskrevet nærmere i kapittel 5.

Mye tyder på at bruk av filterspørsmål²⁷, som man benytter både i LKI 2016 og i Levekårsundersøkelsen EU-SILC, resulterer i lavere andeler frivillige enn dersom aktiviteter kartlegges ved detaljerte spørsmål om frivillig innsats for ulike organisasjonstyper. Eimhjellen (2016) stiller spørsmål ved om bruken av filterspørsmål kan påvirke nivået på frivillighet blant innvandrere spesielt. Dette knyttes til at innvandrere ofte ikke vil ha de samme referansene som befolkningen ellers til hva denne type arbeid og frivillige organisasjoner er. Dette bør man ta hensyn til i tolkningen av resultatene som er presentert her.

11.4. Oppsummering

Dette kapitlet har tatt for seg tre former for ubetalt arbeid blant innvandrerne i undersøkelsen – husarbeid, omsorgsarbeid for eldre, syke og funksjonshemmede, og gratisarbeid for organisasjoner. Analysene i kapitlet viser at omfanget av ubetalt arbeid i innvandrerbefolkningen skiller seg noe fra omfanget i hele befolkningen.

Innvandrerne sett under ett bruker mer tid på husarbeid enn befolkningen som helhet. Særlig er det flere kvinner med innvandrerbakgrunn som bruker mye tid på husarbeid (20 timer per uke eller mer).

Til tross for at andelen av innvandrerne som har egne foreldre boende i Norge er lavere enn i befolkningen sett under ett, er det små forskjeller i andelen som gir ulønnet omsorgsarbeid for eldre, syke og funksjonshemmede. Det er noe vanligere blant innvandrerne å gi omsorg til personer i egen husholdning, mens andelen som gir ulønnet omsorg til personer utenfor egen husholdning er noe større i befolkningen. Vi har ikke kartlagt hvor mange timer som brukes på slik omsorg, dermed er det ikke mulig å gjøre en mer detaljert sammenlikning av omfanget av ulønnet omsorgsarbeid.

Når det gjelder omfanget av gratisarbeid for organisasjoner er andelen som utfører slikt arbeid mindre blant innvandrerne enn i befolkningen. Omtrent halvparten så mange av innvandrerne oppgir å ha drevet med gratisarbeid for organisasjoner siste 12 måneder. Det er særlig ulønnet arbeid for idrettslag som er vanligere i befolkningen enn blant innvandrerne. Blant innvandrerne som har gjort en gratis innsats for organisasjoner siste år, var likevel timeantallet som var lagt ned i slikt arbeid høyere enn i befolkningen som helhet. Det er også klare forskjeller i deltakelse i frivillig arbeid mellom innvandrerne etter opprinnelsesland, botid og helse.

²⁷ Med filterspørsmål menes at man først stiller spørsmålet «Har du utført gratisarbeid for organisasjoner» og deretter om type organisasjon bare dersom personen svarer ja på dette. Andre undersøkelser har kartlagt frivillighet ved å stille en rekke spørsmål om innsats for ulike typer organisasjoner uten først å bruke et slikt filter (se f.eks. Folkestad, Christensen, Strømsnes, og Selle (2015)).

12. Norskferdigheter

Kjersti Stabell Wiggen

Å beherske norsk er viktig for den enkeltes deltakelse i samfunnet. Med gode norskferdigheter blir det lettere ta i bruk sine demokratiske rettigheter og å etablere kontakt og vennskap med personer utenfor ens nære krets. Det er også en sammenheng, og vekselvirkning, mellom norskferdigheter og tilknytning til arbeidslivet: det er enklere å skaffe seg jobb dersom man behersker språket, da stadig flere arbeidsgivere oppgir at de vektlegger norskkunnskaper ved ansettelse, og noen arbeidsgivere krever også dokumentasjon på norskkunnskaper (Meld. St. 6 (2012-2013), 2012). Om man behersker språket er det også enklere å få brukt sin kompetanse. Samtidig har det å delta i arbeidslivet igjen en positiv effekt ved at man får praktisert språkferdighetene.

I tillegg er norskferdigheter grunnleggende for at innvandrere skal kunne hjelpe sine barn med skolegang, delta i fritidsaktiviteter og forstå og delta i det norske samfunnet.

Ens ferdigheter i norsk vil ofte henge sammen med hvor lenge man har bodd i Norge. Men, som vi skal se, er det ikke nødvendigvis slik at grupper med lang botid i Norge behersker norsk godt. Annet som kan ha betydning for språkbeherskelsen kan for eksempel være om man har gått på skole i Norge, om man deltar i arbeidslivet, hvor gammel man var da man kom til Norge, utdanningsnivå, følelse av tilhørighet til Norge, eller om man har barn som skal følges opp på skole og fritidsaktiviteter.

Vi kan også tenke oss at forutsetningen for å lære norsk kan avhenge av hvilken språkfamilie morsmålet man har tilhører. Noen språk er fjernere fra det norske språket enn andre, og det kan dermed være vanskeligere å lære seg for eksempel å uttale norske ord (Sletteng, 2005). Vi kommer ikke til å gå inn på de ulike språkfamiliene her.

Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 (LKI 2016)

Utvalget til undersøkelsen består av innvandrere med bakgrunn fra tolv land som har vært bosatt i Norge i minst to år, i alderen 16 til 74 år. Innvandrere defineres som personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.

Resultatene er representative for innvandrere fra de tolv landene, og ikke for innvandrere i Norge generelt. Mer om undersøkelsen i kapittel 2 og 3.

Vi har intervjuet omtrent like mange personer fra de tolv landene, men det er ikke like mange innvandrere fra de tolv landene i Norge. For eksempel er betydelig flere innvandret fra Polen enn fra Sri Lanka. Vi har derfor vektet svarene etter den andel innvandrerne fra de tolv landene utgjør i populasjonen. Svarene fra innvandrere fra store innvandringsland får derfor større innvirkning på totalen.

Det er også relativt store forskjeller mellom innvandrere med ulik landbakgrunn når det gjelder fordelingen på en del bakgrunnsvariabler. Dette er det viktig å ha i mente når man sammenligner resultatene for enkeltland. Når det er forskjeller mellom land, kan dette i mange tilfeller forklares med forskjeller i sammensetningen av populasjonen, for eksempel ved at innvandrerne fra det ene landet har lenger gjennomsnittlig botid, høyere sysselsetting eller har en annen kjønns- og alderssammensetning enn innvandrerne fra det andre landet.

12.1. Flertallet har fått norskopplæring

Innvandrerne som deltok i Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 (LKI 2016) har kommet til Norge på vidt forskjellige tidspunkt. Noen kom til Norge på slutten av 1960-tallet, mens andre hadde vært i Norge i bare to år da de ble intervjuet. Mye har skjedd når det gjelder offentlige ordninger for norskopplæring gjennom tiden, slik at intervjuobjektene har stått overfor ulike muligheter til å få opplæring i norsk.

Fra 2004 trådte introduksjonsloven i kraft, og den regulerer to ordninger: introduksjonsordningen og opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Flyktninger og familiegjenforente til disse, som var 18-55 år ved innvandring, har hatt rett til norskopplæring i introduksjonsprogrammet. Foruten dette gjelder rett til deltakelse i gratis opplæring i norsk og samfunnskunnskap for utlending mellom 16 og 67 år som har fått permanent oppholdstillatelse eller kollektiv beskyttelse i massefluktsituasjon. Rett til gratis opplæring i norsk og samfunnskunnskap gjelder ikke innvandrere fra EØS. Arbeidsinnvandrere fra EØS er dermed ikke omfattet av introduksjonsloven, mens arbeidsinnvandrere fra land utenfor EØS har plikt til norskopplæring for å få innvilget permanent oppholdstillatelse, men de må betale opplæringen selv. For mer om ordningene under introduksjonsloven, se Justis- og beredskapsdepartementet 2016. Nesten 60 prosent av populasjonen til LKI 2016 har innvandret til Norge etter 2004.

De som var under 16 år ved bosetting, har rett og plikt til opplæring i ordinær grunnskole eller videregående skole, og de som ikke kan norsk eller har svake norskerferdigheter, skal få et tilrettelagt tilbud i norskopplæring.

For innvandrere som ble bosatt i Norge før introduksjonsloven trådte i kraft, har det vært ulike regler for norskopplæring. Se oppsummering av de ulike ordningene i tekstboksen.

Respondentene som ikke har deltatt i introduksjonsprogrammet, og som var over 16 år ved innvandring²⁸, fikk spørsmål i intervjuet om de har deltatt i noen form for norskopplæring (tabell 12.1).

Norskopplæring opp gjennom tidene

Gratis opplæring i norsk med samfunnskunnskap for voksne innvandrere har vært et offentlig ansvar fra midten av 70-tallet. I begynnelsen var det rettet mot arbeidsinnvandrere, men i 1982 ble flyktninger og øvrige innvandregrupper innlemmet i ordningen. Grovt sett var tilbudet fram til 1987 på 240 timer. I 1987 ble timetallet økt til 500 timer for flyktninger og asylsøkere, mens arbeidsinnvandrere fortsatt fikk 240 timer. I 1991 ble ordningen lagt om: timetallet til flyktninger og personer med opphold på humanitært grunnlag ble økt til 750, mens asylsøkere ikke lenger fikk tilbud om statsfinansiert norskopplæring. Arbeidsinnvandrere beholdt sine 240 timer. Fra 1994 ble det åpnet for at andre innvandrere kunne få opptil 500 timer gratis norskopplæring, og fra 1996/1997 ble asylsøkere igjen inkludert i ordningen.

Fra 1998 var det en ny omlegging, og ens skolebakgrunn skulle nå være retningsgivende for hvor mye norskopplæring en hadde krav på. De med skolebakgrunn som tilsvarte norsk grunnskole eller mer, kunne få 850 timer norskopplæring, mens personer med ingen eller svært lite skolebakgrunn kunne få inntil 3000 timer. Det var opp til den enkelte å avgjøre om man ville ha opplæring og hvor mange timer man ville gjennomføre. Denne ordningen gjaldt frem til introduksjonsloven ble innført. Fra 1. januar 2003 har ikke asylsøkere over 18 år fått tilbud om gratis norskopplæring.

For mer om utviklingen i ordningene for norskopplæring, se Ot.prp. nr. 50 (2003-2004) (2004).

²⁸ De som var akkurat 16 år ved innvandring har ikke fått spørsmålet om norskopplæring. Det var 113 personer, hvorav 29 fra Afghanistan og 14 fra Somalia. Rundt halvparten av de 113 personene innvandret til Norge etter 2004, og har hatt rett til norskopplæring under introduksjonsloven.

Tabell 12.1 Andel deltatt i norskopplæring, etter opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia- Herce- govina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghan- istan	Paki- stan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Har deltatt på norskopplæring, i alt	87	77	94	88	89	94	90	91	84	92	93	99	94
- deltatt i introduksjonsprogrammet	13	0	0	5	1	21	15	32	0	2	1	77	46
- var 16 år eller yngre ved innvandring	20	6	30	33	32	26	21	34	25	14	34	9	25
- annen norskopplæring	55	71	64	51	57	48	55	25	59	76	59	14	23
Har ikke deltatt i norskopplæring	13	23	6	12	11	6	10	9	16	8	7	1	6
Antall personer	4 435	369	358	372	358	360	396	360	373	385	349	389	366

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og KOSTRA, Statistisk sentralbyrå.

Flertallet av innvandrerne har hatt en form for norskopplæring (87 prosent). Lavest andel finner vi blant polakkene med 77 prosent, ellers varierer det fra 84 prosent blant pakistanerne til 99 prosent blant eritreerne. Naturlig nok er det innvandrere fra land med mange nyankomne flyktninger som har høyest andel som har deltatt i introduksjonsprogrammet. Hele 77 prosent av innvandrerne fra Eritrea har deltatt i introduksjonsprogrammet. En stor andel av innvandrerne fra Polen har hatt annen form for norskopplæring (71 prosent). Arbeidsinnvandrere fra Polen har ikke rett til gratis norskopplæring, og de eller arbeidsgiveren må dekke utgifter til norskkurs selv. Omtrent én av fire innvandrere fra Polen har ikke hatt norskopplæring.

Blant pakistanerne er det også en del som ikke har deltatt i norskopplæring (16 prosent).

De som ikke har deltatt i norskopplæring fikk oppfølgingsspørsmål om hvorfor de ikke har deltatt. 26 prosent hadde ikke fått tilbud, deretter var det 12 prosent som ikke var interessert i å delta. Hele 52 prosent hadde «andre grunner» til at de ikke hadde fått norskopplæring. Dette tyder på at svarkategoriene på spørsmålet ikke var dekkende for hva som er realiteten for de fleste.

12.2. Mange valgte norsk som intervjuspråk

De som deltok i undersøkelsen fikk velge hvilket språk de ønsket å gjennomføre intervjuet på. Omtrent halvparten valgte å gjennomføre intervjuet på norsk, men det var variasjoner mellom landene (figur 12.1). Polakkene var de som i størst grad ønsket å bli intervjuet på morsmålet sitt – kun 14 prosent valgte norsk. Blant innvandrerne fra Eritrea valgte 33 prosent norsk, og her kan vi anta at mange er såpass nyankomne at de derfor ikke behersker norsk så bra ennå.

Mer overraskende var det at under halvparten av innvandrerne fra Sri Lanka, Tyrkia og Vietnam valgte norsk som intervjuspråk (40-45 prosent). Dette er innvandrere som i gjennomsnitt har lengre botid, og mange har barn født i Norge (SSB, 2017c). Som vist i kapittel 4, er det en høy andel av innvandrerne fra disse landene som snakker norsk hjemme (over 70 prosent av dem fra Sri Lanka og Vietnam, og 61 prosent av dem fra Tyrkia).

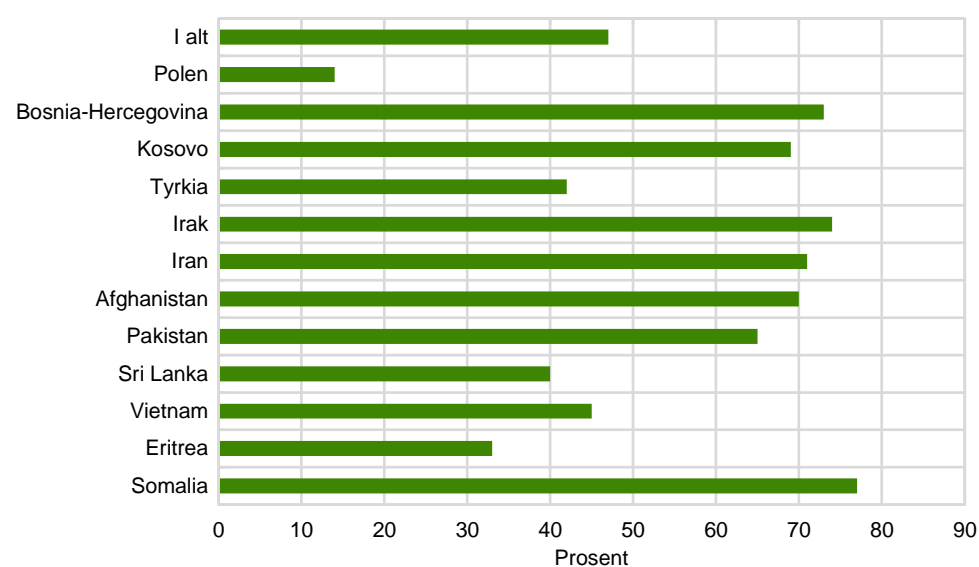
Spesielt blant innvandrere fra Sri Lanka er sysselsettingen høy, og vi hadde en antagelse om at norskerdighetene i denne gruppen generelt var gode. Som vi skal se (tabell 12.2) vurderer de fleste fra Sri Lanka sine norskerdigheter som gode, men likevel valgte altså en god del å gjennomføre intervjuet på morsmålet.

For de andre landene var det rundt 70 prosent som valgte å gjennomføre intervjuet på norsk. Andelen som valgte norsk som intervjuspråk var høyest blant innvandrerne fra Somalia (77 prosent). Det er like vanlig blant dem fra Somalia å snakke norsk hjemme som blant dem fra Tyrkia og Pakistan (jf kapittel 4), selv om

somalierne har kortere botid. Vi skal se litt nærmere på somaliernes norskferdigheter i avsnitt 12.3.

Hele 74 prosent av innvandrerne fra Irak valgte norsk som intervjuspråk, men en del kan ha valgt norsk på grunn av at vi ikke kunne tilby intervju på noen av de kurdiske språkene. Det er heller ikke så vanlig for denne gruppen å snakke norsk hjemme (44 prosent, kapittel 4). Det var også en høy andel blant innvandrerne fra Afghanistan som valgte norsk som intervjuspråk, selv om de i gjennomsnitt har kort botid og få snakker norsk hjemme (41 prosent, kapittel 4).

Figur 12.1 Andel som valgte norsk som intervjuspråk¹, etter opprinnelsesland.

¹ Andelen som valgte norsk som intervjuspråk er vektet, og vil avvike noe fra resultatene som presenteres i dokumentasjonsrapporten for undersøkelsen, hvor resultatene er uvektet.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

12.3. Halvparten har gode norskferdigheter

I LKI 2016 ble respondentene spurt om deres egen vurdering av norskferdighetene. Først fikk de et spørsmål hvor de selv skulle gi en vurdering av sine norskferdigheter generelt: «Mener du at dine norskferdigheter er svært gode, ganske gode, middels, ganske dårlige, eller svært dårlige?»

Feil i spørreskjemaet

På grunn av en programmeringsfeil i skjemaet intervjuerne brukte ble spørsmålene om norskferdigheter og bruk av tolketjenester først ikke stilt til innvandrere som hadde deltatt i introduksjonsprogrammet. Dette ble avdekket etter at intervjuingen var avsluttet. Det var i alt 17 prosent av nettoutvalget (753 respondenter) som ikke hadde fått spørsmålene. I det opprinnelige intervjuet ble litt over 50 prosent av disse 753 personene intervjuet på norsk, 25 prosent på tigrinja, 10 prosent på persisk eller dari, og litt over 5 prosent på somali og arabisk. Noen få ble intervjuet på andre språk.

Respondentene det gjaldt ble kontaktet på nytt høsten 2016 for å få svar på de manglende spørsmålene. Det hadde da gått en tid fra de opprinnelig ble intervjuet og til de svarte på spørsmålene om norskferdighetene. Norskferdighetene kan ha bedret seg noe på tiden det gikk fra det første intervjutidspunktet til den fornyede kontakten, men vi vurderer at det er av liten betydning for resultatene som presenteres her.

Vi fikk kontakt med 515 av de 753, og antall (N) i denne bolken vil derfor være litt færre enn ellers (4197 mot 4435 i hele nettoutvalget).

Med bakgrunn i det vi nå har sett av deltakelse i norskopplæring og valg av intervjuspråk, er det ikke uventet at det var lavest andel som vurderte sine norskferdigheter som svært eller ganske gode blant polakkene (31 prosent).

Polakkene er i hovedsak arbeidsinnvandrere og har ikke rett til gratis norskopplæring. De har kort botid i landet. Noen har ikke som mål å bli boende i Norge, og mange har sin nærmeste familie i opprinnelseslandet (jf. kapittel 5). De bruker mye tid på å jobbe (kapittel 10), og som vi skal se i tabell 12.5 er det en god del som ikke snakker norsk i løpet av arbeidsdagen.

Blant innvandrerne fra Eritrea var det 34 prosent som vurderte sine norskferdigheter som svært eller ganske gode. Over halvparten av eritreerne vurderer sine norskferdigheter som middels. Eritreerne har såpass kort gjennomsnittlig botid i landet at det kan forklare den lave andelen som vurderer sine ferdigheter i norsk som gode.

Det var rundt halvparten av innvandrerne fra Tyrkia, Vietnam og Pakistan som mente de behersket norsk godt. Innvandrerne fra disse landene har lang botid i Norge, og mange snakker norsk hjemme (kapittel 4). Forrige LKI viste det samme mønsteret – det var en høy andel blant innvandrerne fra disse tre landene som vurderte sine norskferdigheter som dårligst (Blom, 2008b).

57 prosent av somalierne vurderer sine norskferdigheter som svært eller ganske gode. Andelen med gode norskferdigheter er altså noe høyere blant somalierne enn i noen av de mer etablerte innvandrergruppene, til tross for at de har mye kortere botid og at sysselsettingsnivået blant somalierne er lavest av alle de 12 landene. En høy andel av somalierne valgte å bli intervjuet på norsk (77 prosent).

Rundt to av tre av innvandrerne fra Irak, Afghanistan og Iran vurderer sine norskferdigheter som gode. Innvandrerne fra Afghanistan har botid tilsvarende somalierne, mens innvandrere fra Irak og Iran har noen år lenger. Innvandrerne fra Eritrea, Somalia og Afghanistan er de som i størst grad har deltatt i introduksjonsprogrammet.

De som oftest mener de har gode ferdigheter i norsk, er innvandrerne fra Bosnia-Hercegovina og Sri Lanka: Henholdsvis 83 og 80 prosent vurderer sine egne norskferdigheter som svært gode eller ganske gode. Disse gruppene kjennetegnes med høy sysselsetting og lang botid. Kosovo er også tett opptil med 77 prosent som mener de behersker norsk godt.

Resultatene fra LKI 2016 viser at i alt er det en høyere andel av kvinnene som vurderer sine norskferdigheter som gode, sammenlignet med menn: 59 prosent av kvinnene og 46 prosent av mennene mener de behersker norsk godt. Forrige LKI viste motsatt resultat – flere kvinner enn menn vurderte sine norskferdigheter som *dårlige* (Blom, 2008b). Hovedårsaken til at det er motsatt i denne undersøkelsen er de store forskjellene i norskferdighetene blant menn og kvinner fra Polen, i kvinnenes favør: 55 prosent av de polske kvinnene vurderer sine norskferdigheter som gode, mot kun 20 av de polske mennene (tabell 12.2 og figur 12.2). Dersom vi utelukker polakkene fra tallmaterialet, blir kjønnsforskjellen motsatt: 63 prosent av mennene vurderer sine norskferdigheter som svært eller ganske gode, mot 60 prosent av kvinnene.

Norskferdighetene blant kvinner og menn fra de enkelte landene varierer, og for noen land er det ikke så store forskjeller mellom kjønnene. Størst er forskjellene blant dem fra Kosovo og Pakistan, hvor det er mennene som i størst grad vurderer språkferdighetene sine som gode, og Polen hvor det er kvinnene som er bedre i norsk enn mennene (tabell 12.2 og figur 12.2).

Det er viktig å presisere at det her er snakk om innvandrernes egenvurdering av sine generelle norskferdigheter. Det kan være at resultatene ville sett helt annerledes ut dersom vi hadde målt faktiske språkferdigheter gjennom tester. I

Leseforståelsesundersøkelsen blant minoritetsspråklige (LFM), viste resultatet at majoriteten av innvandrere fra Pakistan, Somalia og Vietnam hadde bekymringsfullt svake leseferdigheter. Det ble også sett på kjønnsforskjeller, og det var små forskjeller i gjennomsnittsskårene til menn og kvinner, med unntak for dem med bakgrunn fra Pakistan og Somalia: Menn med pakistansk bakgrunn hadde en betydelig bedre snittskår enn kvinner med hensyn til det å lese sammenhengende norsk tekst. Kvinner av somalisk opprinnelse hadde flere gode lesere sammenlignet med somaliske menn (Gabrielsen og Lagerstrøm, 2005). Vi skal se nærmere på forskjellen mellom menn og kvinner i avsnitt 12.5.

Tabell 12.2 Mener du at dine norskerferdigheter er ...? Egenvurdering av norskerferdigheter, etter opprinnelsesland og kjønn. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
I alt													
Svært gode	22	10	48	41	26	26	33	23	24	29	29	8	22
Ganske gode	30	22	35	36	23	37	36	41	31	51	22	26	35
Middels	29	29	15	19	41	28	26	30	33	17	28	54	32
Ganske dårlige	13	27	2	4	5	6	4	4	8	1	13	10	8
Svært dårlige	6	13	0	0	3	2	1	1	4	1	6	2	3
Antall	4 197	369	358	363	357	328	385	319	371	382	349	328	288
Menn													
Svært gode	20	6	46	43	23	25	37	25	26	32	35	7	22
Ganske gode	26	14	35	38	25	37	34	37	33	48	20	24	39
Middels	29	29	17	16	42	27	25	33	30	17	22	61	32
Ganske dårlige	17	34	2	2	4	8	3	4	6	1	17	7	5
Svært dårlige	8	17	0	0	3	2	0	0	3	1	6	1	3
Antall	2 297	243	189	200	190	177	211	219	205	203	160	160	140
Kvinner													
Svært gode	24	17	50	39	30	27	27	20	20	26	24	9	23
Ganske gode	35	38	34	33	21	37	39	50	27	54	23	27	32
Middels	29	27	14	23	40	29	28	23	36	17	33	48	32
Ganske dårlige	8	13	1	6	5	3	4	4	10	2	10	14	10
Svært dårlige	3	4	0	0	3	2	2	4	5	2	6	3	3
Antall	1 900	126	169	163	167	151	174	100	166	179	189	168	148

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

12.4. Variasjoner etter sysselsetting, utdanningsnivå og alder ved innvandring

Innvandrergrupper fra de ulike landene kan være ulikt sammensatt, ikke bare når det gjelder kjønn og sysselsetting, men også alder, botid osv. (se kapittel 2 og 3). Vi kan anta at norskerferdigheter henger sammen med for eksempel sysselsetting, botid i landet, hvor gammel man var da man kom til Norge, hva slags utdanningsnivå man har, og hvilken grad av tilhørighet man føler til Norge. I tabell 12.3 ser vi hvor stor andel som vurderer sine norskerferdigheter som svært eller ganske gode etter disse bakgrunnsfaktorene. Siden innvandrere fra Polen utgjør så stor del av «i alt», og siden de skiller seg fra innvandrerne fra de andre landene når det gjelder norskerferdigheter, viser vi i tabell 12.3 også resultater hvor polakkene er fjernet fra tallmaterialet.

Vi har ikke her sett på hvordan de ulike variablene påvirker hverandre, for eksempel kan sysselsetting henge sammen med botid, utdanningsnivå kan henge sammen med sysselsetting osv. Vi har ikke kontrollert for hvilke variabler som har størst effekt på norskerferdigheter.

Tabell 12.3 Andel som vurderer sine norskerferdigheter som svært eller ganske gode, etter ulike kjennetegn. Prosent

	I alt		Ekskludert Polen	
	Svært eller ganske gode norskerferdigheter	Antall personer	Svært eller ganske gode norskerferdigheter	Antall personer
Botid				
1-4 år	26	769	39	630
5-14 år	50	1461	62	1257
15 år eller mer	72	1926	71	1902
Utdanningsnivå				
Grunnskole eller ingen fullført utdanning	51	1159	52	1571
Videregående skole	47	1382	70	1171
Universitets- og høyskoleutdanning	62	1183	74	1069
Uoppgitt	23	31	23	31
Alder ved innvandring				
0-6 år	97	371	97	369
7-16 år	89	727	88	705
17 år eller eldre	42	3058	51	2715
Syssetting				
Sysselsatt	55	2640	73	2331
Ikke sysselsatt	46	1516	48	1458
Tilhørighet				
Stor tilhørighet	62	2444	66	2327
Middels tilhørighet	42	1583	58	1350
Lav tilhørighet	34	98	40	84

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Generelt ser vi at innvandrere med lang botid vurderer oftere sine norskerferdigheter som gode sammenlignet med dem med kort botid. Men, som vi har sett, for noen har ikke botid nødvendigvis betydning når det gjelder norskerferdigheter. For eksempel er innvandrere fra Vietnam og Pakistan blant dem med lengst botid, men det er en stor andel som vurderer sine norskerferdigheter som dårlige. Det viste også resultatene fra LKI 2005/2006. Studier av lese- og regneferdigheter på norsk blant voksne innvandrere har også vist at botid ikke synes å ha vesentlig betydning for nivået (Gabrielsen og Lagerstrøm, 2005).

Det som kan se ut til å ha mer betydning enn botid, er alder ved innvandring. Det å ha gått i norsk grunnskole har mye å si for språkerferdighetene. Personer som innvandret da de var 0-6 år har gått hele skoleløpet i Norge, og nesten alle vurderer sine ferdigheter i norsk som gode. Også blant dem som var i alderen 7-16 år ved innvandring, vurderer flesteparten at de behersker norsk godt (88 prosent). Det er et stort skille mellom dem som har gått i norsk grunnskole, og dem som har kommet da de var eldre enn 16 år, og dermed ikke gått i norsk grunnskole.

Andel som har gode norskerferdigheter øker med høyere utdanningsnivå. Mange innvandrere fra Polen har utdanning på videregående nivå, og ved å fjerne innvandrerne fra Polen fra tallmaterialet ser vi bedre hvordan norskerferdigheter varierer etter utdanningsnivå for de gjenværende. Gabrielsen og Lagerstrøm (2007) konkluderte i sin rapport at utdanningsnivå er den viktigste suksessfaktoren når det gjelder utvikling av lese- og regneferdigheter på norsk for minoritetspråklige. Sjansene for å tilhøre gruppen med gode eller meget gode lese- og regneferdigheter på norsk var større for dem med høyere utdanning enn for dem med utdanning på grunnskole- eller videregående nivå.

Flesteparten av polakkene er sysselsatt, og ved å se på norskerferdigheter blant innvandrerne ekskludert polakkene, ser vi at det er vanligere å vurdere sine norskerferdigheter som gode blant de sysselsatte enn blant dem som ikke er

sysselsatt. Vi ser også at innvandrere med stor grad av tilhørighet til Norge vurderer sine norskferdigheter som bedre enn dem med lav grad av tilhørighet.

12.5. Sysselsetting har betydning for norskferdighetene – spesielt for kvinnene

Vi har sett at norskferdighetene blant menn og kvinner varierer for de enkelte landene (tabell 12.2). Samtidig vet vi at det er mer vanlig at de som er sysselsatt vurderer sine norskferdigheter som gode, sammenlignet med dem som ikke er sysselsatt (tabell 12.3). I forrige LKI viste også resultatene at sysselsatte innvandrere vurderte sine norskferdigheter som bedre enn de som ikke var sysselsatt, og at ved å se på norskferdigheter blant sysselsatte ble forskjellen mellom kjønnene visket ut. Figur 12.2 viser at andel som vurderer sine norskferdigheter som gode øker når vi kun ser på sysselsatte. Det gjelder for alle landene unntatt for Polen. Spesielt for kvinnene øker andelen med gode norskferdigheter.

Blant innvandrerne fra Polen er det mennene som i størst grad vurderer at de ikke behersker det norske språk så godt. Sysselsettingsnivået er høyt blant både menn og kvinner fra Polen. Størsteparten av de polske mennene jobber i byggebransjen, mens kvinnene ofte jobber innenfor renhold (Friberg og Eldring, 2011). Sysselsetting ser imidlertid ikke ut til å ha noen betydning for norskferdighetene til mennene eller kvinnene fra Polen (figur 12.2), da andel med gode norskferdigheter er det samme for de polske innvandrerne i alt som for de sysselsatte.

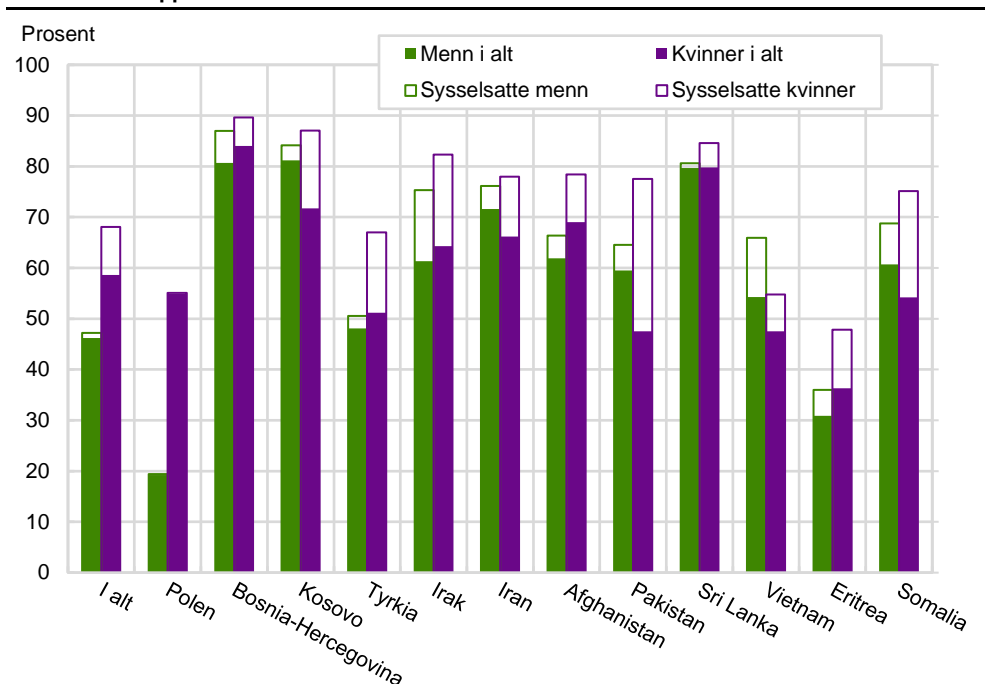
Som nevnt i avsnitt 12.3 er det bare rundt halvparten av innvandrerne fra Tyrkia, Vietnam og Pakistan som vurderte sine norskferdigheter som gode. Av disse tre gruppene er kjønnsforskjellene størst blant innvandrerne fra Pakistan: Bare 48 prosent av de pakistanskfødte kvinnene vurderer sine norskferdigheter som gode sammenlignet med 60 prosent av de pakistanskfødte mennene. Mange vurderer sine ferdigheter også som middels (36 prosent av kvinnene 30 prosent av mennene, tabell 12.2). Innvandrere fra Pakistan har lang botid, men sysselsettingen blant kvinner er lav (kapittel 10). Andel som mener de har gode norskferdigheter er imidlertid betraktelig høyere når vi kun ser på de sysselsatte kvinnene fra Pakistan (78 prosent). Andelen med gode norskkunnskaper er høyere blant de sysselsatte kvinnene enn blant de sysselsatte mennene fra Pakistan (65 prosent).

Blant innvandrerne fra Vietnam er ikke forskjellen mellom kjønnene så stor i andelene som vurderer sine norskferdigheter som gode totalt sett (54 prosent av mennene mot 48 prosent av kvinnene). Sysselsettingen er høyere blant mennene enn blant kvinnene (kapittel 10). Høy sysselsetting i gruppen fra Vietnam generelt skulle kanskje gitt disse innvandrerne bedre muligheter til å lære seg språket, men det ser ut til at de har klart seg bra i arbeidsmarkedet tross dårlige norskferdigheter. Selv om vi ser at det er en høyere andel som vurderer sine norskferdigheter som gode blant de sysselsatte med opprinnelse fra Vietnam, er andelen med gode norskferdigheter lavere blant dem enn blant mange av de andre sysselsatte. Når vi kun ser på de sysselsatte, forsterkes forskjellene mellom kjønnene og det er en klart høyere andel blant mennene som mener de har gode norskferdigheter enn blant kvinnene.

Sysselsettingsnivået blant innvandrerkvinner fra Tyrkia er lavere enn blant mennene fra Tyrkia, og totalt sett er ikke det heller ikke så stor forskjell i norskferdigheter mellom kvinnene og mennene. Men når vi ser kun på de sysselsatte, ser vi stor forskjell mellom de tyrkiske mennene og kvinnene (figur 12.2). Det er en langt høyere andel av de sysselsatte kvinnene fra Tyrkia som vurderer sine norskferdigheter som gode, sammenlignet med sysselsatte menn fra Tyrkia.

Blant innvandrerne fra Kosovo utjevnes forskjellen mellom menn og kvinner med gode norskferdigheter når vi kun ser på de sysselsatte.

Figur 12.2 Andel som vurderer sine norskferdigheter som ganske eller svært gode, blant innvandrerne i alt og blant de sysselsatte innvandrerne. Etter kjønn og opprinnelsesland

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

12.6. Å snakke norsk er enklest

Hvordan man behersker et språk kan deles inn i fire ferdigheter: Snakke, lytte, skrive og lese. I tillegg til den generelle vurderingen av egne norskferdigheter ble innvandrerne spurt om hvordan de behersket norsk når det gjaldt de fire ferdighetene hver for seg. Spørsmålene gjaldt konkrete situasjoner i hverdagen: Å oppfatte nyheter på norsk på radio eller tv, å lese norske aviser, å snakke norsk med folk generelt og med legen om sine helseproblemer, og å skrive en jobbsøknad. I tabell 12.4 viser vi andel som har svart at de behersker hver av de fire ferdighetene svært eller ganske godt.

I alt er det størst andel som vurderer sine norskferdigheter som gode når det gjelder å snakke med folk og å snakke med legen om sine helseproblemer. Nest høyest andel vurderer sine norskferdigheter som gode når det gjelder lesing. Deretter kommer det å lytte. Lavest andel vurderer sine norskferdigheter som gode når det gjelder å skrive.

At det å snakke med folk eller med lege om helseproblemer vurderes som det man behersker best, er felles for alle opprinnelsesland unntatt for Vietnam: For innvandrere fra Vietnam er det den høyest andel som vurderer sine ferdigheter som gode når det gjelder lesing.

Felles for alle er at det er lavest andel som vurderer sine skriveferdigheter på norsk som gode. Bare halvparten av innvandrerne i alt opplever at de har god evne til å skrive en jobbsøknad på norsk. Det er mulig at det er noen av respondentene som ikke har skrevet en jobbsøknad før, og at det kan ha hatt betydning for svarene, men vi så samme tendens i LKI 2005/2006, at det var flere som oppga at de var dårlige til å skrive norsk sammenlignet med å snakke, lese og lytte.

Når det gjelder de situasjonsbetingede spørsmålene om norskferdigheter, varierer det hvordan andelen som vurderer sine ferdigheter som gode i de ulike situasjonene henger sammen med andel som vurderer sine ferdigheter som gode generelt sett. For innvandrerne fra Polen, Tyrkia og Eritrea er det en lavere andel som har vurdert sine norskferdigheter som gode generelt sett, enn når de ble spurt om spesifikke situasjoner. Mens for Sri Lanka er det motsatt: her var det en større andel som vurderte sine norskferdigheter som gode generelt sett, enn hva det var i de enkelte situasjonene.

Tabell 12.4 Andel med svært gode eller ganske gode norskferdigheter i ulike situasjoner. Etter opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia- Herce- govina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afgha- nistan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
Norskferdigheter generelt	51	31	82	77	50	63	69	64	54	80	51	34	57
Gode eller svært gode norskferdigheter når det gjelder..													
... å oppfatte nyheter på radio og tv?	55	35	88	80	59	60	72	67	62	78	53	36	65
... å lese norske aviser?	57	38	88	82	62	60	73	67	61	75	57	38	65
... å snakke med folk?	61	45	88	84	68	68	79	75	63	79	54	39	65
... å snakke med lege om helseproblemer	60	40	88	82	72	70	77	74	64	78	56	39	68
... å skrive en jobbsøknad?	50	35	78	72	52	54	68	58	50	70	48	35	54
Antall personer	4 197	369	358	363	357	328	385	319	371	382	349	328	288

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

12.7. Størsteparten av de sysselsatte snakker norsk på jobben

De som oppga at de var i jobb, fikk spørsmål om hvor stor del av arbeidsdagen de snakket norsk. De kunne oppgi om det som regel var hele eller i store deler av arbeidsdagen, omtrent halvparten av arbeidsdagen, mindre enn halve arbeidsdagen, eller ikke i det hele tatt. Hvis respondenten ikke hadde kontakt med andre i løpet av arbeidsdagen, kunne intervjueren velge alternativet «Snakker ikke med andre når jeg er på jobb». Det var nesten ingen som valgte det alternativet, så de aller fleste snakker med andre i løpet av arbeidsdagen.

Også her skiller polakkene seg fra de andre innvandrerne, ved at en høy andel ikke snakker norsk i det hele tatt i løpet av arbeidsdagen – hele 17 prosent blant polakkene, mens det for de andre landene lå på fra 0-5 prosent. Likevel er det blant polakkene 42 prosent som snakker norsk hele eller store deler av arbeidsdagen, men når vi ser fordelt på kjønn (figur 12.3) så ser vi at det i hovedsak er kvinnene som snakker norsk på jobb.

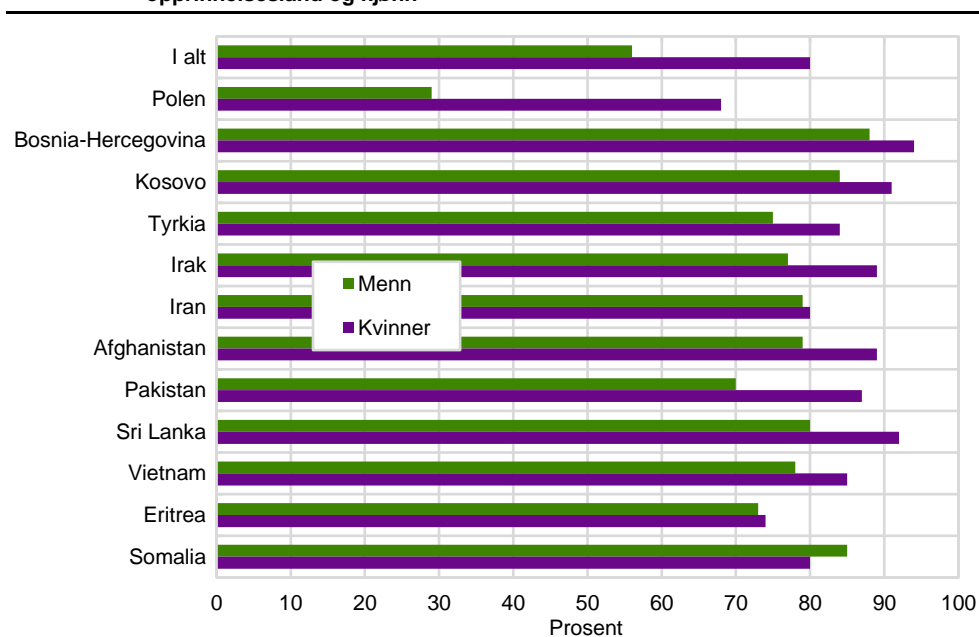
Blant innvandrerne fra Eritrea og fra Pakistan snakker 73-75 prosent norsk hele eller store deler av arbeidsdagen. For alle de andre landene, er andelen rundt 80 prosent eller høyere. For alle landene er det kvinnene som i størst grad snakker norsk hele eller store deler av arbeidsdagen, med unntak av Somalia hvor det er størst andel blant mennene (figur 12.3).

Hvor mye man snakker norsk i løpet av arbeidsdagen, kan ha sammenheng med hva slags type jobb man har. Det er også en tendens til at flere arbeidsgivere stiller høye språkkrav ved ansettelse (Meld. St. 6 (2012-2013), 2012). Dette kan igjen føre til at det er de med best ferdigheter i norsk som får jobb. Som vi så i kapittel 10 var det en god del av innvandrerne som ikke var i jobb som opplevde at det var på grunn av språkproblemer (26 prosent blant de arbeidsledige og 36 prosent blant de hjemmearbeidende).

Tabell 12.5 Hvor stor del av arbeidsdagen snakker du norsk? Etter opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia- Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
I alt													
Hele eller store deler av arbeidsdagen	65	42	91	87	79	81	79	82	75	85	82	73	83
Omtrent halvparten av arbeidsdagen	12	16	6	9	10	8	11	10	13	5	6	12	11
Mindre enn halve arbeidsdagen, eller	13	23	2	3	7	7	5	6	9	7	8	10	4
Ikke i det hele tatt	9	17	1	0	4	1	5	1	3	1	3	5	2
Snakker ikke med andre når jeg er på jobb	1	3	0	1	0	1	0	1	0	1	1	0	0
Antall personer	2 641	310	267	232	200	178	244	196	210	286	247	153	118

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå

Figur 12.3 Andel som snakker norsk hele eller store deler av arbeidsdagen, etter opprinnelsesland og kjønn

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå

12.8. En av fem har fått hjelp til oversetting

Respondentene som vurderte sine norskkunnskaper som enten middels, ganske dårlige eller svært dårlige, fikk spørsmål om de hadde brukt profesjonell tolk eller om de hadde fått hjelp av familiemedlemmer eller venner til oversetting i ulike situasjoner. Vi regnet med at de som vurderer sine norskkunnskaper som gode ikke har hatt behov for tolk eller hjelp til oversetting.

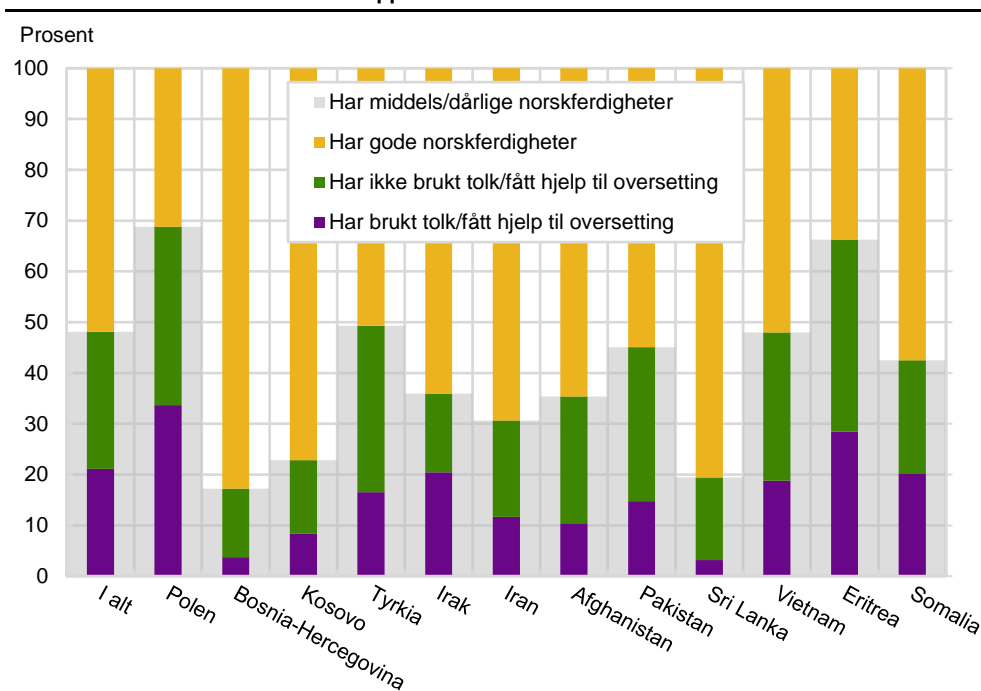
For å gi en oversikt over hvor utbredt bruk av tolk eller hjelp til oversetting er, viser vi i tabell 12.6 og figur 12.4 andel av utvalget totalt som vurderte sine norskkunnskaper som gode og andel som har benyttet seg av profesjonell tolk eller fått hjelp av familiemedlem eller venn til oversetting. I alt er det én av fem som har brukt tolk eller fått hjelp til oversetting i løpet av de siste 12 månedene.

Tabell 12.6 Norskferdigheter og bruk av tolk/hjelp til oversetting de siste 12 månedene. Etter opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Har gode norskferdigheter	52	31	83	77	51	64	69	65	55	81	52	34	57
Har middels/dårlige norskferdigheter og har ikke brukt tolk/fått hjelp til oversetting	27	35	14	14	33	15	19	25	30	16	29	38	22
Har middels/dårlige norskferdigheter og har brukt tolk/fått hjelp til oversetting	21	34	4	8	17	20	12	10	15	3	19	28	20
Antall personer	4 156	367	356	362	350	321	384	317	365	378	341	328	287

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå

Figur 12.4 Norskferdigheter og bruk av tolk eller hjelp til oversetting i løpet av de siste 12 måneder. Andel etter opprinnelsesland

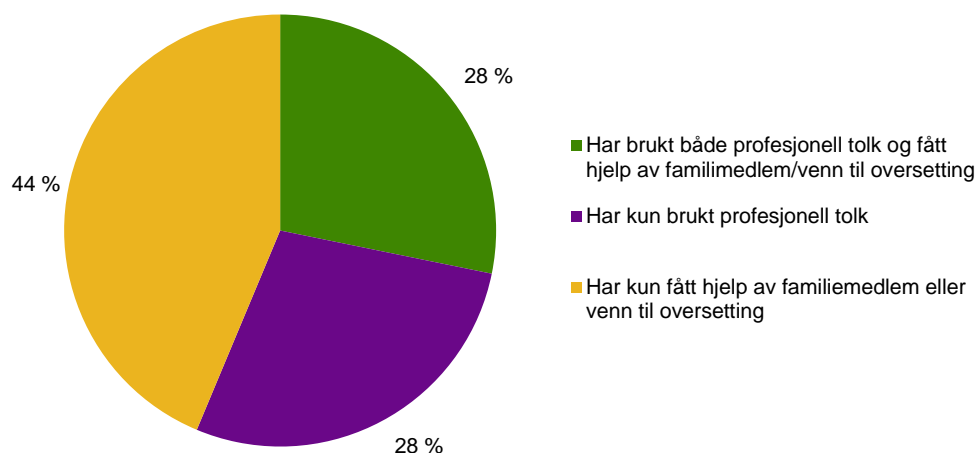

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå

Blant dem med middels eller dårlige ferdigheter i norsk, er det litt vanligere å ikke bruke tolk eller få hjelp til oversetting, enn å gjøre det. Hvis vi ser på enkeltland er det variasjoner – blant innvandrerne fra Irak er det en større andel av dem med middels/dårlige norskferdigheter som har brukt tolk eller fått hjelp til oversetting enn andelen som ikke har gjort det. For de andre landene har omtrent like mange eller flere med middels eller dårlige norskferdigheter som ikke har brukt tolk eller fått hjelp til oversetting.

I figur 12.5 viser vi fordelingen av bruk av profesjonell tolk og/eller hjelp fra familiemedlem eller venn til oversetting, blant dem som har brukt/fått det. Da det er så få fra hvert enkeltland som har brukt tolk eller fått hjelp til oversetting, viser vi ikke her fordeling etter opprinnelsesland. Det er vanligst å få hjelp fra familiemedlemmer eller venner til oversetting, fremfor å bruke profesjonell tolk.

Figur 12.5 Bruk av profesjonell tolk eller hjelp fra familiemedlem eller venn til oversetting, blant innvandrerne med middels/dårlige ferdigheter i norsk og som har brukt tolk/fått hjelp til oversetting. N=612

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå

Det ble også kartlagt i hvilke situasjoner respondentene hadde brukt henholdsvis profesjonell tolk eller fått hjelp av familiemedlemmer eller venner til oversetting. Spørsmålene tok ikke hensyn til om respondentene faktisk hadde vært i de ulike situasjonene, f.eks. i kontakt med skole eller offentlig kontor, slik at mange kan ha svart nei fordi de ikke hadde vært i den aktuelle situasjonen. Dette gjelder spesielt i kontakt med skole. På disse spørsmålene var det mulig å svare ja til flere situasjoner, slik at noen kan ha svart ja på kun én av situasjonene, mens andre kan ha svart ja på alle.

Det vanligste var å bruke profesjonell tolk i kontakt med offentlig kontor eller ved lege-/tannlegebesøk. Når det gjelder å få hjelp av familiemedlemmer eller venner til oversetting, er det vanligst i forbindelse med mottak av brev eller regninger og i kontakt med offentlig kontor (tabell 12.7).

Tabell 12.7 Situasjoner man har brukt profesjonell tolk eller fått hjelp av familiemedlem eller venn til oversetting, siste 12 måneder. Flere svar mulig. Prosent

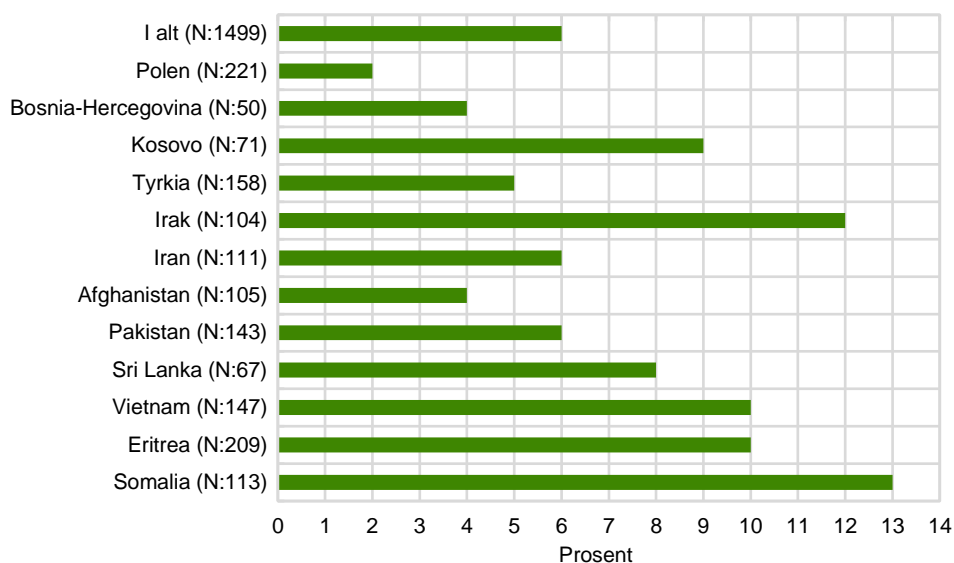
	Profesjonell tolk	Familiemedlem eller venn
Ved mottak av brev eller regninger	.	43
I kontakt med skole	15	16
I kontakt med offentlig kontor (for eksempel NAV, barnevern)	47	47
Ved lege- eller tannlegebesøk	50	30
Andre situasjoner	16	18
Antall personer	385	433

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå

De som svarte at de hadde brukt et familiemedlem eller venn til å hjelpe seg med oversetting i en eller flere situasjoner (433 personer), fikk et oppfølgingsspørsmål om det ved noen av anledningene hadde vært et barn under 18 år som hadde oversatt for dem. I alt var det 14 prosent som svarte ja til det.

Undersøkelsen ønsket også å se på om det er mange innvandrere som har hatt et behov for tolk eller hjelp til oversetting, men som ikke har fått hjelp. Også her er det bare de med middels eller dårlige norskerferdigheter som ble spurt. I figur 12.6 ser vi at det er veldig lav andel av de med middels eller dårlige norskerferdigheter som har et udekket behov for tolk eller hjelp til oversetting, til sammen bare 6 prosent. Her er de som opplyser at de ikke har vært i kontakt med skole, lege eller offentlig kontor holdt utenfor. Høyest andel er blant innvandrerne fra Irak og Somalia (12 og 13 prosent).

Figur 12.6 Andel med middels eller dårlige norskerferdigheter som i løpet av de siste 12 månedene har hatt behov for tolk eller hjelp til oversetting i kontakt med skole, lege eller offentlig kontor uten å ha fått det. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå

12.9. Oppsummering

Innvandrerne som deltok i LKI 2016 har kommet til Norge på vidt forskjellige tidspunkter, og det har vært ulike ordninger for norskopplæring. Flertallet av innvandrerne har hatt en form for norskopplæring, men polakkene skiller seg ut ved at omtrent én av fire ikke har hatt noen form for norskopplæring.

Det var stor variasjon etter opprinnelseslandet når det gjelder andel som valgte norsk som intervju-språk. Flere av innvandrerne med kort botid valgte å gjennomføre på norsk, mens mange av innvandrerne med lang botid valgte å gjøre intervjuet på sitt morsmål.

Botid i seg selv ser ikke nødvendigvis ut til å ha så stor betydning for norskerferdighetene. Som vi også så i LKI 2005/2006 er det enkelte innvandrergrupper med lang botid i landet som i minst grad vurderer sine norskerferdigheter som gode: Bare halvparten av innvandrerne fra Tyrkia, Vietnam og Pakistan mener de behersker norsk godt. Innvandrerne fra Bosnia-Hercegovina, Sri Lanka og Kosovo er de som i størst grad vurderer at de behersker norsk bra. Også mange av innvandrerne fra Somalia vurderer sine egne norskerferdigheter som gode, mens flertallet av polakkene mener de behersker norsk dårlig.

Hvor gode norskerferdigheter man har kan være avhengig av for eksempel hvor gammel man var da man kom til Norge, om man er sysselsatt eller ei, og hva slags utdanningsnivå man har. Sysselsetting ser ut til å ha stor betydning for språkerferdighetene, spesielt for kvinnene. Det at flere arbeidsgivere stiller krav til språkerferdigheter ved ansettelse, kan føre til at det er de med best ferdigheter i norsk som får jobb, og vi har sett i kapitlet om arbeid (kapittel 10) at en del av innvandrerne som ikke er i jobb opplever at det er på grunn av språkproblemer.

Omtrent én av fem har brukt profesjonell tolk eller fått hjelp til oversetting av familiemedlem eller venn. Det er vanligere å få hjelp av familiemedlemmer eller venner til oversetting enn å bruke profesjonell tolk. Et fåtall av dem med middels eller dårlige norskerferdigheter opplever at de har hatt et udekket behov for hjelp til oversetting eller tolking.

13. Utsatthet for lovbrudd

Kristin Egge-Hoveid

På tross av at det store flertallet, både blant innvandrere og i befolkningen som helhet, ikke utsettes for vold, trusler, tyveri eller kriminalitet i nærmiljøet, opplever allikevel et stort antall enkeltmennesker fremdeles å bli ofre for slike lovbrudd hvert år. For eksempel viste Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, hvor utsatthet og uro for lovbrudd er et av temaene, at rundt 2 prosent av befolkningen i alderen 16 år og eldre hadde blitt utsatt for ett eller flere tilfeller av vold de siste 12 månedene (SSB, 2016m). Dette tilsier at om lag 80 000 personer i den voksne befolkningen hadde opplevd vold i løpet av et år.

Det kan være utfordrende å måle omfang av vold og trusler. Spørsmål om dette kan oppfattes som sensitive, og særlig vanskelig kan det være å fange opp vold og trusler som forekommer i hjemmet, blant innvandrere som ellers i befolkningen. Ulike erfaringer knyttet til vold og utrygghet tidligere i livet kan også ha betydning for hvilke svar man gir.

Det er også viktig å huske på at når vi presenterer resultater for innvandrere i alt i denne rapporten, omfatter dette kun innvandrere fra de 12 landene som er med i undersøkelsen, og således er det ikke tall som representerer alle bosatte innvandrere i Norge. Se også informasjon i tekstboks om grunnlag for sammenligning med resultater fra Levekårsundersøkelsen, for hele befolkningen og om sammenligning med og mellom innvandrere fra enkeltland.

13.1. Innvandrere oftere ofre for vold og trusler

Innvandrerne er noe oftere utsatt for vold og trusler enn befolkningen generelt, og særlig gjelder dette utsatthet for vold uten synlig skade, og alvorlige trusler (se Tabell 13.1). I alt har 6,4 prosent av innvandrerne opplevd enten vold eller trusler de siste 12 månedene, mens det samme gjelder 4,6 prosent i hele befolkningen. Av de innvandrerne som har opplevd vold eller trusler har størst andel, 3,1 prosent, opplevd vold uten synlig skade, mens 4,2 prosent har opplevd alvorlige trusler. Til sammenligning er det i hele befolkningen 1,7 prosent som oppgir å ha vært utsatt for denne typen vold, og 2,9 prosent har vært utsatt for trusler.

På tross av innvandrere oftere har hatt opplevelser med vold, rapporterer innvandrere i mindre grad enn befolkningen generelt om problemer med kriminalitet, vold og hærverk der de bor. 5,7 prosent av innvandrerne og 8,3 prosent av befolkningen som helhet sier de har problemer med kriminalitet/vold/hærverk i nærmiljøet sitt. Befolkningen som helhet oppgir også noe oftere enn innvandrere å ha vært utsatt for tyveri og skadeverk. Denne forskjellen er imidlertid liten og ikke statistisk sikker.

Tabell 13.1 Utsatthet for lovbrudd, etter type lovbrudd og innvandrerbakgrunn. Prosent

	Innvandrere	Hele befolkningen
Utsatt for vold og/eller trusler, i alt	6,4	4,6
Utsatt for vold	3,9	2,7
Utsatt for vold - ikke synlig skade	3,1	1,7
Utsatt for vold - synlig skade	1,8	1,6
Utsatt for trussel som gjorde deg redd	4,2	2,9
Utsatt for tyveri/skadeverk	8,5	9,3
Problemer med kriminalitet/vold/hærverk boområdet	5,7	8,3

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 (LKI 2016)

Utvalget til undersøkelsen består av innvandrere med bakgrunn fra tolv land som har vært bosatt i Norge i minst to år, i alderen 16 til 74 år. Innvandrere defineres som personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.

Resultatene er representative for innvandrere fra de tolv landene, og ikke for innvandrere i Norge generelt. Mer om undersøkelsen i kapittel 2 og 3.

Vi har intervjuet omtrent like mange personer fra de tolv landene, men det er ikke like mange innvandrere fra de tolv landene i Norge. For eksempel er betydelig flere innvandrere fra Polen enn fra Sri Lanka. Vi har derfor vektet svarene etter den andel innvandrere fra de tolv landene utgjør i populasjonen. Svarene fra innvandrere fra store innvandringsland får derfor større innvirkning på totalen.

Det er også relativt store forskjeller mellom innvandrere med ulik landbakgrunn når det gjelder fordelingen på en del bakgrunnsvariabler. Dette er det viktig å ha i mente når man sammenligner resultatene for enkeltland. Når det er forskjeller mellom land, kan dette i mange tilfeller forklares med forskjeller i sammensetningen av populasjonen, for eksempel ved at innvandrere fra det ene landet har lenger gjennomsnittlig botid, høyere sysselsetting eller har en annen kjønns- og alderssammensetning enn innvandrere fra det andre landet.

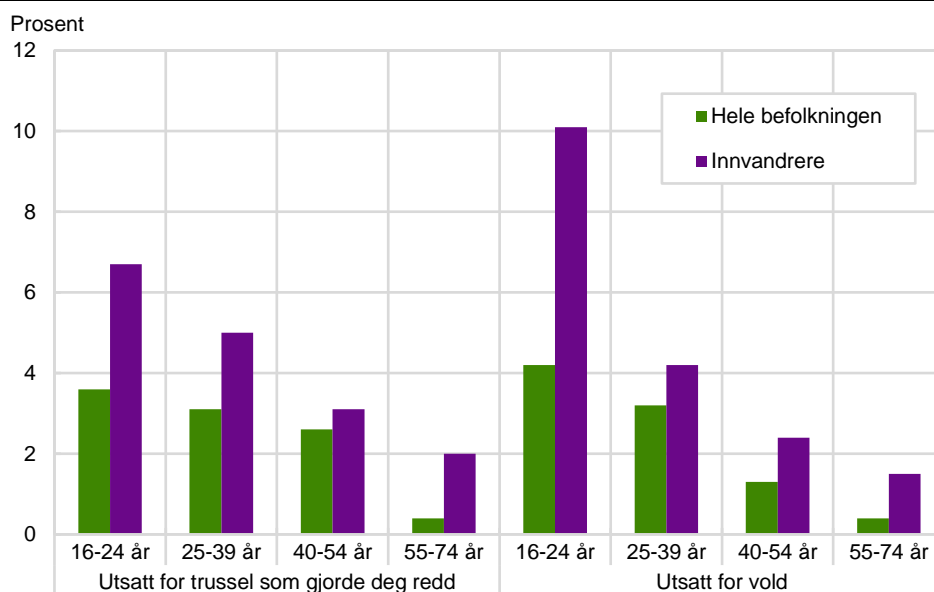
Vektete resultater fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015

De generelle levekårsundersøkelsene gir data for et tverrsnitt av den norske befolkningen. Dette er ikke det beste sammenligningsgrunnlaget når en skal analysere innvandreres levekår, siden innvandrere fra de tolv landene vi ser på i denne rapporten er yngre enn befolkningen som helhet. De bor også oftere i kommuner med høyere innbyggertall, og det er flere menn enn kvinner blant innvandrere. For å kunne sammenligne innvandrere i alt med befolkningen, har vi derfor vektet resultatene til befolkningen, slik at for eksempel resultatene for menn teller litt mer enn resultatene for kvinner. Det er dermed ikke relevant å forklare eventuelle forskjeller mellom innvandrere samlet sett og befolkningen ved å henvise til forskjeller i fordelingen av de to populasjonene etter kjønn, alder og bosted (se mer om dette i kapittel 3.2).

Tallene for befolkningen i kapitlene vil derfor heller ikke nødvendigvis stemme overens med tallene som publiseres andre steder, der det ikke er brukt en slik vekt.

13.2. Unge innvandrere mest utsatt

Vi vet av tidligere levekårsundersøkelser at ungdom, og da spesielt unge i alderen 16-24 år, har en langt større andel ofre for vold og trusler enn eldre (SSB, 2016m). Denne tendensen er enda tydeligere blant unge innvandrere, og spesielt blant gutter. Blant unge innvandrere i alderen 16-24 år rapporterer 12,8 prosent at de har vært utsatt for vold eller trusler de siste 12 månedene. Dette er en langt større andel enn de 7,2 prosentene blant eldre innvandrere mellom 25 og 39 år, og også langt høyere enn de 6,9 prosentene blant 16-24 åringer i hele befolkningen (se figur 13.1 og tabell 13.2).

Figur 13.1 Utsatthet for trusler eller vold, etter alder og innvandrerbakgrunn

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

De yngste innvandrerne er overrepresentert som ofre i alle lovbruddskategoriene, men det er særlig når det gjelder vold uten synlig skade at vi ser store forskjeller mellom de yngste innvandrerne og de eldre, og mellom ungdom i befolkningen generelt og innvandrerungdom. 8,1 av innvandrerne i alderen 16-24 år har opplevd vold uten synlig skade de siste 12 månedene. Blant innvandrerne i alderen 25-39 år gjelder dette 3,5 prosent og for de eldre enn 40 år har under 2 prosent opplevd denne type vold. Men særlig er det stor forskjell mellom 16-24 åringer i befolkningen generelt, hvor kun 1,6 prosent har vært ofre for vold uten synlig skade det siste året.

Tabell 13.2 Utsatthet for lovbrudd, etter type lovbrudd og innvandrerbakgrunn. Prosent

	Utsatt for vold eller trusler i alt		Utsatt for vold.		Utsatt for vold, synlig skade		Utsatt for vold, ikke synlig skade		Utsatt for trussel som gjorde deg redd		Utsatt for tyveri/skadeverk		Problemer med kriminalitet/vold/hærverk i boområdet	
	Hele bef.	Innvandrere	Hele bef.	Innvandrere	Hele bef.	Innvandrere	Hele bef.	Innvandrere	Hele bef.	Innvandrere	Hele bef.	Innvandrere	Hele bef.	Innvandrere
I alt	4,6	6,4	2,7	3,9	1,6	1,8	1,7	3,1	2,9	4,2	9,3	8,5	8,3	5,7
16-24 år	6,9	12,8	4,2	10,1	2,8	5,8	1,6	8,1	3,6	6,7	9,8	11,1	7,2	5,5
25-39 år	5,0	7,2	3,2	4,2	2,1	1,5	2,1	3,5	3,1	5,0	10,0	10,0	9,4	6,9
40-54 år	3,4	4,5	1,3	2,4	0,5	1,2	1,1	1,6	2,6	3,1	8,3	6,4	7,0	4,7
55-74 år	0,8	3,2	0,4	1,5	0,2	0,8	0,1	0,9	0,4	2,0	4,9	6,9	4,5	4,2
Menn	4,5	6,1	2,9	3,6	1,8	1,6	1,5	2,9	2,4	3,7	9,7	9	7,8	5,4
16-24 år	7,4	14,7	5,5	11,9	4,1	5,4	1,6	10,5	3,0	6,5	10,2	10,4	6,0	5,8
25-39 år	4,7	6,6	3,2	3,8	2,2	1,3	1,7	3,1	2,4	4,3	10,1	11,4	9,0	7,2
40-54 år	3,4	4,3	1,5	1,9	0,3	1,2	1,2	1,0	2,4	3,0	9,4	6,6	6,6	3,7
55-74 år	0,6	2,6	0,5	0,9	0,4	0,4	0,1	0,9	0,1	2,0	3,6	7,4	4,4	4,1
Kvinner	4,7	6,9	2,4	4,4	1,4	2,1	2	3,3	3,6	4,7	8,9	7,8	9	6,1
16-24 år	6,4	10,2	2,5	7,7	1,3	6,4	1,5	4,9	4,2	7,0	9,2	12,1	8,8	5,1
25-39 år	5,3	7,9	3,1	4,6	1,9	1,7	2,6	3,9	4,0	5,7	9,9	8,5	9,8	6,5
40-54 år	3,3	4,9	1,1	3,2	0,7	1,3	1,0	2,6	3,0	3,3	6,8	6,0	7,7	6,2
55-74 år	1,0	4,5	0,1	2,8	-	1,8	0,1	1	0,9	2	6,7	5,6	4,8	4,3

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

6,7 prosent av innvandrere mellom 16 og 24 år har blitt utsatt for trusler, mens det gjelder 3,6 prosent blant unge generelt i denne aldersgruppen. Forskjellene i opplevd vold og trusler mellom innvandrere og befolkningen er mindre blant de som er eldre enn 25 år, men likevel er innvandrere, i alle aldersgrupper, mer utsatt for vold og trusler enn befolkningen sett under ett.

Sammenligning med utsatthet og uro for lovbrudd fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015

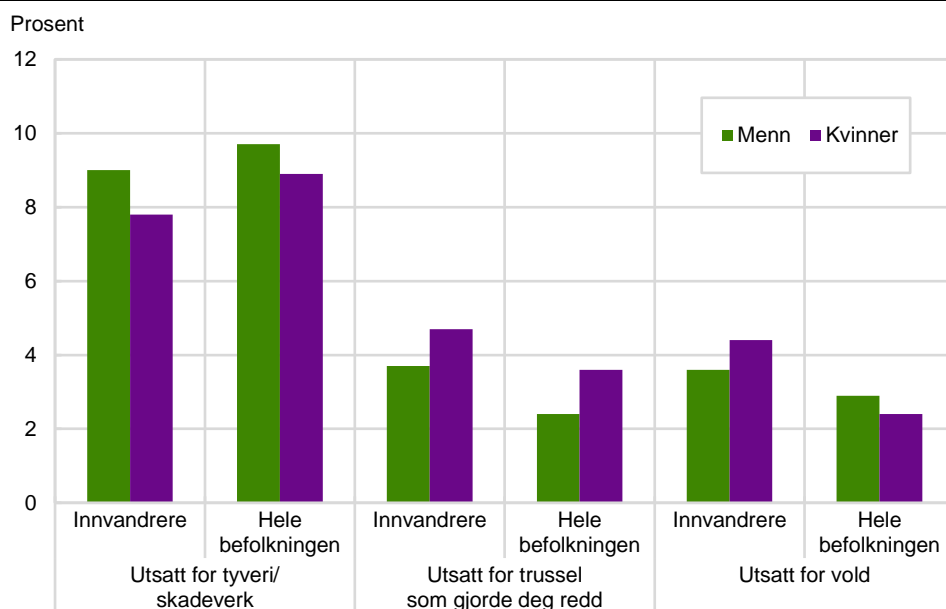
I 2015 ble et tverrsnitt av befolkningen stilt spørsmål om utsatthet og uro for lovbrudd i forbindelse med den årlige levekårsundersøkelsen. I LKI er et utvalg av de samme spørsmålene stilt til utvalget av innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. I LKI er det spurt om opplevelser av vold og trusler, samt tyveri og problemer med kriminalitet, vold eller hærverk der de bor. Spørsmålene i de to undersøkelsene er de samme for disse typene lovbrudd. Det er derfor mulig å sammenligne resultatene for innvandrere med resultatene for hele befolkningen.

I Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015 stilles det mer detaljerte spørsmål om utsatthet og uro enn i LKI 2016, som for eksempel om når hendelsen skjedde, hvor ofte, om gjerningspersonen var kjent, konsekvenser av hendelsen (anmeldelse, fysiske plager), etc. Det at personen som intervjues stilles flere spørsmål og får mer tid på å tenke rundt tilfellene, kan gi ulikheter i svarene i de to undersøkelsene.

13.3. Innvandrerkvinner mer utsatt enn kvinner generelt

Både blant innvandrere og i befolkningen som helhet er det noen flere kvinner enn menn som svarer at de har blitt utsatt for vold og trusler, hvis vi ser de to lovbruddskategoriene under ett. Blant innvandrere er imidlertid kvinner oftere utsatt for vold enn menn, mens det motsatte er tilfelle i befolkningen generelt, hvor flere menn enn kvinner har opplevd vold de siste tolv månedene (se figur 13.2). 4,4 prosent av kvinnene med innvandrerbakgrunn oppgir å ha blitt utsatt for vold de siste tolv månedene, nesten dobbelt så stor andel som de 2,4 prosentene blant kvinner i hele befolkningen (se figur 13.2 og tabell 13.2).

Figur 13.2 Utsatthet for tyveri/skadeverk, trusler og vold, etter kjønn og innvandrerbakgrunn

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

Det er særlig de unge kvinnene med innvandrerbakgrunn, de mellom 16 og 24 år, som er utsatt for vold, og en relativt høy andel, 6,4 prosent, er utsatt for vold med synlig skade. Til sammenligning rapporterer bare 1,3 prosent av 16-24 åringene i hele befolkningen å være utsatt for slik vold. Blant de eldre kvinnene med innvandrerbakgrunn er også andelen som utsettes for vold med synlig skade

vesentlig lavere, hvor under 2 prosent har vært utsatt for dette de siste tolv månedene (se tabell 13.2).

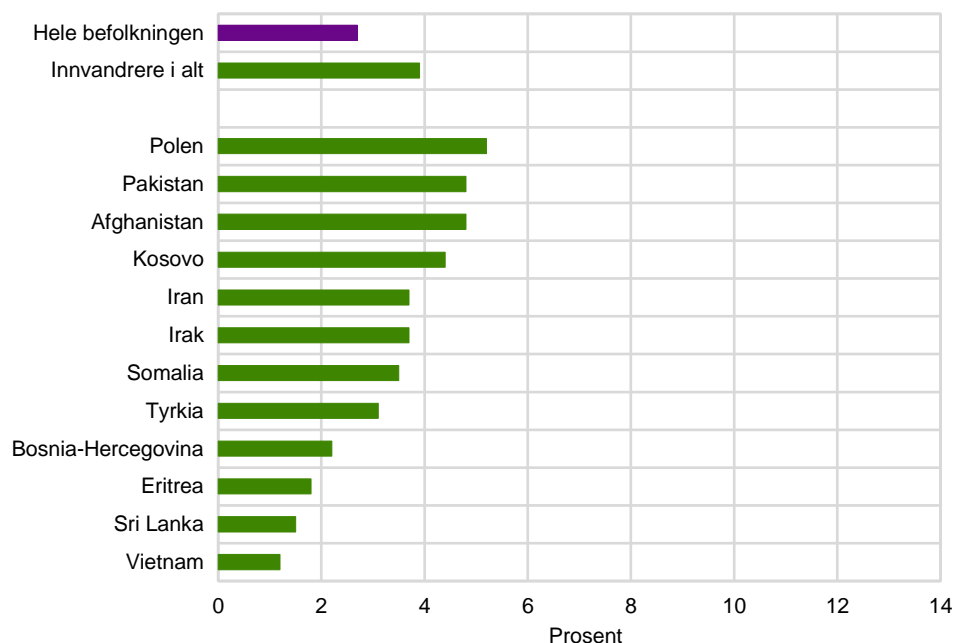
Som nevnt ovenfor er også unge menn overrepresentert blant dem som er utsatt for vold, men for menn i alderen 16-24 år er det særlig vold uten synlig skade de unge guttene rapporterer om. 10,5 prosent av gutter med innvandrerbakgrunn i alderen 16-24 år har vært utsatt for vold uten synlig skade, mens det gjelder 4,9 prosent av jentene på samme alder, og kun 1,6 prosent blant jevnaldrende gutter i hele befolkningen.

Når det gjelder utsatthet for tyveri og skadeverk og opplevelse av problemer i nærmiljøet er kjønnsforskjellene mindre, både blant innvandrere og ellers i befolkningen, enn når det gjelder utsatthet for vold og trusler. Kvinner oppgir noe sjeldnere enn menn å ha vært utsatt for tyveri og skadeverk, men de rapporterer oftere om problemer med kriminalitet i nærmiljøet. Dette gjelder både blant innvandrere og i hele befolkningen.

13.4. Forskjeller etter opprinnelsesland

Utsatthet for lovbrudd varierer med opprinnelsesland. Blant de tolv landene som er representert i LKI er det innvandrere fra Polen, Pakistan og Afghanistan som i størst grad svarer at de har vært utsatt for vold de siste tolv månedene (se figur 13.3). 5,2 prosent av polske innvandrere har vært utsatt for vold, 1,9 prosent har vært utsatt for vold med synlig skade, og 4,3 prosent har opplevd vold uten synlig skade. I befolkningen som helhet var 2,7 prosent utsatt for vold. At en såpass høy andel av polske innvandrere er utsatt for vold har med stor sannsynlighet sammenheng med at dette er en gruppe med mange unge menn. Som vi så ovenfor er unge menn de som oftest er utsatt for vold. Også innvandrere fra Pakistan, Afghanistan og Kosovo er blant dem som i størst grad oppgir å ha blitt utsatt for vold.

Figur 13.3 Utsatthet for vold, etter innvandrerbakgrunn og opprinnelsesland.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

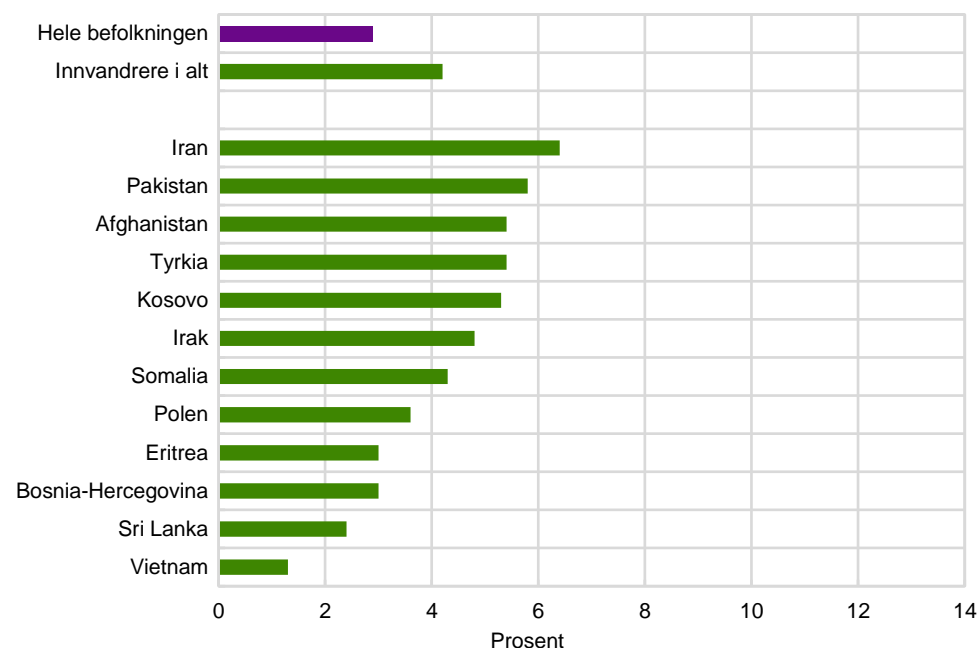
Rettet: 12. desember 2017

Utsatthet for vold er minst utbredt blant innvandrere fra Vietnam, Sri Lanka og Eritrea, hvor under 2 prosent har opplevd vold de siste tolv månedene. Sammen

med dem fra Bosnia-Hercegovina, er disse de eneste gruppene med lavere andel utsatthet enn i hele befolkningen.

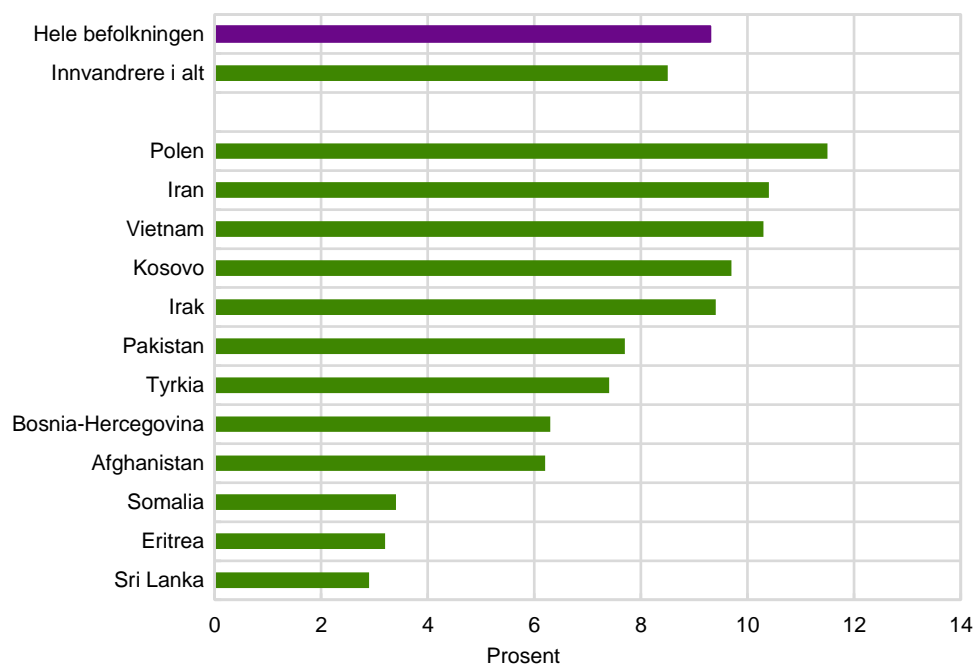
Innvandrere fra Vietnam er også sjeldnere enn andre innvandrere utsatt for trusler, kun 1,3 prosent har opplevd dette de siste 12 månedene. Innvandrere fra Iran er blant dem som oftest har opplevd trusler, 6,4 prosent de siste 12 månedene, mot 4,2 prosent hos innvandrerne i alt og 2,9 prosent i befolkningen generelt (se figur 13.4).

Figur 13.4 Utsatthet for trusler som gjorde deg redd, etter innvandrerbakgrunn og opprinnelsesland.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

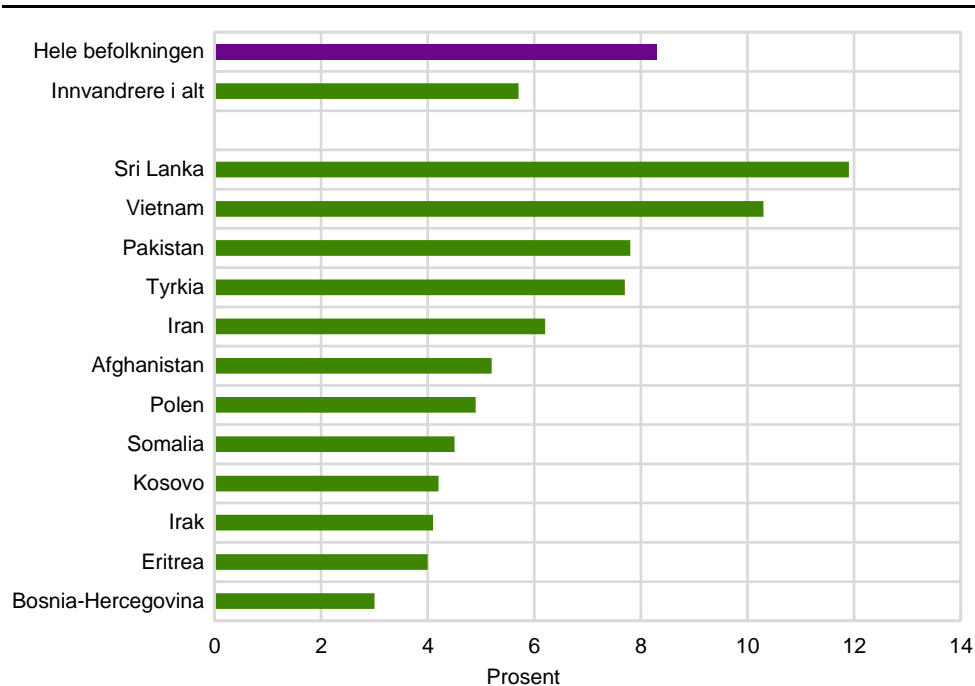
På tross av at innvandrerne som helhet sjeldnere er utsatt for tyveri og skadeverk enn befolkningen i alt, og sjeldnere svarer at de har problemer med kriminalitet, vold og hærverk der de bor, er det også her relativt store forskjeller mellom innvandrere fra ulike land.

Figur 13.5 Utsatthet for tyveri og skadeverk, etter innvandrerbakgrunn og opprinnelsesland.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

Innvandrere fra Polen er de som i størst grad har vært ofre for tyveri og skadeverk. 11,5 prosent har de siste tolv månedene opplevd dette (se figur 13.5). Dette kan igjen henge sammen med sammensetningen av gruppene, hvor en større andel blant polakkene er relativt unge menn. Innvandrere fra Vietnam, som vi så ovenfor, var blant dem som sjeldnest opplevde vold og trusler, likevel oppgir relativt mange, 10,3 prosent, på linje med innvandrere fra Iran, å ha vært utsatt for tyveri og skadeverk. I motsatt ende finner vi innvandrerne fra Sri Lanka, Eritrea og Somalia, hvor under fire prosent har vært utsatt for tyveri og skadeverk de siste tolv månedene.

Innvandrere fra Eritrea er også de som i minst grad opplever problemer med kriminalitet, vold og hærverk der de bor (se figur 13.6), mens de fra Vietnam og fra Sri Lanka er blant dem som oftest oppgir slike problemer i nærmiljøet. 11,9 prosent av innvandrerne fra Sri Lanka og 10,3 prosent fra Vietnam oppgir å ha problemer med kriminalitet, vold og hærverk der de bor.

Figur 13.6 Problemer med kriminalitet, vold eller hærverk i boområdet, etter innvandrerbakgrunn og opprinnelsesland.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

13.5. Oppsummering

LKI viser at innvandrere fra de tolv landene som er representert i undersøkelsen er noe oftere utsatt for vold og trusler enn befolkningen som helhet. Unge innvandrere, og da spesielt unge gutter i alderen 16-24 er spesielt utsatt, slik også tidligere levekårsundersøkelser har vist. Det er ikke signifikante forskjeller mellom innvandrerkvinner og -menn når det gjelder utsatthet for vold og trusler, men kvinner med innvandrerbakgrunn er oftere utsatt for vold enn kvinner generelt i befolkningen. Når det gjelder utsatthet for tyveri og skadeverk er det ikke forskjeller mellom innvandrere og befolkningen, men vi finner at innvandrere, på tross av å være mer utsatt for vold og trusler, sjeldnere oppgir at det er problemer med kriminalitet, vold og hærverk der de bor.

Det er relativt store forskjeller mellom innvandrere fra enkeltland i graden av utsatthet for de lovbruddene som er kartlagt i LKI. Som vi nevnte innledningsvis kan dette ha sammenheng med at de ulike landgruppene er forskjellige når det gjelder både kjønns- og alderssammensetning, og at de også er forskjellige langs en del andre bakgrunnsvariabler, som blant annet utdanning og botid. Det er allikevel interessant å merke seg at noen av de landgruppene som i minst grad oppgir å være utsatt for kriminalitet, er de som i størst grad opplever kriminalitet som et problem i nærmiljøet. Som vi så var innvandrere fra Vietnam, Eritrea og Sri Lanka svært sjelden utsatt for vold og trusler, sjeldnere enn befolkningen generelt. Allikevel oppgir innvandrere fra Vietnam og Sri Lanka langt oftere enn de landgruppene som oftest var utsatt for vold og trusler kriminalitet som et problem i nærmiljøet sitt.

14. Statsborgerskap

Silje Vatne Pettersen

Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn (LKI 2016) inneholder spørsmål om statsborgerskap som vi kun kan få svar på gjennom intervjuundersøkelser. Blant dem med norsk statsborgerskap har vi spurt om årsakene til at de søkte, og om de har et annet statsborgerskap i tillegg til det norske. De som ikke har norsk statsborgerskap har fått spørsmål om de tror de kommer til å søke, og om årsakene til at de søker eller ikke søker. Som vi skal se i dette kapittelet varierer interessen for norsk statsborgerskap med opprinnelsesland og kjønn, og ikke minst botid i Norge.

Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 (LKI 2016)

Utvalget til undersøkelsen består av innvandrere med bakgrunn fra tolv land som har vært bosatt i Norge i minst to år, i alderen 16 til 74 år. Innvandrere defineres som personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.

Resultatene er representative for innvandrere fra de tolv landene, og ikke for innvandrere i Norge generelt. Mer om undersøkelsen i kapittel 2 og 3.

Vi har intervjuet omtrent like mange personer fra de tolv landene, men det er ikke like mange innvandrere fra de tolv landene i Norge. For eksempel er betydelig flere innvandret fra Polen enn fra Sri Lanka. Vi har derfor vektet svarene etter den andel innvandrerne fra de tolv landene utgjør i populasjonen. Svarene fra innvandrere fra store innvandringsland får derfor større innvirkning på totalen.

Det er også relativt store forskjeller mellom innvandrere med ulik landbakgrunn når det gjelder fordelingen på en del bakgrunnsvariabler. Dette er det viktig å ha i mente når man sammenligner resultatene for enkeltland. Når det er forskjeller mellom land, kan dette i mange tilfeller forklares med forskjeller i sammensetningen av populasjonen, for eksempel ved at innvandrerne fra det ene landet har lenger gjennomsnittlig botid, høyere sysselsetting eller har en annen kjønns- og alderssammensetning enn innvandrerne fra det andre landet.

14.1. Hvem kan søke om norsk statsborgerskap?

Bestemmelsene om norsk statsborgerskap er nedfelt i Statsborgerloven(2005). Innvandrere kan som hovedregel søke om norsk statsborgerskap dersom søkeren har bosettingstillatelse og har vært bosatt i Norge de siste syv av ti årene²⁹ og har til hensikt å fortsatt bo i Norge. Søkeren må være over 12 år. I tillegg er det krav om at identiteten er dokumentert og klarlagt, og at søkeren ikke har vært straffedømt eller dømt til tvungent psykisk helsevern eller tvungen psykisk omsorg. Søkere som er mellom 18 og 55 år må i tillegg gjennomføre opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Undersøkelsen ble gjennomført før kravet om bestått prøve i norsk muntlig og i samfunnskunnskap ble innført 1. januar 2017 (UDI, 2016).

Det er reduserte krav til oppholdstid i Norge for blant andre tidligere norske statsborgere, personer som er gift, registrert partner eller samboende med norsk borger, nordiske borgere, og for barn under 18 år og statsløse.

Den som søker om norsk statsborgerskap må i tillegg løses fra sitt tidligere statsborgerskap (Statsborgerloven, 2005, §10). Dette skyldes at loven bygger på prinsippet om ett statsborgerskap. Det er kun i tilfeller der det er umulig, urimelig vanskelig eller tyngende å bli løst fra tidligere statsborgerskap at det gis dispensasjon fra løsningskravet.

Norsk statsborgerskap gir rett til opphold og beskyttelse mot å bli utvist fra landet. Retten til å stemme ved stortingsvalg og muligheten til å bli valgt inn som

²⁹ Innvandrere som kom til Norge før 2005/6 kan ha forholdt seg til Statsborgerloven av 1950. I følge denne måtte søkeren ha oppholdt seg i Norge *sammenhengende* 7 år.

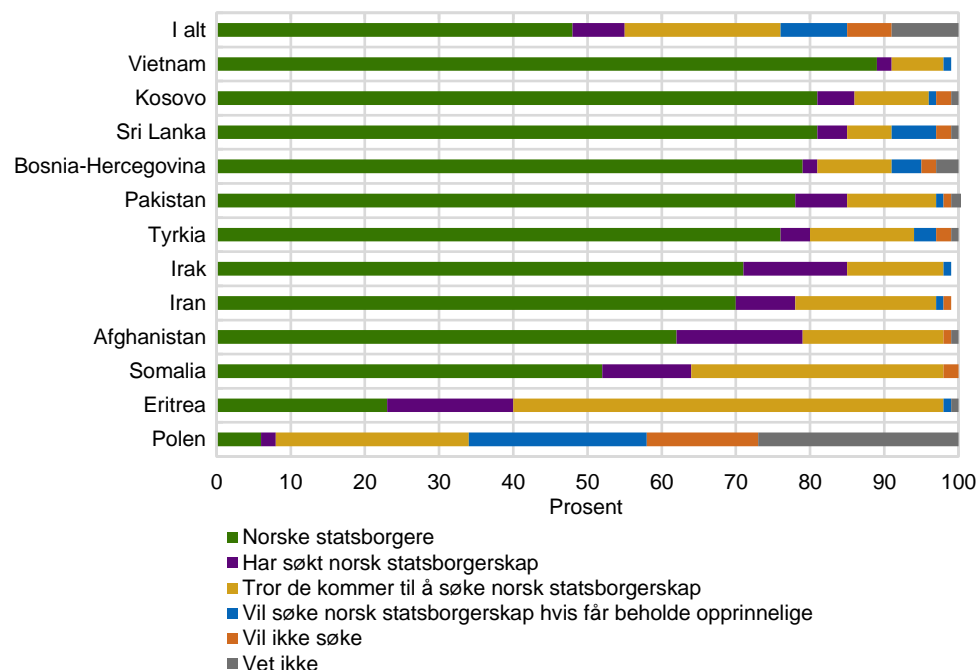
stortingsrepresentant gjelder kun for norske borgere. Visse offentlige stillinger og verv innen blant annet retts-, politi- og fengselsvesenet og utenriksstjenesten er også forbeholdt norske statsborgere. Norsk statsborgerskap kan også ha betydning for retten til utdanningsstøtte fra Statens lånekasse for utdanning. I tillegg gir statsborgerskapet rett til norsk pass og beskyttelse av norske myndigheter i utlandet. Men norsk statsborgerskap innebærer også visse plikter, slik som å avtjene verneplikten i Norge (NOU 2015:4, 2015).

14.2. Stor oppslutning om norsk statsborgerskap

Blant de 12 opprinnelseslandene som er representert i undersøkelsen, er det 48 prosent av totalt 4 247 personer som er norske statsborgere (figur 14.1 og tabell 14.1). Den høyeste andelen finner vi blant innvandrere fra Vietnam, hvor 89 prosent har norsk statsborgerskap. Generelt er andelen høy i innvandrergруппene med generelt lang botid i Norge (se kapittel 3). De med gjennomsnittlig kortere botid, slik som innvandrere fra Somalia, Afghanistan og Eritrea har lavere andel med norsk statsborgerskap, blant annet fordi mange ikke har rukket å oppnå botidskravet i Norge. Lavest andel med norsk statsborgerskap i utvalget finner vi blant dem fra Polen, hvor kun 6 prosent hadde norsk statsborgerskap da de svarte på undersøkelsen.

Andelen med norsk statsborgerskap er relativt lik for innvandrergруппene som også var med i undersøkelsen i 2005/2006³⁰. De fra Irak skiller seg ut ved at det i årets undersøkelse er en langt høyere andel med norsk statsborgerskap, antagelig på grunn av økt botid for gruppen.

Figur 14.1 Oppslutningen om norsk statsborgerskap, etter opprinnelsesland

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

I figur 14.1 ser vi også at de fleste som ikke har norsk statsborgerskap svarer at de allerede har søkt eller tror de kommer til å søke. Innvandrere fra Polen er her et unntak. Blant dem er det 15 prosent som svarer at de ikke vil søke og 27 prosent som svarer at de er usikre. Blant innvandrere fra Polen er det altså mange som ikke har bestemt seg for om de vil søke norsk statsborgerskap eller ikke ønsker det.

³⁰ I LKI 2005/2006 (Blom og Henriksen, 2008) var resultater for norskfødte med innvandrerforeldre også tatt med.

Tabell 14.1 Fordelingen av norske statsborgere etter ervervs måte og besittelse av flere statsborgerskap, og ikke-norske statsborgere etter interesse for norsk statsborgerskap, etter opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia- Hercego- vina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
Norske statsborgere	48	6	79	81	76	71	70	62	78	81	89	23	52
Søkte selv	36	4	60	54	56	52	55	48	61	72	66	19	34
Foreldre søkte	12	2	19	27	19	19	16	14	16	9	23	4	18
Bare norsk statsborgerskap	29	3	25	51	21	33	33	40	67	76	64	13	40
Annet statsborgerskap i tillegg	19	2	55	30	54	38	38	21	11	5	25	10	12
Utenlandske statsborgere	52	94	21	19	24	29	30	38	22	19	11	77	48
Har søkt norsk statsborgerskap	7	2	2	5	4	14	8	17	7	4	2	17	12
Har ikke søkt:													
Tror de kommer til å søke norsk statsborgerskap	21	26	10	10	14	13	19	19	12	6	7	58	34
Vil søke norsk statsborgerskap hvis får beholde opprinnelige	9	24	4	1	3	1	1	0	1	6	1	1	0
Vil ikke søke	6	15	2	2	2	0	1	1	1	2	0	0	2
Vet ikke	9	27	3	1	1	0	0	1	2	1	0	1	0
Antall	4 247	285	347	365	342	351	389	354	357	375	340	381	361

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

14.3. De fleste har søkt selv

Blant dem som allerede hadde norsk statsborgerskap da de svarte på undersøkelsen, er det tre fjerdedeler som har søkt selv. Resten har fått norsk statsborgerskap ved at foreldrene søkte for dem. Det er relativt liten variasjon i utvalget etter opprinnelsesland, men vi ser en noe høyere andel som søkte selv blant dem fra Sri Lanka, og en noe høyere andel foreldre som søkte for dem fra Somalia og Kosovo. Dette kan ha sammenheng med variasjon mellom gruppene i familiesammensetning ved innvandring.

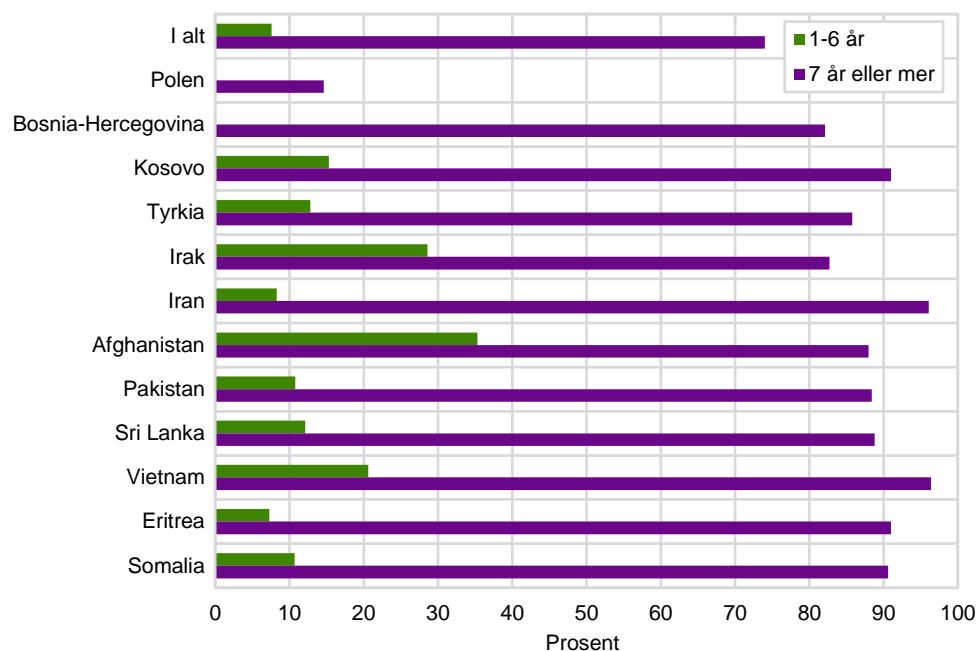
14.4. Botid betyr mye

Som nevnt er overgang til norsk statsborgerskap blant annet avhengig av botid i Norge. Hovedregelen er at søkeren må ha vært bosatt i Norge de siste syv av ti år. For dem som søkte før 2005/6 var det et krav at søkeren måtte ha oppholdt seg i Norge sammenhengende i syv år.

Figur 14.2 viser andelen med norsk statsborgerskap etter opprinnelsesland og botid i Norge. Blant dem som har bodd i Norge i 7 år eller mer er det 74 prosent som har norsk statsborgerskap. Den er over 80 prosent for alle opprinnelsesland unntatt Polen. Blant dem fra Polen som har oppnådd botiden på 7 år eller mer, er det kun 15 prosent som har norsk statsborgerskap. Og nesten ingen av dem som ikke har norsk statsborgerskap enda, oppgir å ha søkt. Dette samsvarer med det vi vet fra analyser av registerdata, hvor arbeidsinnvandrere fra EU, inklusive Polen, i liten grad tar norsk statsborgerskap, selv om de har muligheten til det (Pettersen, 2012, 2016).

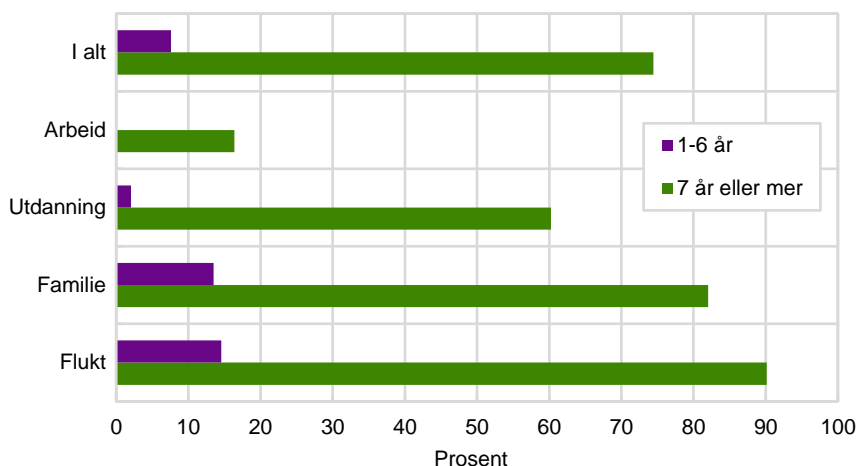
Blant dem med botid under 7 år er det kun 8 prosent som har norsk statsborgerskap, men det er relativt stor variasjon etter opprinnelsesland. Høyest er den blant dem fra Afghanistan med 35 prosent, og dem fra Irak med 29 prosent. Det kan ha sammenheng med unntak fra det generelle botidskravet, som blant annet gjelder dem som kom til Norge før fylte 18 år, slik som enslige mindreårige (Se Dalgard, 2016).

Figur 14.2 Andel som er norsk statsborger, etter opprinnelsesland og botid i Norge¹

¹ Fordelingen for personer fra Polen og Bosnia-Hercegovina med 1-6 års botid kan ikke offentliggjøres på grunn av for små basistall (<25).
 Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Figur 14.3 Andel som er norsk statsborger etter innvandringsgrunn og botid i Norge¹

¹ Fordelingen for arbeidsinnvandrere med 1-6 års botid kan ikke offentliggjøres på grunn av for små basistall (<25).
 Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Det juridiske grunnlaget for opphold i Norge betyr mye for om man har norsk statsborgerskap eller ikke (figur 14.3). Andelen er rundt 60 prosent for flyktninger og dem som er kommet gjennom familieinnvandring, men henholdsvis 11 og 1 prosent blant dem som er kommet på grunn av utdanning eller arbeid. Blant dem som har bodd i Norge 7 år eller mer, har 2 prosent av dem som er innvandret på grunn av arbeid norsk statsborgerskap, men om lag 80 prosent blant flyktninger og familieinnvandrede. Analyser av registerdata viser samme mønster etter innvandringsgrunn, selv om oppslutningen om norsk statsborgerskap generelt er noe høyere blant respondentene i undersøkelsen sammenlignet med innvandrere generelt (Pettersen, 2016).

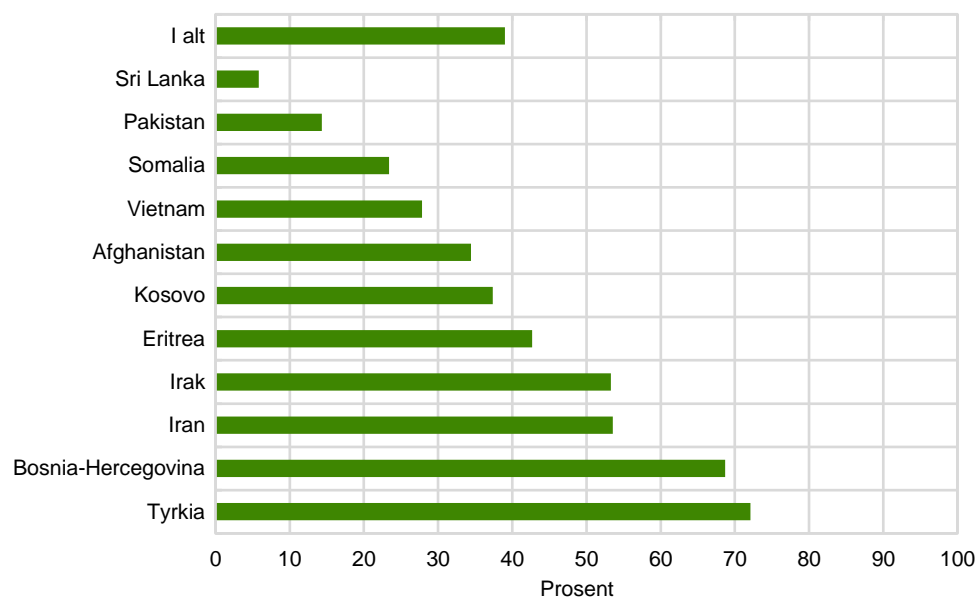
14.5. Mange har også et annet statsborgerskap

Til tross for prinsippet om ett statsborgerskap i Norge (se avsnitt 14.1), er det hele 40 prosent som oppgir at de har et annet statsborgerskap i tillegg til sitt norske. Her viser vi forekomsten av å ha flere statsborgerskap i utvalget, etter opprinnelsesland.

Vi ser store variasjoner mellom opprinnelseslandene (figur 14.4). De høyeste andelene med annet statsborgerskap i tillegg til det norske finner vi blant personer fra Tyrkia (72 prosent) og Bosnia-Hercegovina (69 prosent). Blant personer fra Iran og Irak er det henholdsvis 54 og 53 prosent som har flere statsborgerskap. Også Eritrea og Kosovo har andeler nær 40 prosent. Lavest andel finner vi blant dem fra Sri Lanka og Pakistan, med henholdsvis 6 og 14 prosent. For opprinnelseslandene med de høyeste andelene, er resultatene omtrent på nivå med det vi fant for de samme landene i undersøkelsen i 2005/2006. For Sri Lanka, Pakistan og Vietnam er andelen betydelig høyere i årets undersøkelse.

De høye andelene kan skyldes at Utlendingsdirektoratet har gjort unntak fra kravet om løsning fra tidligere statsborgerskap for enkelte land, blant annet hvis gebyr ved løsning er urimelig tyngende. Men slike unntak gjelder ikke for dem fra Tyrkia og Pakistan.

Figur 14.4 Andel med annet statsborgerskap i tillegg til det norske, etter opprinnelsesland¹

¹ Fordelingen for innvandrere fra Polen kan ikke offentliggjøres på grunn av for små basistall (<25).
Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

14.6. Søker på grunn av tilhørighet og bedre muligheter

Personene som hadde norsk statsborgerskap, eller oppga å ha søkt, fikk et oppfølgingsspørsmål hvor det ble lest opp noen vanlige grunner til at man skiftet statsborgerskap. Respondenten ble bedt om å si hvilke av grunnene som passet best (inntil to svaralternativer). En stor andel oppga «jeg følte at jeg hørte til i Norge» (49 prosent, tabell 14.2) som grunn til at de har søkt norsk statsborgerskap. På andreplass kommer «Det ga meg bedre muligheter i det norske samfunnet» (44 prosent), etterfulgt av «Det gjorde det lettere å besøke opprinnelseslandet eller andre land» (34 prosent).

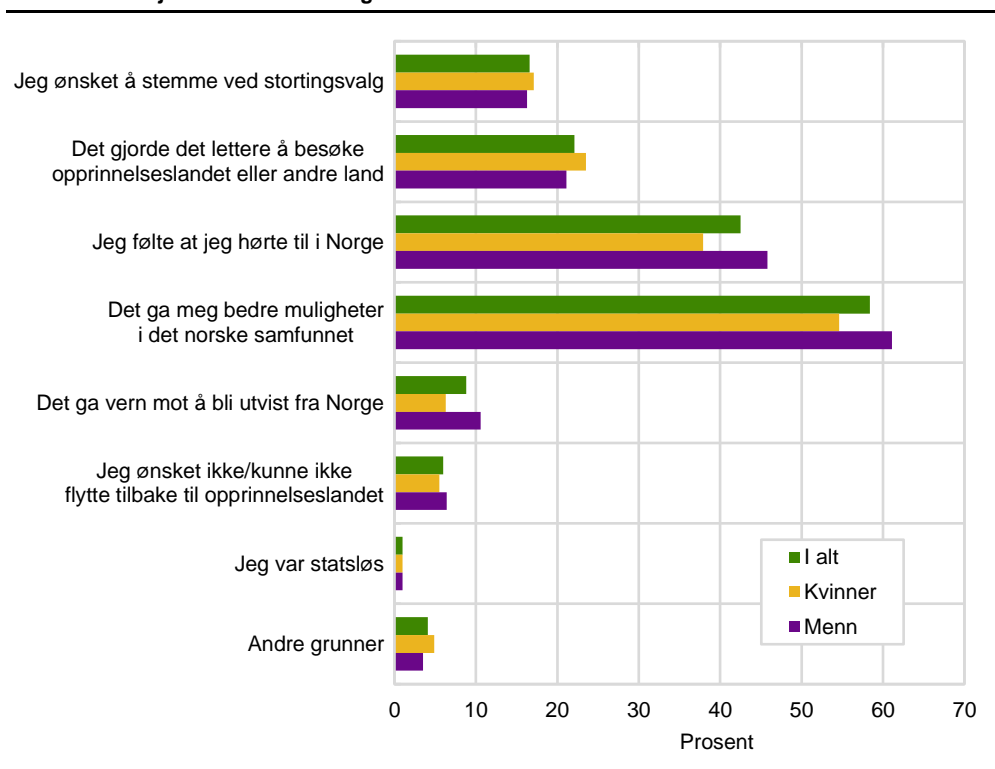
Tabell 14.2 Årsak til å søke om norsk statsborgerskap etter opprinnelsesland, blant personer som har søkt om norsk statsborgerskap. Flere svar mulig. Etter opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia- Hercego- vina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
Jeg ønsket å stemme ved stortingsvalg	13	:	11	9	21	8	13	14	14	8	7	21	23
Det gjorde det lettere å besøke opprinnelseslandet eller andre land	34	:	40	41	49	33	19	26	55	34	27	23	25
Jeg følte at jeg tilhørte Norge	49	:	49	57	32	58	46	49	40	43	60	45	54
Det ga meg bedre muligheter i det norske samfunnet	44	:	39	38	48	51	48	51	35	62	38	39	37
Det ga vern mot å bli utvist fra Norge	6	:	3	7	4	11	6	8	5	8	5	1	8
Jeg ønsket eller kunne ikke flytte tilbake til opprinnelseslandet	10	:	11	7	2	5	17	11	4	12	17	13	9
Jeg var statsløs	3	:	2	4	2	5	5	1	0	4	6	2	1
andre grunner, spesifiser	4	:	4	3	4	5	5	4	4	2	1	4	7
Antall	2 359	24	221	208	204	222	236	218	236	288	215	130	157

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Det er noe variasjon mellom opprinnelseslandene i svarfordelingen (tabell 14.2). Innvandrere fra Tyrkia og Pakistan oppgir at «det gjorde det lettere å besøke opprinnelseslandet eller andre land» som en viktig årsak, mens innvandrere fra Sri Lanka særlig oppgir at «det ga meg bedre muligheter i det norske samfunnet» som årsak til å søke norsk statsborgerskap. Innvandrere fra Tyrkia, Pakistan og Sri Lanka, personer med gjennomsnittlig lang botid i Norge, er de med lavest andel som svarer «Jeg følte at jeg hørte til i Norge». De som i størst grad svarer at de søkte fordi de tilhører Norge er de fra Vietnam, Irak og Kosovo, over 50 prosent.

Figur 14.5 Årsak til at man tror man kommer til å søke om norsk statsborgerskap, blant personer som ikke har/har søkt om norsk statsborgerskap. Flere svar mulig. Etter kjønn. N=457 menn og 362 kvinner

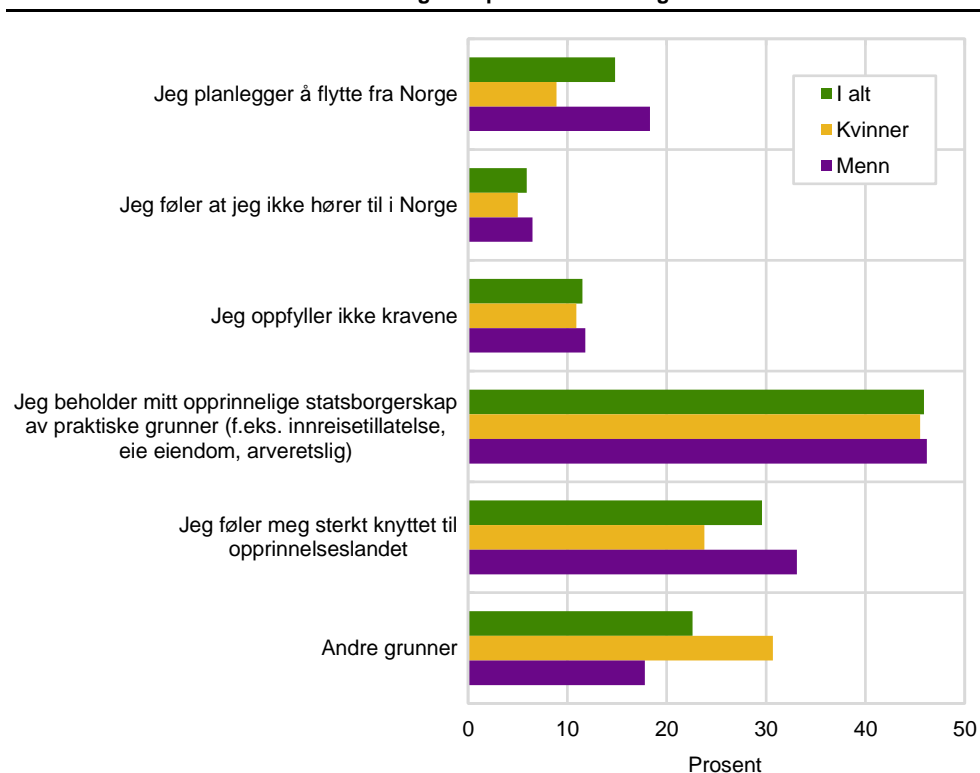
Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Blant dem som ikke har norsk statsborgerskap, men som tror de kommer til å søke, er det en stor andel som svarer «Det gir meg bedre muligheter i det norske samfunnet», etterfulgt av «Jeg føler at jeg hører til i Norge» (figur 14.5). Menn gir disse to svarene i noe større grad enn kvinner, men for de andre svaralternativene er det små kjønnsforskjeller. Også her er det forskjell mellom opprinnelseslandene. De fra Kosovo, Irak, Eritrea og Somalia svarer i stor grad at de føler at de hører til i Norge, mens særlig Polen og Tyrkia oppgir at det gir bedre muligheter med norsk statsborgerskap. Mange fra Pakistan svarer at de tror de kommer til å søke norsk statsborgerskap fordi det gjør det lettere å besøke opprinnelseslandet eller andre land.

14.7. Årsaker til ikke å ønske norsk statsborgerskap

Det er kun en liten gruppe som oppgir at de ikke vil søke norsk statsborgerskap (6 prosent), men blant disse utgjør de fra Polen 58 prosent, i alt 158 personer i utvalget. Den nest største gruppen er innvandrere fra Sri Lanka, 26 personer. I gjennomsnitt for alle nasjonalitetene er svaret at man ønsker å beholde sitt nåværende statsborgerskap av praktiske grunner mer dominerende enn de øvrige (figur 14.6). Deretter kommer «Jeg føler meg sterkt knyttet til opprinnelseslandet» og «Jeg planlegger å flytte fra Norge». Det er riktignok en høyere andel menn enn kvinner som har svart de sistnevnte alternativene. Kvinner svarer i større grad «Andre grunner», 30 prosent. Minst tilslutning får alternativet «Jeg føler at jeg ikke hører til i Norge».

Figur 14.6 Fordelingen av årsak til ikke å søke om norsk statsborgerskap, blant personer som ikke ønsker norsk statsborgerskap. N=169 menn og 101 kvinner

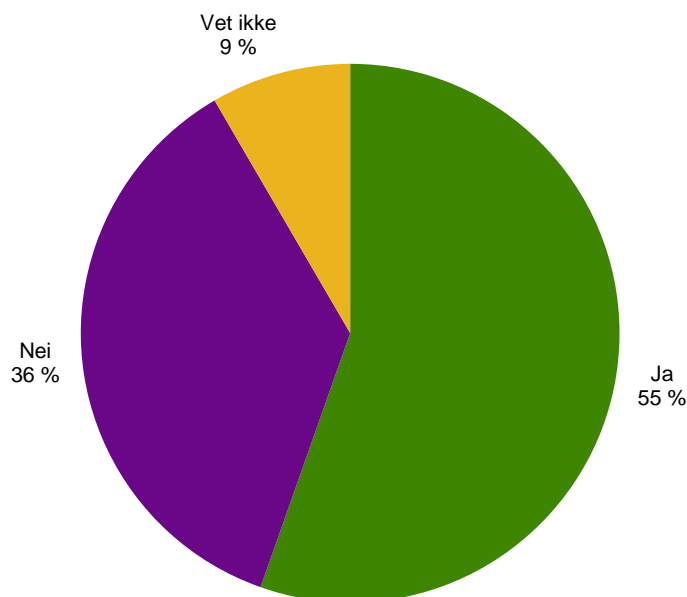
Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

14.8. Halvparten vil søke om norsk statsborgerskap hvis de får beholde sitt opprinnelige

Som nevnt innledningsvis krever norsk lov at den som innvilges norsk statsborgerskap løses fra sitt tidligere statsborgerskap. De som ikke er norske statsborgere, ikke har søkt og ikke tror de vil søke norsk statsborgerskap, har fått spørsmål om de vil søke hvis de er sikre på å få beholde sitt opprinnelige

statsborgerskap, det vil si etter en eventuell lovendring. Her er vi interessert i å få vite om prinsippet om ett statsborgerskap i Norge er en viktig årsak til at disse personene ikke ønsker norsk statsborgerskap. Ifølge figur 14.7 er frykten for å miste sitt opprinnelige statsborgerskap en ganske tungtveiende grunn for ikke å søke norsk statsborgerskap, ettersom hele 55 prosent svarer ja på spørsmålet. Andelen er 15 prosentpoeng høyere, det vil si at det betyr mer, for dem fra Sri Lanka enn dem fra Polen. I snitt har 9 prosent svart «vet ikke», mens 36 prosent svarer at de ikke vil søke norsk statsborgerskap selv om de kan beholde sitt opprinnelige.

Figur 14.7 Svarfordeling på spørsmål om man vil søke norsk statsborgerskap dersom man er sikker på å beholde sitt opprinnelige, blant personer som ikke ønsker å søke om norsk statsborgerskap. Prosent. N=255

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

14.9. Oppsummering

Nesten 50 prosent av dem som har svart på Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn (LKI 2016), har norsk statsborgerskap. I tillegg oppgir 7 prosent at de har søkt, og blant de resterende er det mange som svarer at de tror de kommer til å søke. Bedre muligheter i det norske samfunnet og tilhørighet oppgis som de viktigste årsakene til å ønske norsk statsborgerskap. Som vi har sett i dette kapitlet varierer interessen for norsk statsborgerskap med opprinnelsesland og kjønn, og ikke minst botid i Norge. Men generelt er interessen for norsk statsborgerskap høy. Unntaket er innvandrere fra Polen, som primært er arbeidsinnvandrere og har kort botid i Norge. Blant dem er det kun 6 prosent som har norsk statsborgerskap og mange som ikke har bestemt seg for om de vil søke eller ikke.

15. Diskriminering

Karin Hamre

Diskriminering og likestilling er regulert i flere lover³¹. I forbindelse med dette kapittelet i Levekårsundersøkelsen for innvandrere er den mest sentrale loven diskrimineringsloven om etnisitet. Loven stipulerer at det er forbudt å forskjellsbehandle personer på grunnlag av etnisitet, religion eller livssyn. Nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge og språk regnes også som etnisitet (Diskrimineringsloven om etnisitet, 2013). Dette kapitlet belyser innvandrernes egen opplevelse av å bli forskjellsbehandlet på grunn av sin innvandrerbakgrunn.

Diskriminering er vanskelig å måle objektivt. Forskjeller i levekår mellom ulike grupper behøver ikke å bety at diskriminering forekommer. For å kartlegge diskriminering av personer med innvandrerbakgrunn stilles det i Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 spørsmål om deres subjektive opplevelser av å bli forskjellsbehandlet.

Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 (LKI 2016)

Utvalget til undersøkelsen består av innvandrere med bakgrunn fra tolv land som har vært bosatt i Norge i minst to år, i alderen 16 til 74 år. Innvandrere defineres som personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.

Resultatene er representative for innvandrere fra de tolv landene, og ikke for innvandrere i Norge generelt. Mer om undersøkelsen i kapittel 2 og 3.

Vi har intervjuet omtrent like mange personer fra de tolv landene, men det er ikke like mange innvandrere fra de tolv landene i Norge. For eksempel er betydelig flere innvandet fra Polen enn fra Sri Lanka. Vi har derfor vektet svarene etter den andel innvandrerne fra de tolv landene utgjør i populasjonen. Svarene fra innvandrere fra store innvandringsland får derfor større innvirkning på totalen.

Det er også relativt store forskjeller mellom innvandrere med ulik landbakgrunn når det gjelder fordelingen på en del bakgrunnsvariabler. Dette er det viktig å ha i mente når man sammenligner resultatene for enkeltland. Når det er forskjeller mellom land, kan dette i mange tilfeller forklares med forskjeller i sammensetningen av populasjonen, for eksempel ved at innvandrerne fra det ene landet har lenger gjennomsnittlig botid, høyere sysselsetting eller har en annen kjønns- og alderssammensetning enn innvandrerne fra det andre landet.

Diskriminering vs. forskjellsbehandling

Å måle individers subjektive opplevelser av å bli diskriminert byr på noen utfordringer. Det første er begrepene man bruker. Under intervjuet til denne undersøkelsen har begrepet *forskjellsbehandling* vært benyttet fremfor *diskriminering*. Begrepene diskriminering og forskjellsbehandling har en noe overlappende betydning, men et skille går ved at diskriminering trolig i større grad enn forskjellsbehandling oppleves som et juridisk begrep, som for mange kan være vanskelig å kjenne seg igjen i. Forskjellsbehandling derimot forbindes kanskje med en konkret følelse eller hendelse, og som i sin tur kan utløse diskriminering. Diskriminering tolkes således som et resultat av negativ forskjellsbehandling. De som har svart at de har blitt forskjellsbehandlet på grunn av sin innvandrerbakgrunn tolkes derfor her som at de har blitt utsatt for diskriminering.

Det er heller ikke åpenbart at respondentenes subjektive opplevelse av å ha blitt forskjellsbehandlet er det samme som at de har blitt diskriminert, selv om respondenten opplever det slik. En opplevelse av å bli forskjellsbehandlet kan både være over- eller underdrevet. Diskriminering kan også enten være direkte og åpenbar eller indirekte og et resultat av en rekke avgjørelser uten at det ligger et

³¹ Arbeidsmiljøloven, likestillingsloven, diskrimineringsloven om etnisitet, diskrimineringsloven om seksuell orientering og diskriminerings- og tilgjengelighetsloven.

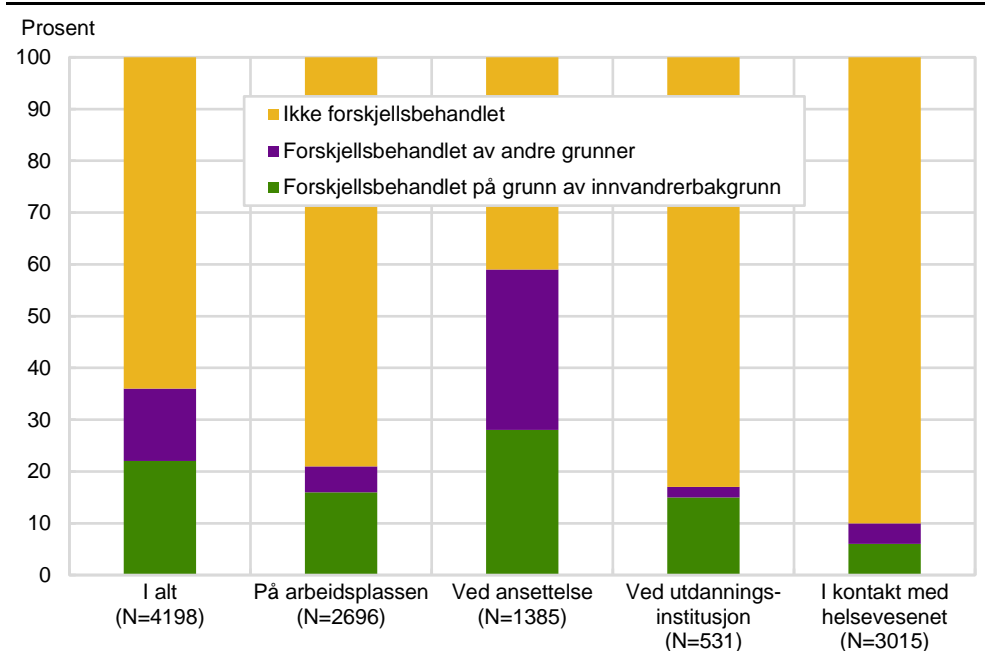
bestemt rasistisk motiv bak³². Terskelen for å føle seg urettmessig behandlet varierer fra individ til individ. Den subjektive vurderingen er derfor verdifull når man måler et flertydig begrep som diskriminering.

Det er vanskelig å kartlegge det totale omfanget av diskriminering mot innvandrere. Respondentene i Levekårsundersøkelsen ble ikke spurt om de generelt hadde blitt utsatt for forskjellsbehandling, men om de hadde opplevd å bli forskjellsbehandlet i fire konkrete situasjoner; i arbeidslivet, ved utdanningsinstitusjon, ved ansettelse og i kontakt med helsevesenet. Respondenter som svarte «ja» på spørsmålet, fikk oppfølgingsspørsmål om de opplevde at forskjellsbehandlingen skyldtes deres innvandrerbakgrunn. Det gjør at vi kan skille mellom dem som mener de har blitt forskjellsbehandlet på grunn av innvandrerbakgrunn og dem som mener at forskjellsbehandlingen skjedde av andre grunner.

Forskjellsbehandling ved store samfunnsinstitusjoner

Svakheten med å spørre om opplevd forskjellsbehandling innenfor de fire samfunnsområdene er at det gir mindre mening å si noe om hvor mange som opplever å bli forskjellsbehandlet totalt. Fordelen er imidlertid at vi kan gi en mer detaljert beskrivelse av opplevd forskjellsbehandling innenfor fire viktige samfunnsinstitusjoner. For ikke å utelate andre potensielt vanlige situasjoner der diskriminering av innvandrere kan forekomme, ble alle respondentene i undersøkelsen i tillegg spurt om de hadde opplevd innvandrerrelatert forskjellsbehandling i åtte andre situasjoner³³.

Figur 15.1 Opplevd forskjellsbehandling siste 12 måneder, etter situasjon og type forskjellsbehandling

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Figur 15.1 og tabell 15.1 viser andelen som svarte at de har opplevd å bli forskjellsbehandlet, og hvor stor andel av disse som opplevde at forskjellsbehandlingen var relatert til innvandrerbakgrunn, etter fire konkrete situasjoner. Kun de som hadde blitt eksponert for situasjonen i løpet av de siste 12

³² Med direkte forskjellsbehandling menes en handling eller unnlattelse som har som formål eller virkning å behandle en person dårligere enn andre i tilsvarende situasjon. Indirekte forskjellsbehandling handler om enhver tilsynelatende nøytral bestemmelse, betingelse, praksis, handling eller unnlattelse som fører til at personer stilles dårligere enn andre.

³³ I kontakt med politiet, av ansatte på offentlige kontor, i forbindelse med kjøp og leie av bolig, på restauranter, kafeer eller utesteder, i butikk eller bank, på kollektivtransport, av folk på gater eller torg eller egendefinerte andre steder.

månedene ble spurt: For eksempel ble kun de som hadde søkt jobb i løpet av de siste 12 månedene spurt om de hadde blitt forskjellsbehandlet ved ansettelse.

Arbeidslivet som arena for forskjellsbehandling

Andelen som hadde opplevd å bli forskjellsbehandlet var størst i arbeidslivet, ved ansettelse og på arbeidsplassen. I alt 28 prosent av dem som hadde søkt en jobb det siste året svarte at de hadde opplevd å ikke bli ansatt på grunn av sin innvandrerbakgrunn. 16 prosent av de sysselsatte hadde opplevd å bli forskjellsbehandlet på arbeidsplassen på grunn av sin innvandrerbakgrunn. 15 prosent av dem som studerte hadde hatt tilsvarende opplevelse ved en utdanningsinstitusjon. En relativt liten andel har opplevd innvandrerrelatert forskjellsbehandling i kontakt med helsevesenet, kun 6 prosent i alt.

Tabell 15.1 Opplevd forskjellsbehandling, etter område, type forskjellsbehandling og opprinnelsesland³⁴. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia- Hercego- vina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
På arbeidsplassen (N=2696)	21	21	16	20	21	29	33	22	25	12	17	11	20
Hvorav relatert til innvandrerbakgrunn	16	15	13	14	18	22	26	19	22	8	14	10	18
Ved ansettelse (N=1385)	59	51	68	68	63	67	67	56	72	57	55	50	61
Hvorav relatert til innvandrerbakgrunn	28	21	29	30	32	37	36	28	34	20	23	23	35
Ved utdanningsinstitusjon (N=531)	17	:	:	12	:	24	14	22	:	:	:	13	13
Hvorav relatert til innvandrerbakgrunn	15	:	:	12	:	22	12	18	:	:	:	10	11
I kontakt med helsevesen (N=3015)	10	11	5	11	10	11	10	11	10	4	5	7	11
Hvorav relatert til innvandrerbakgrunn	6	5	4	9	7	8	9	8	7	3	4	5	8

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

15.1. Mange opplever forskjellsbehandling på arbeidsplassen

I Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn (LKI 2016), ble alle de intervjuede som var sysselsatt spurt om de i løpet av de siste 12 månedene hadde opplevd å bli forskjellsbehandlet av kollegaer, sjefer eller kunder på arbeidsplassen på grunn av sin innvandrerbakgrunn eller på grunn av andre forhold. I alt 21 prosent av de 2 696 sysselsatte svarte bekreftende: 16 prosent mente de hadde opplevd å bli forskjellsbehandlet på grunn av sin innvandrerbakgrunn, mens 5 prosent mente det var andre grunner til at de hadde blitt forskjellsbehandlet. Det betyr at nær tre fjerdedeler av alle sysselsatte som har opplevd å bli forskjellsbehandlet på arbeidsplassen, opplevde at årsaken var deres innvandrerbakgrunn.

Innvandrere fra Iran opplever mest diskriminering på jobb

Andelen sysselsatte som hadde opplevd innvandrerrelatert forskjellsbehandling på jobben var størst blant sysselsatte innvandrere med bakgrunn fra Iran, deretter Irak og Pakistan. Blant innvandrere fra Iran var det 26 prosent som oppga at de hadde opplevd forskjellsbehandling knyttet til deres innvandrerbakgrunn og i tillegg 7 prosent som hadde opplevd forskjellsbehandling av andre grunner. Selv om ikke resultatene er direkte sammenliknbare, skilte innvandrere fra Iran seg ut også i den forrige levekårsundersøkelsen, ved at de rapporterte at de opplevde mest trakassering på arbeidsplassen (Tronstad, 2008a)³⁵. Forklaringene på hvorfor

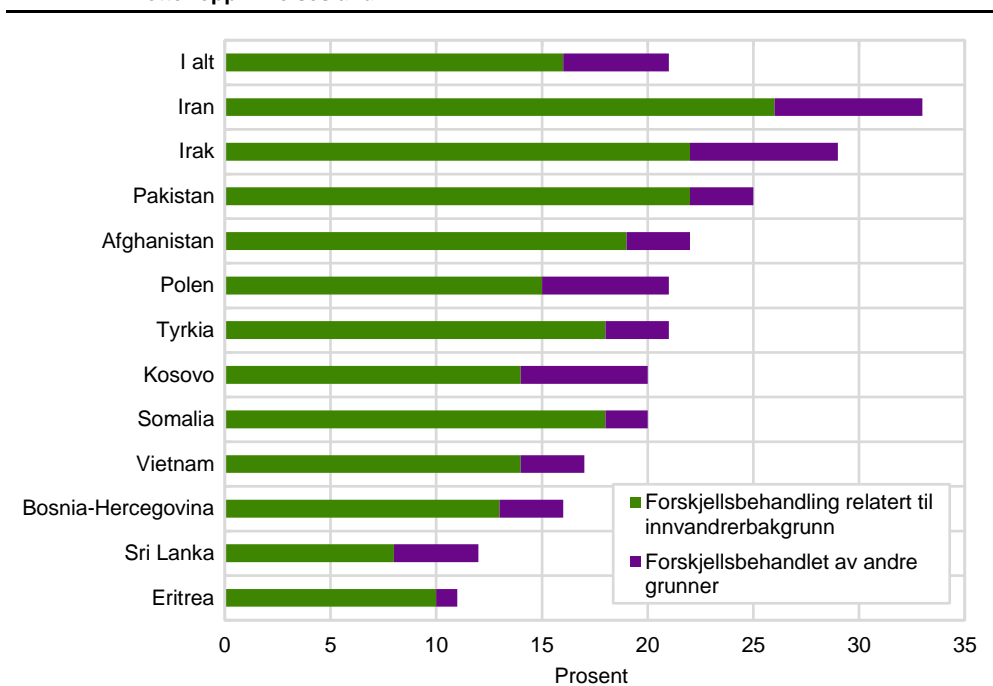
³⁴ For noen land på noen områder er det ikke oppgitt andel i tabellen. Årsaken er at det var for få personer totalt (N = < 25).

³⁵ Resultatene i den forrige levekårsundersøkelsen blant innvandrere er ikke direkte sammenliknbare med levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2016 på grunn av endring i spørsmålene (se kapittel 3.1).

nettopp innvandrere fra Iran, sammenliknet med innvandrere fra andre land, i så stor grad har opplevd forskjellsbehandling på jobben kan være mange og sammensatte. Dette spørsmålet krever en enda mer detaljert analyse

Andelen sysselsatte personer med innvandrerbakgrunn fra Bosnia Hercegovina, Vietnam, Kosovo og Polen som har opplevd innvandrerrelatert forskjellsbehandling på arbeidsplassen var mellom 13 og 15 prosent. Innvandrere fra Sri Lanka hadde opplevd minst innvandrerrelatert forskjellsbehandling på arbeidsplassen sammenliknet med de øvrige landene i Levekårsundersøkelsen, med kun 8 prosent av de sysselsatte.

Figur 15.2 Andel av sysselsatte som har opplevd forskjellsbehandling på arbeidsplassen, etter opprinnelsesland

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Statistisk sentralbyrå.

Varierte kjønnsforskjeller mellom landene

I alt var andelen kvinner som hadde opplevd forskjellsbehandling på arbeidsplassen bare litt større enn andelen menn. 22 prosent av sysselsatte kvinner og 21 prosent av sysselsatte menn. Mens for begge kjønn var det i alt 16 prosent av de sysselsatte som opplevde at forskjellsbehandlingen skyldtes deres innvandrerbakgrunn.

Forskjellene mellom kjønnene varierer imidlertid stort innad i og mellom landene. Andelen iranske kvinner som hadde opplevd forskjellsbehandling på arbeidsplassen var særlig stor sammenliknet med de andre landene. 40 prosent av sysselsatte iranske kvinner rapporterte om forskjellsbehandling på arbeidsplassen generelt, hvorav 30 prosent var relatert til innvandrerbakgrunn. Både sammenliknet med iranske menn og menn og kvinner fra andre land, er iranske kvinner de som rapporterer om mest forskjellsbehandling på arbeidsplassen, mens kvinner fra Irak opplever nest mest forskjellsbehandling relatert til innvandrerbakgrunn med 22 prosent. Blant menn var det innvandrere fra Pakistan (24 prosent), Iran (23 prosent) og Irak (23 prosent) som opplevde mest innvandrerrelatert forskjellsbehandling

Blant kvinner var det de fra Sri Lanka som rapporterte om minst innvandrerrelatert forskjellsbehandling på arbeidsplassen (8 prosent), mens blant menn gjaldt det de fra Eritrea (6 prosent). Kjønnsforskjellen, på 10 prosentpoeng, er størst blant innvandrere fra Eritrea – ettersom 16 prosent av eritreiske kvinner hadde opplevd

innvandrersrelatert forskjellsbehandling på arbeidsplassen. Kjønnsforskjellen er på den andre siden minst mellom menn og kvinner fra Somalia og Polen.

15.2. Diskriminering ved ansettelse

I henhold til arbeidsmiljøloven gjelder forbud mot diskriminering gjennom hele arbeidsforholdet. Fra stillingen blir lyst ut, via tilsetning, det løpende arbeidsforholdet og til det blir avsluttet i form av oppsigelse eller pensjon.

Det finnes en rekke studier som viser at innvandrere har større problemer med å skaffe seg jobb i Norge, selv med tilsvarende utdanning og like kvalifikasjoner (Midtbøen, 2015). Studien til Midtbøen og Rogstad (2012) viste at noen innvandrergupper har mindre sannsynlighet for å bli ansatt enn en «norsk» søker med akkurat de samme kvalifikasjonene. Arbeidsgivere uttaler sjelden en motvilje mot å ansette innvandrere, men begrunner gjerne mangel på arbeidstakere med innvandrerbakgrunn med forutinntatte antakelser, som for eksempel språkkunnskaper (Rogstad, 2001) eller opprettholdelse av sterk kulturell tilhørighet (Horverak, Sandal, Pallesen, og Timmerman, 2013).

Over én av fire har opplevd forskjellsbehandling ved ansettelse

I Levekårsundersøkelsen svarte 58 prosent av alle som hadde søkt arbeid i løpet av de siste 12 månedene at de hadde fått avslag på en jobb de mente de var kvalifisert for. De aller fleste som søker en jobb vil antageligvis anse seg selv som kvalifisert for stillingen de søker. På den måten er ikke dette et uttrykk for at alle disse har blitt forskjellsbehandlet i løpet av ansettelsesprosessen.

Videre ble de respondentene som hadde søkt jobb, men ikke blitt ansatt i stillingen de anså seg selv som kvalifisert for, spurt om de trodde det var innvandrerbakgrunnen deres som var årsaken til at de ikke fikk jobben. 28 prosent av dem som hadde vært i en ansettelsesprosess de siste 12 månedene svarte bekræftende på dette spørsmålet. Når innvandrerbakgrunn oppleves som årsaken til at man ikke får en jobb man er kvalifisert for, er det et uttrykk for at vedkommende kan ha blitt diskriminert.

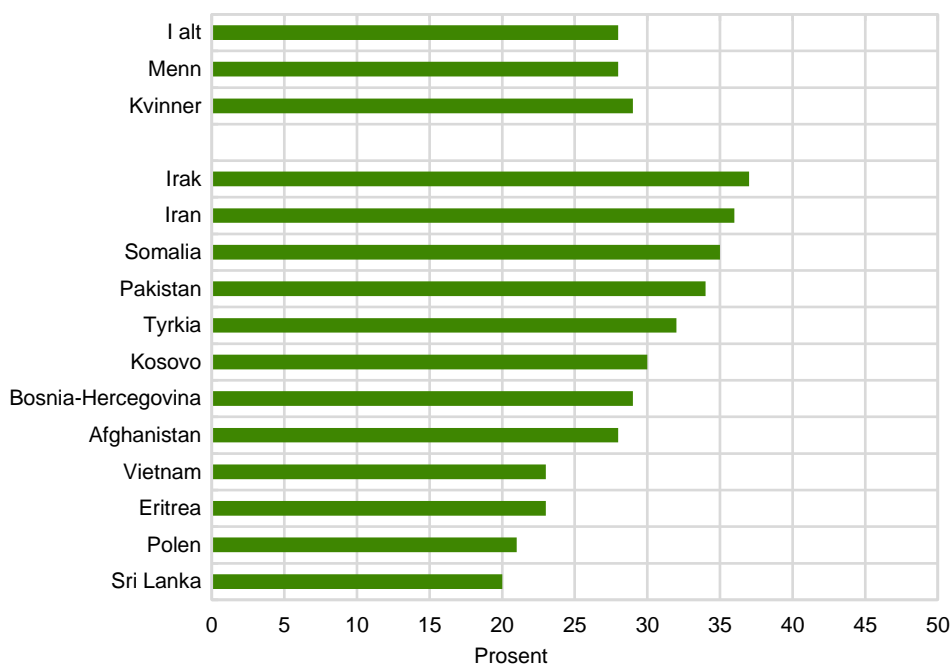
Andelen rapporterte om at de hadde opplevd å ikke bli ansatt i en jobb de var kvalifisert for på grunn av innvandrerbakgrunn var størst blant innvandrere fra Irak, Iran og Somalia. Også i den forrige levekårsundersøkelsen blant innvandrere var det innvandrere fra disse tre landene som opplevde at det var innvandrerbakgrunnen som hindret dem i å få en jobb de hadde søkt og var kvalifisert for (Tronstad, 2008a).³⁶

Menn og kvinner opplever nesten like mye forskjellsbehandling ved ansettelse

Kvinner som har søkt jobb i løpet av de siste 12 månedene har i gjennomsnitt rapportert om marginalt mer innvandrersrelatert forskjellsbehandling ved ansettelse enn menn, 29 prosent kvinner mot 28 prosent menn. Blant kvinner er det de fra Irak og Kosovo som rapporterer om mest forskjellsbehandling ved ansettelse, mens for menn er andelen størst blant innvandrere fra Iran og Pakistan.

³⁶ Tallene er imidlertid ikke direkte sammenliknbare med levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006, se kapittel 3.1.

Figur 15.3 Andel som har opplevd å ikke bli ansatt i en stilling de søkte og var kvalifisert for på grunn av innvandrerbakgrunn, etter kjønn og opprinnelsesland.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Stor andel forskjellsbehandlet av andre grunner ved ansettelse

Blant alle dem som her omtales som forskjellsbehandlet ved ansettelse, er det en større andel som har opplevd å ikke bli ansatt i en jobb de søkte og var kvalifisert for generelt (31 prosent), enn andelen som opplevde at de ikke ble ansatt i en jobb de søkte og var kvalifisert for på grunn av innvandrerbakgrunn (28 prosent). Som nevnt innledningsvis vil de aller fleste som søker en jobb antakeligvis anse seg selv som kvalifisert for jobben. Å ikke bli ansatt i en jobb man er kvalifisert for er ikke i seg selv et uttrykk urettmessig forskjellsbehandling.

Videre er spørsmålet hva respondenter assosierer med «at noe skyldes deres innvandrerbakgrunn». Kanskje opplever ikke alle at for eksempel språkkunnskaper, religion eller klesdrakt er relatert til deres innvandrerbakgrunn, mens andre gjør det. Det kan naturlig nok også være en stor gruppe som har opplevd å ikke bli ansatt i en jobb de var kvalifisert for på annet grunnlag enn innvandrerbakgrunn, og at det dermed er forskjellsbehandling på annet urettmessig grunnlag. For eksempel på grunn av kjønn, seksuell orientering, kjønnsidentitet eller alder, eller dette i kombinasjon med innvandrerbakgrunn.

15.3. Mindre diskriminering ved utdanningsinstitusjoner

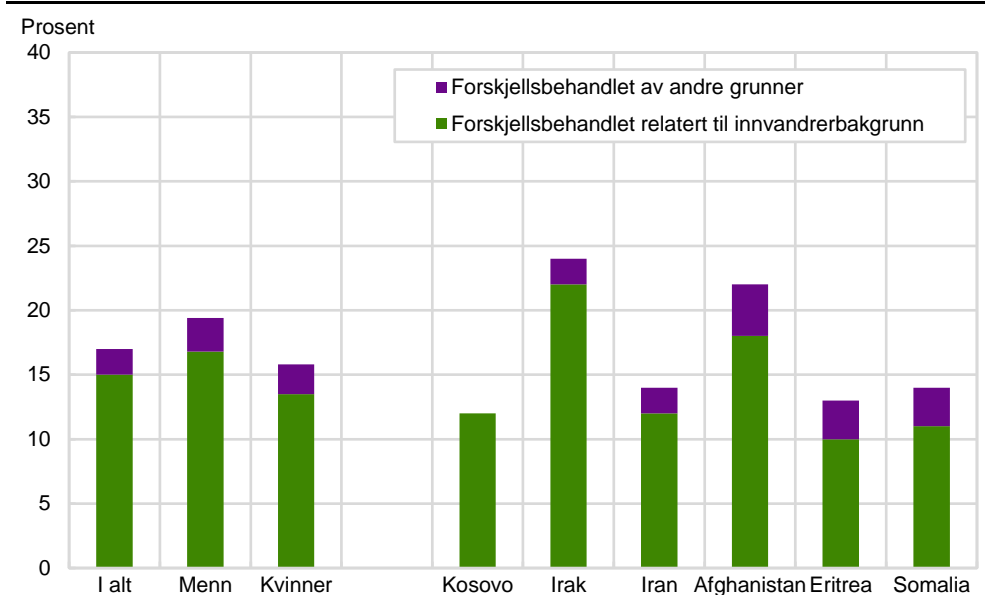
De 531 respondentene som var i utdanning på intervjuetidspunktet ble stilt spørsmål om de hadde opplevd å bli forskjellsbehandlet av medelever eller ansatte på en skole eller ved en utdanningsinstitusjon de siste 12 månedene. 17 prosent bekreftet at de hadde vært utsatt for en slik hendelse. 15 prosent av dem opplevde at forskjellsbehandlingen ved en utdanningsinstitusjon var innvandrerrelatert. Det var dermed kun 2 prosent som knyttet forskjellsbehandlingen til noe annet enn innvandrerbakgrunn (se tabell 15.1 og figur 15.4).

Det er relativt få som har svart at de er i utdanning på intervjuetidspunktet, og når det fordeles etter opprinnelsesland er utvalget så lite at det gir et skjevt bilde av virkeligheten. Fra Kosovo, Irak, Iran, Afghanistan, Eritrea og Somalia er imidlertid utvalget stort nok. 22 prosent av innvandrere fra Irak svarte at de hadde opplevd å bli forskjellsbehandlet ved en utdanningsinstitusjon. Fra Afghanistan var andelen

19 prosent. Blant innvandrere fra Kosovo svarte 12 prosent det samme, mens det var 11 prosent av innvandrere fra Somalia og 10 prosent fra Eritrea som hadde opplevd det samme.

Figur 15.4 viser at 16 prosent menn og 13 prosent kvinner som var under utdanning hadde opplevd å bli forskjellsbehandlet ved en utdanningsinstitusjon. Samtidig er det, i likhet med befolkningen for øvrig, en noe større andel kvinner enn menn som oppgir at de studerer.

Figur 15.4 Andel som har opplevd å bli forskjellsbehandlet av medelever eller ansatte på en skole eller ved en utdanningsinstitusjon de siste 12 månedene, etter kjønn og opprinnelsesland¹

¹ Kun de landene hvor det var tilstrekkelig antall observasjoner til å oppgi andeler.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

15.4. Mange opplever likeverdig behandling i helsevesenet

I helsetjenestene utfordres målet om likeverdig behandling ved språkproblemer, kulturelle forskjeller og spesielle helseproblemer i enkelte innvandrergrupper (Helse- og omsorgsdepartementet, 2013). Når det gjelder språk vil for eksempel tilgangen på tolk, dersom norskkunnskapene er begrenset, være viktig for å gi tilfredsstillende behandling. Kulturelle forskjeller kan være en utfordring, fordi erfaringer fra helsevesenet i andre land kan påvirke oppfatninger om og krav til det norske helsevesenet og på grunn av ulik vurdering av behov og type behandling. I tillegg kan mange innvandrere ha andre typer helseproblemer. For eksempel har noen innvandrergrupper høyere forekomst av psykiske lidelser sammenliknet med befolkningen for øvrig (Abebe, Lien, og Hjelde, 2014).

I følge Helse- og omsorgsdepartementets nasjonale strategi for innvandreres helse 2013-2017 finnes det lite forskning om hva pasienter med ulik innvandrerbakgrunn opplever som gode og tilstrekkelige helsetjenester, hvilke forventninger de har til tjenesteapparatet og kvaliteten på tjenestene innvandrere får. Levekårsundersøkelsen for innvandrere 2016 kan ikke gi svar på alt dette, men undersøkelsen kan si noe om innvandreres subjektive opplevelse av behandlingen de får i norsk helsevesen.

Det er en stor andel av utvalget, om lag tre av fire, som har vært i kontakt med helsevesenet i løpet av de siste 12 månedene. 90 prosent av disse har ikke opplevd noen form for forskjellsbehandling ved sykdom, skade eller behandling fra fastlege, sykehus, legevakt, helsestasjon, sykehjem eller andre helseinstitusjoner.

I likhet med den forrige levekårsundersøkelsen, viser altså Levekårsundersøkelsen 2016 at det store flertallet av innvandrere opplever likebehandling i kontakt med helsevesenet. I den forrige undersøkelsen var det i alt 7 prosent av de intervjuede som oppga at de hadde fått «dårligere behandling i norsk helsevesen enn en norsk ville fått», mens i levekårsundersøkelsen 2016 var det 6 prosent som svarte at de hadde opplevd forskjellsbehandling på grunn av sin innvandrerbakgrunn i kontakt med helsevesenet.

Spørsmålet er formulert ulikt i de to undersøkelsene og er ikke direkte sammenliknbare, men viser noen av de samme tendensene. I tillegg var det 4 prosent i 2016-undersøkelsen som hadde opplevd forskjellsbehandling i kontakt med helsevesenet på grunn av andre forhold enn innvandrerbakgrunn. Dette alternativet var ikke med i den forrige levekårsundersøkelsen blant innvandrere.

Andelen som har opplevd forskjellsbehandling relatert til sin innvandrerbakgrunn i kontakt med helsevesenet er lavest blant innvandrerne fra Sri-Lanka, Bosnia-Hercegovina og Vietnam (3-4 prosent). Innvandrere fra Kosovo, Iran, Afghanistan og Somalia er de som hadde opplevd mest innvandrerrelatert forskjellsbehandling i helsevesenet, men andelene er ikke høyere enn 8-9 prosent.

Kvinner mer diskriminert i helsevesenet

Kvinner opplever i litt større grad enn menn innvandrerrelatert forskjellsbehandling i kontakt med helsevesenet, henholdsvis 8 prosent av kvinner og 5 prosent av menn. Sammenliknet med kvinner fra de andre landene, skiller iranske kvinner seg ut ved at 12 prosent har opplevd forskjellsbehandling i helsevesenet. Kvinner fra Bosnia-Hercegovina og Sri Lanka derimot opplever i svært liten grad forskjellsbehandling i helsevesenet (3-4 prosent)

Tabell 15.2 Andel som har vært i kontakt med norsk helsevesen i løpet av de siste 12 månedene som har opplevd forskjellsbehandling. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
I alt (N=3015)	10	11	5	11	10	11	10	11	10	4	5	7	11
Relatert til innvandrerbakgrunn	6	5	4	9	7	8	9	8	7	3	4	5	8
Andre grunner	4	6	1	2	3	3	1	3	3	1	1	2	3
Menn													
Relatert til innvandrerbakgrunn	5	4	5	9	6	7	7	9	5	1	2	3	9
Andre grunner	4	5	2	4	1	5	2	3	2	2	2	2	1
Kvinner													
Relatert til innvandrerbakgrunn	8	8	3	8	9	8	11	5	10	4	6	6	7
Andre grunner	3	5	1	1	3	2	1	3	4	1	0	2	5

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

15.5. Andre områder hvor innvandrere kan oppleve forskjellsbehandling

I alt oppga 820 personer at de hadde opplevd forskjellsbehandling på grunn av innvandrerbakgrunn i andre situasjoner enn på arbeidsplassen, ved ansettelse, ved utdanningsinstitusjon og i kontakt med helsevesen som har blitt omtalt. Disse fikk spørsmål om åtte konkrete situasjoner³⁷.

³⁷ Politi, offentlig kontor, bolig, uteliv, butikk/bank, kollektivtransport, på gata eller andre steder

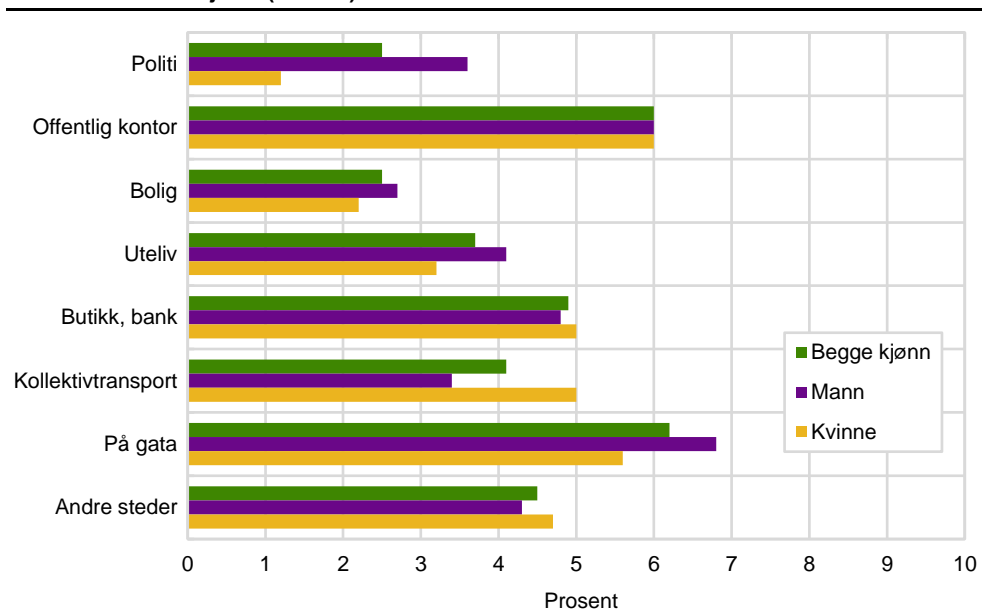
Eksposering spiller en rolle

I de øvrige delkapitlene er det kun personer som har blitt eksponert for hver situasjon som svarer på spørsmål om de har opplevd forskjellsbehandling på det området. For eksempel ble kun de som var i arbeid spurt om de hadde blitt forskjellsbehandlet på arbeidsplassen.

I denne delen av kapitlet vil det variere hvorvidt de spurte har vært i situasjonen eller ikke. På grunn av hvordan spørsmålet er stilt, er det ikke mulig å skille dem som har og dem som ikke har vært eksponert for de ulike situasjonene. Derfor er hele utvalget i Levekårsundersøkelsen (N=4435) utgangspunktet for utregningen av andelen. En begrensning ved dette er at mange som har svart «nei» ikke har vært eksponert for situasjonen og kan heller ikke ha opplevd forskjellsbehandling der. De som har svart «nei» består dermed både av de som har følt seg likeverdig behandlet i kontakt med politiet og de som ikke har vært i kontakt med politiet i det hele tatt.

Andelen som hadde opplevd forskjellsbehandling på gater eller torg, eller av ansatte ved offentlige kontorer (begge 6 prosent) er størst, sammenliknet med de andre tilleggsområdene. Færre hadde opplevd det i forbindelse med kjøp eller leie av bolig og i kontakt med politiet (begge 3 prosent).

Figur 15.5 Andel som har opplevd innvandrersrelatert forskjellsbehandling i åtte situasjoner, etter kjønn. (N=4435)

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Diskriminering ved offentlige kontorer

Ved offentlige kontorer er kravet til å forstå og gjøre seg forstått høyt, samtidig kan velferdsordninger både være vanskelig å forstå og vanskelig å forklare. Mangel på informasjon, begrensede språkferdigheter og kultur er kanskje noen av årsakene til at flere opplever forskjellsbehandling i møte med offentlige kontorer, enten det er i møte med Nav eller barnevernet.

Opplevelsen av å bli forskjellsbehandlet ved offentlige kontorer er like utbredt blant menn og kvinner, men forskjellene etter opprinnelsesland er relativt store. 10 prosent av innvandrerne fra Irak hadde opplevd forskjellsbehandling ved et offentlig kontor, mens 2 prosent av innvandrerne fra Vietnam hadde opplevd det samme. Gjennomsnittet for alle landene er 6 prosent (se tabell 15.3)

Menn opplever mer forskjellsbehandling fra politiet enn kvinner

Få svarer at de har blitt forskjellsbehandlet på grunn av innvandrerbakgrunn i kontakt med politiet, i gjennomsnitt 3 prosent av utvalget. Andelen varierer relativt

mye etter opprinnelse. Størst andel var det blant innvandrere fra Irak (6 prosent) og minst blant innvandrere fra Polen, Bosnia-Hercegovina, Sri Lanka og Eritrea (1 prosent). Blant innvandrere fra Vietnam var det ingen som rapporterte om forskjellsbehandling fra politiet.

Det er en fremtredende kjønnsforskjell i opplevelse av forskjellsbehandling fra politiet. I gjennomsnitt 4 prosent menn hadde opplevd forskjellsbehandling fra politiet, mens tilsvarende gjaldt 1 prosent kvinner. Kjønnsforskjellen kan imidlertid ha en sammenheng med at menn, i større grad enn kvinner, muligens er mer i kontakt med politiet.

Få opplever forskjellsbehandling på boligmarkedet

Lien kjønnsforskjell på boligmarkedet

Ved kjøp og leie av bolig opplever også menn i større grad enn kvinner å bli forskjellsbehandlet, men kjønnsforskjellen er relativt liten. Det er ingen av landene som skiller seg spesielt ut i opplevd forskjellsbehandling på boligmarkedet. Jevnt over er andelen relativt liten, og varierer fra 1 til 3 prosent i alt.

Offentlige steder og «hverdagsrasisme»

Av de situasjonene som her regnes som offentlige steder³⁸ var det 6 prosent som hadde opplevd å bli forskjellsbehandlet på gater eller torg, 5 prosent i butikk eller bank, 4 prosent på restaurant, kafé eller utested og 4 prosent på kollektivtransport. Både på gata, i butikk eller bank, i uteliv og på kollektivtransport var det innvandrere fra Irak og Iran som hadde opplevd mest innvandrersrelatert forskjellsbehandling. Andelene i disse fire situasjonene er gjennomgående liten blant innvandrere fra Eritrea, Sri Lanka, Kosovo og Vietnam.

Man antar ofte at forskjellsbehandling som foregår ved de store samfunnsinstitusjonene også er den som har størst konsekvenser for samfunnet og for den som blir utsatt for forskjellsbehandling. Hverdagsrasisme, for eksempel i form av nedsettende kommentarer, spørsmål, blikk eller fysisk distansering, kan være belastende for den som utsettes for det. For den som utøver det kan det imidlertid oppleves som en uskyldig sak, like gjerne som det kan være med hensikt. Man kan anta at hverdagsrasisme i den formen som ble nevnt ofte foregår på offentlige steder, og like gjerne fra kjente som ukjente personer.

Tabell 15.3 Andel som har opplevd å bli forskjellsbehandlet relatert til innvandrerbakgrunn i åtte situasjoner, etter opprinnelsesland. Prosent (N=4193)

	I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Politi	3	1	1	5	2	6	4	3	3	1	0	1	5
Offentlig kontor	6	7	3	7	6	10	8	6	7	2	2	6	7
Bolig	3	3	1	2	1	6	6	3	1	0	0	2	3
Uteliv	4	3	5	3	6	6	5	3	3	1	4	2	4
Butikk, bank	5	6	5	4	4	8	9	5	6	3	3	3	4
Kollektivtransport	4	2	3	2	4	7	8	5	5	2	4	3	6
På gata	6	6	6	4	7	12	10	7	8	2	4	2	7
Andre steder	5	8	4	4	7	6	7	5	4	2	4	3	5

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Ulik grad av eksponering

På utesteder, restauranter, kafeer og på gater/torg og i kontakt med politiet var det en overvekt av menn som hadde opplevd å bli forskjellsbehandlet, mens innen kollektivtransport var det flere kvinner enn menn som hadde opplevd forskjellsbehandling. Kjønnsforskjellene kan henge sammen med ulik grad av

³⁸ Uteliv (restaurant, kafé, utested), butikk og bank, kollektivtransport og på gata

eksponering. For eksempel dersom flere menn enn kvinner med innvandrerbakgrunn går på utesteder, vil risikoen for å bli utsatt for diskriminering være større enn om man for eksempel sjelden eller aldri går ut.

15.6. En av fem har opplevd innvandrerrelatert forskjellsbehandling

Det er utfordrende å gi ett samlet tall på andelen innvandrere som opplever forskjellsbehandling i alt, spesielt fordi antall personer spurt varierer for hvert av diskrimineringsområdene. Ved å telle opp antallet som har opplevd innvandrerrelatert forskjellsbehandling på minst ett av de fire hovedområdene finner vi at 22 prosent har opplevd å bli forskjellsbehandlet minst én gang på minst ett område, og at 14 prosent har opplevd forskjellsbehandling av andre grunner, mens 64 prosent ikke har opplevd å bli forskjellsbehandlet i det hele tatt (se figur 15.1).

Denne opptellingen fanger imidlertid ikke opp at en person kan ha opplevd forskjellsbehandling innenfor flere områder og flere ganger innenfor samme område. Det sier dermed lite om utbredelsen forskjellsbehandling, om det å bli forskjellsbehandlet skjer ofte med noen få personer, eller om det er snakk om stor spredning blant ulike personer. For å unngå opptellingsproblematikken har dette kapittelet tatt for seg opplevelsen av å bli forskjellsbehandlet innenfor ulike samfunnsområder hver for seg.

15.7. Oppsummering

De foregående kapitlene i denne rapporten har så langt vist at det er levekårsforskjeller på enkelte områder mellom innvandrere og befolkningen generelt. De sosioøkonomiske forholdene, som botid, utdanningsnivå, manglende nettverk og norskkunnskaper, har stor betydning for levekår. Samtidig skal man ikke se bort fra muligheten for at noen av levekårsforskjellene også kan skyldes forskjellsbehandling.

Analysene i dette kapittelet viser at innvandreres subjektive opplevelse av å bli forskjellsbehandlet på grunn av innvandrerbakgrunn eksisterer på mange samfunnsområder. På arbeidsplassen, ved ansettelse og i utdanning opplever en ganske stor andel innvandrere å bli forskjellsbehandlet. Spesielt opplever mange innvandrere at de ikke blir ansatt på grunn av sin innvandrerbakgrunn når de søker jobb, selv om de er kvalifisert for jobben. I helsevesenet opplever imidlertid de aller fleste å bli likeverdig behandlet.

Terskelen for når et individ opplever å bli forskjellsbehandlet varierer. Ettersom det i denne undersøkelsen stilles spørsmål om individers subjektive opplevelser, tar man imidlertid hensyn til ulike menneskers ulike nivåer for når de føler seg forskjellsbehandlet. Undersøkelsen gir imidlertid ikke svar på det totale omfanget av forskjellsbehandlinger, måten å bli forskjellsbehandlet på eller hvem som utøvte forskjellsbehandlingen.

Det er også en del forskjeller mellom ulike innvandrergrupper. Innvandrerne fra Iran skiller seg ut ved at en stor andel opplever forskjellsbehandling på alle områdene. Også blant innvandrerne fra Irak, Pakistan og Afghanistan har en stor andel opplevd å bli forskjellsbehandlet, sammenliknet med de andre landene. På den andre siden opplever innvandrerne fra Sri-Lanka, Eritrea og Vietnam jevnt over mindre forskjellsbehandling på alle områdene.

Kvinner opplever gjennomgående litt mindre forskjellsbehandling enn menn. En mulig forklaring er at innvandrerkvinner i mindre grad eksponeres for situasjoner der de kan bli utsatt for forskjellsbehandling. En annen mulig forklaring er at

kvinner i større grad rapporterer om forskjellsbehandling knyttet til andre forhold enn innvandrerbakgrunn. En mulig årsak er at de opplever at forskjellsbehandlingen er knyttet til kjønn, enten alene eller i kombinasjon med innvandrerbakgrunn.

Levekårsundersøkelsen inneholder mye demografisk informasjon om dem vi har intervjuet og som ikke er brukt i dette kapitlet. Sammenhengen mellom opplevd forskjellsbehandling og innvandreres botid, norskkunnskaper, foreldrenes utdanningsnivå og sosial kontakt er eksempler på faktorer som ville være nyttig å gjøre utvidede analyser på.

16. Holdninger, verdier og tillit

Svein Blom

Kunnskapen om holdninger og verdier blant innvandrere i Norge har på mange måter vært mangelfull. Dette er blant tema som nesten ikke har vært dekket i Statistisk sentralbyrås tidligere levekårsundersøkelser blant innvandrere. Bostedsnærhet til andre innvandrere, grad av religiøsitet og følelse av samhørighet med Norge er blant de få temaene som var med i undersøkelsen i 2005 (Blom og Henriksen, 2008).

Blant grunnene til at temaet er svakt belyst er selvfølgelig at registerdata ikke lar seg bruke til å kartlegge holdninger og at representative spørreundersøkelser rettet mot innvandrere er ressurskrevende å gjennomføre.

Et beskjedent forsøk på å kartlegge innvandreres holdninger ble gjort i en undersøkelse som TNS Gallup utførte for TV2 i 2006. Et utvalg muslimer og et utvalg av hele befolkningen – under 500 personer i hvert utvalg – ble bedt om å svare på spørsmål om holdninger til integrering av innvandrere, hvordan nordmenn og innvandrere ser på hverandre, på internasjonale konflikter, religiøsitet og partipreferanser. Formålet med undersøkelsen var å sammenlikne svarene fra de to befolkningsgruppene (TNS Gallup, 2006).

Resultatene viste stor grad av likhet på noen områder (f.eks. om det bør gjøres mer for å bedre forholdet mellom nordmenn og innvandrere og om innvandrere diskrimineres i samfunnet) og betydelige forskjeller på andre områder (f.eks. om det er ønskelig å straffe dem som publiserer krenkende tegninger og bilder). Året etter intervjuet TNS Gallup på oppdrag fra tankesmien Liberalt Laboratorium (LibLab) et utvalg av hele befolkningen om hva de *trodde* muslimer mente om de samme spørsmålene som i den første undersøkelsen. Det viste seg at befolkningens oppfatning om muslimers holdninger avvek nokså mye fra hva muslimene selv gav uttrykk for i den lille surveyen året før (Sandbu, 2007). Funnene kom tidlig i skyggen av diskusjonen om undersøkelsenes representativitet og ble snart glemt.

I dette kapitlet går vi gjennom resultatene fra en del holdningsspørsmål i Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn (LKI 2016). Det er fire hovedtemaer som belyses: tillit til andre mennesker og norske institusjoner, betydningen av ytringsfrihet veid mot andre hensyn, likestilling mellom kjønnene og forestillinger om betingelser for et lykkelig ekteskap. Spørsmålene er hentet fra andre intervjuundersøkelser i Norge, slik at det blir mulig å sammenlikne hva innvandrerne svarer med hva befolkningen i stort svarer.

Følgende andre undersøkelser er benyttet i denne sammenlikningen: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2013 (L. R. Thorsen og Revold, 2014), Ytringsfrihetsundersøkelsen 2013 (Staksrud et al., 2014), Verdiundersøkelsen 2008 (Holth, 2010) og Den europeiske samfunnsundersøkelsen 2012 (ESS, 2012).³⁹ Vi trekker også inn resultater fra IMDIs (2015) integreringsbarometer der et utvalg av hele befolkningen og et spesialutvalg av innvandrere fra blant annet Polen, Bosnia, Irak, Pakistan, Sri Lanka og Somalia intervjues.

³⁹ For EU-SILC og Verdiundersøkelsen har vi hatt tilgang til mikrodata som har gjort det mulig å vekte utvalgene i henhold til innvandrernes demografiske profil, noe vi ikke har kunnet gjøre med Yrkesfrihetsundersøkelsen og Den europeiske samfunnsundersøkelsen.

Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 (LKI 2016)

Utvalget til undersøkelsen består av innvandrere med bakgrunn fra tolv land som har vært bosatt i Norge i minst to år, i alderen 16 til 74 år. Innvandrere defineres som personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.

Resultatene er representative for innvandrere fra de tolv landene, og ikke for innvandrere i Norge generelt. Mer om undersøkelsen i kapittel 2 og 3.

Vi har intervjuet omtrent like mange personer fra de tolv landene, men det er ikke like mange innvandrere fra de tolv landene i Norge. For eksempel er betydelig flere innvandrere fra Polen enn fra Sri Lanka. Vi har derfor vektet svarene etter den andel innvandrere fra de tolv landene utgjør i populasjonen. Svarene fra innvandrere fra store innvandringsland får derfor større innvirkning på totalen.

Det er også relativt store forskjeller mellom innvandrere med ulik landbakgrunn når det gjelder fordelingen på en del bakgrunnsvariabler. Dette er det viktig å ha i mente når man sammenligner resultatene for enkeltland. Når det er forskjeller mellom land, kan dette i mange tilfeller forklares med forskjeller i sammensetningen av populasjonen, for eksempel ved at innvandrere fra det ene landet har lenger gjennomsnittlig botid, høyere sysselsetting eller har en annen kjønns- og alderssammensetning enn innvandrere fra det andre landet.

Vektete resultater fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2013 og Verdiundersøkelsen 2008

De generelle levekårsundersøkelsene gir data for et tverrsnitt av den norske befolkningen. Dette er ikke det beste sammenligningsgrunnlaget når en skal analysere innvandreres levekår, siden innvandrere fra de tolv landene vi ser på i denne rapporten er yngre enn befolkningen som helhet. De bor også oftere i kommuner med høyere innbyggertall, og det er flere menn enn kvinner blant innvandrere. For å kunne sammenligne innvandrere i alt med befolkningen, har vi derfor vektet resultatene til befolkningen, slik at for eksempel resultatene for menn teller litt mer enn resultatene for kvinner. Det er dermed ikke relevant å forklare eventuelle forskjeller mellom innvandrere samlet sett og befolkningen ved å henvise til forskjeller i fordelingen av de to populasjonene etter kjønn, alder og bosted (se mer om dette i kapittel 3.2).

Tallene for befolkningen i kapitlene vil derfor heller ikke nødvendigvis stemme overens med tallene som publiseres andre steder, der det ikke er brukt en slik vekt.

16.1. Tillit til andre mennesker

Begrepet «sosial kapital» defineres på ulike måter av ulike forfattere, men «tillit mellom mennesker» og «sosiale nettverk» er elementer som går igjen i de fleste definisjonene (Segaard og Wollebæk, 2011). Eksistensen av tillit i samfunnet hevdes å være viktig fordi det muliggjør daglig samhandling mellom mennesker og utallige økonomiske transaksjoner uten vidløftige kontrollsystemer. For eksempel er det ikke nødvendig å kontrollere om hver eneste passasjer har gyldig billett på buss eller bane før de får adgang til transportmidlet. Det er nok med sporadiske kontroller for å stadfeste normen om at reisende betaler for turen. Dermed spares tid og ressurser for alle parter.

At tillit på denne måten også omfatter mennesker en ikke kjenner på forhand, blir i litteraturen gjerne omtalt som «generalisert tillit» (eller «tynn tillit») i motsetning til «partikulær tillit» eller «spesialisert tillit» («tjukk tillit») som retter seg mot personer en kjenner fra før. Det skilles også mellom «horisontal» og «vertikal» tillit, som tilsvarer henholdsvis tillit til andre mennesker og tillit til institusjoner eller styringssystemer. Forskning viser at de nordiske landene skiller seg ut blant andre europeiske land med en høy grad av generalisert tillit, både horisontalt (Fridberg og Kangas, 2008) og vertikalt (Kleven, 2016). Hvorvidt høy innvandring representerer en utfordring for samfunnets tillit og samhold, er et sentralt tema i Brochmann II (NOU 2017:2, 2017).

Et spørsmål som vanligvis brukes i måling av generalisert horisontal tillit, eller mellommenneskelig tillit (Barstad og Sandvik, 2015), har følgende ordlyd: «*Vil du stort sett si at folk flest er til å stole på, eller at en ikke kan være for forsiktig når en har med andre å gjøre? Oppgi svaret på en skala fra 0-10, der 0 betyr at en ikke*

kan være for forsiktig, mens 10 at folk flest er til å stole på.» Spørsmålet ble stilt til innvandrerne i vår levekårsundersøkelse (LKI 2016) og til et utvalg av hele befolkningen i EU-SILC 2013.

Tabell 16.1 Er folk flest til å stole på, eller kan en ikke være for forsiktig når en har med andre å gjøre? 11-punkts skala.¹ Hele befolkningen og innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
0-4	6	21	31	15	15	25	19	17	18	18	8	14	11	16
5	12	26	25	21	29	29	25	22	27	23	15	35	40	28
6-7	31	26	28	29	30	27	26	30	25	25	23	23	24	21
8-9	41	17	12	26	18	9	18	24	18	19	26	17	14	19
10	9	7	3	7	7	9	9	6	6	9	27	7	8	12
Vet ikke	0	2	1	2	1	1	4	1	5	6	1	4	2	4
Gjennomsnitt	7,2	5,7	5,0	6,3	6,1	5,5	5,9	6,1	5,9	6,1	7,4	5,9	6,0	6,2
Antall personer	5 651	4 397	368	356	371	349	357	395	358	366	384	339	388	366

¹Bare ytterpunktene var benevnt (0: En kan ikke være for forsiktig, 10: Folk flest er til å stole på).

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2013, Statistisk sentralbyrå.

Gjennomsnittlig skår for hele befolkningen på dette spørsmålet var 7,2 mot 5,7 for innvandrerne i LKI 2016 (tabell 16.1). Gjennomsnittet av innvandrerne uttrykker signifikant lavere mellommenneskelig tillit enn befolkningen som helhet gjør. Mens bare 6 prosent av befolkningen skårer under midten på skalaen (0-4), var det samme tilfelle for 21 prosent blant innvandrerne samlet. Andelen som velger midtpunktet på skalaen (5), var også dobbelt så stor blant innvandrerne som i befolkningen (hhv. 26 mot 12 prosent). Det er imidlertid ingen nevneverdig forskjell i andelen som velger ekstremverdien 10 på skalaen: «folk flest er til å stole på». Én av landgruppene skiller seg imidlertid ut ved en høy andel som velger ytterpunktet 10 på skalaen: 27 prosent. Det er innvandrere fra Sri Lanka. Deres gjennomsnittlige skår (7,4) er på omtrent samme nivå som befolkningens (7,2).

Innvandrere fra Polen og Tyrkia er de to landgruppene som uttrykker lavest mellommenneskelig tillit, henholdsvis 5,0 og 5,5. Data fra Den europeiske samfunnsundersøkelsen (ESS) antyder at de polske innvandrernes lave skår i Norge i det minste delvis er påvirket av tillitsnivået i opprinnelseslandet. I ESS 2002/2003 skårer den polske befolkningen 3,7 på samme spørsmål i Polen, nest lavest av befolkningene i 22 europeiske land (Fridberg og Kangas, 2008).

Forholdet mellom innvandrergruppene tillit avviker noe fra bildet som framkom i IMDis integreringsbarometer 2013-2014. Spørsmålet var omtrent det samme, men svaralternativene hadde et annet format i integreringsbarometeret (bare tre alternativer), og svarprosenten var lav⁴⁰. Innvandrere fra Polen framstod der som langt mer tillitsfulle enn for eksempel innvandrere fra Sri Lanka. Mens 45 prosent av polakkene svarte «Kan stole på de fleste» og 22 prosent «Kan ikke være forsiktig nok», var tilsvarende andeler for Sri Lanka henholdsvis 28 og 54 prosent (IMDi, 2015).

16.2. Tillit til det politiske systemet

Som nevnt har tillit også en «vertikal dimensjon» - tillit til samfunnets styringssystemer og institusjoner. Dette har blant annet betydning for borgernes ønske om å engasjere seg politisk, vilje til å betale skatt og delta i valg. For

⁴⁰ Integreringsbarometeret er en postal undersøkelse, med mulighet for å svare på web. Respondentene fikk også i denne undersøkelsen mulighet til å svare på morsmålet sitt (kun postalt skjema).

eksempel viser Kleven (2016) ved hjelp av data fra Den europeiske samfunnsundersøkelsen 2012 en klar sammenheng mellom tillit til nasjonalforsamlingen i det enkelte land og valgdeltakelsen i landet.

LKI stiller noen spørsmål egnet til å måle dette. Et av disse har denne ordlyden: «På en skala fra 0 til 10, hvor stor tillit har du personlig til det politiske systemet i Norge? 0 betyr at du ikke har noen tillit i det hele tatt, mens 10 betyr at du har full tillit.»

Før vi presenterer utfallet, kan det være hensiktsmessig å tenke gjennom hva som menes med begrepet «det politiske systemet i Norge»? Ifølge Store norske leksikon er det «en samlebetegnelse for hvordan den norske staten er organisert og hvordan staten samhandler med det øvrige samfunnet» (Berg og Sterri, 2016). Av institusjoner som inngår i begrepet, nevnes Storting, regjering, domstoler og forvaltning: departementer, direktorater, etater og tilsyn. Dertil kommer prinsippet at regjeringen til enhver tid må ha Stortingets tillit (parlamentarismen) og at lovgivingen må holde seg innenfor Grunnlovens rammer.

Vi antar at de fleste som får spørsmålet, har en elementær forståelse av begrepet «det politiske systemet». At det viser til Storting, regjering og allmenne valg, er forhåpentlig hva mange vil tenke. Tabell 16.2 viser hvordan svarene fordeler seg i LKI 2016 og EU-SILC 2013.

Tabell 16.2 Hvor stor tillit har du personlig til det politiske systemet i Norge? Hele befolkningen og innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. 11-punkts skala.¹ Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
0-4	18	13	13	14	19	19	13	17	10	13	9	12	3	15
5	18	19	26	17	16	23	17	14	13	14	21	16	7	12
6-7	37	22	25	25	23	21	17	26	23	22	26	22	14	17
8-9	22	22	19	26	22	16	22	28	27	24	25	21	27	20
10	4	15	6	13	15	16	26	13	20	18	16	17	26	27
Vet ikke	1	9	11	5	4	6	6	2	7	9	2	13	23	9
Gjennomsnitt	6,1	6,6	6,2	6,6	6,3	6,1	7,1	6,5	7,2	6,8	6,9	6,8	8,0	7,1
Antall personer	5 650	4 363	366	355	365	348	355	391	355	365	384	327	388	364

¹Bare ytterpunktene var benevnt (0: Ikke tillit i det hele tatt, 10: Full tillit).

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2013, Statistisk sentralbyrå.

Her er det overraskende nok innvandrerne som uttrykker mest tillit, i gjennomsnitt 6,6 på skalaen i motsetning til 6,1 i hele befolkningen (Tabell 16.2). Forskjellen er statistisk signifikant. Mens det i hele befolkningen er 4 prosent som skårer i rubrikken «Full tillit» (10), er det 15 prosent som gjør det blant innvandrerne. I stedet er det flere i befolkningen som skårer under midten på skalaen (0-4) eller rett over midten (6-7). «Vet ikke»-andelen er på den annen side større blant innvandrerne, men den settes til uoppgitt når gjennomsnittsskåren beregnes. Spesielt stor er «vet ikke»-andelen blant innvandrere fra Eritrea og Vietnam, henholdsvis 23 og 13 prosent. Eritrea er ellers landet med høyest gjennomsnittlig plassering på skalaen for tillit til det politiske systemet (8,0). På de neste plassene følger de fra Afghanistan (7,2), Irak og Somalia (begge 7,1). Dette er alle land med problematiske styresett, erfaring fra borgerkrig og autoritære regimer.

Minst tillit til det politiske systemet i Norge har innvandrere fra Tyrkia og Polen, med gjennomsnittsskårer på nivå med befolkningen i Norge. Dette samsvarer bra med resultatene fra IMDis integreringsbarometer 2013/2014 der de fra Polen skårer

lavest på spørsmålet om tillit til Stortinget⁴¹. Mens bare 45 prosent av innvandrerne fra Polen uttrykker svært eller ganske stor tillit til Stortinget i integreringsbarometeret, er tilsvarende andel blant innvandrere fra Bosnia-Hercegovina, Pakistan, Irak og Somalia 70 prosent eller litt over i samme undersøkelse (IMDi 2015). Den europeiske samfunnsundersøkelsen 2014 viser likeledes at befolkningene i Polen og Slovenia er de som skårer lavest på tillit til eget lands nasjonalforsamling blant befolkningene i 15 europeiske land (2,8 i gjennomsnitt på skala fra 0-10) (Kleven 2016). I samme undersøkelse skårer befolkningen i Norge 6,7 på tilsvarende spørsmål.

16.3. Tillit til rettsvesen og politi

Samme spørsmålsformat som for det politiske systemet benyttes for å kartlegge graden av tillit til *rettsvesenet* og til *politiet* i Norge. Svarene registreres på 11-punkts skala fra 0 til 10, der 0 betyr «Ikke tillit i det hele tatt» og 10 betyr «Full tillit». Ifølge Store norske leksikon er «rettsvesenet» å betrakte som synonymt med domstolene (Gisle, 2013). Politiet er på sin side et offentlig forvaltningsorgan med oppgave å sikre lov og orden. Særegent for norsk (og dansk) politi er at det også opptrer som påtalemyndighet (Gjone, 2016).

Tabell 16.3 Hvor stor tillit har du personlig til rettsvesenet i Norge? Hele befolkningen og innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. 11-punkts skala.¹ Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
0-4	7	8	8	6	10	12	10	13	5	5	5	8	1	9
5	10	12	15	9	10	15	9	10	10	10	12	10	7	12
6-7	31	18	17	18	18	21	18	18	20	16	23	20	14	17
8-9	42	25	16	38	33	19	26	37	31	29	32	27	36	21
10	7	20	6	21	27	24	30	19	25	31	26	24	34	31
Vet ikke	2	17	37	8	2	10	6	3	10	9	2	11	8	11
Gjennomsnitt	7,2	7,3	6,5	7,7	7,6	7,0	7,6	7,2	7,7	7,9	7,7	7,6	8,4	7,6
Antall personer	5 650	4 379	367	357	370	348	357	392	355	365	384	330	388	366

¹Bare ytterpunktene var benevnt (0: Ikke tillit i det hele tatt, 10: Full tillit).

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2013, Statistisk sentralbyrå.

Som Tabell 16.3 viser, er tilliten til *rettsvesenet* i gjennomsnitt større både blant innvandrere og i befolkningen enn tilliten til *det politiske systemet* (Tabell 16.2), henholdsvis 7,3 og 6,6 i gjennomsnitt på skalaen for innvandrere og 7,2 versus 6,1 i befolkningen. Muligens framstår «rettsvesenet» som et mer konkret og forståelig fenomen enn det mer altomfattende (og mangetydige) «politiske systemet». Resultatet stemmer godt overens med hva integreringsbarometeret 2013/2014 viste, idet hele 83 prosent av hele befolkningen der uttrykker «svært eller ganske stor» tillit til domstolene⁴², mens 71 prosent uttrykker tilsvarende tillit til Stortinget. Innvandrere fra Bosnia-Hercegovina, Polen, Sri Lanka og Pakistan har også større tillit til domstolene enn til Stortinget.

Interessant er det videre at innvandrere samlet har svakt høyere tillit til rettssystemet i Norge enn den norske befolkningen selv i gjennomsnitt (7,3 mot 7,2). Forskjellen er statistisk signifikant. Innvandrere fra Eritrea topper også her skalaen for tillit (8,4), slik de gjorde når det gjaldt tillit til det politiske systemet. På andreplass denne gang finner vi innvandrere fra Pakistan (7,9).

⁴¹ I Integreringsbarometeret er det spørsmål om tillit til Stortinget, mens i LKI 2016 er spørsmålet om tillit til det politiske systemet i Norge.

⁴² Ibid.

Vi merker oss ellers at andelen som svarer «vet ikke» på spørsmålet om tillit til rettsvesenet, er langt større blant innvandrere enn i befolkningen, henholdsvis 17 og 2 prosent (tabell 16.3). Dette skyldes ikke minst den store andelen «vet ikke»-svar blant innvandrere fra Polen, hele 37 prosent. I stedet for å svare ut fra «magefølelsen», har mange innvandrere fra Polen, som selv trolig har vært uten nærkontakt med det norske rettsvesenet, valgt å svare «vet ikke». Selv om «vet ikke»-svar ikke teller når gjennomsnittet på skalaen regnes ut, blir likevel polakkene stående som landgruppen med lavest personlig tillit til Norges rettsvesen. Polakkene er også nest sist i Den europeiske samfunnsundersøkelsen 2014 når de blir bedt om å angi tilliten til sitt eget lands rettsvesen på en 11-punkts skala. Bare Slovenia skårer da lavere (Kleven 2016).

Tilliten til politiet er signifikant høyere enn tilliten til rettsvesenet både i befolkningen og blant innvandrerne (tabell 16.4). «Vet ikke»-andelen er lavere når det gjelder politiet enn når det gjelder rettsvesenet. Flere har kan hende personlige erfaringer å bygge på når det gjelder politiet. Den gjennomsnittlige skåren for tillit til politiet er dessuten 0,4 poeng høyere blant innvandrere samlet enn i befolkningen, henholdsvis 7,8 og 7,4. Også denne forskjellen er statistisk signifikant. Andelen med «full tillit» til politiet er hele 30 prosent blant innvandrerne samlet og 11 prosent i befolkningen.

Tabell 16.4 Hvor stor tillit har du personlig til politiet i Norge? Hele befolkningen og innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. 11-punkts skala.¹ Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
0-4	7	8	8	6	10	11	10	13	5	5	5	6	2	10
5	8	8	9	7	6	10	7	9	7	10	8	8	5	10
6-7	29	17	19	15	12	22	16	18	14	16	15	19	13	16
8-9	45	30	31	36	31	25	24	34	32	31	36	28	34	22
10	11	30	21	32	40	30	40	25	38	33	35	31	38	39
Vet ikke	1	6	12	4	1	2	4	1	5	5	1	8	8	4
Gjennomsnitt	7,4	7,8	7,5	8,0	8,0	7,5	7,9	7,4	8,2	8,0	8,1	7,9	8,5	7,8
Antall personer	5 650	4 388	368	356	371	349	358	395	356	367	384	331	388	365

¹Bare ytterpunktene var benevnt (0: Ikke tillit i det hele tatt, 10: Full tillit).

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2013, Statistisk sentralbyrå.

Igjen er det innvandrere fra Eritrea som utmerker seg med høyest skår på tillitsskalaen, 8,5, med innvandrere fra Afghanistan på andreplass med 8,2. Lavest tillitsskår har innvandrere fra henholdsvis Iran (7,4), Polen og Tyrkia (begge 7,5).

16.4. Betydningen av demokratisk styresett

Et spørsmål fra Den europeiske samfunnsundersøkelsen ble også tatt inn i LKI 2016. Spørsmålet hadde ordlyden «Hvor viktig er det for deg å bo i et land med demokratisk styresett? Svar ved å bruke en skala fra 0 til 10, der 0 er ikke viktig i det hele tatt og 10 er ekstremt viktig.» Ut fra temaet forventer vi her høye skår både blant innvandrere og befolkningen.

Tabell 16.5 Hvor viktig er det å bo i et land med demokratisk styresett? Hele befolkningen og innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. 11-punkts skala.¹ Prosent²

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
0-4	1	3	5	1	1	2	1	2	1	2	2	3	1	3
5	2	5	8	4	2	4	3	3	3	5	5	6	1	7
6-7	6	8	13	7	5	6	3	3	3	8	7	8	1	7
8-9	25	17	22	16	14	11	15	12	13	22	20	14	9	12
10	65	64	50	69	77	76	74	79	77	56	65	66	86	69
Vet ikke	.	3	2	2	1	1	4	0	3	8	1	3	1	1
Gjennomsnitt	9,2	8,9	8,4	9,2	9,4	9,2	9,4	9,4	9,4	8,8	9,0	8,9	9,7	9,0
Antall personer	1 617	4 388	365	357	371	348	358	394	359	367	384	333	387	365

¹Bare ytterpunktene var benevnt (0: Ikke viktig i det hele tatt, 10: Ekstremt viktig). ²Veide verdier i innvandrersundersøkelsen, i ESS 6 bare frafallsvekt. Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå og Den europeiske samfunnsundersøkelsen 2012 (ESS 6).

I gjennomsnitt skårer befolkningen signifikant høyere på vurderingsskalaen enn innvandrerne, henholdsvis 9,2 og 8,9. Andelen som synes det er «ekstremt viktig» å bo i et land med demokratisk styresett, er likevel omtrent den samme i de to populasjonene (tabell 16.5). Nesten to av tre inntar dette standpunktet.

Gjennomsnittsskåren er høyere enn i befolkningen blant innvandrere fra Kosovo, Irak, Iran, Afghanistan og Eritrea. Overraskende nok er det innvandrere fra Polen som legger minst vekt på betydningen av å bo i et land med demokratisk styresett (skår 8,4). Halvparten av dem anser verdien av «demokratisk styresett» som «ekstremt viktig». Forklaringen er kanskje at ingen innvandrere fra Polen i vårt utvalg har opplevd å være på flukt fra krig eller despotisme. Tre av fire er arbeidsinnvandrere – til forskjell fra de øvrige innvandrerne i vårt utvalg; resten er familieinnvandrere. Mange er også for unge til å ha opplevd livet som voksne under det gamle regimet i opprinnelseslandet.

16.5. Alder, kjønn og botid

Som hovedregel er tilliten til andre, til ulike institusjoner og tiltroen til demokratiet høyere i eldre enn i yngre *aldersgrupper*. Dette gjelder både innvandrere og befolkningen i stort. Forskjellen i skår på skalaen mellom yngste og eldste aldersgruppe er gjennomgående signifikant. Blant innvandrere er denne forskjellen i størrelsesorden 0,7-1,0 poeng for tillit til det politiske systemet, til rettsvesenet og tillit til politiet. Når det gjelder tillit til andre mennesker og spørsmålet om viktigheten av demokrati, er skåren blant innvandrere lavest i alder 25-39 år. Målt mot skåren blant de nest yngste er tilliten til andre mennesker og verdsettingen av demokratiet signifikant høyere blant de eldste.

Det eneste avviket fra tendensen til økende tillit etter alder finner vi for befolkningen når det gjelder tillit til det politiske systemet. Den er faktisk signifikant høyere blant de yngste (6,2) enn blant de eldste (5,9).

Etter *kjønn* er mønsteret i svarene ganske entydig: Kvinnene er mer tillitsfulle og anerkjennende enn menn, både i befolkningen og blant innvandrere. Forskjellene er riktignok små, men stort sett signifikante. De største forskjellene er å finne for befolkningens tillit til det politiske systemet og til politiet (0,4 poeng). Blant innvandrerne forekommer den største kjønnsforskjellen for tillit til det politiske systemet, der kvinner skårer 6,8 mot menn 6,5.

Botid kan også tenkes å innvirke på innvandrernes holdninger. Uten kontroll for andre faktorer som er forbundet med botid, som alder, landgruppe og oppholdsgrunnlag, finner vi at lang botid (15 år eller mer) går sammen med økt

tillit til andre mennesker (0,8 poeng) og økt oppslutning om viktigheten av demokratiet (0,3 poeng). På den annen side er tilliten til det politiske systemet og politiet noe lavere blant innvandrere med lang botid enn med kort (1-4 år). De nevnte forskjellene er statistisk signifikante.

16.6. Ytringsfrihet versus andre hensyn

Ytringsfrihet har status som en grunnleggende rett i det norske samfunnet. Det kommer blant annet til uttrykk ved Grunnlovens §100 («Ytringsfrihet bør finne sted») der det blant annet heter: «Frimodige ytringer om statsstyret og hvilken som helst annen gjenstand er tillatt for enhver. Det kan bare settes klart definerte grenser for denne rett der særlig tungtveiende hensyn gjør det forsvarlig holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelser.» Ytringsfrihetens begrunnelser er ifølge samme paragraf «sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse», jf. NOU 1999:27 (1999).

Samtidig sier Straffeloven av 20. mai 2005 §185 om hatefulle ytringer at det kan straffes med bot eller inntil 3 års fengsel å framsette offentlig en diskriminerende eller hatefulle ytring som det å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt på grunn av hudfarge, nasjonal eller etnisk opprinnelse, religion eller livssyn, seksuell orientering eller nedsatt funksjonsevne.

Dette innebærer at det finnes situasjoner hvor det må avveies hvorvidt en ytring bør kunne framsettes i henhold til Grunnlovens §100 eller om den rammes av Straffelovens §185. I en omtale av hvordan §185 (eller dens forgjenger §135a i Straffeloven av 1902) har blitt handhevet, har retten ifølge Bangstad og Strand (2015) lagt seg på en «restriktiv praksis» der «det er et svært begrenset antall personer som siden 1970 er blitt dømt for overtredelser av lovparagrafen».

I tre spørsmål i LKI 2016 blir respondentene stilt overfor dilemmaet om ytringsfrihet kontra andre høyverdige formål. Mange vil være enige i at det finnes situasjoner der fullstendig ytringsfrihet vil kunne støte an mot andre verdier. Hva som da vil måtte vike, er ikke uten videre gitt. Er det greit at minoritetsgrupper krenkes eller religiøse tabuer brytes under henvisning til ytringsfriheten?

I samtaler med intervjuerne etter undersøkelsen har Statistisk sentralbyrå fått opplyst at noen respondenter fant spørsmålene om ytringsfrihet vanskelig å forstå og besvare. Noen gav svar som intervjuerne oppfattet som motstridende. Hvor utbredt dette var, kan ikke fastslås, men det er grunn til å betrakte disse data med en viss forsiktighet.

Følgende spørsmål ble stilt i LKI: «Jeg vil nå lese opp noen påstander som gjelder ytringsfrihet og ulike ytringer. Med ytringer tenker vi her på ytringer i offentligheten. Er du helt enig, delvis enig, delvis uenig eller helt uenig i følgende påstander...». Her følger tre påstander som presenteres nedenfor.

Spørsmålet er hentet fra den såkalte Ytringsfrihetsundersøkelsen som TNS Gallup gjennomførte på oppdrag fra Institutt for samfunnsforskning (ISF), Institutt for medier og kommunikasjon (IMK) og Fafo høsten 2013 (se tekstboks).

Om Ytringsfrihetsundersøkelsen 2013

Undersøkelsen omfatter et nettbasert spørreskjema med 1 500 personer fra «majoritetsbefolkningen» - norskfødte med minst én norskfødt forelder. Utvalget ble trukket fra GallupPanelet, TNS Gallups «aksesspanel for spørreundersøkelser». Panelet omfatter om lag 55 000 personer som har sagt seg villig til å besvare undersøkelser på internett. Svarprosenten var 46,5 prosent. Eldre og høyt utdannede ble overrepresentert på bekostning av lavt utdannede, men dette er senere korrigert gjennom vektning av resultatene. Undersøkelsen presenteres i publikasjonen «Ytringsfrihet i Norge: Holdninger og erfaringer i befolkningen» (Staksrud m.fl. 2014).

For sammenlikningens skyld vises svarfordelinger fra Ytringsfrihetsundersøkelsen i en egen tabell (Tabell 16.6). Merk at disse dataene ikke gjelder befolkningen som helhet, men befolkningen fraregnet innvandrere («majoritetsbefolkningen»). De er heller ikke veid i henhold til innvanderpopulasjonens fordeling etter alder, kjønn og bosted, siden vi ikke har hatt tilgang til mikrodata.

Dataene er innsamlet på en annen måte enn i LKI 2016 (selvadministrert spørreskjema på nett versus intervjueradministrert telefon-/besøksintervju). Vi kan anta at dette har betydning for fordelingen på de ulike svarkategoriene: Respondentene i LKI 2016 fikk svarkategoriene lest opp som en del av spørsmålet, mens respondentene i Ytringsfrihetsundersøkelsen besvarte spørsmålene på et spørreskjema på web, og kunne dermed se alle svarkategoriene foran seg.⁴³

En sammenlikning med resultater fra LKI 2016 kan derfor ikke være annet enn tentativ.

Tabell 16.6 Holdninger til ytringsfrihet.¹ Majoritetsbefolkningen². Prosent

	Helt enig	Delvis enig	Verken eller	Delvis uenig	Helt uenig	Vet ikke	Antall personer
Rasistiske ytringer bør tolereres	5	13	12	18	50	1	1 522
Ytringer som håner religion, bør være tillatt	12	15	13	18	42	1	1 510
Ytringsfriheten bør kunne begrenses for å unngå trakassering eller mobbing	16	30	13	19	18	4	1 523

¹ Svarfordeling på følgende spørsmål: «Nedenfor følger noen påstander om ytringsfriheten. For hver påstand ber vi deg markere hvor enig eller uenig du er.»

² Se tekstboks om Ytringsfrihetsundersøkelsen 2013.

Kilde: Ytringsfrihetsundersøkelsen 2013 (Staksrud m.fl. 2014)

Ytringsfrihet og rasisme

Den første påstanden om ytringsfrihet lyder: «*Rasistiske ytringer bør tolereres*».

Tabell 16.7 viser hvordan innvandrerne stiller seg til denne påstanden.

Tabell 16.7 Rasistiske ytringer bør tolereres. Innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Helt enig	15	7	8	12	16	13	18	13	16	53	15	30	20
Delvis enig	11	9	9	11	8	11	16	15	16	6	9	11	8
Verken eller	6	5	2	5	5	4	4	7	7	3	8	14	7
Delvis uenig	10	15	6	9	5	8	11	10	12	4	8	9	8
Helt uenig	55	63	72	63	62	57	49	47	40	33	55	34	53
Vet ikke	4	2	3	1	4	7	2	8	8	2	6	2	4
Antall personer	4 378	366	357	371	348	358	391	358	366	384	330	386	363

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Blant innvandrerne samlet ser vi at 65 prosent er helt eller delvis uenig (tabell 16.7), mens tilsvarende andel er 68 prosent i majoritetsbefolkningen (tabell 16.6). Et flertall i begge populasjoner vil med andre ord avvise at rasistiske ytringer bør tolereres. Vekten ligger noe mer på «helt uenig» blant innvandrerne enn i majoritetsbefolkningen. Uventet nok er imidlertid også en noe større andel av

⁴³ I Ytringsfrihetsundersøkelsen var spørsmålene innledet med følgende tekst: «Nedenfor følger noen påstander om ytringsfriheten. For hver påstand ber vi deg markere hvor enig eller uenig du er».

innvandrerne «helt enig» i utsagnet (15 prosent mot 5 prosent i majoritetsbefolkningen). Det er særlig innvandrere fra Sri Lanka som står for dette, idet halvparten av dem er helt enige. Minst enige i at rasistiske ytringer bør tolereres, er innvandrere fra Bosnia-Hercegovina og Polen, mens mest enige (foruten innvandrere fra Sri Lanka) er innvandrere fra Eritrea.

Ytringsfrihet og blasfemi

I neste spørsmål (også fra Ytringsfrihetsundersøkelsen 2013) blir respondentene bedt å ta stilling til påstanden «Ytringer som håner religion bør være tillatt». Igjen blir det presisert at ytringer her betyr «ytringer i offentligheten» og at svaralternativene er «helt enig, delvis enig, delvis uenig eller helt uenig». Det er også mulig å svare «verken eller», men dette nevnes ikke i spørsmålet.

Hån mot «troslærdommer eller gudsdyrkelse» kunne tidligere straffes med bøter eller fengsel inntil seks måneder etter §142 i Straffeloven av 22. mai 1902, den såkalte blasfemiparagrafen. Etter 1912 har imidlertid ikke noen blitt domfelt for blasfemi (gudsbespottelse). Den nye straffeloven av 2005 viderefører ikke blasfemiparagrafen, men fordi loven av datatekniske grunner ikke trådte i kraft før i oktober 2015, ble paragrafen stående til mai 2015 da den endelig ble opphevet. Etter §185 i den nåværende straffeloven kan personer være hjemfalle til straff dersom de framsetter diskriminerende eller hatefulle ytringer overfor noen på grunn av deres religion eller livssyn. Det juridiske vernet mot forhånelse av *selve guddommen* er imidlertid historisk tilbakelagt.

Tabell 16.8 Ytringer som håner religion, bør være tillatt. Innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia- Hercego- vina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Helt enig	12	8	14	12	10	14	22	12	10	12	11	20	16
Delvis enig	8	7	9	15	7	5	13	12	8	6	9	11	3
Verken eller	6	4	8	7	4	7	6	7	9	3	10	9	7
Delvis uenig	10	10	12	9	7	8	12	12	4	11	9	9	9
Helt uenig	60	68	54	55	71	60	45	49	60	65	55	48	60
Vet ikke	4	2	4	2	2	6	2	8	10	3	6	3	4
Antall personer	4 374	367	355	371	348	356	389	357	367	384	334	385	361

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 16.8 viser hvordan innvandrerne reagerer på utsagnet om ytringsfrihet og religion. Reaksjonen er ikke veldig ulik fra hva den var overfor påstanden om ytringsfrihet og rasisme. Det er flere som er uenige i utsagnet, enn som er enige – dette ser vi også i majoritetsbefolkningen (tabell 16.6). I den grad reaksjonen er annerledes her enn overfor utsagnet om toleranse for rasisme, er majoritetsbefolkningen noe mildere stemt overfor hån mot religion, mens innvandrerne er noe strengere. Mens 4 av 10 i majoritetsbefolkningen er «helt uenig» i at hån mot religion bør være tillatt, er hele 6 av 10 av samme oppfatning blant innvandrerne. Tilsvarende andeler var henholdsvis 50 og 55 prosent når spørsmålet gjaldt toleranse for rasistiske ytringer.

Størst motstand mot å akseptere hån av religion viser innvandrere fra Polen og Tyrkia. Blant dem er henholdsvis 68 og 71 prosent helt uenige i at hån av religion bør tillates av hensyn til ytringsfriheten. Størst aksept av utsagnet forekommer på den annen side blant innvandrere fra Eritrea og Iran. Blant dem er 2 av 10 helt enig i utsagnet, mens knapt 5 av 10 er helt uenige.

Det er sannsynlig at graden av egen religiøsitet (på 11-punkts skala for hvor viktig religion er i eget liv) vil sammenfalle positivt med uvilje mot å tillate blasfemiske

ytringer. Dette stemmer da også på individnivå, men sammenhengen er ikke spesielt sterk, selv om den er statistisk signifikant (Pearsons $r=0,14$; $p<0,001$).

Av de fire landgruppene vi har nevnt ovenfor, er det blant innvandrere fra Iran og Tyrkia også overensstemmelse på gruppenivå. Religion framstår som lite viktig for innvandrere fra Iran, mens innvandrere fra Tyrkia er mer religiøse (jf. kapittel 8). Følgelig gir det mening at toleransen for blasfemi er stor blant innvandrere fra Iran og liten blant dem fra Tyrkia.

Samsvaret er langt mindre på gruppenivå blant innvandrere fra Eritrea og Polen. Innvandrere fra Eritrea, som skårer høyt på viktigheten av religion i eget liv, er som nevnt blant de mest tolerante for hån mot religion, mens polakkene, som er langt mindre religiøse enn eritreerne, er mer avvisende til å tolerere blasfemi enn eritreerne. Vi merker oss ellers at innvandrere fra Somalia og Pakistan, som begge skårer høyt på viktigheten av religion i eget liv, inntar en gjennomsnittlig holdning i spørsmålet om aksept for hån mot religion.

Ytringsfrihet og trakassering

Den siste av de tre påstandene om ytringsfrihet veid mot andre verdier, har følgende ordlyd: «Ytringsfriheten bør kunne begrenses for å sikre at folk ikke blir trakassert eller mobbet». Svaralternativene er også her de samme som tidligere: to nivåer av enig/uenig («helt» og «delvis») og mulighet for å svare «verken eller» som en midtkategori.

Trakassering nevnes eksplisitt i Lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion og livssyn av 21. juni 2013, den såkalte «diskrimineringsloven om etnisitet». Ifølge lovens §9 er trakassering på grunn av etnisitet, religion eller livssyn forbudt. Trakassering defineres i loven som «handlinger, unnlatelser eller ytringer som virker eller har til formål å virke krenkende, skremmende, fiendtlige, nedverdiggende eller ydmykende». I lys av dette kan det fortone seg som rimelig at begrensninger i ytringsfriheten godtas for å unngå trakassering og mobbing i medhold av loven.

Tabell 16.9 viser hvordan innvandrerne forholder seg til utsagnet om det ønskelige i å begrense ytringsfriheten for å unngå eventuell trakassering. Vi merker oss at påstanden i utsagnet her er «snudd» på hodet innholdsmessig i forhold til de to foregående utsagnene. Mens «enig»-svar i utsagnene om rasisme og religion innebærer at ytringsfriheten har forrang, betyr «enig»-svar i det tredje utsagnet at ytringsfriheten må vike for å unngå trakassering eller mobbing.

Tabell 16.9 Ytringsfriheten bør kunne begrenses for å unngå trakassering eller mobbing. Innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. Prosent

	I alt	Polen	Bosnia- Hercego- vina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghani- stan	Paki- stan	Sri Lanka	Viet- nam	Eritrea	Somalia
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Helt enig	49	36	49	47	65	59	49	48	61	79	49	44	57
Delvis enig	18	23	24	26	13	12	15	16	14	7	17	25	14
Verken eller	7	6	4	11	4	7	5	10	6	3	11	11	8
Delvis uenig	7	9	6	6	4	7	10	8	4	4	6	8	5
Helt uenig	14	23	14	9	13	8	18	11	5	5	12	8	12
Vet ikke	5	4	4	1	1	7	3	7	10	2	6	4	5
Antall personer	4 373	367	357	371	348	354	391	358	366	384	331	383	363

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016, Statistisk sentralbyrå.

Tabellen viser en overvekt av «enig»-svar blant innvandrerne, og dette ser vi også i majoritetsbefolkningen i tabell 16.6. Andelen «helt enig» eller «delvis enig» er langt større blant innvandrerne samlet enn i majoritetsbefolkningen, henholdsvis 67 og 46 prosent. Dertil kommer at enig-andelen lener seg mer mot «helt enig» blant

innvandrere (49 prosent) enn i majoritetsbefolkningen (16 prosent). Størst støtte får utsagnet fra innvandrere fra Sri Lanka, Pakistan og Tyrkia. Sri Lankas posisjon forvirrer ettersom det var innvandrere fra dette landet som gikk lengst i toleranse for rasistiske ytringer i ytringsfrihetens navn (jf. tabell 16.7).

Minst støtte får utsagnet fra de polske innvandrerne. 23 prosent av dem er «helt uenig» i at ytringsfriheten begrenses for å motvirke trakassering og mobbing. Noe underlig er det da at polakkene samtidig er blant de minst villige til å tillate ytringer som forhåner religion (jf. tabell 16.8).

Alder, kjønn og botid

Når det gjelder synet på hvordan ytringsfrihet bør verdsettes i forhold til andre hensyn, er det ingen markante forskjeller å spore etter alder og kjønn. Etter botid kan det noteres at andelen som er enig i utsagnene, er større blant innvandrere med lengst botid (15 år eller mer). Det betyr at de er mer tolerante overfor rasistiske og blasfemiske ytringer, men mer villig til å begrense ytringsfriheten om det trengs for å unngå trakassering og mobbing.

16.7. Kjønnroller

LKI 2016 stiller fire spørsmål som handler om kjønnroller. Tilsvarende data for befolkningen hentes fra Verdiundersøkelsen 2008. Spørsmålene stammer fra tidlige versjoner av Verdiundersøkelsen og er beregnet på å dekke situasjonen i en rekke europeiske land på ulikt nivå når det gjelder likestilling mellom kjønnene. Det kan forklare hvorfor noen av spørsmålene kan virke noe utdaterte i norsk sammenheng.

Spørsmålene innledes på samme måte: «*Folks syn på kjønnroller kan variere. Jeg skal nå lese opp noen utsagn. Er du helt enig, noe enig, noe uenig eller helt uenig i følgende utsagn:*» Første utsagn lyder: «*En yrkesaktiv mor kan ha et like nært og godt forhold til sine barn som en mor som ikke arbeider.*»

En mer tidsmessig formulering til slutt i spørsmålet ville vært «*som ikke har inntektsnivå som arbeid*» i stedet for «*som ikke arbeider*». I tillegg peker spørsmålet på et dilemma som flertallet av norske kvinner fant en løsning på for mange tiår siden. Hvorvidt yrkesarbeid går ut over morsrollen, ble av de fleste besvart med et nei. Mye skyldes imidlertid at det norske samfunnet innførte ordninger for å lette kombinasjonen av rollen som mor og arbeidstaker. Gode permisjonsordninger (foreldrepenger) og etter hvert full barnehagedekning var en viktig del av dette, i tillegg til sterkere krav til mannen om innsats på «hjemmebane». Spørsmålet kan imidlertid antas å være fortsatt relevant for noen landgrupper av innvandrere hvis sysselsetting blant kvinner er spesielt lav, som for Tyrkia, Irak, Pakistan, Eritrea og Somalia (se kapittel 10 om arbeid og arbeidsmiljø).

Tabell 16.10 En yrkesaktiv mor kan ha et like nært og godt forhold til sine barn som en mor som ikke arbeider. Hele befolkningen og innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Helt enig	68	66	81	63	74	66	59	64	56	48	64	60	35	55
Noe enig	23	14	10	9	11	15	16	13	18	20	9	14	25	18
Noe uenig	7	8	3	5	8	6	10	8	8	14	4	10	19	14
Helt uenig	2	7	6	2	5	9	8	7	4	9	13	8	14	7
Vet ikke	-	6	1	21	2	3	6	8	14	9	11	8	7	6
Antall personer	1 042	4 258	366	348	369	345	334	387	328	349	379	331	372	350

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Verdiundersøkelsen 2008, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 16.10 viser hvordan spørsmålet besvares blant innvandrerne og i befolkningen. Et klart flertall i begge gruppene, om lag to av tre, sier de er «helt enig» i påstanden at yrkesaktive kvinner er like gode mødre som hjemmeværende kvinner. Men andelen som i tillegg er «noe enig» i påstanden, er større i befolkningen, 23 mot 14 prosent blant innvandrerne i alt. Dermed blir andelen som er uenig, idet «helt» eller «noe» uenig slås sammen, større blant innvandrerne enn i befolkningen: henholdsvis 15 og 9 prosent. Forskjellen er statistisk signifikant. Vi merker oss at andelen «vet ikke» er 0 prosent i befolkningen og 6 prosent blant innvandrerne samlet. Noen landgrupper av innvandrere har en høy «vet ikke»-andel; spesielt de fra Bosnia-Hercegovina (21 prosent) og Afghanistan (14 prosent). Svaralternativet «verken eller» forelå ikke.

Blant gruppene som i minst grad slutter opp om utsagnet, finner vi innvandrere fra Eritrea og Pakistan. De har, som nevnt, selv lav sysselsetting blant kvinner, og som sådan er deres holdninger ikke spesielt i utakt med deres praksis. Innvandrere fra Bosnia-Hercegovina og Polen er på sin side blant dem som støtter mest opp om utsagnet. 8 av 10 innvandrere fra Polen er «helt enige» i at yrkesaktive kvinner er like gode mødre som hjemmeværende, og andelen er like stor blant innvandrere fra Bosnia-Hercegovina hvis svarene prosentueres uten den store «vet ikke»-andelen. Kvinners sysselsetting i disse landene er høy, jamfør kapittel 10 om arbeid og arbeidsmiljø. Deres holdning må derfor også kunne sies å være sammenfallende med praksis.

Det samme er mer tvilsomt for innvandrere fra Somalia hvis sysselsetting blant kvinnene er under 30 prosent (kapittel 10) samtidig som 55 prosent er «helt enig» i utsagnet om yrkesaktive kvinner.

Neste utsagn handler om husmødre og har ordlyden: «Å være husmor er like tilfredsstillende som å ha lønnet arbeid». Andelen som er enige i dette utsagnet er en god del høyere blant innvandrerne enn blant befolkningen som helhet.

Tabell 16.11 Å være husmor er like tilfredsstillende som å ha lønnet arbeid. Hele befolkningen og innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Helt enig	16	41	51	37	33	33	34	38	33	43	42	37	19	43
Noe enig	31	18	21	12	15	17	13	15	26	18	8	17	16	23
Noe uenig	29	13	12	14	10	12	20	13	10	12	5	13	28	11
Helt uenig	24	18	12	24	34	29	25	23	14	11	21	21	26	16
Vet ikke	-	9	4	13	8	10	8	11	17	16	23	12	11	7
Antall personer	1 024	4 240	359	347	369	343	336	385	325	347	378	332	371	348

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Verdiundersøkelsen 2008, Statistisk sentralbyrå.

Ifølge tabell 16.11 er nesten 60 prosent av innvandrerne «helt» eller «noe enig» i at det er like tilfredsstillende for en kvinne å være husmor som å være yrkesaktiv. Polakkene er blant dem som i størst grad slutter opp om utsagnet. Over 70 prosent av dem er enten helt eller noe enig i utsagnet. Polakkene er, som nevnt, også blant de fremste til å godta at yrkesaktive kvinner er like gode mødre som hjemmeværende.

Innvandrere fra Pakistan og Somalia er likeledes blant dem som i størst grad støtter utsagnet om at det er like tilfredsstillende å være husmor som å ha lønnet arbeid, mens majoriteten av eritreiske innvandrere (54 prosent) er helt eller noe uenig i at husmorrollen er like tilfredsstillende som lønnsarbeid. Innvandrere fra Eritrea var

samtidig blant de største kritikere av påstanden at yrkesaktive kvinner kan være like gode mødre som ikke-yrkesaktive.

Mens 41 prosent av innvandrerne samlet er «helt enig» i at å være husmor er like tilfredsstillende som å ha lønnet arbeid, er bare 16 prosent i befolkningen av samme oppfatning. Forskjellen er statistisk signifikant. Også om andelen «noe enig» og «helt enig» slås sammen, er forskjellen mellom innvandrerne og befolkningen statistisk signifikant. I hele befolkningen er den samlede andelen uenige (helt og noe) større enn enig-andelen (henholdsvis 53 og 47 prosent).

Det er for øvrig ingen signifikant sammenheng mellom svarene på de to kjønnsrollespørsmålene i befolkningen (Pearsons $r=-0,04$). Blant innvandrerne er det derimot klart at flertallet sier seg enig i begge påstandene (Pearsons r blant innvandrerne er 0,21 ($p<0,0001$)). Det er logisk mulig å være tilhenger av begge utsagn, selv om de også kan oppfattes som delvis motstridende.

Alder, kjønn og botid

Det er nærliggende å reise spørsmålet hva kvinner og menn hver for seg svarer på spørsmålene om kjønnsroller som er omtalt ovenfor. I hvilken grad er de enige/uenige? I befolkningen er kvinner mer enige i den første påstanden (om yrkeskvinner som gode mødre) og mindre enige i den andre påstanden (om like stor tilfredshet som husmor) enn menn. En tilsvarende tendens kan iaktas blant innvandrerkvinnene, men noe svakere. Forskjellene mellom kjønnene i holdningen til de to påstandene er statistisk signifikante i begge populasjonene.

Vi finner dertil signifikant økende aksept etter alder i befolkningen av at husmorrollen er like tilfredsstillende som yrkesrollen. I yngste aldersgruppe er 10 prosent helt enige mot 25 prosent i alder 55-74 år. Tilsvarende tendens er ikke signifikant blant innvandrerne. Med botid varierer heller ikke synet på disse spørsmålene om kjønnsroller blant innvandrerne.

Andre spørsmål om kjønnsroller

I undersøkelsen inngår enda to spørsmål om rollefordelingen mellom menn og kvinner. Etter samme innledning som for de to foregående spørsmålene, følger utsagnene «*Både mann og kone bør bidra økonomisk til husholdningen*» og «*Menn bør ta like mye ansvar som kvinner for hus og barn*». Støtten til utsagnene er svært høy, både i befolkningen og blant innvandrerne (tabell 16.12 og tabell 16.13). Om lag 90 prosent er helt eller noe enig i hvert av utsagnene, men fordelingen mellom «helt» og «noe» kan variere. Andelen «helt enig» er faktisk større blant innvandrerne enn i befolkningen. Pakistanske innvandrere velger noe sjeldnere «helt enig» enn de øvrige landgruppene, men fordelingen er ikke særlig forskjellig fra befolkningens. Andelen «helt enig» er alltid betydelig større enn andelen «noe enig».

Tabell 16.12 Både mann og kone bør bidra økonomisk til husholdningen. Hele befolkningen og innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Herzegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Helt enig	62	82	79	92	92	85	93	88	82	65	91	85	78	80
Noe enig	28	11	12	4	5	11	5	8	8	23	3	8	18	12
Noe uenig	7	3	6	1	1	1	1	2	3	5	1	4	1	3
Helt uenig	3	2	2	0	1	1	1	1	2	2	1	1	1	3
Vet ikke	-	2	2	2	2	2	1	2	5	6	4	2	1	3
Antall personer	1 043	4 300	366	352	369	344	342	388	335	350	380	338	379	357

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Verdiundersøkelsen 2008, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 16.13 Menn bør ta like mye ansvar som kvinner for hus og barn. Hele befolkningen og innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. Prosent.

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Helt enig	79	85	89	84	86	90	83	85	78	72	91	85	76	83
Noe enig	18	9	8	8	10	7	10	7	12	16	3	6	18	9
Noe uenig	3	3	1	4	1	1	4	4	3	6	2	4	2	5
Helt uenig	1	1	1	1	1	1	2	2	2	1	1	3	2	2
Vet ikke	-	2	1	3	2	1	1	2	6	5	3	1	2	1
Antall personer	1 042	4 306	367	353	369	345	342	391	335	349	381	337	379	358

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Verdiundersøkelsen 2008, Statistisk sentralbyrå.

Det er med andre ord stor støtte blant innvandrerne for at også kvinner bør bidra økonomisk til husholdningen og at menn bør ta like mye ansvar for hus og barn. Når det gjelder kvinners bidrag til økonomien, sier imidlertid ikke utsagnet noe om at bidraget må være «like stort» som menns.

At kvinner bør bidra økonomisk til husholdningen (sammen med menn), har signifikant større støtte blant innvandrerkvinner enn innvandrer menn. Andelen «helt enig» er henholdsvis 87 og 79 prosent. Fra kort til lang botid (2-4 år til 15 år+) øker andelen «helt enig» fra 79 til 85 prosent. Når det gjelder utsagnet om menns ansvar for hus og hjem (sammen med kvinner), er det ikke nevneverdige ulikheter i oppfatningen verken etter kjønn, alder eller botid.

16.8. Betingelser for et lykkelig ekteskap

Den siste sekvensen med holdnings-/verdispørsmål i LKI 2016 som skal kommenteres her, er hentet fra Verdiundersøkelsen 2008. Spørsmålene presenteres etter følgende innledning: «Jeg skal nå lese opp noen forhold som en del mennesker mener bidrar til et lykkelig ekteskap. Synes du det er svært viktig, ganske viktig eller ikke spesielt viktig for et lykkelig ekteskap ...». Så følger en liste med egenskaper eller handlinger av mulig betydning for lykken i ekteskapet: «å ha samme sosiale bakgrunn?», «å ha samme religiøse tro?», «å ha samme politiske innstilling?», «å bo atskilt fra svigerforeldre?», «å dele husarbeidet?», «å ha barn?», «å ha samme landbakgrunn». Den siste faktoren er spesiallaget for LKI 2016.

Tabell 16.14 gjengir fordelingen for innvandrere og hele befolkningen. De enkelte faktorene er ordnet etter fallende viktighet for innvandrere og befolkningen hver for seg.

Tabell 16.14 Er det viktig for et lykkelig ekteskap å ...? Hele befolkningen og innvandrere. Prosent.

	Svært viktig	Ganske viktig	Ikke spesielt viktig	Vet ikke	Antall
Innvandrere					
..dele husarbeidet	61	29	8	1	4 343
..ha barn	58	25	14	3	4 336
..bo atskilt fra svigerforeldre	43	20	30	7	4 317
..ha samme religiøse tro	29	26	41	3	4 324
..ha samme sosiale bakgrunn	25	26	44	4	4 317
..ha samme landbakgrunn	16	18	63	2	4 337
..ha samme politiske innstilling	9	18	68	5	4 303
Hele befolkningen					
..ha barn	48	36	17	0	1 040
..dele husarbeidet	38	53	9	0	1 041
..bo atskilt fra svigerforeldre	35	35	29	0	1 035
..ha samme religiøse tro	13	36	51	0	1 038
..ha samme sosiale bakgrunn	8	40	52	0	1 040
..ha samme politiske innstilling	3	22	75	0	1 040

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Verdiundersøkelsen 2008, Statistisk sentralbyrå.

Tabellen viser stor likhet i hvordan de to befolkningsgruppene vektlegger de enkelte faktorene. Bortsett fra de to øverste faktorene er det full overensstemmelse om rekkefølgen. Å dele husarbeidet og å få barn framstår som viktigst både blant innvandrerne (alle landgrupper sett under ett) og i befolkningen. Oppheving av det kjønnsdelte husarbeidet må sies å være en «moderne» verdi, mens tanken om barn i ekteskapet snarere er en tradisjonell verdi med lange kulturhistoriske og religiøse røtter.

På tredje plass kommer verdien av å bo atskilt fra svigerforeldre. Dette må også oppfattes som en moderne verdi, idet det tradisjonelt var de unge voksnes ansvar å ta seg av foreldrene i alderdommen. I det norske bondesamfunnet kunne det skje ved at de gamle flyttet inn i en kårbolig på gården. De var nær for hånden, men likevel på armlengdes avstand. I moderne tid er ansvaret for de eldre i praksis overtatt av velferdsstaten. Noen innvandremiljøer holder fortsatt liv i tradisjonen at unge har ansvar for aldrende foreldre som en gjenytelse for at de selv ble tatt hånd om som barn. I praksis kan det skje ved at flere generasjoner bor sammen i et utvidet hushold (Ingebretsen og Nergård, 2007; Moen, 2015).

På de neste plassene kommer fire forhold som omhandler likhet mellom ektefellene (*homogami*, gr.) for at ekteskapet skal bli lykkelig. Det er likhet i religiøs tro, sosial bakgrunn, opprinnelsesland og politisk innstilling – i rekkefølge etter synkende «viktighet». De fleste religioner anbefaler eller forlanger at ektefellene tilhører samme konfesjon. I islam må for eksempel mannen være muslim om en muslimsk kvinne skal kunne gifte seg med han. Mannen står noe friere til å velge ektefelle, så lenge kvinnen han ekter tilhører bokfolkene (islam, jødedom, kristendom) (Vogt, 1995).

Likhet i sosial bakgrunn er også en dyd med lange tradisjoner. Ulikhet i sosial bakgrunn som hinder for ekteskap er et velkjent motiv i romantiske tragedier (jf. Shakespeares *Romeo og Julie* og Hamsuns *Viktoria*). I samfunn med kastevesen skal ektefellene være fra samme eller likeverdige kaster. Det fornuftsbaserte standpunkt at «like barn leker best» ser for øvrig ut til å bestå prøven også i moderne samfunn. Det er godt empirisk underbygd i eldre og nyere familiesosiologisk forskning at slike ekteskap er mer motstandsdyktige mot oppløsning (Goode, 1982; Ortega, Whitt, og William Jr, 1988; Schramm, Marshall, Harris, og Lee, 2012).

Tabell 16.14 viser at innvandrerne går lenger i å karakterisere de enkelte faktorene som viktige for ekteskapelig lykke enn hva befolkningen generelt gjør. Vi finner en høyere andel som velger karakteristikken «svært viktig» blant innvandrerne når utfallet sammenliknes faktor for faktor. Befolkningen skårer imidlertid høyere på svarkategorien «ganske viktig» enn innvandrerne og slik «kompenserer» noe for innvandrernes større bruk av «svært viktig».

Opprinnelsesland

Tabell 16.14 viser hvordan de enkelte nasjonalitetene og befolkningen vurderer de sju faktorene etter antatt viktighet for lykken i ekteskapet. For å forenkle presentasjonen, har vi her slått sammen de som har svart «svært viktig» eller «ganske viktig». Faktorene med størst oppslutning vises øverst i tabellen. I kommentarene nøyer vi oss med å framheve blant hvilke land det er størst eller minst andel som vurderer den enkelte faktor som viktig.

Tabell 16.15 Andel som har svart at det er svært eller ganske viktig for et lykkelig ekteskap å ...? Hele befolkningen og innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. Prosent.

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
..dele husarbeidet	91	90	97	90	79	86	86	89	75	86	96	87	93	89
..ha barn	84	83	83	77	91	83	75	66	78	91	95	86	91	85
..bo atskilt fra svigerforeldre	70	63	89	61	48	61	52	54	36	44	45	58	43	47
..ha samme religiøse tro	49	55	57	32	37	55	45	29	44	82	50	55	74	77
..ha samme sosiale bakgrunn	48	51	44	39	48	63	40	59	55	56	69	72	71	52
..ha samme landbakgrunn		34	26	22	44	42	27	26	28	46	60	45	42	45
..ha samme politiske innstilling	25	27	25	22	13	34	18	28	25	27	24	37	34	31
Antall personer	1041	4 343	367	355	370	345	344	392	352	357	380	340	381	360

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Verdiundersøkelsen 2008, Statistisk sentralbyrå.

Innvandrere fra Polen og Sri Lanka er de som i størst grad betrakter deling av husarbeidet som viktig for lykken i ekteskapet. Innvandrere fra Afghanistan og Kosovo er på den annen side de som i minst grad vurderer deling av husarbeidet som viktig, men også blant dem mener tre av fire at deling er viktig.

Når det gjelder betydningen av barn, vurderes det som mest viktig for ekteskapet av innvandrerne fra Sri Lanka, dernest for innvandrerne fra Kosovo, Pakistan og Eritrea. Innvandrerne fra Kosovo ligger samtidig nederst i vurderingen av å dele husarbeidet, mens de fra Sri Lanka derimot anser begge faktorer som viktig. Av landgruppene er det Iran som i minst grad framhever barn som nødvendig for et lykkelig ekteskap, men også blant dem vurderes det som viktig av 2 av 3.

Innvandrere fra Polen utmerker seg også ved å verdsette høyest å bo atskilt fra svigerforeldre. Minst viktig anses dette å være blant innvandrere fra Afghanistan.

Vi kommer så til de fire eksemplene på homogami som nevnes i spørsmålet. Å ha samme religiøse tro skårer høyest i viktighet blant innvandrere fra Pakistan. Innvandrere fra Somalia og Eritrea følger på de neste plassene. Minst viktig anses felles tro å være blant innvandrere fra Iran.

Av de sju målene i tabell 16.15 er det betydningen av å bo atskilt fra svigerforeldrene og å ha samme religiøse tro som viser størst variasjon landgruppene imellom.

Innvandrere fra Vietnam og Eritrea vektlegger sterkest viktigheten av å ha samme sosiale bakgrunn. Innvandrere fra Bosnia-Hercegovina og Irak har minst tro på betydningen av denne faktoren for et lykkelig ekteskap.

Når det gjelder felles landbakgrunn, er det innvandrerne fra Sri Lanka som i størst grad anser det som viktig. Dernest kommer Pakistan, Vietnam og Somalia. Innvandrerne fra Bosnia-Hercegovina legger minst vekt på å være fra samme land.

Samme politiske innstilling tror både innvandrere og hele befolkningen er minst viktig for et lykkelig ekteskap. Av dem som likevel tillegger det en viss betydning, er det innvandrere fra Vietnam som går lengst, mens innvandrere fra Kosovo mener denne faktoren er minst viktig.

Det er nærliggende å oppfatte innvandrere fra Polen og Bosnia- Hercegovina som dem med de mest moderne verdiene. Polakkene vektlegger deling av husarbeid og avstand til svigerforeldre sterkest, samtidig som de legger liten vekt på lik sosial bakgrunn og landbakgrunn som betingelser for lykkelig ekteskap. Innvandrere fra Bosnia legger mindre vekt enn alle andre på lik religiøs tro, sosial bakgrunn, landbakgrunn og politisk innstilling som betingelser for lykkelig ekteskap.

Alder, kjønn og botid

Hvor viktig de forskjellige faktorene anses å være for et lykkelig ekteskap, varierer noe etter alder. Etter vår oppfatning representerer de fleste faktorene tradisjonelle verdier. «Å dele husarbeidet» og «å bo atskilt fra svigerforeldre» er mulige unntak, selv om også de korrelerer positivt med de øvrige faktorene (om enn betydelig svakere). Ikke uventet er tilslutningen til tradisjonelle verdier høyest blant de eldste. Det gjelder «samme sosiale bakgrunn», «samme politiske innstilling» og det «å ha barn» både blant innvandrere og i befolkningen. «Samme landbakgrunn» og «samme religiøse tro» vurderes også som viktigere for ekteskapet i høyere aldersgrupper, blant henholdsvis innvandrere og befolkningen.

«Å dele husarbeidet» har mindre betydning etter stigende alder i befolkningen, særlig blant de eldste. Blant innvandrerne er vurderingen upåvirket av alder. Det samme gjelder for hvordan «samme religiøse tro» vektlegges blant innvandrerne.

Kjønn spiller en rolle ved vurderingen av hva som er viktig for et lykkelig ekteskap. Som hovedregel tillegger kvinnene de enkelte faktorene større betydning enn menn, både i befolkningen og blant innvandrerne. Å ha barn vektlegges imidlertid mer av menn enn kvinner blant innvandrerne. I befolkningen vektlegges deling av husarbeidet høyere blant kvinner enn menn.

Botid synes ikke å spille noen sentral rolle for hva innvandrerne svarer på spørsmålet om betingelser for et lykkelig ekteskap. Faktoren «å bo atskilt fra svigerforeldre» representerer et unntak idet den vurderes som mindre viktig blant dem med lengst botid. Her er altså ikke lengre botid forbundet med større tilegnelse av majoritetssamfunnets verdier.

16.9. Oppsummering

Kapitlet belyser innvandrenes holdninger eller verdier på områder som til nå har vært underbelyst i Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelser blant innvandrere: tillit til mennesker og institusjoner, ytringsfrihetens grenser, kjønnsroller og betingelser for et lykkelig ekteskap. På ingen av områdene avdekkes «avgrunnsdype» forskjeller mellom innvandrere og befolkningen. I dette sammendraget nøyer vi oss med å oppsummere gjennomsnittlige tendenser i de to populasjonene.

Tilliten til andre mennesker er lavere blant innvandrerne enn i befolkningen. Dette er uten tvil en av de mest markante forskjellene. Innvandrere med lang botid har imidlertid høyere mellommenneskelig tillit enn innvandrere med kort botid. Tilliten til det politiske systemet, rettsvesenet og politiet er til gjengjeld like høy eller høyere blant innvandrerne enn i befolkningen. Å bo i et land med demokratisk styresett verdsettes høyt blant innvandrerne, men likevel noe høyere i befolkningen. Med lengre botid blant innvandrerne følger også økt verdsetting av demokratisk styresett.

Spørsmålene om ytringsfrihetens grenser stiller respondentene overfor vanskelige avveinger mellom ytringsfrihet på den ene side og aksept av rasisme, blasfemi og mobbing/trakassering på den annen. Verken i befolkningen eller blant innvandrerne vil flertallet tolerere rasisme, hån av religion og/eller mobbing/trakassering i ytringsfrihetens navn. I befolkningen er toleranse for hån av religion likevel noe større enn blant innvandrerne. Tilsvarende er andelen som støtter begrensninger i ytringsfriheten for å unngå trakassering og mobbing, noe større blant innvandrerne enn i befolkningen.

Majoriteten av innvandrerne gir støtte til utsagn om kvinners rolle i hjem og arbeidsliv. Åtte av ti er helt eller noe enige i at kvinner kan være yrkesaktive uten at det går på bekostning av morsrollen, og seks av ti mener husmorrollen er like tilfredsstillende som yrkesrollen. Befolkningen gir større støtte enn innvandrerne til at yrkesaktive kvinner kan være like gode mødre, og mindre støtte til at det å være husmor er like tilfredsstillende som det å ha lønnet arbeid. Innvandrerkvinnenes syn ligger her nærmere befolkningens enn innvandrer menns syn gjør. To andre spørsmål om kjønnsroller har overveldende støtte både blant innvandrere og i befolkningen. Det gjelder at kvinner har delansvar for familiens økonomiske underhold og at menn har delansvar for hus og barn.

I spørsmålet om hvilke betingelser som er viktigst for et lykkelig ekteskap, ender innvandrerne og befolkningen med en nesten helt lik rangering av sju oppgitte faktorer. Bare når det gjelder hvilken faktor som er aller viktigst, er det en liten forskjell. Innvandrerne rangerer «å dele husarbeidet» øverst og «å ha barn» på andreplass, mens befolkningen bytter om de to. På tredjeplass kommer «å bo atskilt fra svigerforeldre» og på de neste fire plassene kommer ulike former for likhet mellom ektefellene (homogami). Innvandrerne går ofte lenger enn befolkningen i å karakterisere den enkelte faktor som «svært viktig», selv om rekkefølgen blir den samme.

17.Helse

Svein Blom

Spørsmål om helse har vært en gjenganger i alle levekårsundersøkelsene SSB har gjennomført med innvandrere som målgruppe. Her er innledningsvis et tilbakeblikk på tidligere resultater.

I den første undersøkelsen fra 1983⁴⁴ (Støren, 1987) var spørsmålene få og ikke innsiktet på å kartlegge spesifikke sykdommer. Respondentene ble i stedet bedt om å tallfeste sykedager, dager med nedsatt aktivitet pga. sykdom, bruk av helsevesenet osv. Undersøkelsen viste bare mindre helseforskjeller mellom innvandrerne og befolkningen bortsett fra innvandrerne fra Chile som rapporterte mer sykdom enn de øvrige.

Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 (LKI 2016)

Utvalget til undersøkelsen består av innvandrere med bakgrunn fra tolv land som har vært bosatt i Norge i minst to år, i alderen 16 til 74 år. Innvandrere defineres som personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.

Resultatene er representative for innvandrere fra de tolv landene, og ikke for innvandrere i Norge generelt. Mer om undersøkelsen i kapittel 2 og 3.

Vi har intervjuet omtrent like mange personer fra de tolv landene, men det er ikke like mange innvandrere fra de tolv landene i Norge. For eksempel er betydelig flere innvandret fra Polen enn fra Sri Lanka. Vi har derfor vektet svarene etter den andel innvandrerne fra de tolv landene utgjør i populasjonen. Svarene fra innvandrere fra store innvandringsland får derfor større innvirkning på totalen.

Det er også relativt store forskjeller mellom innvandrere med ulik landbakgrunn når det gjelder fordelingen på en del bakgrunnsvariabler. Dette er det viktig å ha i mente når man sammenligner resultatene for enkeltland. Når det er forskjeller mellom land, kan dette i mange tilfeller forklares med forskjeller i sammensetningen av populasjonen, for eksempel ved at innvandrerne fra det ene landet har lenger gjennomsnittlig botid, høyere sysselsetting eller har en annen kjønns- og alderssammensetning enn innvandrerne fra det andre landet.

Vektete resultater fra Levekårsundersøkelsen om helse 2015

De generelle levekårsundersøkelsene gir data for et tverrsnitt av den norske befolkningen. Dette er ikke det beste sammenligningsgrunnlaget når en skal analysere innvanderers levekår, siden innvandrerne fra de tolv landene vi ser på i denne rapporten er yngre enn befolkningen som helhet. De bor også oftere i kommuner med høyere innbyggertall, og det er flere menn enn kvinner blant innvandrerne. For å kunne sammenligne innvandrerne i alt med befolkningen, har vi derfor vektet resultatene til befolkningen, slik at for eksempel resultatene for menn teller litt mer enn resultatene for kvinner. Det er dermed ikke relevant å forklare eventuelle forskjeller mellom innvandrerne samlet sett og befolkningen ved å henvise til forskjeller i fordelingen av de to populasjonene etter kjønn, alder og bosted (se mer om dette i kapittel 3.2).

Tallene for befolkningen i kapitlene vil derfor heller ikke nødvendigvis stemme overens med tallene som publiseres andre steder, der det ikke er brukt en slik vekt.

I neste undersøkelse, som fant sted i 1996⁴⁵ (Blom, 1998), ble data om sykdommer innsamlet ved et åpent spørsmål der respondentene ble bedt om å liste opp egne sykdommer. Et kort med stikkord på 38 sykdommer ble vist for eventuelt å friske på hukommelsen. Alle som oppgav minst én sykdom eller funksjonshemming, ble spurt om sykdommen reduserte arbeidsevnen. Til slutt fulgte tre spørsmål om

⁴⁴ Utenlandske statsborgere fra Storbritannia, Chile, Pakistan, Tyrkia og Vietnam var med i undersøkelsen, mens data for befolkningen stammet fra den ordinære levekårsundersøkelsen samme år.

⁴⁵ Utvalget var nå supplert med innvandrere fra Det tidligere Jugoslavia (unntatt Bosnia-Hercegovina), Iran, Sri Lanka og Somalia, mens britiske innvandrere var utelatt.

symptomer på psykiske problemer og et spørsmål om tilfredshet med helsetjenesten.

Andelen som rapporterte sykdom i denne undersøkelsen, var noe større i den øvrige befolkningen enn blant innvandrerne samlet, men dette gjaldt ikke i den eldste aldersgruppen (45–66 år). Der var innvandrerne mest belastet. Alder og kjønn syntes å spille en større rolle for sykkeligheten blant innvandrerne enn i befolkningen for øvrig. Etter opprinnelsesland var andelen syke størst blant innvandrere fra Tyrkia, Iran og Chile og minst blant innvandrere fra Sri Lanka og Somalia. Innvandrere rapporterte dertil langt høyere nivåer av symptomer på psykiske lidelser enn befolkningen for øvrig. Også med hensyn til dette dominerte innvandrerkvinnene.

Antall helsespørsmål ble ytterligere utvidet i SSBs tredje levekårsundersøkelse blant innvandrere i 2005/2006⁴⁶ (Blom og Henriksen, 2008). Her ble både innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre intervjuet, og resultatene ble presentert samlet. Egenevaluering av helse kom inn som et nytt spørsmål, mens kartleggingen av sykdommer ble forenklet til avkryssing på en liste over utvalgte diagnoser. To batterier med spørsmål om symptomer på henholdsvis psykosomatiske og psykiske problemer var også med. Bolken om helse ble avsluttet med spørsmål om høyde, vekt, røykevaner, bruk av helsetjenester og tilfredshet med helsevesenet (Blom, 2008a).

Undersøkelsen i 2005/2006 viste at innvandrerne vurderte sin helse mindre positivt enn befolkningen som helhet. Med økende alder sank dessuten andelen som vurderte helsen som god eller meget god, betydelig raskere blant innvandrerne. Andelen som hadde minst én av sykdommene på listen og det gjennomsnittlige antallet sykdommer, var imidlertid omtrent likt i de to populasjonene. Videre viste undersøkelsen at innvandrere oppfattet helseproblemer som mer ødeleggende for livsutfoldelsen («hverdagen») enn befolkningen sett under ett gjorde. Ifølge undersøkelsen i 2005/2006 hadde innvandrere også klart høyere forekomst av psykosomatiske og psykiske helseproblemer.

I fjerde og foreløpig siste intervjubaserte levekårsundersøkelse blant innvandrere i Norge er bolken av helsespørsmål noe redusert i forhold til i 2005/2006, først og fremst når det gjelder spørsmål om bruk og evaluering av helsetjenester. De øvrige spørsmålene dekker ellers i stor grad de samme temaene. Levekårsundersøkelsen om helse 2015, forkortet EHS 2015 (Isungset og Lunde, 2017), benyttes som utgangspunkt for sammenlikning med hele befolkningen.

17.1. Egenevaluering av helsen

«Hvordan vurderer du din egen helse sånn i alminnelighet?» lyder første spørsmål om helse. «Vil du si at den er ...svært god, god, verken god eller dårlig, dårlig, eller svært dårlig?» Forrige gang spørsmålet ble stilt til innvandrere (i LKI 2005/2006), svarte 67 prosent at helsen var «meget god» eller «god». Dette ble sammenliknet med resultatene for hele befolkningen fra Levekårsundersøkelsen 2005 der 86 prosent svarte det samme. I LKI 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015 (EHS 2015) er tilsvarende andeler henholdsvis 73 og 83 prosent (tabell 17.1). Forskjellen i andelen mellom gruppene som vurderer helsen som god eller svært god, er med andre ord nesten halvert. Forskjellen er statistisk signifikant. En del av nedgangen i forskjellen (4 prosentpoeng) skyldes at utvalget i 2016 er utvidet med innvandrere fra Polen, Afghanistan og Eritrea. Slik data er veid, utgjør polakkene reelt en tredel av utvalget.

⁴⁶ Utvalget ble denne gang utvidet med innvandrere fra Bosnia-Hercegovina og Irak.

Tabell 17.1 Hvordan vurderer du din egen helse sånn i alminnelighet? Etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Svært god	35	30	30	31	33	19	26	29	33	25	20	24	33	42
God	48	43	51	41	38	41	36	37	44	38	41	36	47	41
Verken god eller dårlig	11	15	13	15	12	22	19	15	14	17	28	23	13	10
Dårlig	4	9	5	11	13	12	14	14	8	12	10	14	5	6
Svært dårlig	1	2	1	2	3	5	4	5	2	6	1	2	1	1
Vet ikke	0	0	0	-	-	-	0	0	-	1	-	1	0	0
Antall personer	7 520	4 420	369	357	372	354	358	396	359	370	385	346	389	365

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

Helsen evalueres noe ulikt etter opprinnelsesland. Minst fornøyd med egen helse er innvandrere fra Tyrkia og Pakistan og dernest Irak, Iran, Sri Lanka og Vietnam. I overkant av 60 prosent av dem vurderer helsen sin som god eller svært god. Best helse har innvandrere fra Somalia, Eritrea og Polen. 80 prosent av dem anser helsen sin som god eller svært god. Aldersfordelingen er imidlertid ikke forsøkt harmonisert landene imellom. Noe av forskjellene kan derfor skyldes ulik alders- og kjønnsfordeling. Alder spiller selvfølgelig en viktig rolle i spørsmål om helse (tabell 17.2). Fordelingen av alder og kjønn i befolkningen og innvandrergруппene samlet, er imidlertid tilnærmet lik – ettersom dataene for hele befolkningen er veid etter disse parameterne.

Typisk for innvandrerne fra landene som evaluerer sin helse minst positivt, er at alle (unntatt innvandrere fra Irak) har en andel over 40 år på minst 50 prosent. De fleste har dertil minst 15 års botid i Norge (unntatt innvandrere fra Irak), og majoriteten har opphold av familiegrunner (unntatt innvandrere fra Irak og Iran som hovedsakelig har kommet som flyktninger). Blant de tre landgruppene som vurderer helsen mest positivt, er under halvparten over 40 år. Andelen med minst 15 års botid er under 20 prosent, og flukt og arbeid (Polen) er viktigste innvandringsgrunn.

Tabell 17.2 viser nærmere betydningen av alder og kjønn. Evalueringen av helsen blir mindre positiv med økende alder, men denne tendensen er sterkere blant innvandrerne enn i befolkningen. Dette er et funn vi kjenner fra tidligere undersøkelser. I befolkningen synker andelen som mener helsen er god eller svært god, fra 86 prosent i aldersgruppen 16-24 år til 73 prosent i alder 55-74 år. Blant innvandrerne er tilsvarende andeler 88 og 46 prosent, det vil si nesten en halvering fra yngste til eldste aldersgruppe.

Tabell 17.2 Hvordan vurderer du din egen helse sånn i alminnelighet? Etter aldersgruppe og kjønn. Prosent

	I alt	16-24 år	25-39 år	40-54 år	55-74 år	Menn	Kvinner
Hele befolkningen	100	100	100	100	100	100	100
Svært god	35	38	39	32	23	34	36
God	48	48	48	48	50	50	46
Verken god eller dårlig	11	11	9	12	18	11	11
Dårlig	4	3	3	6	7	4	5
Svært dårlig	1	0	1	2	2	1	1
Vet ikke	0	-	-	0	-	0	-
Antall personer	7 520	1 190	1 748	2 143	2 439	3 816	3 704
Innvandrere	100	100	100	100	100	100	100
Svært god	30	47	36	22	15	32	27
God	43	41	46	45	31	44	42
Verken god eller dårlig	15	9	12	18	27	14	18
Dårlig	9	3	5	11	22	8	10
Svært dårlig	2	0	1	4	5	2	3
Vet ikke	0	-	0	0	0	0	0
Antall personer	4 420	581	1 787	1 478	574	2 421	1 999

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

Helsen evalueres noenlunde likt i befolkningen uavhengig av kjønn. Over 80 prosent av menn og kvinner vurderer helsen som god eller svært god. Blant innvandrerne er evalueringen mer ulik etter kjønn, idet andelen som vurderer helsen som god eller svært god, er lavere blant kvinner enn menn, henholdsvis 69 og 76 prosent.

17.2. Nedsatt funksjonsevne

Liksom tidligere undersøkelser blant innvandrere (LKI 1996 og 2005/2006) har søkt å avdekke hvilke endringer i livsførselen («arbeidsevnen», «hverdagen») som følger i kjølvannet av eventuelle sykdommer, har også LKI 2016 noen spørsmål som peker i samme retning, for å kartlegge nedsatt funksjonsevne

Det første spørsmålet er om respondenten «har noen langvarige sykdommer eller helseproblemer» inkludert «sykdommer eller problemer som er sesongbetonte eller kommer og går». I veiledningsteksten til intervjuerne tilføyes «Betingelsen er at de har vart, eller forventes å vare, i minst seks måneder.» Det andre spørsmålet er om respondenten «har funksjonshemming eller plager som følger av skade». Alle får begge spørsmål, og de som svarer ja på minst ett (uansett hvilket), anses å ha kronisk sykdom.

De som faller i denne gruppen, får et oppfølgingsspørsmål om «dette.. skaper begrensninger i å utføre alminnelige hverdagsaktiviteter». De som svarer ja, blir spurt om «begrensningene (har) vart i seks måneder eller mer». Ja-svar også på dette, tolkes som indikasjon på «nedsatt funksjonsevne». I et avsluttende spørsmål bes respondenten angi om hun/han opplever «store begrensninger» eller «noen begrensninger» i å utføre alminnelige hverdagsaktiviteter (tabell 17.3).

Andelen som oppgir å ha kronisk sykdom, er 34 prosent i hele befolkningen og 35 prosent blant innvandrerne samlet. Kronisk sykdom fører til nedsatt funksjonsevne for om lag 15 prosent av innvandrerne og 14 prosent i befolkningen (jf. tabell 17.3). Mens betegnelsene «noen begrensninger» og «store begrensninger» er omtrent likelig fordelt blant innvandrerne, faller valget oftere på «noen begrensninger» i befolkningen.

Tabellen viser ellers at det er innvandrere fra Tyrkia og Pakistan som i størst grad oppgir å være plaget av kronisk sykdom (henholdsvis 47 og 46 prosent).

Når det gjelder hvilke landgrupper som sterkest rammes av nedsatt funksjonsevne, peker pakistanske og irakiske innvandrere seg ut med 14 prosent som oppgir store begrensninger i funksjonsevnen. Regnes «noen» og «store» begrensninger sammen, inkluderes også innvandrere fra Tyrkia.

Innvandrere fra Eritrea er gruppen som har den laveste andelen med kronisk sykdom, bare 18 prosent. På neste plass følger innvandrere fra Somalia og Afghanistan med en andel kronisk syke på 28 og 29 prosent. Innvandrere fra Eritrea og Somalia rammes likeledes i liten grad av nedsatt funksjonsevne, henholdsvis 8 og 10 prosent (når begge nivåer av begrensning summeres). Det gjelder også innvandrere fra Polen (10 prosent).

Tabell 17.3 Andel med kronisk sykdom og andel som opplever nedsatt funksjonsevne. Etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Kronisk sykdom	34	35	33	38	33	47	38	38	29	46	33	34	18	28
Nedsatt funksjonsevne														
- store begrensninger	5	8	5	12	8	11	14	10	5	14	10	7	4	6
- noen begrensninger	9	7	5	9	12	12	10	11	8	12	6	9	4	4
Antall personer	7 521	4 413	369	358	372	354	356	396	359	369	385	343	388	364

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

Andelen med kronisk sykdom og nedsatt funksjonsevne stiger markant med alder (tabell 17.4). I befolkningen øker andelen kronisk syke fra 25 prosent blant de yngste (16-24 år) til 49 prosent blant de eldste (55-74 år), omtrent en dobling. Blant innvandrere øker tilsvarende andel fra 22 til 60 prosent, det vil si nesten tre ganger. Det illustrerer nok en gang hvordan helsetilstanden forverres mer med alder blant innvandrerne enn i hele befolkningen. I yngre alder framstår innvandrerne som noe friskere enn befolkningen (i samme alder). Blant de eldste er det motsatt.

Etter kjønn har vi også at andelen med kronisk sykdom og nedsatt funksjonsevne er noe større blant kvinner enn menn – både i befolkningen og blant innvandrerne. Kjønnforskjellene er statistisk signifikante i begge populasjonene.

Tabell 17.4 Andel med kronisk sykdom og andel som opplever nedsatt funksjonsevne. Etter aldersgruppe og kjønn. Prosent

	I alt	16-24 år	25-39 år	40-54 år	55-74 år	Menn	Kvinner
Hele befolkningen							
Kronisk sykdom	34	25	29	38	49	31	37
Nedsatt funksjonsevne							
- store begrensninger	5	2	4	6	9	4	6
- noen begrensninger	9	8	7	11	11	7	11
Antall personer	7 521	1 190	1 749	2 143	2 439	3 817	3 704
Innvandrere							
Kronisk sykdom	35	22	26	41	60	33	36
Nedsatt funksjonsevne							
- store begrensninger	8	3	4	11	17	7	9
- noen begrensninger	7	3	5	9	17	6	9
Antall personer	4 413	601	1 785	1 471	556	2 419	1 992

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

17.3. Sykdomspanorama

I neste spørsmål blir respondentene bedt om å redegjøre for hvilke sykdommer de har/har hatt. Spørsmålet lyder: «Har du i løpet av de siste 12 månedene hatt...». Deretter følger navn på 15 forskjellige sykdommer eller diagnoser. Det er med få unntak de samme som ble presentert i Levekårsundersøkelsen om helse 2015. Tabell 17.5 oppsummerer svarene fra innvandrere og befolkningen.

Tabell 17.5 Andel som oppgir å ha hatt diverse varige helseproblemer i løpet av de siste 12 månedene. Etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Astma	6	5	3	3	4	12	8	5	5	5	4	6	3	6
Kronisk bronkitt, kols eller emfysem	2	1	1	4	3	4	3	1	0	1	1	1	1	1
Hjerteinfarkt	1	1	1	1	3	1	2	2	2	3	3	2	1	1
Angina, hjertekramper	1	1	0	2	3	3	1	1	2	2	2	5	0	-
Høyt blodtrykk	7	7	6	10	11	11	10	8	4	11	9	8	2	4
Hjerneslag	1	1	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1
Slitasjegikt, artrose	5	6	3	7	5	13	16	9	3	5	6	13	1	2
Rygglidelse	12	18	14	23	23	27	33	23	13	17	21	19	7	10
Nakkeliidelse	8	11	6	17	17	22	24	17	8	9	8	7	2	4
Diabetes	2	5	2	2	5	7	7	6	3	13	12	6	2	5
Pollenallergi, høysnue	22	14	10	13	15	23	19	17	12	18	10	29	4	12
Urininkontinens	1	2	1	3	3	5	5	2	1	2	2	1	0	1
Varig nyresvikt	0	1	-	1	2	2	3	1	2	0	1	1	0	0
Ondartet kreft	1	1	1	1	1	-	2	1	0	0	0	-	-	0
Sterk hodepine ¹	5	11	8	10	18	21	19	18	13	14	5	10	2	8
Annet	.	9	7	5	7	20	8	8	10	18	3	3	7	9
Antall personer	7 520	4 418	369	357	372	354	359	395	360	370	385	343	389	366
Minst én helseplage ²	45	45	36	49	53	61	60	56	38	50	51	58	22	36

¹Annet spørsmålsformat i befolkningen. Se omtale i teksten til tabellen. ²«Annet» inngår ikke i dette målet.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

Sykdommer med større forekomst blant innvandrere enn i hele befolkningen er ryggliidelse, nakkeliidelse, diabetes og sterk hodepine. Ofte nevnt i befolkningen enn blant innvandrerne er på den annen side pollenallergi/høysnue. Dette er diagnosen som nevnes av flest i befolkningen (22 prosent). Motsatt er det ryggliidelse som flest innvandrere nevner (18 prosent). De andre diagnosene på listen har lik eller nesten lik utbredelse i befolkningen og blant innvandrerne samlet. Det gjelder astma, kronisk bronkitt/kols/emfysem, hjerteinfarkt, angina, hjerneslag, slitasjegikt, inkontinens, kronisk nyresvikt og ondartet kreft.

Rettes søkelyset mot landgrupper, er det lett å få øye på forskjeller i rapporteringen av sykdommer. Innvandrere fra Tyrkia og Irak framstår med høye anslag for mange sykdommer. De fra Tyrkia ligger høyt når det gjelder astma (12 prosent), slitasjegikt (13 prosent), ryggliidelse (27 prosent), nakkeliidelse (22 prosent), pollenallergi/høysnue (23 prosent) og hodepine (21 prosent). Innvandrerne fra Irak har på sin side høye anslag for slitasjegikt (16 prosent), ryggliidelse (33 prosent), nakkeliidelse (24 prosent) og hodepine (19 prosent). De som kom fra Pakistan og Sri Lanka, topper listen over diabetes (henholdsvis 13 og 12 prosent), mens innvandrerne fra Vietnam ligger øverst når det gjelder pollenallergi/høysnue (29 prosent). LKI har i tillegg en restgruppe sykdommer som bare er kalt «Annet» –

her skårer innvandrere fra Tyrkia og Pakistan høyest med henholdsvis 20 og 18 prosent.

Et samlemål for sykdommene presenteres nederst i tabellen. Det angir hvor stor andel av hver landgruppe som nevner minst én av de 15 navngitte diagnosene i tabellen (ikke medregnet «Annet»). Det framgår at andelen som nevner minst én sykdom, er den samme i begge populasjonene: 45 prosent. Høyest andel rapporterer innvandrere fra Irak og Tyrkia, rundt 60 prosent. Dernest følger innvandrere fra Vietnam, Iran og Kosovo med 58-53 prosent. Innvandrere fra Eritrea har den laveste andelen som oppgir minst én sykdom: 22 prosent. Nest lavest er andelen blant innvandrere fra Polen og Somalia (36 prosent).

Vi har også undersøkt hvordan forekomsten av sykdommene varierer etter alder og kjønn i hele befolkningen og blant innvandrerne samlet (ikke vist). Som hovedregel øker andelen som rammes av den enkelte sykdom, med økende alder. For diagnoser som høyt blodtrykk, slitasjegikt, rygg- og nakkelidelser og diabetes er økningen i forekomsten meget markant med alder. Rygg-, nakkelidelser og diabetes øker relativt mer med alder blant innvandrerne enn i befolkningen. Andelen med diabetes er over 30 prosent i eldste aldersgruppe blant innvandrere fra Irak, Tyrkia og Pakistan.

Unntaksvis rapporteres noen sykdommer sjeldnere med økende alder, som for pollenallergi/høysnue i befolkningen og sterk hodepine blant innvandrerne. Andelen som oppgir minst én sykdom, vokser fra 31 til 69 prosent fra yngste til eldste aldersgruppe blant innvandrerne og fra 34 til 64 prosent i befolkningen. I begge populasjoner er andelen med minst én sykdom signifikant høyere blant kvinner.

17.4. Psykiske helseproblemer

Et sett av spørsmål stilles for å undersøke psykiske aspekter ved helsen. Spørsmålet innledes med ordene: «Har du de siste 14 dagene vært ikke plaget, litt plaget, ganske mye plaget eller veldig mye plaget av ...». Derpå følger stikkord for sju symptomer på psykiske plager som gjenkjennes fra tidligere norske versjoner av Hopkins Symptoms Checklist (Strand, Dalgard, Tambs, og Rognerud, 2003) - et verktøy for å kartlegge forekomsten og omfanget av psykiske plager. Skalaen foreligger i ulike versjoner etter hvor mange symptomer det spørres om. Versjonen som benyttes her, henter spørsmål både fra utgaven med fem og ti symptomer (HSCL-5 og -10). Det hevdes å være av underordnet betydning hvilken versjon som benyttes idet skalaene de gir opphav til, korrelerer sterkt innbyrdes (Strand et al., 2003).

Symptomene som inngår i kartleggingen, er gjengitt i tabell 17.6. Tabellen viser hva respondentene i hele befolkningen og blant innvandrerne svarer på spørsmålene.

Tabell 17.6 Symptomer på psykiske helseplager i løpet av de siste 14 dagene. Hvor mye plaget? Etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Nervøsitet og indre uro														
Ikke plaget	76	63	58	62	62	62	48	56	61	59	80	75	70	83
Litt plaget	19	25	29	26	26	26	28	24	30	26	16	19	23	13
Ganske mye	4	7	7	8	7	6	15	13	5	9	4	5	4	2
Veldig mye	2	5	6	5	4	6	10	7	4	6	1	2	2	2
Stadig redd eller engstelig														
Ikke plaget	89	78	84	78	79	70	67	66	69	72	84	79	82	82
Litt plaget	8	15	11	14	14	22	20	21	26	17	13	15	15	14
Ganske mye	2	4	3	6	6	5	8	9	4	5	3	5	2	2
Veldig mye	1	3	2	2	1	3	5	5	1	6	-	1	1	2
Håpløshet														
Ikke plaget	81	73	79	76	71	64	61	62	63	71	72	82	80	77
Litt plaget	13	18	17	14	19	24	22	21	25	19	21	13	16	17
Ganske mye	3	5	3	6	7	7	11	10	7	5	6	3	3	4
Veldig mye	2	3	2	5	3	6	6	6	4	5	0	1	1	2
Nedtrykt eller tungsindig														
Ikke plaget	81	70	66	76	78	64	66	64	69	70	72	77	80	82
Litt plaget	15	21	27	13	13	23	20	22	25	19	20	18	17	14
Ganske mye	2	6	5	7	8	7	9	9	5	8	7	4	3	3
Veldig mye	1	3	3	4	1	6	4	5	2	4	1	2	1	1
Mye bekymret eller urolig														
Ikke plaget	71	54	45	58	56	58	40	50	54	55	72	70	72	71
Litt plaget	22	33	42	30	28	29	40	28	32	29	21	24	22	23
Ganske mye	5	8	6	7	11	7	12	14	10	11	6	5	4	5
Veldig mye	2	5	7	5	5	5	8	8	5	5	1	1	2	1
Søvnproblemer														
Ikke plaget	71	64	66	64	58	53	54	56	64	65	70	65	73	75
Litt plaget	20	23	26	20	25	27	23	23	26	20	20	27	21	16
Ganske mye	5	8	6	9	11	9	14	14	7	9	8	6	4	7
Veldig mye	3	5	3	7	6	10	10	7	4	6	2	2	2	2
Ensomhet														
Ikke plaget	84	72	73	79	79	69	64	61	60	73	78	80	70	75
Litt plaget	12	19	20	12	16	22	20	22	27	16	16	17	23	16
Ganske mye	3	6	4	7	3	4	10	9	8	5	5	2	5	6
Veldig mye	2	4	3	2	2	6	6	8	5	6	1	1	2	2
Andel m/psykiske problemer²														
	6	12	10	13	14	19	21	22	14	17	7	7	7	6
Antall personer														
	7 492	4 399	368	356	372	352	355	395	356	366	385	342	388	364

¹Andel >2 på skala 1-4 for snitt skår for de fem øverste symptomene i tabellen (1=Ikke plaget. 4=Veldig mye plaget).

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

Andelen som sier de er plaget, varierer mellom de enkelte symptombeskrivelsene. Den høyeste andelen blant innvandrerne som er litt, ganske mye eller veldig mye plaget, finner vi for «mye bekymret eller urolig». Hele 46 prosent er i varierende grad plaget av dette (54 prosent ikke plaget). Den laveste andelen er å finne for «stadig redd eller engstelig»; 22 prosent er i større eller mindre grad plaget av dette (78 prosent ikke plaget). Når det gjelder de øvrige fem symptomene, ligger andelen blant innvandrerne som opplever at de er plaget mellom disse to ytterpunktene.

Tabellen viser at det er systematisk færre som plages av de samme symptomene i hele befolkningen enn blant innvandrerne. Det er likevel i stor grad overensstemmelse mellom hvilke symptomer som nevnes av de fleste og de færreste i de to populasjonene. Også i befolkningen er andelen «mye bekymret

eller urolig» størst (29 prosent) (sammen med «søvnproblemer»), mens andelen «stadig redd eller engstelig» er minst (11 prosent).

Andelen som oppgir at de er plaget varierer ellers mye mellom landgruppene. Et gjennomgående trekk er at andelen som sier de er ganske mye eller veldig mye plaget av et problem, er størst blant innvandrerne fra Irak og Iran. Innvandrere fra Somalia er på den annen side blant dem som er minst plaget.

En mer systematisk måte å oppsummere data på er å bearbeide svarene på de fem øverste symptombeskrivelsene i tabell 17.6 i henhold til konvensjonene for Hopkins Symptoms Checklist -5. Her kodes «ikke plaget» 1, «litt plaget» 2, «ganske mye plaget» 3 og «veldig mye plaget» 4. Skårene på de fem registreringene summeres⁴⁷, og et gjennomsnitt beregnes på skalaen 1-4 for hver enkelt person. En gjennomsnittlig skår over 2 regnes som en indikasjon på psykiske problemer. Tabellen gjengir nederst i hver landgruppe og i hele befolkningen andelen som etter denne definisjonen har psykiske problemer.

Andelen med psykiske problemer viser seg å være 6 prosent i hele befolkningen og dobbelt så høy (12 prosent) blant innvandrerne. De høyeste andelenene finner vi for innvandrere fra Irak, Iran og Tyrkia, alle rundt 20 prosent. De laveste andelenene – rundt 6 prosent, som i befolkningen – finner vi for innvandrere fra Somalia, Sri Lanka, Vietnam og Eritrea.

Disse andelenene er mye lavere – spesielt blant innvandrerne – enn hva LKI 2005/2006 viste (Blom, 2008a, 2010a). I den forrige studien fant vi en andel med psykiske problemer i hele befolkningen på 9 prosent (basert på Levekårsundersøkelsen om helse 2002) og en andel blant innvandrerne (inkludert norskfødte barn) tre ganger høyere (27 prosent). At andelen den gang var høyere, kan skyldes at svaralternativene da ble presentert i motsatt rekkefølge (med «svært plaget» først) og at grenseverdien 2,0 ble regnet *med* til verdiene som indikerte psykiske problemer. At den nye undersøkelsen også inkluderer innvandrere fra land som Eritrea og Polen, bidrar dessuten noe til å redusere andelen med symptomer på psykiske problemer (om lag 2 prosentpoeng).

Tross forskjellene i omfang fant vi imidlertid også den gang (i 2005/2006) at innvandrere og norskfødte med bakgrunn fra Iran, Irak og Tyrkia hadde de høyeste andelenene med psykiske problemer, mens innvandrere fra Sri Lanka og Somalia tilhørte gruppene med de laveste andelenene.

Vi har foran erfart at andelen med egenvurderte og rapporterte helseproblemer har økt med alder, spesielt blant innvandrere. Det er tilfelle også for symptomer på psykiske helseplager. Etter alder øker andelen med psykiske problemer fra 9 til 15 prosent fra yngste til eldste aldersgruppe blant innvandrerne, mens tilsvarende andel endrer seg mindre i hele befolkningen (ikke vist). I aldersgruppen 55-74 år synker andelen med psykiske problemer til 3 prosent i befolkningen fra 6-7 prosent i øvrige aldersgrupper. Det bidrar til at forskjellen i psykisk helse mellom innvandrere og befolkningen øker ytterligere med alder.

Kvinner rapporterer oftere om symptomer på psykiske plager enn menn – både blant innvandrerne og i befolkningen (ikke vist). Det genererer en kjønnsforskjell i andelen med psykiske problemer på henholdsvis 4 og 3 prosentpoeng blant innvandrerne og i befolkningen.

⁴⁷ Som anbefalt (Strand et al., 2003) settes gjennomsnittsverdien for spørsmålet inn ved uoppgitt på ett enkelt spørsmål; ved uoppgitt på to eller flere spørsmål, settes hele enheten til uoppgitt.

17.5. Trening eller mosjon

Jevnlig trening gir dokumenterte helsegevinster både fysisk og psykisk. Medisinsk forskning har vist at fysisk aktivitet bedrer immunforsvaret og forebygger depresjon, høyt blodtrykk, aldersdiabetes og visse typer kreft. Trening og mosjon bidrar til å forebygge og behandle over 30 ulike diagnoser og tilstander (Helsenorge.no, 2014).

Følgende spørsmål om trening ble stilt i LKI 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015: «Hvis du tenker på din fysiske aktivitet eller treningsaktiviteter de siste 12 måneder, hvor ofte trener eller mosjonerer du vanligvis på fritiden? Aldri, sjeldnere enn en gang i uka, en gang i uka eller mer.»

Liknende spørsmål med samme svaralternativer ble stilt i LKI 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2005. Det viste at andelen som trente, og hyppigheten av trening, var betydelig lavere blant innvandrere enn i hele befolkningen. Dertil var andelen som trente minst ukentlig, 5 prosentpoeng høyere blant kvinner enn menn i befolkningen. Blant innvandrerne var kjønnsforskjellen det dobbelte av dette og i menns favør (Blom, 2008a).

Tabell 17.7 Hvor ofte trener eller mosjonerer du vanligvis på fritiden? Etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Aldri	15	20	17	18	21	19	23	21	20	25	16	21	17	21
Sjeldnere enn en gang i uka	14	23	23	20	24	24	28	22	17	24	24	20	26	20
En gang i uka eller mer	71	57	60	62	55	56	48	57	63	51	60	58	57	58
Antall personer	7 506	4 418	369	357	372	353	358	396	360	368	385	345	389	366
Menn	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Aldri	16	18	19	18	19	22	23	18	16	20	17	21	13	11
Sjeldnere enn en gang i uka	15	21	22	19	19	26	24	23	15	17	23	20	24	15
En gang i uka eller mer	69	61	59	64	62	53	53	59	68	63	60	59	62	73
Antall personer	3 811	2 420	243	188	206	187	191	215	246	203	204	159	195	183
Kvinner	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Aldri	13	21	14	18	23	17	23	24	27	31	16	21	20	31
Sjeldnere enn en gang i uka	13	25	24	22	29	23	32	22	21	31	25	21	28	24
En gang i uka eller mer	73	53	61	59	48	60	43	54	52	37	60	58	52	44
Antall personer	3 695	1 998	126	169	166	166	167	181	114	165	181	186	194	183

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

De nye undersøkelsene viser at trenings- eller mosjonsaktiviteten i hele befolkningen er så godt som uendret i forhold til i 2005. Nå som den gang trener sju av ti minst ukentlig, og kvinner er noe mer aktive enn menn (tabell 17.7).

Blant innvandrere er andelen som *aldri* mosjonerer, betydelig lavere i 2016 enn ti år tidligere, henholdsvis 20 og 33 prosent.⁴⁸ Samtidig har andelen som trener «én gang i uka eller mer», økt fra 46 prosent i 2005/2006 til 57 prosent i 2016. Men fortsatt er det menn som rapporterer høyest treningsfrekvens blant innvandrerne. Andelen som trener minst en gang ukentlig, er 8 prosentpoeng høyere blant menn enn kvinner. Økningen i andelen treningsaktive, gjelder begge kjønn og kan iakttas i de fleste gruppene etter opprinnelsesland som er med på begge tidspunkter.

⁴⁸ Forskjellen er langt større enn hva som følger av at nye landgrupper er med i undersøkelsen, at norskfødte med innvandrerforeldre ikke er med i LKI 2016 og at aldersprofilen er en annen.

Minst treningsaktive blant menn er innvandrere fra Irak og Tyrkia. Blant kvinnene er andelen som aldri trener, størst blant innvandrere fra Pakistan og Somalia.

De mest treningsaktive menn – i betydning ukentlig aktive – er menn fra Somalia, Afghanistan og Bosnia-Hercegovina. Tilsvarende blant kvinnene er fra Polen, Tyrkia og Sri Lanka. Størst kjønnsforskjell i aktivitetsnivå finner vi for innvandrere fra Somalia og Pakistan.

17.6. Røyking

Det er konsensus i den medisinske verden om at røyking er skadelig for helsen. Hjerter- og karsykdom, kols og lungekreft er blant sykdommene som kan forårsakes av røyking. Selv sporadisk røyking gir økt risiko for alvorlige helseskader (Helsenorge.no, 2015b). Det er derfor et uttalt mål å redusere bruken av tobakk i befolkningen.

Samme spørsmål om røyking var med i LKI både i 2005/2006 og 2016: «Hender det at du røyker?». De som svarte ja, fikk tilleggs spørsmålet «Røyker du daglig eller av og til?». Spørsmålet var også med i Levekårsundersøkelsen 2005. Vi fant den gang at utbredelsen av røyking var omtrent den samme blant menn og kvinner i hele befolkningen og blant innvandremenn i landgruppene vi intervjuet. Fire av ti oppgav at de røykte, men andelen dagligrøykere var noe høyere blant innvandremenn enn blant menn og kvinner i befolkningen (32 mot 25-26 prosent).

Andelen innvandrerkvinner som røykte i 2005/2006 var vesentlig lavere, bare 17 prosent, hvorav 12 prosent dagligrøykere. Røyking var mest utbredt blant innvandrere fra Tyrkia, Bosnia-Hercegovina, Serbia-Montenegro og Chile, både blant menn og kvinner. Spesielt lav var andelen røykere blant kvinner fra Irak, Pakistan, Vietnam, Sri Lanka og Somalia (Blom, 2008a).

Tabell 17.8 Hender det at du røyker? Etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ja, daglig	13	19	30	21	21	29	17	17	7	11	4	16	4	7
Ja, av og til	9	9	10	8	16	9	8	11	11	5	5	10	3	5
Nei	79	72	60	70	63	62	75	72	81	84	91	74	92	88
Antall personer	7 503	4 418	369	357	372	353	358	396	360	368	385	345	389	366
Menn	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ja, daglig	13	26	35	23	27	36	26	23	9	19	7	30	8	12
Ja, av og til	9	10	10	8	16	8	8	12	17	7	8	15	7	8
Nei	77	64	55	69	57	56	66	64	73	74	85	55	85	80
Antall personer	3 809	2 420	243	188	206	187	191	215	246	203	204	159	195	183
Kvinner	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ja, daglig	11	10	21	19	13	21	6	8	1	1	-	4	-	1
Ja, av og til	8	7	10	9	16	10	8	10	-	2	1	5	0	2
Nei	81	83	70	72	71	69	85	82	98	97	99	90	100	96
Antall personer	3 694	1 998	126	169	166	166	167	181	114	165	181	186	194	183

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

Den største endringen som har skjedd i løpet av de ti årene siden forrige LKI, er at andelen røykere i hele befolkningen har gått ned både blant menn og kvinner (tabell 17.8). Blant menn er andelen røykere nå 23 prosent, mot kvinnenes 19 prosent ifølge Levekårsundersøkelsen om helse 2015. Det betyr en nedgang på

henholdsvis 16 og 20 prosentpoeng blant menn og kvinner. Andelen sporadiske røykere har også gått noe ned (5 prosentpoeng). Endringen blant innvandrerne har vært mer beskjeden. Her har andelen røykere blant menn gått ned 5 prosentpoeng fra 41 til 36 prosent, mens andelen røykere blant kvinnene er uendret på 17 prosent. Denne andelen er nå ikke vesentlig lavere enn blant kvinner i hele befolkningen (veid for kjennetegn ved innvandrerpopulasjonen).

At innvandrere fra Polen har kommet med som ny gruppe, har bidratt til å holde andelen røykere oppe. Uten innvandrere fra Polen i utvalget ville nedgangen i andelen røykere vært om lag 5 prosentpoeng større blant innvandrerne. På den annen side har tilskuddet av innvandrere fra Eritrea og Afghanistan og bortfallet av innvandrere fra Chile bidratt positivt til nedgangen i andelen røykere, men langt mindre enn bidraget i motsatt retning fra de polske innvandrerne.⁴⁹ Alt i alt har det altså vært en reell nedgang i røyking også blant innvandrere siden forrige undersøkelse. En kan forsikre seg om dette ved å sammenlikne andelen røykere land for land blant dem som var representert i begge undersøkelsene. Noen synes å ha endret røykevanene sine mye, som innvandrere fra Bosnia-Hercegovina og menn fra Tyrkia, Irak og Somalia.

De største dagligrøykerne blant menn er innvandrere fra Polen og Tyrkia, mens Sri Lanka, Eritrea og Afghanistan har færrest dagligrøykere blant menn. De største dagligrøykerne blant kvinner er fra Polen, Tyrkia og Bosnia-Hercegovina. Fra landene Afghanistan, Pakistan, Sri Lanka, Eritrea og Somalia er det forsvinnende få kvinner som røyker.

Det lar seg vise at andelen dagligrøykere er høyere i de eldste aldersgruppene, mens andelen av-og-til-røykere er størst blant de yngste. Som hovedtendens øker likevel andelen dagligrøykere mer enn andelen av-og-til-røykere avtar – med den følge at andelen som totalt sett røyker, er høyere blant eldre enn yngre. Tendensen er imidlertid ikke helt entydig. Blant innvandrer menn går andelen røykere ned fra nest eldste til eldste aldersgruppe. En liknende tendens ble observert i LKI 2005/2006.

17.7. Alkohol

Alkohol kan også ha alvorlige negative virkninger på helsen. Skadevirkningene varierer etter drikkemønster, størrelsen på konsumet og individuelle disposisjoner. Risikoen for kreft, høyt blodtrykk, hjerneslag og leverskader øker ved alkoholbruk (Helsenorge.no, 2015a).

Til forskjell fra tidligere innvandrerundersøkelser har LKI 2016 med noen spørsmål om bruk av alkohol – spørsmål som også forekommer i Levekårsundersøkelsen om helse 2015. Det innledende spørsmålet lyder: «Har du i løpet av de siste 12 månedene drukket noen form for alkohol? Regn med alle typer alkoholholdige drikker.» Respondenter som svarer ja, får et tilleggsspørsmål om hyppigheten av alkoholinntak. For enkelhets skyld gjengis her bare svarfordelingen for det første spørsmålet – det er der de viktigste forskjellene vises.

Ikke uventet svarer over 80 prosent av befolkningen i Norge ja på spørsmålet om de har drukket alkohol i løpet av de siste 12 månedene (tabell 17.9). Blant menn er denne andelen 87 prosent og blant kvinner 79 prosent, det vil si 8 prosentpoeng lavere. Blant innvandrerne samlet er andelen som har drukket alkohol siste 12 måneder, vel 50 prosent – drøyt 60 prosent blant menn og 35 prosent blant kvinner. Andelen som har nytt alkohol blant innvandrerkvinnene, er med andre ord under halvparten av andelen blant kvinnene i hele befolkningen.

⁴⁹ Ved å fjerne innvandrerne fra Afghanistan og Eritrea fra utvalget i LKI 2016 øker andelen røykere 1 prosentpoeng.

Tabell 17.9 Har du drukket alkohol i løpet av de siste 12 månedene? Hele befolkningen og innvandrere, etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	84	51	87	62	52	36	31	61	32	7	29	50	34	7
Nei	16	49	13	38	48	64	69	39	67	93	71	50	66	93
Vet ikke	0	0	-	-	-	-	0	-	1	0	-	0	0	0
Antall personer	7 502	4 416	369	357	372	352	358	396	360	368	385	345	389	365
Menn	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	87	62	92	72	68	45	44	73	43	12	46	69	49	9
Nei	13	38	8	28	32	55	55	27	57	88	54	31	51	91
Vet ikke	0	0	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	0	-
Antall personer	3 809	2 419	243	188	206	187	191	215	246	203	204	159	195	182
Kvinner	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	79	35	77	51	33	26	16	48	9	1	11	33	20	4
Nei	21	64	23	49	67	74	84	52	89	98	89	66	80	95
Vet ikke	0	0	-	-	-	-	1	-	2	1	-	1	-	1
Antall personer	3 693	1 997	126	169	166	165	167	181	114	165	181	186	194	183

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

Det er også store forskjeller mellom innvandrergruppene med hensyn til omgangen med alkohol. Andelen som har drukket alkohol, er størst blant polske innvandrere, om lag åtte av ti. Det er på nivå med andelen i befolkningen. Dernest følger innvandrere fra Bosnia-Hercegovina og Iran med vel seks av ti alkoholbrukere siste 12 måneder.

I en klasse for seg er innvandrere fra Somalia og Pakistan idet begge grupper i liten grad drikker alkohol. Blant menn fra disse landene er andelen som har nytt alkohol, henholdsvis rett under og rett over 10 prosent; blant kvinnene er tilsvarende andeler henholdsvis 4 og 1 prosent. Også kvinner fra Afghanistan, Sri Lanka og Irak har en meget måteholden omgang med alkohol.

Etter vår oppfatning er mye av forskjellene i alkoholbruk mellom innvandrergruppene forankret i forskjeller mellom religiøse og kulturelle trossystemer. Som vist i kapittel 8 har innvandrerne i vår undersøkelse ulik religiøs tilknytning. Noen ble oppdratt uten religion eller har senere forlatt den religionen de ble født inn i. Nærmere undersøkelser viser at slike faktorer forklarer mye av variasjonen i alkoholbruk.

Blant respondentene i LKI tilhører flertallet islam i sju av de tolv opprinnelseslandene som inngår i undersøkelsen. Den tradisjonelt restriktive holdningen til alkohol i islam er således av stor betydning for drikkemønstrene som kan observeres blant innvandrerne. Men heller ikke buddhismen eller hinduismen er uten restriksjoner på omgangen med alkohol (Bjurner, 2010). Kristendommen har òg hatt teologiske disputer om alkohol (Dahl, 2011), men her har med tiden tolerante holdninger til måteholden bruk vunnet fram i de fleste konfesjoner.

17.8. Kroppsmasseindeks (BMI)

I LKI 2016 blir innvandrerne bedt om å oppgi høyde (uten sko) og vekt (uten klær og sko).⁵⁰ På basis av dette beregnes et mål på kroppsmasse (på engelsk: Body Mass Index, BMI) ved at vekten i kilo divideres med kvadratet av høyden i meter.

⁵⁰ Hvis respondenten er gravid, bes hun oppgi vekten slik den var før graviditeten.

Derneft inndeles målet i intervaller med tilhørende betegnelser for forholdet mellom vekt og høyde. Den vanligste inndelingen av BMI – med tilhørende betegnelser – er følgende: Undervekt (<18,5), normalvekt (18,5-24,9), overvekt (25,0-29,9) og fedme ($\geq 30,0$). Denne inndelingen benyttes her.⁵¹ For en drøfting og gjennomgang av relevansen av BMI og andre alternative eller supplerende mål på kroppsmasse, se Jensen (2007).

Tabell 17.10 viser hvordan de forskjellige klassene av BMI fordeler seg i befolkningen og blant innvandrerne. Våre data for hele befolkningen er som vanlig veid i henhold til innvandrernes alders-, kjønns- og bostedsfordeling.

Tabell 17.10 Kroppsmasseindeks (BMI). Etter opprinnelsesland. Prosent.

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Undervekt (<18,5)	2	3	3	1	1	1	3	3	3	1	3	6	4	4
Normal (18,5-24,9)	52	46	38	41	42	35	42	51	60	37	48	70	67	54
Overvekt (25,0-29,9)	34	38	45	44	41	42	35	34	30	42	37	23	23	28
Fedme ($\geq 30,0$)	12	14	14	13	16	22	20	12	7	19	13	2	7	14
Antall personer	7 374	4 267	365	352	365	345	347	390	346	310	380	341	380	346
Menn	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Undervekt (<18,5)	1	1	0	1	1	-	2	1	2	1	1	2	3	1
Normal (18,5-24,9)	44	41	31	30	33	28	40	42	61	35	46	62	66	68
Overvekt (25,0-29,9)	42	44	51	52	48	53	39	45	32	46	39	34	23	27
Fedme ($\geq 30,0$)	13	14	17	17	18	19	20	12	6	18	14	2	8	4
Antall personer	3 777	2 385	242	187	203	185	188	215	239	196	203	157	193	177
Kvinner	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Undervekt (<18,5)	3	6	9	1	2	3	5	6	7	2	5	10	5	7
Normal (18,5-24,9)	63	52	52	54	52	42	44	61	58	41	50	76	68	41
Overvekt (25,0-29,9)	24	29	32	35	32	30	31	21	25	35	34	13	22	29
Fedme ($\geq 30,0$)	9	13	7	9	15	25	20	12	9	22	11	2	5	23
Antall personer	3 597	1 882	123	165	162	160	159	175	107	114	177	184	187	169

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

Både i befolkningen og blant innvandrerne samlet er andelen i kategorien «normalvekt» den største, henholdsvis 52 og 46 prosent. Blant innvandrerne varierer andelen normalvektige mye etter opprinnelsesland, fra 70-67 prosent blant innvandrere fra Vietnam og Eritrea til 35-38 prosent blant dem fra Tyrkia, Pakistan og Polen.

Andelen *undervektige* er lav, henholdsvis 2 og 3 prosent i befolkningen og blant innvandrerne. Størst andel utgjør de undervektige blant innvandrere fra Vietnam (6 prosent) når kjønnene betraktes samlet. Blant kvinner med innvandrerbakgrunn er andelen undervektige i alt 6 prosent. Andelen undervektige kvinner er rundt 10 prosent blant innvandrere fra Vietnam og Polen.

Overvekt og fedme øker risikoen for høyt blodtrykk, høyt kolesterol, diabetes, hjerte- og karsykdommer og noen former for kreft (OECD/EU, 2016:98). Det er derfor ønskelig at andelen som befinner seg i disse kategoriene, begrenses eller

⁵¹ I de seneste publikasjonene fra SSB er terminologien endret slik at BMI i intervallet 27,0-29,9 betegnes «overvekt», mens BMI i intervallet 25,0-26,9 kalles «noe overvekt». Det betyr at andelen som «har fedme eller er overvektig», skal forstås som andelen med BMI $\geq 27,0$ (Wettergreen, 2017).

ikke øker. I våre data er andelen overvektige 34 prosent i hele befolkningen og 38 prosent blant innvandrerne. Andelen med fedme i de respektive populasjonene er henholdsvis 12 og 14 prosent. Størst fedmeandel, rundt 20 prosent, forekommer blant innvandrere fra Tyrkia, Irak og Pakistan. Lavest er andelen blant innvandrere fra Vietnam (2 prosent), Afghanistan og Eritrea (begge 7 prosent).

Både i befolkningen og blant innvandrerne er andelen som faller i den enkelte BMI-klasse, signifikant forskjellig etter kjønn. Blant menn er om lag fire av ti normalvektige både i befolkningen og blant innvandrere. Tilsvarende er andelen normalvektige blant kvinner i befolkningen og blant innvandrerne henholdsvis seks og fem av ti.

Når det gjelder andelen *overvektige* blant menn, er den i gjennomsnitt lik i befolkningen og blant innvandrerne, fire av ti. Andelen er høyere enn blant kvinnene i de to populasjonene. Menn fra Tyrkia, Bosnia-Hercegovina og Polen har en andel overvektige over 50 prosent. Lavest er andelen overvektige blant menn fra Eritrea og Somalia (under 30 prosent).

Blant kvinnene er andelen overvektige 29 prosent blant innvandrerne, 5 prosentpoeng høyere enn i hele befolkningen. Variasjonen er relativt liten mellom innvandrergруппene når det gjelder andelen overvektige kvinner. Jevnt over ligger den rundt 30 prosent. Kvinner fra Bosnia-Hercegovina og Pakistan (begge 35 prosent) og fra Vietnam (13 prosent) utgjør ytterpunktene.

Andelen med *fedme* er 13-14 prosent blant menn i befolkningen og blant innvandrerne. Andelen er størst blant mannlige innvandrere fra Irak, Tyrkia, Kosovo og Pakistan (knappt to av ti) og lavest blant menn fra Vietnam, Somalia, Afghanistan og Eritrea (under 10 prosent).

Blant kvinner er andelen med fedme 9 prosent i befolkningen og 13 prosent blant innvandrerne. Andelen er størst blant kvinner fra Tyrkia, Somalia og Pakistan, henholdsvis 25, 23 og 22 prosent, og lavest blant kvinner fra Vietnam og Eritrea (maksimalt 5 prosent). Største kjønnsforskjell i fedmeandelen er å finne blant innvandrere fra Somalia (4 mot 23 prosent).

17.9. Bruk av helsetjenester

Forrige levekårsundersøkelse blant innvandrere viste at bare halvparten av innvandrerne i undersøkelsen, hadde vært hos tannlege siste 12 måneder. Forskjellen etter kjønn var ubetydelig, men opprinnelsesland spilte en rolle. Ytterpunktene var innvandrere fra Bosnia-Hercegovina, der 64 prosent hadde vært hos tannlege, og Somalia der andelen bare var 38 prosent. I hele befolkningen hadde 70 prosent vært hos tannlege ifølge Levekårsundersøkelsen om helse 2002 (Blom, 2008a).

Spørsmål om tannlegebesøk er med også i LKI 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015. Ordlyden er denne: «Når var du sist hos tannlege? Er det mindre enn 6 måneder siden, 6-12 måneder siden, 1-2 år siden, mer enn 2 år siden, eller aldri?». Tabell 17.11 viser andelen som velger én av de to første svarkategoriene, det vil si de som har vært hos tannlege siste 12 måneder.

Tabell 17.11 Andel som i løpet av de siste 12 månedene har ... Etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
..vært hos tannlege	73	64	80	69	57	56	61	67	50	49	69	56	46	47
..hatt behov for tannlegetime uten å ta kontakt	9	18	13	12	13	13	33	19	19	17	11	9	31	27
<i>herav pga. dårlig råd</i>	4	11	4	5	9	7	27	14	13	10	3	3	22	21
..vært hos fastlege eller allmennlege ¹	70	76	65	85	80	82	85	83	72	84	84	71	74	80
..vært hos psykolog eller psykiater	8	8	7	11	10	12	12	14	7	9	5	5	4	6
Antall personer	7508	4 415	368	357	372	353	358	396	360	368	385	345	389	365

¹ I spørsmålet til befolkningen er tidsreferansen «mindre enn 12 måneder siden», mens den til innvandrerne er «siste 12 måneder».

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen om helse 2015, Statistisk sentralbyrå.

Forskjellen mellom innvandrere og befolkningen med hensyn til tannlegebesøk, er redusert siden sist. Vel seks av ti innvandrere har vært hos tannlege siste 12 måneder, mens tilsvarende andel i befolkningen er vel sju av ti. Uten de polske innvandrerne ville andelen som har besøkt tannlegen siste 12 måneder, vært 57 prosent, også det signifikant høyere enn for ti år siden da andelen var 50 prosent (Blom, 2008a).

Som tabellen demonstrerer er andelen som har oppsøkt tannlege størst blant innvandrere fra Polen, åtte av ti, mens innvandrere fra Eritrea og Somalia ligger lavest med under fem av ti. De sistnevnte er flyktninggrupper med kort botid og lav sysselsettingsandel (SSB, 2016i). At tannlegetjenester i hovedsak må betales av klientene selv, er som vi skal se, en viktig grunn til at mange ikke søker tannbehandling. Like fullt har både innvandrere fra Irak, Iran, Sri Lanka og Somalia økt sin andel tannbehandlede signifikant siden 2005/2006.

I et oppfølgingsspørsmål bes respondentene besvare om de i løpet av de 12 siste månedene har hatt behov for time hos tannlege uten å ta kontakt. 9 prosent i befolkningen og 18 prosent blant innvandrerne svarer ja på dette. Andelen som svarer ja, er særlig stor blant innvandrere fra Irak, Eritrea og Somalia, rundt tre av ti. Noen oppgir dessuten at de har unnlatt å kontakte tannlege av økonomiske grunner, 4 prosent i befolkningen og 11 prosent blant innvandrerne. Det gjelder ikke minst innvandrere fra Irak, Eritrea og Somalia (over 20 prosent).

Mange oppsøker imidlertid lege. Registerbaserte undersøkelser av befolkningens og innvandreres bruk av allmennlegetjenesten, viser at andelen som har vært hos fastlege, inkludert annen allmennlege, i løpet av 2015, er henholdsvis 69 prosent i befolkningen og 58 prosent blant innvandrere (SSB, 2016a). Legebesøket er imidlertid høyere blant innvandrere med bakgrunn fra Europa utenfor EU/EØS og Asia, Afrika og Latin-Amerika enn blant innvandrere fra nærmere landområder (Lunde og Texmon, 2013).

Hva våre intervjudata viser, er at andelen som har vært hos fastlege eller allmennlege siste 12 måneder, er høyere blant innvandrerne enn i befolkningen, henholdsvis 76 og 70 prosent. Andelen i befolkningen som har vært hos lege, er omtrent som i registrene, mens våre intervjudata om innvandrere ligger 18 prosentpoeng høyere. Dette kan skyldes at utvalget til LKI har en sammensetning med et større innslag av innvandrere fra Asia og Afrika. Også i LKI 2005/2006 hadde innvandrere en høyere besøksandel hos fastlege og annen allmennlege enn befolkningen. En direkte sammenlikning med resultatene fra forrige LKI vanskeliggjøres av at besøk hos fastlege og annen allmennlege den gang ble rapportert hver for seg.

I mange av innvandrergруппene er andelen som har vært hos fastlege eller allmennlege siste 12 måneder, 80 prosent eller mer ifølge våre data. Det gjelder innvandrere fra Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Tyrkia, Irak, Iran, Pakistan, Sri Lanka og Somalia. Lavest er besøksandelen blant innvandrere fra Polen.

Innvandrerne blir også spurt om de i løpet av de siste 12 månedene har vært hos psykolog eller psykiater. Bare 8 prosent svarer ja på dette, samme andel som i hele befolkningen. I befolkningen blir det spurt separat om besøk hos psykolog og psykiater. Tabell 17.11 gjengir andelen ja-svar for besøk hos minst én av disse profesjonene. Spesialisthelsetjenesten er øyensynlig like mye (eller like lite) tilgjengelig for innvandrere som for befolkningen, selv om enn større del av innvandrerne rapporterer om psykiske helseproblemer enn hele befolkningen (jf. tabell 17.6). Innvandrere fra Iran er den av landgruppene som er mest i kontakt med psykolog eller psykiater, 14 prosent. Innvandrere fra Tyrkia og Irak kommer på andre plass med en andel på 12 prosent. Innvandrere fra Eritrea er minst i kontakt med psykolog eller psykiater (4 prosent).

Kvinner har hyppigst kontakt med helsetjenestene både i befolkningen og blant innvandrere. Andelen som har vært hos tannlege siste 12 måneder, er 5 prosentpoeng høyere blant kvinner enn menn i befolkningen, mens andelen er lik blant innvandrerne. Når det gjelder udekket behov for tannlegetjenester, er det større blant innvandrere enn i befolkningen, men noenlunde likt etter kjønn i hver populasjon. Blant innvandrerne er andelen som oppgir at de ikke går til tannlege på grunn av dårlig råd, noe større blant kvinner enn menn (13 mot 9 prosent). Kvinner har derimot en høyere besøksandel hos fastlege eller annen allmennlege enn menn, både i befolkningen og blant innvandrere. Forskjellen er på 13-15 prosentpoeng. De har også noe større kontakt med psykolog eller psykiater enn menn (4 prosentpoeng).

17.10. Oppsummering

Avsnittet om innvandreres helse har fire indikatorer for somatisk og psykisk helse. Den første er et enkelt spørsmål der egen helse skal evalueres på en skala fra «svært god» til «svært dårlig». Den andre består av et sett med spørsmål egnet til å avdekke om respondenten har kronisk sykdom og hvorvidt sykdommen reduserer funksjonsevnen og i tilfelle hvor mye. Den tredje indikatoren tar utgangspunkt i en liste på 15 oppgitte sykdommer eller helseproblemer hvor respondenten bes angi hvilke hun/han «har hatt» i løpet av de siste 12 månedene. Den fjerde utgjør et velkjent batteri med spørsmål utformet for å avdekke symptomer på psykiske plager (engstelse og depresjon) (Hopkins Symptoms Checklist-5). I tillegg kommer to ekstra spørsmål om søvnløshet og ensomhet.

To av helseindikatorne viser at innvandrerne i vår undersøkelse har noe større helseproblemer enn et representativt utvalg av hele befolkningen med samme alders-, kjønns- og bostedsprofil som innvandrerne. En lavere andel av innvandrerne vurderer sin helse som «svært god eller god», og andelen med psykiske helseplager er større blant innvandrerne. Forekomsten av kronisk sykdom, nedsatt funksjonsevne og andelen med minst én av de på forhånd oppgitte diagnosene, er på den annen side omtrent den samme blant innvandrerne som i befolkningen.

Et interessant funn er at alder og kjønn skiller mer mellom god og dårlig helse blant innvandrerne enn i befolkningen. Små eller nærmest ikke-eksisterende forskjeller i helse mellom innvandrere og hele befolkningen i ung alder blir langt mer betydelige i innvandreres disfavør blant eldre. Innvandrerkvinner rapporterer dessuten mer helseproblemer enn innvandrer menn.

Det er også til dels store forskjeller i helse etter opprinnelsesland. På flere av indikatorene er det innvandrere fra Tyrkia, Pakistan og Irak som oppgir størst helseproblemer, mens innvandrere fra Somalia, Eritrea og Polen ligger høyest på pluss-siden. Med hensyn til psykiske helse kommer innvandrerne fra Iran, Irak og Tyrkia dårligst ut, mens de fra Somalia, Sri Lanka, Vietnam og Eritrea rapporterer minst problemer.

I helsedataene inngår også fire indikatorer av livsstilmessig karakter: trening, røyking, alkoholbruk og kroppsmasseindeks. Innvandrere trener/mosjonerer mindre enn befolkningen sett under ett – både blant menn og kvinner. I befolkningen er kvinnene noe mer treningsaktive enn menn, mens situasjonen er omvendt blant innvandrerne. Innvandrer menn røyker mer enn menn i befolkningen, mens kvinnenes røykeatferd er omtrent den samme i de to populasjonene. Både i hele befolkningen og blant innvandrerne er andelen røykere redusert siden forrige undersøkelse, men utvidelsen av utvalget til også å omfatte polske innvandrere har minsket reduksjonen blant innvandrerne.

Befolkningen sett under ett overgår innvandrerne med god margin når det gjelder alkoholkonsum. Andelen som nyter alkohol, er lavere blant innvandrer menn enn blant menn i befolkningen, og det samme gjelder i enda større grad kvinnene. Bare polske innvandrere har drikkevaner som kan måle seg med befolkningens.

Andelen normalvektige er høyere blant kvinner i befolkningen enn blant innvandrerkvinner, mens andelen med overvekt eller fedme er større blant innvandrerkvinner. Blant menn er forholdet mellom de ulike nivåene av BMI det samme blant innvandrere som i befolkningen. Andelen med overvekt eller fedme blant menn er over 50 prosent, det vil si langt høyere enn blant kvinnene. I den grad undervekt forekommer, er det blant innvandrerkvinner.

Avsnittet om helse i Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 avsluttes med noen spørsmål om bruk av helsetjenester. Data viser at innvandrere sjeldnere går til tannlege enn befolkningen. Andelen som unnlater å ta kontakt med tannlege, selv om de har behov for det, er større blant innvandrere. En del av dette skyldes at innvandrerne ikke har råd. En større andel enn i hele befolkningen har imidlertid vært hos fastlege eller allmennlege i løpet av de siste 12 månedene, men bruken av psykolog eller psykiater er like lav blant innvandrere som i befolkningen.

18. Økonomisk romslighet

Anette Walstad Enes

Innvandrere i Norge har lavere husholdningsinntekter enn snittet i befolkningen. Inntektsstatistikken fra SSB (SSB, 2016e) viser at innvandrere har 77 prosent av inntektene til hele befolkningen (figur 18.1). Det er store forskjeller i inntekter for innvandrere fra ulike land. Husholdningsinntektene til innvandrere fra Bosnia-Hercegovina, Sri Lanka og Vietnam utgjør over 80 prosent av inntektene til hele befolkningen, og inntektene til dem fra Iran, Polen og Kosovo utgjør over 75 prosent. Inntektene til innvandrere fra Somalia og Eritrea, derimot, utgjør kun 50 og 54 prosent av inntektene til hele befolkningen. Vi benytter her inntektsmålet *inntekt etter skatt per forbruksenhet*, som tar høyde for husholdningens sammensetning og størrelse (se tekstboks).

Inntektsstatistikk for husholdninger

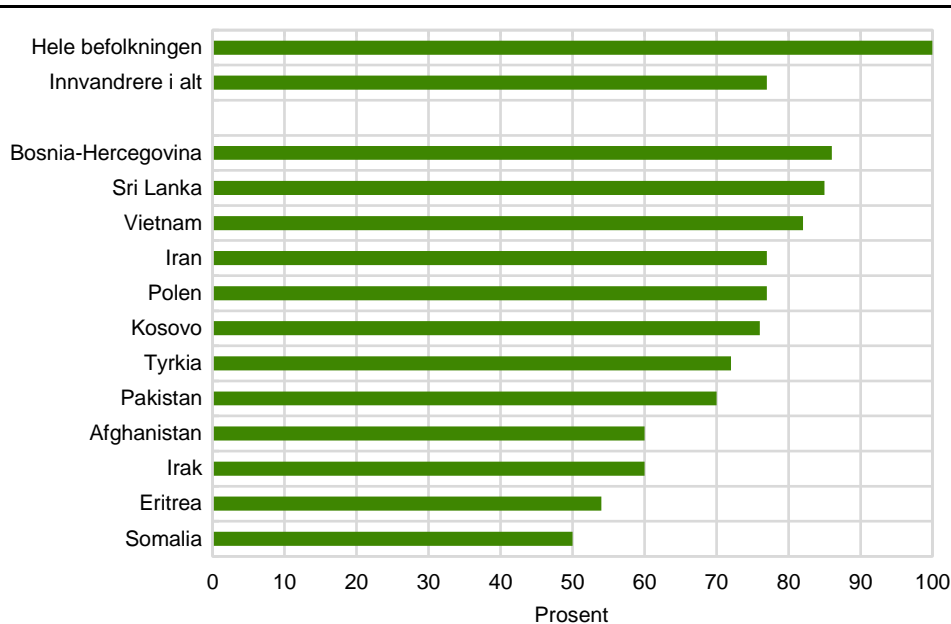
SSBs inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger er fra og med inntektsåret 2004 en heldekkende statistikk som omfatter alle personer i privathusholdninger som bor i landet ved utgangen av året. Inntektsopplysninger påkobles fra ulike administrative registre, som for eksempel Skattedirektoratet, NAV, Husbanken og Lånekassen.

Husholdningssammensetningen er avledet ved hjelp av ulike kilder som blant annet Det sentrale folkeregisteret (DSF), Lånekassen, Postens adresseregister og selvangivelsesopplysninger. Mer informasjon om statistikkgrunnlaget er gitt i Statistisk sentralbyrå (2016).

Inntektsstatistikken er hentet fra registerstatistikk over den bosatte befolkningen og er kun delvis sammenlignbar med utvalget i Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 (LKI 2016). Registerstatistikken er en fulltelling av alle bosatte i Norge. Det vil si at hele befolkningen i snitt er eldre enn utvalget vårt. Statistikken inkluderer alle innvandrere i Norge, og ikke bare de tolv landene i utvalget til LKI 2016. Nyankomne innvandrere er heller ikke utelatt og det er ingen øvre aldersgrense. I LKI 2016 er utvalget trukket blant innvandrere fra tolv land med minst to års botid og i alderen 16-74 år.

Årsaken til forskjellene i inntekter mellom de ulike landgruppene er mange. Mye av forklaringen ligger i *hvorfor og når* innvandrerne kom til Norge. Innvandrere fra Sri Lanka og Vietnam, for eksempel, er grupper som har vært lenge i Norge og som derfor har hatt lang tid til å opparbeide seg kompetanse til å komme seg inn på det norske arbeidsmarkedet. Innvandrere fra Polen, har eksempelvis i hovedsak kommet til Norge som arbeidsinnvandrere. Sysselsettingen er høy og inntektene er derfor relativt høye. Innvandrere fra Somalia og Eritrea derimot, har kommet til Norge som flyktninger eller familiegjenforente til flyktninger og har derfor et helt annet utgangspunkt når det gjelder deltakelse på arbeidsmarkedet. Som innvandrergruppe har de også bodd relativt kort tid i Norge. Flere studier viser at inntektene til personer med fluktbakgrunn øker etter noen år i Norge (Blom, 2014; Kornstad, Skjerpen, og Telle, 2016; Wiggen og Enes, 2016).

Figur 18.1 Median inntekt etter skatt per forbruksenhet fordelt på land. EU-skala. Indeks. Medianen til hele befolkningen=100. 2014

¹ Tallene viser median inntekt for alle innvandrere i Norge, og ikke kun for de tolv landene i LKI 2016.

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. Statistisk sentralbyrå.

Ordforklaringer

Inntekt etter skatt. Summen av husholdningens lønnsinntekter, næringsinntekter, kapitalinntekter (eksempelvis renteinntekter og avkastning på verdipapirer) og ulike overføringer (pensjoner, trygder, bostøtte, sosialhjelp, introduksjonsstønad, mv.). Husholdningens utlignede skatter og negative overføringer (underholdsbidrag og pensjonspremier i arbeidsforhold) trekkes fra. Inntekt av egen bolig inngår ikke i dette begrepet. Dermed er heller ikke renteutgifter trukket fra.

Inntekt etter skatt per forbruksenhet. For å kunne sammenligne inntektene til forskjellige typer husholdninger er det vanlig at man justerer husholdningsinntekten ved hjelp av såkalte ekvivalensskalaer eller forbruksvekter. Man beregner da inntekt etter skatt per forbruksenhet.

Forbruksvektene skal både ta hensyn til at store husholdninger trenger høyere inntekt enn mindre husholdninger for å ha tilsvarende levestandard, men også at store husholdninger vil ha stordriftsfordeler når det gjelder flere forbrugsgoder (for eksempel internett, vaskemaskin, avis, elektrisitetsutgifter, etc.).

EU-skala. Det eksisterer flere typer ekvivalensskalaer. Her bruker vi den såkalte EU-skalaen, som beregnes ved at første voksne husholdningsmedlem har vekt lik 1,0, mens neste voksne får vekt lik 0,5 og barn vekt lik 0,3. Etter denne ekvivalensskalaen antas en tobarnsfamilie å måtte ha en samlet inntekt tilsvarende 2,1 ganger inntekten til en enslig, for å ha samme levestandard.

Median er inntekten til den personen som befinner seg midt i fordelingen når inntektene til alle personer i befolkningen er sortert stigende (eller synkende). Halvparten av befolkningen vil altså ha inntekt høyere enn medianen. Medianen må ikke forveksles med gjennomsnittet.

Lavinntektsgrense. I henhold til det som er vanlig praksis i Europa er det en inntekt under 60 prosent av medianen som er benyttet som en lavinntektsgrense.

Hovedinntektstaker er den i husholdningen som har fått registrert høyest samlet inntekt blant inntektstakerne i husholdningen. I de tilfeller det ikke finnes noen inntektstaker i husholdningen, er eldste person hovedinntektstaker.

Tabell 18.1 Registrerte inntekter¹ for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er innvandrere, etter opprinnelsesland². 2014. Kroner og prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere i alt ³	Innvandrere											
			Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Yrkesinntekter	69	76	86	74	67	64	57	71	63	66	76	71	51	42
Kapitalinntekter	5	3	1	2	2	3	1	3	1	4	4	3	1	0
Overføringer	25	21	13	24	31	33	42	26	37	30	20	26	48	58
Herav:														
Alderspensjon fra folketrygden	10	3	1	1	0	2	1	1	1	3	1	2	0	0
Uførepensjon fra folketrygden	3	2	0	4	4	7	5	5	2	6	3	6	1	2
Arbeidsavklaringspenger	2	3	1	6	8	8	9	5	4	5	4	4	2	5
Sykepenger, mm.	2	3	3	4	5	4	4	3	3	4	4	3	1	2
Familiestønader	1	2	2	1	3	3	4	2	4	3	2	2	6	8
Introduksjonsstønad	0	1	0	0	0	0	1	1	4	0	0	0	15	10
Sosialhjelp	1	2	0	2	3	2	9	3	8	2	1	2	14	21
Andre ytelser	7	6	5	7	7	6	8	5	10	7	6	7	8	10
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala), median	348 800	267 800	267 600	299 300	265 200	252 100	208 900	270 000	207 600	243 600	295 400	286 100	187 200	173 700
Gjennomsnittlig husholdningsstørrelse	2,2	2,2	1,8	2,4	3,2	2,9	2,8	2,2	2,5	3,4	3,0	2,7	2,0	2,5
Antall husholdninger	2 298 922	352 502	53 456	7 188	4 588	5 498	10 647	9 286	6 444	8 601	4 787	7 330	8 553	14 654

¹ For definisjoner av de ulike inntektsbegrepene, se Omholdt (2016), kapittel 2

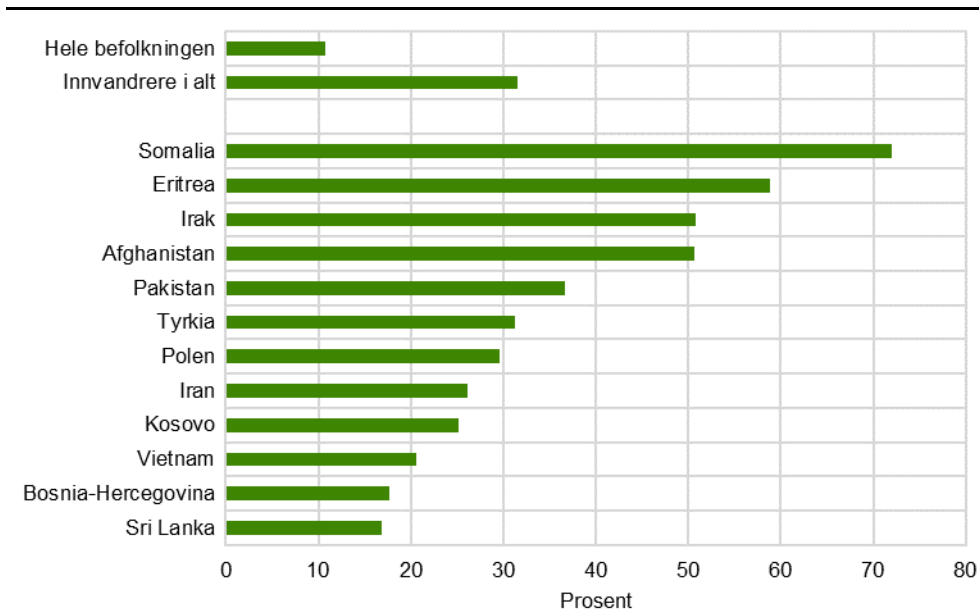
² Studenthusholdninger er ikke inkludert

³ Tallene viser registrerte inntekter for alle innvandrere i Norge, og ikke kun for de tolv landene i LKI 2016.

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. Statistisk sentralbyrå

Hvor inntektene kommer fra varierer veldig mellom de ulike innvandregruppene og sammensetningen av ulike inntektskomponenter varierer i stor grad. På den ene enden av skalaen har vi innvandrere fra Polen, hvor 86 prosent av inntektene kommer fra betalt arbeid (tabell 18.1). Også for innvandrere fra Bosnia-Hercegovina, Sri Lanka og Iran utgjør yrkesinntektene en betydelig del av inntektene - over 70 prosent av samlet inntekt. Til sammenligning står yrkesinntekt for 69 prosent av inntektene til hele befolkningen. På den andre siden av skalaen, utgjør inntektene til innvandrere fra Somalia kun 42 prosent yrkesinntekt. For innvandrere fra Eritrea og Irak er også inntektene av relativt lite yrkesinntekt – henholdsvis 51 og 57 prosent.

Når yrkesinntektene er små, er andelen fra overføringer større. Sosialhjelp utgjør 21 prosent av inntektene til for innvandrere fra Somalia og 14 prosent av inntektene til de som kommer fra Eritrea. Mange av innvanderne fra disse to landene er relativt nyankomne til Norge og mange deltar i introduksjonsprogrammet. Vi ser derfor at introduksjonsstønad, som gis til deltakere i programmet, utgjør over 10 prosent av inntektene for disse to gruppene (for mer om introduksjonsstønad, se også Wiggen og Enes (2016)).

Figur 18.2 Andel personer med lavinntekt (EU-skala 60 prosent). Hele befolkningen¹ og der hovedinntektstaker er innvandrere². 2014

¹ Eksklusive studenter

² Tallene viser andel med lavinntekt blant alle innvandrere i Norge, og ikke kun for de tolv landene i LKI 2016.

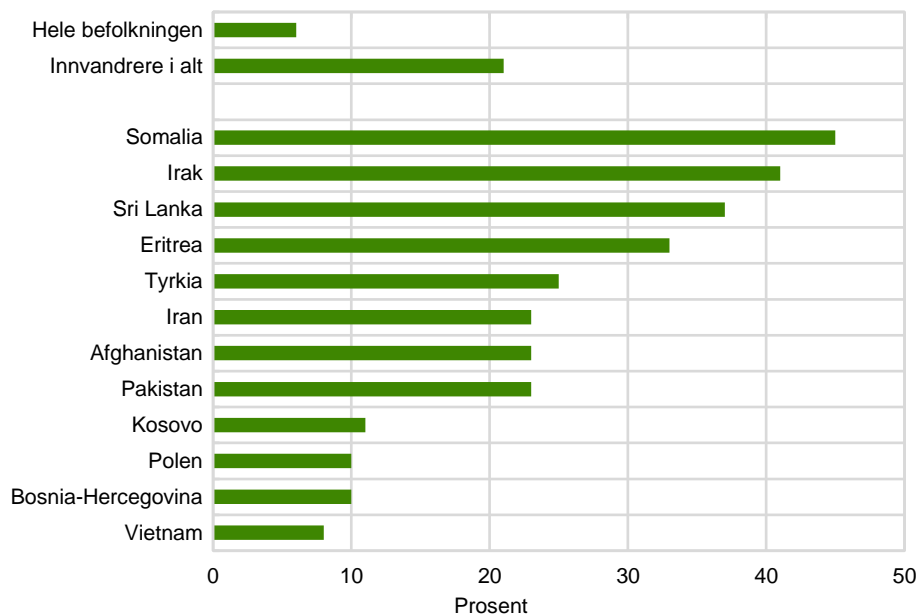
Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. Statistisk sentralbyrå

I hele befolkningen har 10,8 prosent lavinntekt dersom vi legger EU's lavinntektsgrense til grunn (se figur 18.2). Tilsvarende tall for alle innvandrere er 32 prosent. Innvandrere fra Somalia har svært høy andel med lavinntekt – hele 72 prosent. Også innvandrere fra Eritrea, Irak og Afghanistan har langt større andel enn snittet i befolkningen – blant innvandrere fra disse landene lever over halvparten i lavinntektshusholdninger (for mer om innvandrere med lavinntekt, se Omholdt (2016), kap. 5).

Inntektene til innvandrere i Norge som er hentet fra offentlige registre gir oss de «harde fakta» om de faktiske kronene som innvandrerne disponerer. Det økonomiske handlingsrommet derimot, kan oppleves ulikt. Boutgiftene er for eksempel langt høyere i Oslo og de store byene som Bergen og Stavanger, samt det sentrale østlandsområdet, enn de er i resten av landet (SSB, 2017b). I denne undersøkelsen har vi spurt innvandrerne om hvordan de selv opplever sin økonomiske situasjon – de som har skoene på, skal selv få si hvor de trykker.

18.1. Strekker pengene til?

Pengene strekker ikke til for deler av utvalget vårt. Vi har bedt respondentene tenke på husholdningens samlede inntekt og spurt hvorvidt det er lett eller vanskelig «å få endene til å møtes». Én av fem (21 prosent) innvandrere opplever at det er vanskelig eller svært vanskelig å få økonomien til å strekke til for å dekke de nødvendige behov i husholdningen. Til sammenligning, oppgir én av tjue (6 prosent) i hele befolkningen dette (figur 18.3).

Figur 18.3 Andel som opplever at det er vanskelig «å få endene til å møtes». Etter opprinnelsesland, 18 år og over

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 (LKI 2016)

Utvalget til undersøkelsen består av innvandrere med bakgrunn fra tolv land som har vært bosatt i Norge i minst to år, i alderen 16 til 74 år. Innvandrere defineres som personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.

Resultatene er representative for innvandrere fra de tolv landene, og ikke for innvandrere i Norge generelt. Mer om undersøkelsen i kapittel 2 og 3.

Vi har intervjuet omtrent like mange personer fra de tolv landene, men det er ikke like mange innvandrere fra de tolv landene i Norge. For eksempel er betydelig flere innvandret fra Polen enn fra Sri Lanka. Vi har derfor vektet svarene etter den andel innvandrerne fra de tolv landene utgjør i populasjonen. Svarene fra innvandrere fra store innvandringsland får derfor større innvirkning på totalen.

Det er også relativt store forskjeller mellom innvandrere med ulike landbakgrunn når det gjelder fordelingen på en del bakgrunnsvariabler. Dette er det viktig å ha i mente når man sammenligner resultatene for enkeltland. Når det er forskjeller mellom land, kan dette i mange tilfeller forklares med forskjeller i sammensetningen av populasjonen, for eksempel ved at innvandrerne fra det ene landet har lenger gjennomsnittlig botid, høyere sysselsetting eller har en annen kjønns- og alderssammensetning enn innvandrerne fra det andre landet.

Vektete resultater fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015 og 2014

De generelle levekårsundersøkelsene gir data for et tverrsnitt av den norske befolkningen. Dette er ikke det beste sammenligningsgrunnlaget når en skal analysere innvandreres levekår, siden innvandrerne fra de tolv landene vi ser på i denne rapporten er yngre enn befolkningen som helhet. De bor også oftere i kommuner med høyere innbyggertall, og det er flere menn enn kvinner blant innvandrerne. For å kunne sammenligne innvandrerne i alt med befolkningen, har vi derfor vektet resultatene til befolkningen, slik at for eksempel resultatene for menn teller litt mer enn resultatene for kvinner. Det er dermed ikke relevant å forklare eventuelle forskjeller mellom innvandrerne samlet sett og befolkningen ved å henvise til forskjeller i fordelingen av de to populasjonene etter kjønn, alder og bosted (se mer om dette i kapittel 3.2).

Tallene for befolkningen i kapitlene vil derfor heller ikke nødvendigvis stemme overens med tallene som publiseres andre steder, der det ikke er brukt en slik vekt.

Innvandrere fra Somalia, Irak og Sri Lanka er gruppene som i størst grad oppgir at det er vanskelig å få endene til å møtes. På den andre siden av skalaen ser vi at innvandrerne fra Vietnam, Polen og Bosnia-Hercegovina at de synes det er lett eller svært lett å få økonomien til å strekke til. (tabell 18.2).

Tabell 18.2 Hvor lett eller vanskelig er det «å få endene til å møtes»? Etter opprinnelsesland, 18 år og over. Prosent

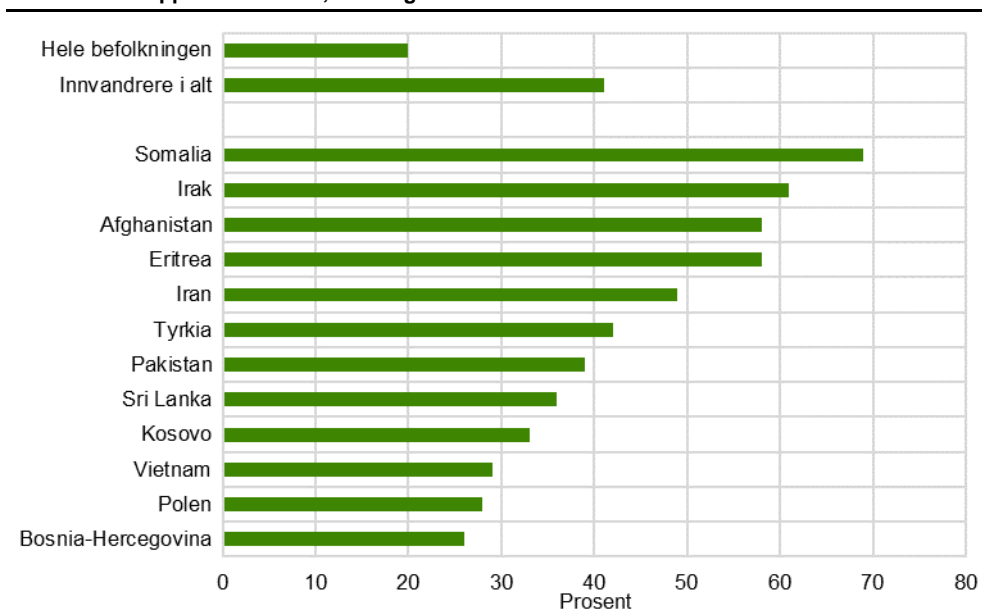
	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Vanskelig eller svært vanskelig	6	21	10	10	11	25	41	23	23	23	37	8	33	45
Hverken lett eller vanskelig	43	49	49	45	63	47	42	51	54	48	45	66	53	42
Lett eller svært lett	51	29	41	45	26	29	17	25	23	29	18	26	14	14
Antall personer	5 661	4 236	358	348	364	347	343	382	326	335	376	341	369	347

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

18.2. Når uventede utgifter kommer plutselig

Respondentene har blitt spurt om husholdningen deres har mulighet til å klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner i løpet av en måned, som et mål på økonomisk romslighet. Dersom man må ta opp ekstra lån, motta hjelp fra andre eller det forutsetter salg av eiendeler, regnes det som at man ikke har mulighet til å takle en slik utgift. Hvis man har oppsparte midler man kan bruke, regnes det som at man har mulighet til å klare en uforutsett utgift.

Figur 18.4 Ikke mulighet til å klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner. Etter opprinnelsesland, 18 år og over

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015.

To av ti i befolkningen sier at de ikke kan klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner (figur 18.4). Blant innvandrerne i denne undersøkelsen gjelder dette fire av ti. Nær syv av ti fra Somalia og om lag seks av ti fra Irak, Afghanistan og Eritrea sier at de ikke kan dekke inn en så stor utgift på én måned. Innvandrere fra Somalia og Irak er de som oftest mener at inntektene ikke strekker til. Langt færre - mindre enn tre av ti - fra Vietnam, Polen og Bosnia-Hercegovina oppgir at de ikke kan klare en slik utgift. Disse samme landene oppga i minst grad at inntektene ikke strekker til.

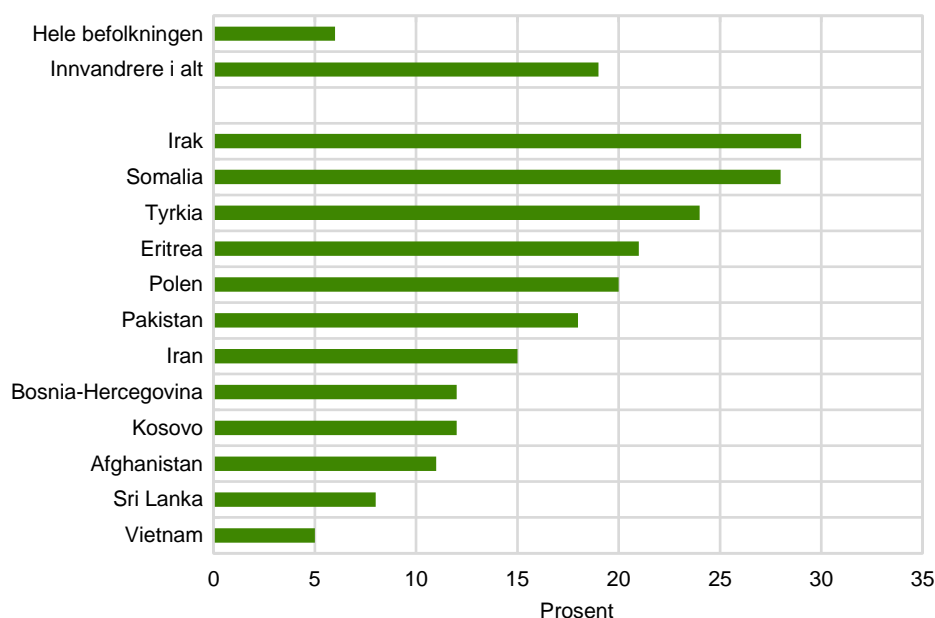
18.3. Når boligen «koster skjorta»

Boutgiftene utgjør den største utgiftsposten til husholdninger i Norge. SSBs forbruksundersøkelse oppgir at boligutgifter står for nær én tredel av husholdningenes utgifter (SSB, 2013). Boligprisene i Norge har gått kraftig opp de siste par tiårene (SSB, 2017b). I særlig grad gjelder dette Oslo og andre større byer. Bolig blir omtalt i kapittel 6, mens vi her ser på *betalingsproblemer* vedrørende bolig.

Mange opplever boutgifter som tyngende. Hele 69 prosent av innvandrerne i denne undersøkelsen opplever boligutgiftene som noe tyngende eller svært tyngende. I hele befolkningen gjelder dette 45 prosent. Blant innvandrerne fra Polen, Irak og Eritrea oppgir hele 76 prosent boligutgiftene som noe eller svært tyngende. Innvandrere fra Polen har generelt høyere inntekter og mindre betalingsproblemer enn de andre innvandrergruppene i utvalget. Årsaken til at de opplever boutgiftene tyngende kan være at en del har bolig flere steder. Hele 38 prosent av polakkene eier bolig eller fritidshus, de fleste av disse i utlandet (se kapittel 6 om boligøkonomi). Også innvandrere fra Pakistan, Somalia og Tyrkia opplever at boligutgiftene tynger, en andel på 71 prosent. Knappt halvparten av dem fra Bosnia-Hercegovina og Vietnam sier at boligutgiftene er tyngende.

Innvandrere fra Pakistan er en gruppe som har vært lenge i Norge og vi vet at mange eier sin egen bolig (se kapittel 6). I spørsmålet vi har stilt her, skiller det ikke på om man *eier* eller *leier* bolig. Mange som har vært i stand til å kjøpe sin egen bolig kan ha store låneforpliktelser, noe som kan bidra til at boutgiftene oppleves tyngende. Dette kan være med å påvirke den relativt store andelen fra Pakistan som opplyser at de opplever boutgiftene som tyngende. Hele 85 prosent av innvandrere fra Pakistan eier sin egen bolig (se kapittel 6). Lavest andel eiere er det blant dem fra Somalia og Eritrea, og også blant dem er andelen med tyngende boligutgifter høy.

Figur 18.5 I hvilken grad de samlede boutgiftene er svært tyngende på husholdningens økonomi, etter opprinnelsesland, 18 år og over

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

Noen opplever boligutgiftene som svært belastende. Mens 6 prosent i hele befolkningen opplever at boligutgiftene er *svært tyngende*, gjelder dette 19 prosent i utvalget til denne undersøkelsen (figur 18.5 og tabell 18.3). Innvandrere fra Irak, Somalia og Tyrkia oppgir oftest at boutgiftene er svært tyngende for

husholdningens økonomi (henholdsvis 29, 28 og 24 prosent). Én av fire fra Eritrea, Irak og Polen sier at boligutgiftene *ikke* er tyngende.

Årsakene til at mange innvandrergupper opplever boutgiftene som tyngende, kan være flere. Innvandrere fra Irak, Somalia og Tyrkia har gjennomgående lavere inntekter enn snittet i befolkningen, som vist i figur 18.1. Vi har tidligere i denne rapporten (kapittel 6) sett at de har større husholdninger. Gjennomsnittlig størrelse på husholdningene i hele befolkningen er på 2,8 personer. For landene i utvalget vårt, ser vi at særlig innvandrere fra Pakistan, Kosovo og Irak har relativt store husholdninger (mer enn 3,5 personer per husholdning).

Blant innvandrerne fra Vietnam og Sri Lanka derimot, opplever bare en liten andel at boutgiftene er svært tyngende – kun 5 og 8 prosent.

Tabell 18.3 I hvilken grad de samlede boutgiftene tynger husholdningens økonomi, etter opprinnelsesland, 18 år og over. Prosent

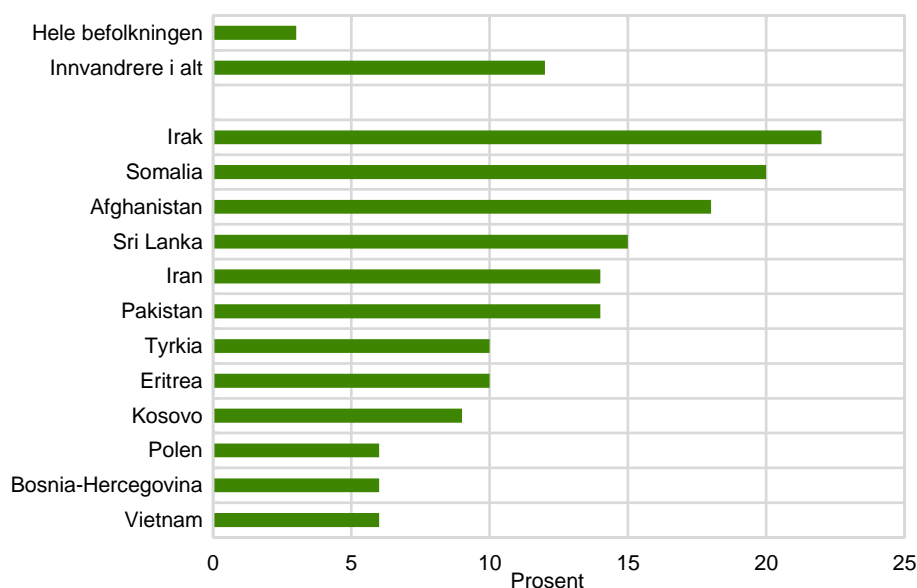
	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Svært tyngende boutgifter	6	19	20	12	12	24	29	15	11	18	8	5	21	28
Noe tyngende boutgifter	39	50	56	38	52	47	47	50	48	53	51	37	55	43
Ikke tyngende boutgifter	55	31	24	51	36	30	24	35	41	29	41	57	24	29
Antall personer	5 644	4 270	362	348	362	347	345	387	336	351	377	342	369	344

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

18.4. Én av ti har problemer med å betale husleie

Leieprisene i Norge har økt de siste ti årene (Ogbamichael, 2016). 3 prosent av hele befolkningen oppgir å ha problemer med å betale husleien (figur 18.6 og tabell 18.4). Blant innvandrerne i denne undersøkelsen oppgir 12 prosent at de sliter med å betale husleien. Særlig gjelder dette innvandrere fra Irak, Somalia og Afghanistan, der om lag én av fem sier at de har problemer med å betale husleie. Blant innvandrere fra Somalia leier nær ni av ti bolig. For de som kommer fra Irak og Afghanistan er det over halvparten (se kapittel 6 om bolig). Ingen innvandrergruppe har så liten andel med betalingsproblemer som befolkningen under ett.

Figur 18.6 Problemer med å betale husleie, etter opprinnelsesland. 18 år og over

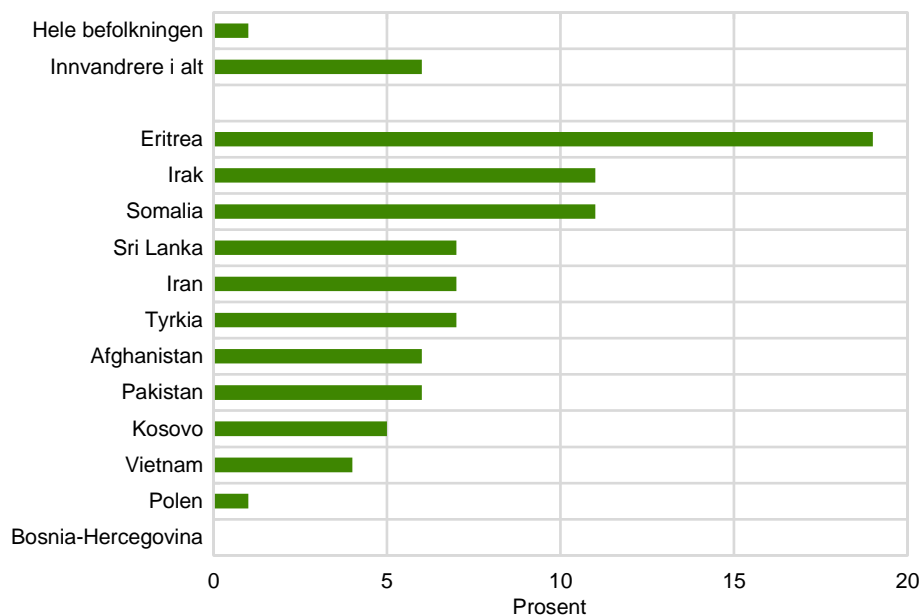

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

18.5. Få har betalingsproblemer med å holde boligen varm

Svært få oppgir at de ikke har råd til å holde boligen varm. I hele befolkningen er det kun 1 prosent som sier at de har problemer med dette. Blant innvandrerne i denne undersøkelsen gjelder det 6 prosent (figur 18.7). Innvandrere fra Eritrea er blant dem som i størst grad oppgir å ha problemer med å opprettholde varmen i boligen - 19 prosent oppgir dette som et problem. Også blant innvandrere fra Irak og Somalia er det flere enn snittet som opplyser å ha problemer med strømutfordringene (11 prosent).

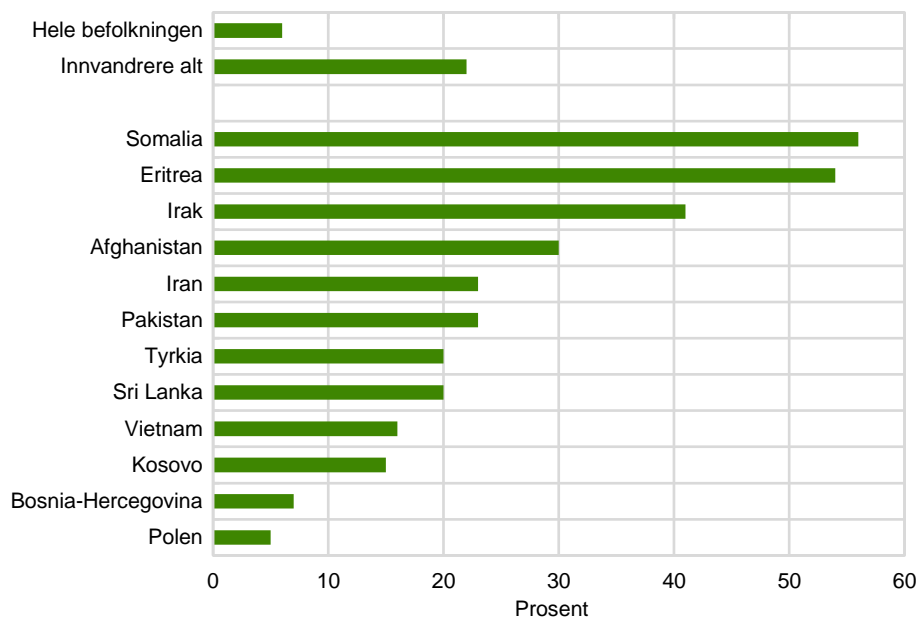
Figur 18.7 Problemer med å holde boligen varm, etter opprinnelsesland. 18 år og over

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

18.6. Noen har ikke råd til å reise bort på ferie

Vi har til nå sett på økonomisk romslighet til å takle hverdagsutgifter, og å dekke grunnleggende behov som bolig og oppvarming. I tillegg har vi spurt innvandrerne om de har økonomisk mulighet til å reise på ferie. I Norge er det stor oppmerksomhet rundt ferier og reiser. En del personer oppgir at de ikke har råd til å reise bort i løpet av et år. Vi har spurt respondentene om de har råd til én ukes ferie utenfor hjemmet i løpet av et år. Spørsmålet inkluderer opphold på hytte eller andre hus som brukes som feriebolig, samt opphold hos venner og familie. I hele befolkningen er det kun 6 prosent som opplyser ikke å ha råd til dette. For innvandrerne i vår undersøkelse gjelder det 22 prosent (figur 18.8 og tabell 18.4).

Figur 18.8 Ikke råd til en ukes ferie utenfor hjemmet, 18 år og over

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

Noe av årsaken til denne forskjellen kan være at mens personer som har vokst opp i Norge oftere har familie og venner de kan reise og besøke eller som de kan låne fritidsbolig av, har innvandrere mindre tilgang på nettverk og slike goder.

Blant innvandrere fra Somalia og Eritrea oppgir over halvparten at de ikke har råd til en ukes ferie utenfor hjemmet. For innvandrere fra Irak gjelder dette fire av ti. Innvandrere i Norge fra Somalia, Eritrea og Irak har hovedsakelig kommet som flyktninger. Innvandrergruppene kjennetegnes av kort botid og relativt lave inntekter (vist i figur 18.1). Det er nærliggende å tro at mange nok må prioritere andre og mer nødvendige goder før de legger ut på ferie.

Særlig sårbare er de som er alene om omsorgen. Sandvik (2016) viste at for hele befolkningen sett under ett, oppgir én av fem enslige forsørgere at de ikke har råd til å betale for en ukes ferie utenfor hjemmet.

Tabell 18.4 Indikatorer på betalingsvansker etter opprinnelsesland, 18 år og over. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Kan ikke klare en uforutsett utgift på 10 000,- kroner	20	41	28	26	33	42	61	49	58	39	36	29	58	69
Ikke råd til å holde boligen varm	1	6	1	0	5	7	11	7	6	6	7	4	19	11
Har ikke råd til en ukes ferie utenfor hjemmet	6	22	5	7	15	20	41	23	30	23	20	16	54	56
Problemer med å betale husleie	3	12	6	6	9	10	22	14	18	14	15	6	10	20
Antall personer	5 656	4 236	358	344	360	345	343	382	326	335	376	337	369	344

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015.

18.7. Størst barnefattigdom blant innvandrere

Stadig flere barn i Norge regnes som «fattige». Nær 100 000 barn lever i husholdninger med vedvarende lavinntekt, som tilsier at de har hatt lave inntekter i mer enn tre år (se tekstboks). Dette er vel 30 000 flere barn enn for ti år siden (Epland og Kirkeberg, 2017). Ti prosent av alle barn vokser opp i familier med vedvarende lavinntekt. Over halvparten av disse er barn med innvandrerbakgrunn, altså at barnet har innvandret til Norge, eller er født her i landet av foreldre som har innvandret.

Vedvarende lavinntekt

En vanlig måte å definere vedvarende lavinntekt på er å slå sammen husholdningsinntektene gjennom en periode på flere år – for eksempel 3 år – og deretter å definere alle dem med en gjennomsnittlig inntekt lavere enn for eksempel 50 prosent eller 60 prosent av mediangjennomsnittet i samme periode, som en lavinntektshusholdning.

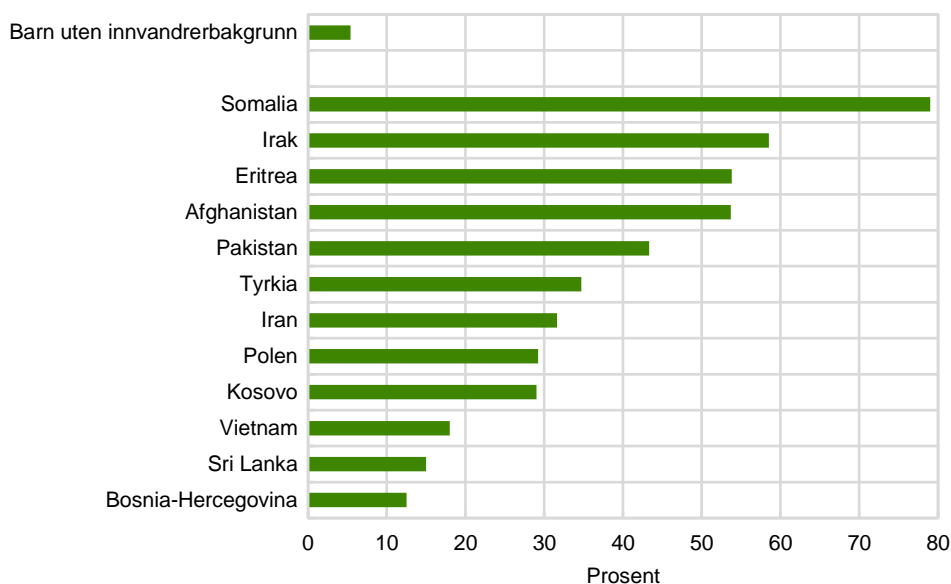
I henhold til det som er vanlig praksis i Europa er det en inntekt under 60 prosent av medianen som er benyttet som en lavinntektsgrense. For å ha vedvarende lavinntekt i 2015 måtte en husholdning på to barn og to voksne ha en gjennomsnittlig holdningsinntekt etter skatt lavere enn 443 000 kroner i treårsperioden 2013-2015 (i 2015-kroner).

Det er bare de kontante inntektene husholdningen mottar, som inngår i inntektsbegrepet. Verdien av offentlige tjenester som f.eks. gratis eller subsidierte barnehager, helsetjenester, fritidsaktiviteter mv. inngår ikke. Det gjør heller ikke verdien av hjemmeproduksjon som f.eks. ubetalte omsorgstjenester fra slektninger, naboer eller venner. For en nærmere omtale av inntektsbegrepet viser vi til kapittel 2 i rapporten «Økonomi og levekår for ulike lavinnteksgrupper 2016» (Omholdt, 2016).

Tallene for vedvarende lavinntekt er hentet fra inntekts- og formuesstatistikken for husholdninger. Om sammenliknbarhet med Levekårsundersøkelsen for innvandrere, se tekstboks tidligere i kapittelet.

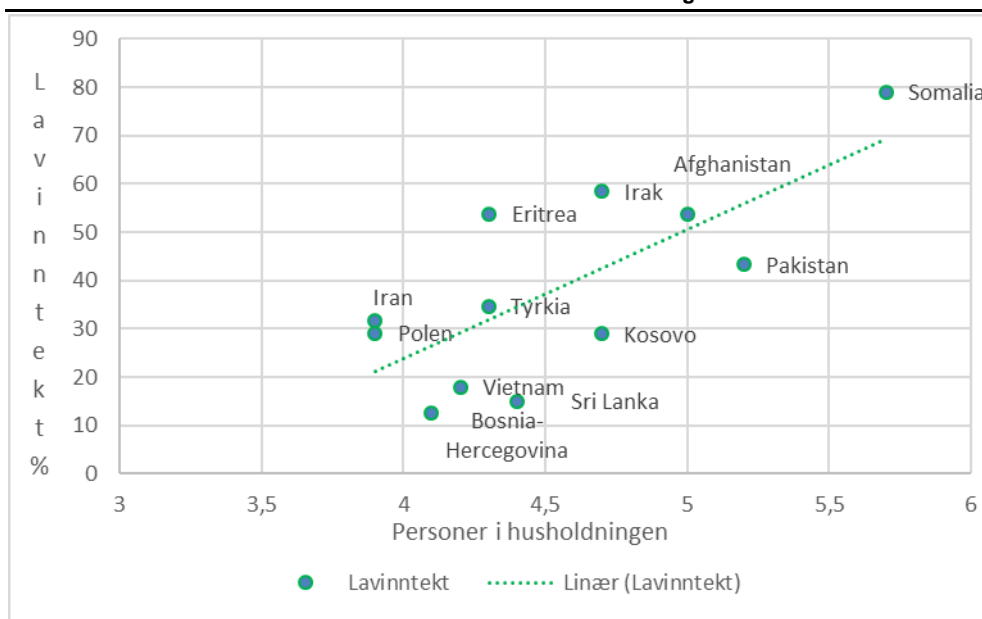
Barn med bakgrunn fra landene Somalia, Irak, Eritrea og Afghanistan har høye andeler med vedvarende lave inntekter. Langt færre av de fattige har bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina og Sri Lanka (se figur 18.9).

Figur 18.9 Andelen barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt etter opprinnelsesland. 2013-2015

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. Statistisk sentralbyrå (Epland og Kirkeberg, 2017)

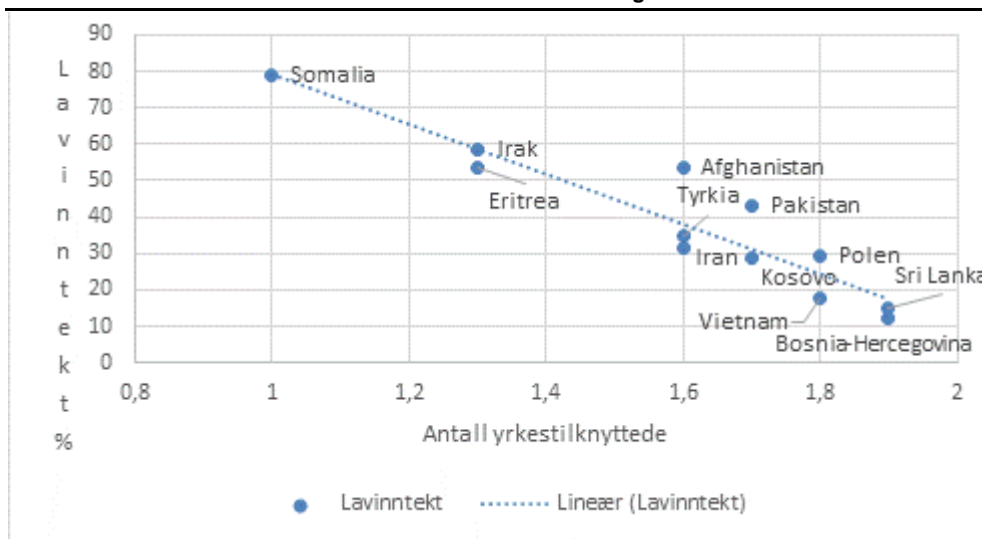
Figur 18.10 Gjennomsnittlig antall personer i husholdningen og andel barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt. Barn med innvandrerbakgrunn. 2015

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. Statistisk sentralbyrå (Epland og Kirkeberg, 2017)

Epland og Kirkeberg (2017) trekker fram mulige forklaringsfaktorer som påvirker ulike grupper som har lave inntekter. De peker på sammenhengen mellom antall personer i husholdningen og med vedvarende lave inntekter. De med bakgrunn fra landene med høyest andel vedvarende lavinntekt, bor gjennomgående i store husholdninger. Barn med bakgrunn fra Somalia, Irak og Eritrea har gjennomsnittlig høye andeler med vedvarende lavinntekt og bor i store husholdninger (se figur 18.10).

Figur 18.11 Gjennomsnittlig antall yrkestilknyttede og andel barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt. Barn med innvandrerbakgrunn. 2015

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. Statistisk sentralbyrå (Epland og Kirkeberg, 2017)

Dersom de voksne ikke er i jobb, blir det lite penger å bruke. Epland og Kirkeberg (2017) viser videre en sammenheng med høy andel vedvarende lavinntekt med antall yrkestilknyttede⁵² i husholdningen. Igjen ser vi at barn med bakgrunn fra Somalia, Irak og Eritrea ofte bor i husholdninger med få yrkestilknyttede. Disse gruppene har høye andeler med vedvarende lave inntekter, slik vi så over (figur 18.11).

⁵² Yrkestilknyttet vil her si at en har positivt beløp på yrkesinntekt.

De fleste barn deltar i organiserte aktiviteter

I Norge har vi et bredt spekter av idretts- og kulturaktiviteter for barn, så vel som aktiviteter som driftes av frivillige, politiske og religiøse organisasjoner. For barn og ungdom er det viktig for den sosiale inkluderingen å delta i aktiviteter sammen med andre jevnaldrende.

Flere tidligere studier har funnet at barn og unge med innvandrerbakgrunn deltar mindre enn barn og unge ellers i befolkningen i organiserte fritidsaktiviteter (Kavli, 2007; Kristofersen, 2010; NOU 2017:2, 2017). Særlig var det barn fra Pakistan og Somalia som skilte seg ut ved å ha lav deltakelse.

Alle som bor i husholdninger med barn i alderen 5-15 år ble spurt i Levekårsundersøkelse blant innvandrere om barna deltok i regelmessige fritidsaktiviteter som idrett og dans, om de spiller i korps eller band, eller om de deltar i ulike barne- og ungdomsorganisasjoner.

I hele befolkningen svarte 14 prosent at barna ikke deltok i organiserte fritidsaktiviteter, mens 19 prosent av innvandrerne i utvalget oppgir at barna deres ikke er med.

Innvandrerne som i størst grad oppga at barna ikke deltok i organiserte fritidsaktiviteter var fra Tyrkia, Afghanistan og Pakistan.

Spørsmål om organiserte fritidsaktiviteter og sammenlignbarhet
 Spørsmålet som er stilt til respondentene i hele befolkningen gjennom EU-SILC i 2014, er noe annerledes enn det som er stilt til innvandrerne i denne undersøkelsen. I EU-SILC ble det spurt om barna deltok i regelmessige fritidsaktiviteter som idrett, spille i korps eller band, barne- og ungdomsorganisasjoner, speideren eller liknende. I undersøkelsen er deltakelse i speideren byttet ut med dans. Forskjellen i spørsmålsstillingen, gjør tallene bare er delvis sammenlignbare.

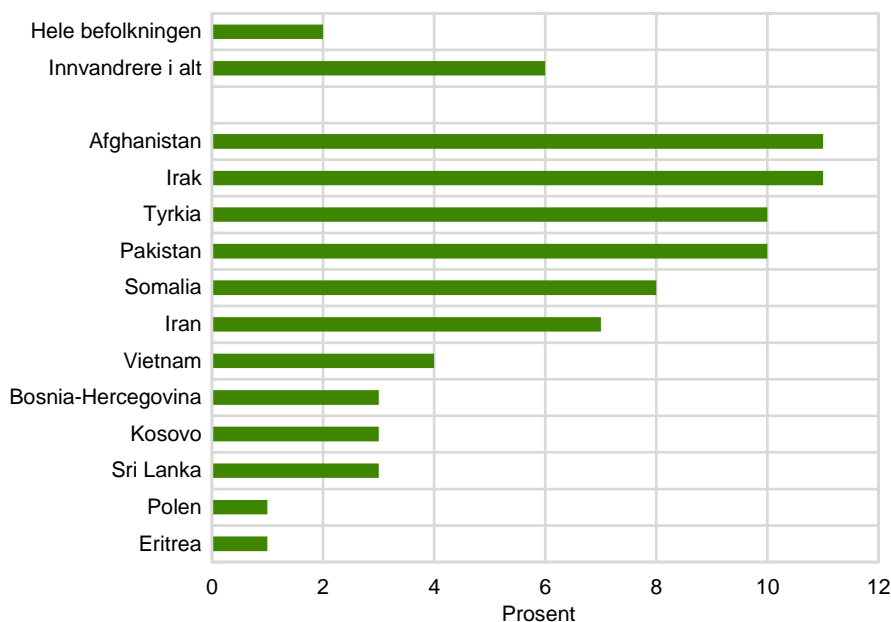
Tabell 18.5 Husholdninger med barn i alderen 5-15 år, der barn ikke deltar i organiserte aktiviteter, etter opprinnelsesland. Prosent

	Hele befolkningen ¹	Innvandrere												
		I alt	Polen	Bosnia-Hercegovina	Kosovo	Tyrkia	Irak	Iran	Afghanistan	Pakistan	Sri Lanka	Vietnam	Eritrea	Somalia
Barn deltar ikke i organiserte fritidsaktiviteter	14	19	14	18	15	28	20	15	26	27	11	22	10	19
... av økonomiske årsaker	2	6	1	3	3	10	11	7	11	10	3	4	1	8
Antall personer	1 700	1 528	83	89	153	149	152	106	105	159	165	120	117	130

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014, Statistisk sentralbyrå.

... men noen har ikke råd

Hvorvidt manglende deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter skyldes økonomiske årsaker er et interessant spørsmål. Brochmann II-utvalget kommenterte i sin rapport: «i et samfunn der innvandrerfamilier er sterkt overrepresenterte blant lavinntektsfamilier ... kan det være vanskelig å skille effekten av landbakgrunn fra effekten av lavinntekt når man ser på deltakelse i aktiviteter som koster penger.» (NOU 2017:2, 2017, s. 136).

Figur 18.12 Husholdninger med barn i alderen 5-15 år, der barn ikke deltar i organiserte aktiviteter av økonomiske årsaker. Etter opprinnelsesland

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016 og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014, Statistisk sentralbyrå.

Vi har derfor spurt deltakerne i undersøkelsen hvorvidt barna ikke deltar i organiserte fritidsaktiviteter på grunn av økonomiske årsaker. Kun 2 prosent i hele befolkningen oppgir dette. 6 prosent av innvandrerne oppgir at barna deres ikke deltar på organiserte aktiviteter av økonomiske årsaker (Figur 18.12 Husholdninger med barn i alderen 5-15 år, der barn ikke deltar i organiserte aktiviteter av økonomiske årsaker. Etter opprinnelseslandfigur 18.12).

Blant innvandrere fra Afghanistan og Irak oppgir 11 prosent at barna ikke deltar av økonomiske årsaker. For de som kommer fra Tyrkia og Pakistan gjelder dette 10 prosent, mens det blant dem fra Eritrea og Polen bare var 1 prosent oppgav dette.

Vi har sett at den økonomiske situasjonen påvirker i noen tilfeller den sosiale deltakelsen, enten ved å ikke reise på ferie eller at barna ikke kan delta i fritidsaktiviteter.

18.8. Oppsummering

Innvandrere i Norge har lavere inntekter enn snittet i befolkningen - 77 prosent av inntektsnivået til hele befolkningen. Det er store forskjeller i inntekter for innvandrere fra ulike land. Inntektene til innvandrere fra Bosnia-Hercegovina, Sri Lanka og Vietnam utgjør over 80 prosent av inntektene til hele befolkningen, mens inntektene til innvandrere fra Somalia og Eritrea, utgjør kun 50 og 54 prosent.

Pengene strekker ikke til for deler av utvalget vårt. Én av fem (21 prosent) innvandrere opplever at det er vanskelig eller svært vanskelig å få økonomien til å strekke til for å dekke de nødvendige behov i husholdningen. Til sammenligning, oppgir én av tjue (6 prosent) i hele befolkningen dette. Innvandrere fra Somalia, Irak og Sri Lanka er gruppene som i størst grad oppgir at det er vanskelig å få endene til å møtes.

Fire av ti innvandrerne i denne undersøkelsen sier at de ikke kan klare en uforutsett utgift på 10 000,- kroner. Blant hele befolkningen gjelder dette to av ti. Nær syv av ti fra Somalia og om lag seks av ti fra Irak, Afghanistan og Eritrea sier at de ikke kan dekke inn en så stor utgift på én måned.

Mange opplever boutgifter som tyngende. Hele 69 prosent av innvandrerne opplever boligutgiftene som noe tyngende eller svært tyngende. I hele befolkningen gjelder dette 45 prosent. Blant innvandrerne fra Polen, Irak og Eritrea oppgir så mange som 76 prosent boligutgiftene som noe eller svært tyngende.

Blant innvandrerne i denne undersøkelsen oppgir 12 prosent at de sliter med å betale husleien. Til sammenligning sier 3 prosent i befolkningen å ha problemer med å betale husleien. Særlig gjelder dette innvandrere fra Irak, Somalia og Afghanistan, der om lag én av fem sier at de har problemer med å betale husleie.

Svært få oppgir at de ikke har råd til å holde boligen varm. I hele befolkningen er det kun 1 prosent som sier at de har problemer med dette. Blant innvandrerne gjelder det 6 prosent. Innvandrere fra Eritrea er blant dem som i størst grad oppgir å ha problemer med å opprettholde varmen i boligen - 19 prosent oppgir dette som et problem.

Blant innvandrerne i denne undersøkelsen oppgir 22 prosent at de ikke har råd til én ukes ferie utenfor hjemmet i løpet av et år. I hele befolkningen er det kun 6 prosent som opplyser ikke å ha råd til å reise på ferie. Blant innvandrere fra Somalia og Eritrea oppgir over halvparten at de ikke har råd til en ukes ferie utenfor hjemmet. For innvandrere fra Irak gjelder dette fire av ti.

For barn og ungdom er det viktig for den sosiale inkluderingen å delta i aktiviteter sammen med andre jevnaldrende. Blant innvandrerne i utvalget oppgir 6 prosent at barna deres ikke deltar på organiserte aktiviteter av økonomiske årsaker, mens kun 2 prosent i hele befolkningen oppgir dette. Blant innvandrere fra Afghanistan og Irak oppgir 11 prosent at barna ikke deltar av økonomiske årsaker. For de som kommer fra Tyrkia og Pakistan gjelder dette 10 prosent.

Referanser

- Abebe, Dawit Shawel, Lien, Lars, og Hjelde, Karin Harsløf. (2014): What we know and don't know about mental health problems among immigrants in Norway. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 16(1), 60-67.
- Andersen, Arne, og Vrålstad, Signe. (2013): *Yrkesaktivitet i lavinntektsgruppen: En evaluering av samsvaret mellom register og intervju*. (Rapporter 2013/16) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/yrkesaktivitet-i-lavinntektsgruppen>
- Bangstad, Sindre, og Strand, Vibeke Blaker. (2015, 17.12.15): *Diskriminerende ytringer*. Store norske leksikon. Hentet fra: https://snl.no/diskriminerende_ytringer
- Barstad, Anders. (1997): Psykisk helse: Fortrolighet forebygger? *Samfunnsspeilet*, 1997(2).
- Barstad, Anders, og Sandvik, Lene. (2015): *Deltaking, støtte, tillit og tilhørighet*. (Rapporter 2015/51) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/deltaking-stotte-tillit-og-tilhorighet>
- Berg, Ole T., og Sterri, Aksel Braanen. (2016, 15.01.16): *Norges politiske system*. Store norske leksikon. Hentet fra: https://snl.no/Norges_politiske_system
- Berge, Cristoffer, og Høydahl, Unn. (2010): *Sykefravær blant innvandrere – Friskere bygningsarbeidere fra EU-land i Øst-Europa*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/friskere-bygningsarbeidere-fra-eu-land-i-ost-europa>
- Bhuller, Manudeep. (2013): *Fattigdomsdynamikk blant innvandrere*. (Rapporter 2013/40) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/fattigdomsdynamikk-blant-innvandrere>
- Bjurner, Iben. (2010, 01.07.10): *Synet på alkohol i verdensreligionene*. Religion.dk. Hentet fra: <https://www.religion.dk/viden/synet-p%C3%A5-alkohol-i-verdensreligionerne>
- Bjørnstad, Jan F. (2000): *En innføring i utvalgsundersøkelser. Korrigert versjon*. (Notater 2000/50) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/en-innforing-i-utvalgsundersokelser>
- Blom, Svein. (1998): *Levekår blant ikke-vestlige innvandrere i Norge*. (Rapporter 1998/16) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekår-blant-ikke-vestlige-innvandrere-i-norge>
- Blom, Svein. (2002): *Innvandrerens bosettingsmønster i Oslo* (Sosiale og økonomiske studier 2002/107) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/emner/00/02/sos107/sos107.pdf>
- Blom, Svein. (2004): Integrering av flyktningkohorter: Må "ta tiden til hjelp". *Samfunnsspeilet*, 2004(2).
- Blom, Svein. (2008a): *Innvandrerens helse 2005/2006*. (Rapporter 2008/35) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/innvandrerens-helse-2005-2006>
- Blom, Svein. (2008b). Sosial kontakt utenom familien (venner og naboer). I Svein Blom og Kristin Henriksen (Red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006* (Rapporter 2008/5) (s. 58-64). Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekår-blant-innvandrere-i-norge-2005-2006>.

- Blom, Svein. (2010a): *Sosiale forskjeller i innvandreres helse*. (Rapporter 2010/47) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: http://www.ssb.no/emner/03/01/rapp_201047/rapp_201047.pdf
- Blom, Svein. (2010b): Sysselsetting blant innvandrere: Hvilke betydning har individuelle egenskaper og tilpasningsstrategier? *Søkelys på arbeidsmarkedet*, 27(1-2), 59-75.
- Blom, Svein. (2014): *Sysselsetting og økonomiske overføringer blant sju ankomstkohorter av innvandrere observert i perioden 1993-2010*. (Rapporter 2014/38) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/attachment/208004?ts=149f01000c8>
- Blom, Svein, og Enes, Anette Walstad. (2015): *Introduksjonsordningen - en resultatstudie*. (Rapporter 2015/36) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/introduksjonsordningen-en-resultatstudie>
- Blom, Svein, og Henriksen, Kristin (Red.). (2008): *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006*. (Rapporter 2008/05) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekår-blant-innvandrere-i-norge-2005-2006>
- Brekke, Torkel. (2016): *Islamsk finans i Norge*. (Civita-notat nr. 26 2016) Civita. Hentet fra: <https://www.civita.no/publikasjon/nr-26-2016-islamsk-finans-i-norge>
- Brochmann, Grete. (2014, 31.10.16): *Integrering*. Store norske leksikon. Hentet fra: <https://snl.no/integrering>
- Bø, Inge, og Schiefloe, Per Morten. (2007): *Sosiale landskap og sosial kapital. Innføring i nettverkstenkning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bø, Tor Petter, og Næsheim, Helge Nome. (2015): Hvorfor ulike arbeidsledighetstall? *Økonomiske analyser*, 2015(3).
- Carling, Jørgen, og Pettersen, Silje Vatne. (2014): Return migration intentions in the integration-transnationalism matrix. *International Migration*, 52(6), 13-30.
- Carling, Jørgen, og Pettersen, Silje Vatne. (2015): *Tilknytningsmatrisen: integrering og transnasjonalisme blant innvandrere*. (PRIO Policy Brief 8/2015) Oslo: Peace Research Institute (PRIO). Hentet fra: http://file.prio.no/Publication_files/prio/Carling,%20Pettersen%20-%20Tilknytningsmatrisen,%20Norwegian%20Version,%20PRIO%20Policy%20Brief%208-2015.pdf
- Dahl, Jane Christin Siewartz. (2011, 05.09.11): *Hva sier Bibelen om alkohol?* Ungdomsarbeid.no. Hentet fra: <http://www.ungdomsarbeid.no/tema/rus-tema/hva-sier-bibelen-om-alkohol/>
- Dalgard, Anne Berit. (2016): *Enslige mindreårige flyktninger i arbeid og utdanning, 2014: 90 prosent fra Afghanistan i arbeid og utdanning etter fire år*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/90-prosent-fra-afghanistan-i-arbeid-og-utdanning-etter-fire-ar>
- Diskrimineringsloven om etnisitet. (2013) *Lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion og livssyn*. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2013-06-21-60?q=diskriminering>
- Dzamarija, Minja Tea. (2016a): På flukt fra Bosnia-Hercegovina til Norge på 1990-tallet Bosniere – integreringsvinnerne? *Samfunnsspeilet*, 2016(4).
- Dzamarija, Minja Tea (Red.). (2016b): *Barn og unge voksne med innvandrerbakgrunn. Demografi, utdanning og inntekt*. (Rapporter 2016/23) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/barn-og-unge-voksne-med-innvandrerbakgrunn>

- Dzamarija, Minja Tea, og Sandnes, Toril. (2016): *Familieinnvandring og ekteskapsmønster 1990-2015*. (Rapporter 2016/39) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/familieinnvandring-og-ekteskapsmonster-19902015>
- Eimhjellen, Ivar Sognnæs. (2016): *Innvandrarar si deltaking i norsk frivilligliv - nye tal og metodiske utfordringar*. (Rapport 2016/3) Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Hentet fra: <http://www.samfunnsforskning.no/isf/Sivilsamfunn/Publikasjoner/Publikasjoner/Rapporter/2016/2016-3>
- Elgvin, Olav , og Tronstad, Kristian. (2013): Nytt land, ny religiøsitet? Religiøsitet og sekularisering blant ikke-vestlige innvandrere i Norge. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 2013(1).
- Epland, Jon. (2016): *Inntektsmobilitet blant barnefamilier med lav inntekt: 2007 - 2014*. (Rapporter 2016/35) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/inntektsmobilitet-blant-barnefamilier-med-lav-inntekt-2007-2014>
- Epland, Jon, og Kirkeberg, Mads Ivar. (2017): *Ett av ti barn tilhører en husholdning med lavinntekt*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/ett-av-ti-barn-tilhorer-en-husholdning-med-vedvarende-lavinntekt>
- ESS. (2012): *European Social Survey 2012 (Round 6), Norway*. Hentet fra: <http://www.europeansocialsurvey.org/>
- Feskens, Remco, Hox, Joop, Lensvelt-Mulders, Gerty, og Schmeets, Hans. (2007): Nonresponse among ethnic minorities: a multivariate analysis. *Journal of official statistics*, 23(3), 387.
- Folkestad, Bjarte, Christensen, Dag Arne, Strømsnes, Kristin, og Selle, Per. (2015): *Frivillig innsats i Noreg 1998-2014*. (Rapport 2015/4) Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Hentet fra: <http://www.sivilsamfunn.no/Publikasjoner/Publikasjoner/Rapporter/2015/2015-4>
- Friberg, Jon Horgen. (2016): *Assimilering på norsk: Sosial mobilitet og kulturell tilpasning blant ungdom med innvandrerbakgrunn*. FAFO-rapport 2016:43. Hentet fra: <http://www.faf.no/index.php/nb/zoo-publikasjoner/faf-rapporter/item/assimilering-pa-norsk>
- Friberg, Jon Horgen, og Eldring, Line. (2011): *Polonia i Oslo 2010. Mobilitet, arbeid og levekår blant polakker i hovedstaden*. (Faf-rapport 2011/27) Oslo: FAFO. Hentet fra: http://www.faf.no/media/com_netsukii/20027.pdf
- Friberg, Jon Horgen, og Tyldum, Guri (2007). Kortvarig gjestearbeider eller permanent innvandring? I Jon Horgen Friberg og Guri Tyldum (Red.), *Polonia i Oslo. En studie av arbeids- og levekår blant polakker i hovedstadsområdet*. Faf-rapport 2007/27. Hentet fra: http://www.faf.no/media/com_netsukii/20027.pdf
- Fridberg, Torben, og Kangas, Olli. (2008). Social capital. I Heikki Ervasti, Torben Fridberg, Mikael Hjerm og Kristen Ringdal (Red.), *Nordic social attitudes in a European perspective* (s. 65-85). Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Gabrielsen, Egil, og Lagerstrøm, Bengt Oscar. (2005): Mange innvandrere er dårlige til å lese norsk. *Samfunnsspeilet*, 2005(2).
- Gabrielsen, Egil, og Lagerstrøm, Bengt Oscar. (2007): *Med annen bakgrunn. Lese- og regneferdigheter blant voksne innvandrere*. Lesesenteret, Universitetet i Stavanger. Hentet fra: <http://lesesenteret.uis.no/getfile.php/Lesesenteret/pdf-filer/Hefter/med-annen-bakgrunn.pdf>
- Gisle, Jon. (2013, 13.09.16): *Rettsvesen i Norge*. Store norske leksikon. Hentet fra: https://snl.no/Rettsvesen_i_Norge

- Gjone, Gunnar. (2016, 13.09.16): *Politi*. Store norske leksikon. Hentet fra: <https://snl.no/politi>
- Goode, William Josiah. (1982): *The family. Second edition*. Englewood Cliffs, New Jersey: Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Gulløy, Elisabeth. (2008): *Levekår blant innvandrere 2005/2006. Dokumentasjonsrapport*. (Notater 2008/5) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekår-blant-innvandrere-2005-2006>
- Helse- og omsorgsdepartementet. (2013): *Likeverdige helse- og omsorgstjenester – god helse for alle*. (Nasjonal strategi om innvandreres helse 2013-2017) Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/likeverdige-helse--og-omsorgstjenester/id733870/>
- Helsenorge.no. (2014, 29.04.14): *Effekter på kropp og sinn ved aktivitet*. Helsedirektoratet. Hentet fra: <https://helsenorge.no/trening-og-fysisk-aktivitet/effekter-pa-kropp-og-sinn-ved-aktivitet>
- Helsenorge.no. (2015a, 30.10.15): *Alkohol og helse*. Helsedirektoratet. Hentet fra: <https://helsenorge.no/rus-og-avhengighet/alkohol/alkohol-og-helse#Langsiktige-helsekonsekvenser>
- Helsenorge.no. (2015b, 11.11.15): *Helseskader ved røyking*. Helsedirektoratet. Hentet fra: <https://helsenorge.no/rus-og-avhengighet/snus-og-roykeslutt/helseskader-av-royking>
- Henriksen, Kristin. (2010): *Levekår og kjønnsforskjeller blant innvandrere fra ti land*. (Rapporter 2010/6) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekår-og-kjonnsforskjeller-blant-innvandrere-fra-ti-land>
- Henriksen, Kristin, og Østby, Lars. (2007): Etterkommerne - integreringens lakmustest. *Plan 05/2007*, 5(2007), 30-37.
- Henriksen, Kristin, Østby, Lars, og Ellingen, Dag (Red.). (2010): *Innvandring og innvandrere 2010. Korrigert versjon*. (Statistiske analyser 119) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/sa119/sa119.pdf>
- Henriksen, Kristin, Østby, Lars, og Normann, Tor Morten. (2012): *Hvordan få kunnskap om innvandreres levekår?* (Notater 2012/64) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/hvordan-faa-kunnskap-om-innvandrerens-levekaar>
- HL-senteret. (2014, 06.09.13): *Integrasjon*. Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter. Hentet fra: <http://www.hlsenteret.no/kunnskapsbasen/livssyn/integrasjon/integrasjon.html>
- Holmøy, Aina, og Wiggen, Kjersti Stabell. (2017): *Levekår blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Dokumentasjonsrapport*. (Notater 20/2017) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Holth, Bjørn Are. (2010): *Verdiundersøkelsen 2008. Dokumentasjonsrapport*. (Notater 2010/47) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/verdiundersokelsen-2008>
- Horgen, Erik Herstad. (2014): Hva vet vi om innvandrere som verken jobber, studerer eller mottar ytelser. *Samfunnsspeilet*, 2014(3).
- Horgen, Erik Herstad, og Bø, Tor Petter. (2016): *Årsaker til at det er ulike tall på arbeidsledighet*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/arsaker-til-ulike-tall-pa-arbeidsledighet>
- Horverak, Jøri Gytte, Sandal, Gro Mjeldheim, Pallesen, Ståle, og Timmerman, Marieke E. (2013): Hiring rankings of immigrant job applicants: Immigrants' acculturation strategies and managers' personality trait

- perception. *Journal of International Migration and Integration*, 14(3), 493-510.
- IMDi. (2015): *Integreringsbarometeret 2013/2014. Innvandring og integrering - holdninger og erfaringer blant personer med innvandrerbakgrunn*. Oslo: Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. Hentet fra: <https://www.imdi.no/om-imdi/rapporter/2015/innvandring-og-integrering-holdninger-og-erfaringer/>
- Ingebretsen, Reidun, og Nergård, Trude B. (2007): *Eldre med innvandrerbakgrunn. Tilpasning av pleie- og omsorgstilbudet*. (NOVA Rapport 13/2007) Oslo: Velferdsforskningsinstituttet NOVA. Hentet fra: <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2007/Eldre-med-innvandrerbakgrunn>
- Isungset, Martin Arstad, og Lunde, Elin Skretting. (2017): *Levekårsundersøkelsen om helse 2015. Dokumentasjonsrapport*. (Notater 2017/9) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekarsundersokelsen-om-helse-2015>
- Jensen, Arne. (2007): Feilslutninger om fedmeproblemet? *Samfunnsspeilet*, 2007(4).
- Kavli, Hanne. (2007): *En felles fritid? Livet etter skoletid blant barn og unge i Oslo*. (Fao-rapport 2007:22) Oslo: Fao. Hentet fra: http://www.fao.no/media/com_netsukii/20022.pdf
- Kleven, Øyvinn. (2016): Tillit til politiske institusjoner: Nordmenn på tillitstoppen i Europa. *Samfunnsspeilet*, 2016(2).
- Kleven, Øyvinn. (2017): *Innvandrere og kommunestyrevalget 2015: Valgferd og representasjon blant innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre og utenlandske statsborgere*. (Rapporter 2017/10) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/innvandrere-og-kommunestyrevalget-2015?fane=om>
- Kleven, Øyvinn, og Aalandslid, Vebjørn. (2016): Innvandrere og kommunestyrevalget, 2015: Ap står støtt blant innvandrere fra sør. *Samfunnsspeilet*, 2016(3).
- Kornstad, Tom, Skjerpen, Terje, og Stambøl, Lasse Sigbjørn. (2016): *Utvandring blant innvandrere i Norge. Del 2: Analyser basert på mikrodata*. (Rapporter 2016/27) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/utvandring-blant-innvandrere-i-norge-2>
- Kornstad, Tom, Skjerpen, Terje, og Telle, Kjetil. (2016): Selvforsørging etter botid blant ikke-nordiske innvandrere. *Økonomiske analyser* 2016(4).
- Kristofersen, Lars Bjarne. (2010). Fritid og sosial deltakelse. I Mona Sandbæk og Axel West Pedersen (Red.), *Barn og unges levekår i lavinntektsfamilier. En panelstudie 2000–2009* (NOVA-rapport 2010:10). Oslo: NOVA.
- Lunde, Elin Skretting, og Texmon, Inger. (2013): Innvandreres møte med fastlegen. *Samfunnsspeilet*, 2013(5).
- Løwe, Torkil. (2008): *Levekår blant unge med innvandrerbakgrunn. Unge oppvokst i Norge med foreldre fra Pakistan, Tyrkia og Vietnam*. (Rapporter 2008/14) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekkaar-blant-unge-med-innvandrerbakgrunn>
- Mathisen, Bjørn. (2008). Ubetalt arbeid. I Svein Blom og Kristin Henriksen (Red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006* (Rapporter 2008/5) (s. 98-100). Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekkaar-blant-innvandrere-i-norge-2005-2006>
- Meld. St. 6 (2012-2013). (2012): *En helhetlig integreringspolitikk. Mangfold og felleskap*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet. Hentet fra

- <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-6-20122013/id705945/sec1>.
- Meld. St. 30 (2015-2016). (2016): *Fra mottak til arbeidsliv - en effektiv integreringspolitikk*. Justis- og beredskapsdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-30-20152016/id2499847/>
- Midtbøen, Arnfinn H. (2015): Etnisk diskriminering i arbeidsmarkedet. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 55(1), 3-30.
- Midtbøen, Arnfinn H, og Rogstad, Jon Christian. (2012): *Diskrimineringens omfang og årsaker Etniske minoriteters tilgang til norsk arbeidsliv*.
- Moen, Bjørg. (2015). Omsorg og ansvar for minoritetsetniske eldre. I Randi Nord, Grethe Eilertsen og Torhild Bjerkreim (Red.), *Eldre i en brytningstid* (s. 84-94). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Nadim, Marjan. (2016, 06.05.2016): Integreringens lakmestest, *Morgenbladet*.
- NOAS. (2014): *NOAS' rapport om kristne konvertitter fra Iran: Tro håp og forfølgelse*. NOAS. Hentet fra: http://www.noas.no/wp-content/uploads/2014/06/Tro-haap-og-forfolgelse.-NOAS-rapport-om-kristne-konvertitter-fra-Iran_web1.pdf
- Normann, Tor Morten. (2007). Sosial kontakt og organisasjonsaktivitet. I Eiliv Mørk (Red.), *Seniorer i Norge* (Statistiske analyser 120/2010). Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/seniorer-i-norge-2010>.
- Normann, Tor Morten. (2010). Sosial kontakt og ensomhet blant ungdom. I Tor Morten Normann (Red.), *Ungdoms levekår* (Statistiske analyser 93/2007). Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/ungdoms-levekar>.
- Normann, Tor Morten. (2016, 08.07.2016): *Eiere og leiere på boligmarkedet, forskjeller i boligstandard og bomiljø. Dårligere boforhold for leiere enn for eiere*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/darligere-boforhold-for-leiere-enn-for-eiere>
- Normann, Tor Morten. (2017): *Hvordan måle boutgiftsbelastning? En diskusjon av forholdet mellom inntekter og utgifter til bolig*. (Notater 2017/06) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/attachment/291690?ts=159b1b0eb98>
- NOU 1999:27. (1999): «Ytringsfrihed bør finde sted» - Forslag til ny Grunnlov §100. Oslo: Justis- og politidepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-1999-27/id142119/>
- NOU 2015:4. (2015): *Tap av norsk statsborgerskap*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-4/id2402318/>.
- NOU 2017:2. (2017): *Integrasjon og tillit — Langsiktige konsekvenser av høy innvandring*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2017-2/id2536701/>.
- Næsheim, Helge Nome. (2016): Arbeid – mål og arena for integrering. *Samfunnsspeilet*, 2016(4).
- OECD/EU. (2016): *Health at a glance: Europe 2016 - State of health in the EU cycle*. Paris: OECD publishing. Hentet fra: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264265592-en>
- Ogbamichael, Tarik (2016, 22. juni 2016): *Husleieutviklingen i konsumprisindeksen: Avtakende husleievekst i KPI*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/priser-og-prisindekser/artikler-og-publikasjoner/avtakende-husleievekst-i-kpi>

- Olsen, Bjørn. (2016): *Unge med innvandrerbakgrunn i arbeid og utdanning 2014, Eksklusive EØS-EU-innvandrere*. (Rapporter 2016/09) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/unge-med-innvandrerbakgrunn-i-arbeid-og-utdanning-2014>
- Omholdt, Elisabeth Løyland (red). (2016): *Økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper 2016*. (Rapporter 2016/30) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/attachment/281093?ts=157f60210a8>
- Ortega, Suzanne T, Whitt, Hugh P, og William Jr, J Allen. (1988): Religious homogamy and marital happiness. *Journal of Family Issues*, 9(2), 224-239.
- Ot.prp. nr. 50 (2003-2004). (2004): *Om lov om endringer i introduksjonsloven mv*. Oslo: Kommunal- og regionaldepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-50-2003-2004-/id177569/sec3>.
- Pettersen, Silje Vatne. (2012): *Overgang til norsk statsborgerskap 1977-2011*. (Rapporter 2012/25) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/overgang-til-norsk-statsborgerskap-1977-2011>
- Pettersen, Silje Vatne. (2013): *Utvandring fra Norge 1971-2011*. (Rapporter 2013/30) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/utvandring-fra-norge-1971-2011>
- Pettersen, Silje Vatne. (2016): *Overgang til norsk statsborgerskap siden 1977: Fallende andel tar norsk statsborgerskap*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/fallende-andel-tar-norsk-statsborgerskap>
- Reiakvam, Janne, og Skoglund, Tor. (2009): Ulønnet arbeid skaper store verdier. *Samfunnsspeilet*, 2009(2).
- Revolv, Mathias Killengreen, og Holmøy, Aina. (2016): *Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015 Tema: boforhold, utsatthet og uro for lovbrudd. Dokumentasjonsnotat*. (Notater 2016/03) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levokarsundersokelsen-eu-silc-2015-tema-boforhold-utsatthet-og-uro-for-lovbrudd>
- Rogstad, Jon. (2001): *Sist blant likemenn?: synlige minoriteter på arbeidsmarkedet*. Oslo: Unipax.
- Samfunnsspeilet. (2006/4): *Det kan være mye du ikke vet om innvandrere* Hentet fra <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/ssp/2006-4>
- Samfunnsspeilet. (2013/5): *Norges innvandrere - hva vet vi?* Hentet fra <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/ssp/5-2013>
- Samfunnsspeilet. (2016/4): *Flyktninger i Norge* Hentet fra <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/ssp/4-2016>
- Sandbu, Martin E. (2007, 24.11.2007): Folk flest tar feil, *Aftenposten*. Lastet ned fra <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Folk-flest-tar-feil-325165b.html>
- Sandnes, Toril. (2013). Unges sosiale kapital. I Toril Sandnes (Red.), *Ungdoms levekår* (Statistiske analyser 136/2013). Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/ungdoms-levokaar-2013>.
- Sandvik, Lene. (2016, 8. april 2016): *Materielle og sosiale mangler i barnefamilier: Hver femte familie med lav inntekt har ikke råd til ferie*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/hver-femte-familie-med-lav-inntekt-har-ikke-rad-til-ferie>
- Sandvik, Lene, og Revold, Mathias Killengreen. (2015): *Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014. Tema: Friluftsliv, organisasjonsaktivitet, politisk*

- deltakelse og sosialt nettverk. Dokumentasjonsrapport.* (Notater 2015/18) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekarsundersokelsen-eu-silc-2014.tema-friluftsliv-organisasjonsaktivitet-politisk-deltakelse-og-sosialt-nettverk>
- Schjatvet, Cecilie. (2015): *Forfølgelse basert på religion og medlemskap i en spesiell sosial gruppe (seksuell legning) – praksis i UDI og UNE etter Høyesteretts dom av 29. mars 2012.* Advokatfirmaet Hestenes og Dramer & Co. Hentet fra: https://www.udi.no/globalassets/global/forskning-fou_i/beskyttelse/forfolgelse-basert-pa-religion-og-medlemskap-i-en-spesiell-sosial-gruppe-seksuell-legning---praksis-i-udi-og-une-etter-hoyesteretts-dom-av-29-mars-2012.pdf
- Schramm, David G, Marshall, James P, Harris, Victor W, og Lee, Thomas R. (2012): Religion, homogamy, and marital adjustment: An examination of newlyweds in first marriages and remarriages. *Journal of Family Issues*, 33(2), 246-268.
- Segaard, Signe Bock, og Wollebæk, Dag (Red.). (2011): *Sosial kapital i Norge.* Oslo: Cappelen Damm Akademisk. Hentet fra:
- Sletteng, Svein Arild. (2005, 11.04.2005): Hva skjer når innvandrere snakker norsk?, *Forskning.no*. Lastet ned fra <http://forskning.no/sprak/2008/02/hva-skjer-nar-innvandrere-snakker-norsk>
- Slettholm, Andreas, og Stokke, Olga. (2015, 07. juni 2015): Kameratkonverteringer får fotfeste i Norge, *Aftenposten*. Lastet ned fra <http://www.aftenposten.no/norge/Kamerat-konverteringer-far-fotfeste-i-Norge-61246b.html>
- SSB. (2013, 17. desember 2013): *Forbruksundersøkelsen, 2012: Lite endring i forbruksmønsteret.* Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/statistikker/fbu/aar/2013-12-17>
- SSB. (2015, 25.11.2015): *Boforhold, levekårsundersøkelsen, 2015.* Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/bo>
- SSB. (2016a, 08.06.16): *Allmennlegetjenesten, 2015.* Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/helse/statistikker/fastlegetj/>
- SSB. (2016b, 16.11.16): *Arbeidsledighet blant innvandrere, registerbasert 4. kvartal 2015.* Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/innvarbl>
- SSB. (2016c): *Boforhold, registerbasert, 1. januar 2015.* . Hentet fra: <http://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/statistikker/boforhold>
- SSB. (2016d): *Fakta om utdanning 2016.* Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/fakta-om-utdanning-2016>
- SSB. (2016e, 16. desember 2016): *Inntekts- og formuesstatistikken for husholdninger, 2015. Om statistikken.* Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/statistikker/ifhus/aar/2016-12-16?fane=om#content>
- SSB. (2016f, 17.06.16): *Innvandrere etter innvandringsgrunn, 1. januar 2016.* Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvgrunn>
- SSB. (2016g): *Nøkkeltall for befolkning.* Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/befolkning/nokkeltall/befolkning>
- SSB. (2016h): *Nøkkeltall for innvandring og innvandrere.* Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/nokkeltall>
- SSB. (2016i, 08.06.16): *Sysselsetting blant innvandrere, registerbasert 4. kvartal 2015.* Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/innvregsys>
- SSB. (2016j, 27.05.16): *Sysselsetting, registerbasert, 2015, 4. kvartal.* Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/regsys>

- SSB. (2016k, 25.11.16): *Trus- og livssynssamfunn utanfor Den norske kyrkja, 1. januar 2016*. Hentet fra: <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/trosamf>
- SSB. (2016l, 16.09.16): *Ulønnet omsorgsarbeid, levekårsundersøkelsen, 2015*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/helse/statistikker/omsarb/>
- SSB. (2016m, 08.03.16): *Utsatthet og uro for lovbrudd, levekårsundersøkelsen, 2015*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/vold/>
- SSB. (2017a, 26.01.17): *Arbeidskraftsundersøkelsen, 4. kvartal 2016*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/aku>
- SSB. (2017b, 25. april 2017): *Boligprisene opp 1,9 prosent*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/priser-og-prisindekser/artikler-og-publikasjoner/boligprisene-opp-1-9-prosent>
- SSB. (2017c, 02.03.17): *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, 1. januar 2017*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvbf>
- SSB. (2017d): *Innvandring og innvandrere: publikasjoner og artikler*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere?innholdstype=publikasjon-artikkel#tittel>
- Staksrud, Elisabeth, Steen-Johnsen, Kari, Enjolras, Bernard, Gustafsson, Maria Helena, Ihlebæk, Karoline Andrea, Midtbøen, Arnfinn H., . . . Utheim, Maria. (2014): *Status for yringsfriheten i Norge, Resultater fra befolkningsundersøkelsen 2014*. Oslo/Asker: Fritt Ord, ISF, FAFO, UiO, TNS, Jon Wessel-Aas. Hentet fra: <http://samfunnsforskning.no/Publikasjoner/Andre-rapporter/2014/2014-003>
- Stambøl, Lasse Sigbjørn (2013): *Bosettings- og flyttemønster blant innvandrere og deres norskfødte barn*. (Rapporter 2013/46) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/bosettings-og-flyttemonster-blant-innvandrere-og-deres-norskfodte-barn>
- STAMI. (2015): *Faktabok om arbeidsmiljø og helse 2015 – Status og utviklingstrekk*. (STAMI-rapport 16/3) Oslo: STAMI. Hentet fra: <https://stami.no/publikasjon/faktabok-om-arbeidsmiljo-og-helse-2015-status-og-utviklingstrekk/>
- STAMI. (2016): *Ensidige arbeidsoppgaver*. Hentet fra: <http://noa.stami.no/arbeidsmiljoindikatorer/psykososialtorganisasjonisk/krav-kontroll-sosial-stotte/ensidige-arbeidsoppgaver/>
- Statsborgerloven. (2005) *Lov om norsk statsborgerskap*. LOV-2005-06-10-51. <https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/sentrale/statsborgerloven/>
- Steinkellner, Alice. (2015): *Befolkningens utdanningsnivå, manglende opplysninger om innvandrere 2013*. (Notater 2015/26) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/befolkningens-utdanningsniva-manglende-opplysninger-om-innvandrere-2013>
- Strand, Bjørn Heine, Dalgard, Odd Steffen, Tambs, Kristian, og Rognerud, Marit. (2003): *Measuring the mental health status of the Norwegian population: a comparison of the instruments SCL-25, SCL-10, SCL-5 and MHI-5 (SF-36)*. *Nordic journal of psychiatry*, 57(2), 113-118.
- Støren, Liv Anne. (1987): *Levekår blant utenlandske statsborgere 1983*. (Sosiale og økonomiske studier 63) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: http://www.ssb.no/a/histstat/sos/sos_063.pdf
- Taule, Liv. (2014): *Religion og livssyn i endring: Norge - et sekulært samfunn? Samfunnsspeilet*, 2014(1).
- Thorsdalen, Bjørn. (2014): *Monitor for sekundærflytting, Sekundærflytting blant personer med flyktningebakgrunn bosatt i Norge i 2003-2012*. (Rapporter

- 2014/21) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/monitor-for-sekunderflytting>
- Thorsen, Kirsten, og Clausen, Sten-Erik. (2009): Hvem er de ensomme? *Samfunnsspeilet*, 2009(1).
- Thorsen, Lotte Rustad, og Revold, Mathias Killengreen. (2014): *Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2013. Tema: Idretts- og kulturaktiviteter. Dokumentasjonsrapport*. (Notater 2014/7) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekarsundersokelsen-eu-silc-2013-tema-idretts-og-kulturaktiviteter>
- TNS Gallup. (2006): *Holdninger til integrasjon og internasjonale konflikter blant muslimer i Norge og den norske befolkning generelt. Politikk og samfunn, april 2006*. Hentet fra: http://pub.tv2.no/multimedia/TV2/archive/00248/TNS_Gallup_-_muslim_248757a.pdf
- Tronstad, Kristian Rose. (2008a). Opplevd diskriminering. I Svein Blom og Kristin Henriksen (Red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006* (Rapporter 2008/5) (s. 128-136). Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekar-blant-innvandrere-i-norge-2005-2006>.
- Tronstad, Kristian Rose. (2008b). Religion. I Svein Blom og Kristin Henriksen (Red.), *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006* (Rapporter 2008/5). Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levekar-blant-innvandrere-i-norge-2005-2006>.
- Tronstad, Kristian Rose, og Rogstad, Jon. (2012): *Stemmer de ikke? Politisk deltakelse blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre*. (FAFO-rapport 2012/26) Oslo: FAFO. Hentet fra: <http://www.fafo.no/pub/rapp/20253/20253.pdf>
- Tronstad, Kristian Rose, og Østby, Lars. (2005): *Integrering av innvandrere på rett vei*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/integrering-av-innvandrere-paa-rett-vei>
- Tynes, Tore, og Sterud, Tom. (2009): *Arbeidsmiljø blant innvandrere*. (STAMI-rapport 10(6)) Oslo: STAMI. Hentet fra: <https://stami.no/publikasjon/arbeidsmiljo-blant-innvandrere-slik-et-utvalg-innvandrere-fra-asia-afrika-sor-amerika-og-sorost-europa-opplever-det/>
- Tønnessen, Marianne, Skjerpen, Terje, og Stambøl, Lasse Sigbjørn. (2015): *Utvandring blant innvandrere i Norge. Del 1: Litteraturstudie, makroanalyse og regionale mønstre*. (Rapporter 2015/17) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/utvandring-blant-innvandrere-i-norge>
- UDI. (2015): *Informasjonsnotat om asylsøkere fra Eritrea (2015)*. Hentet fra: <https://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikknotater/informasjonsnotat-om-asylsokere-fra-eritrea-2015/>
- UDI. (2016, 26.10.16): *Nye krav for de som skal søke om norsk statsborgerskap*. Hentet fra: <https://www.udi.no/viktige-meldinger/nye-krav-for-de-som-skal-soke-om-norsk-statsborgerskap/>
- UDI. (2017): *Besøksvisum til Norge*. Hentet fra: <https://www.udi.no/skal-soke/besok-og-visum/besoksvikum-til-norge/>
- UNECE. (2015): *Task force on Socio-Economic Conditions of Migrants*. Hentet fra: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/publications/2015/ECE_CES_42.pdf

- Vaage, Odd Frank. (2016): *Kulturvaner 1991-2015. Resultater fra kultur- og mediebruksundersøkelsene de siste 25 år.* (Statistiske analyser 147) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/profilert-innhold/kulturvaner-1991-2015?fane=om#content>
- Vogt, Kari. (1995): *Kommet for å bli. Islam i Vest-Europa.* Oslo: Cappelen.
- Vrålstad, Signe, og Revold, Mathias Killengreen. (2014): *Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø 2013. Dokumentasjonsrapport.* (Notater 2014/47) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/levekarsundersokelsen-om-arbeidsmiljo-2013>
- Wettergreen, Joachim. (2017): *Vi er kanskje ikke så overvektige likevel?* (16. januar 2017). Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/helse/artikler-og-publikasjoner/vi-er-kanskje-ikke-sa-overvektige-likevel>
- Wiggen, Kjersti Stabell, og Aalandslid, Vebjørn. (2014): *Valgdeltakelsen blant personer med innvandrerbakgrunn ved stortingsvalget 2013.* (Rapporter 2014/32) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/valgdeltakelsen-blant-personer-med-innvandrerbakgrunn-ved-stortingsvalget-2013>
- Wiggen, Kjersti Stabell, og Enes, Anette Walstad. (2016): *Tidligere deltakere i introduksjonsordningen 2009-2013.* (Rapporter 2016/24) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/attachment/276400?ts=156da3b3300>
- Wiik, Kenneth Aarskaug. (2012): *Samlivsinngåelse blant norskfødte kvinner og menn med innvandrerforeldre.* (Rapporter 2012/24) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/samlivsinngaaelse-blant-norskfodte-kvinner-og-menn-med-innvandrerforeldre>
- Wiik, Kenneth Aarskaug. (2014): *Valg av ektefelle blant norskfødte med innvandrerforeldre.* (Rapporter 2014/8) Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/valg-av-ektefelle-blant-norskfoedte-med-innvandrerforeldre>
- Wold, Marit Getz, og Håland, Inger. (2016): *Arbeidskraftundersøkelsen - tilleggsundersøkelse om innvandrere. Hver fjerde innvandrer overkvalifisert i jobben?* *Samfunnsspeilet*, 2016(2).
- Østby, Lars. (2002): *Why analyze immigrants? Ethical and empirical aspects.* *Finnish Yearbook of Population Research*, 38, 125-143.
- Østby, Lars. (2016a): *Bedre integrert enn mor og far.* *Samfunnsspeilet*, 2016(1).
- Østby, Lars. (2016b): *Fra asylsøker til flyktning - før og etter kriseåret 2015.* *Samfunnsspeilet*, 2016(4).
- Østby, Lars. (2016c): *Stadig mest innvandring fra Polen.* *Samfunnsspeilet*, 2016(1).

Figurregister

Figur 1.1	Antall innvandrere bosatt i Norge 1970-2016, etter landbakgrunn (gruppert).....	12
Figur 1.2	Ikke-nordiske innvandringer, etter innvandringsgrunn. 1990-2015	13
Figur 4.1	Andel som hadde familie eller venner som allerede var bosatt i Norge før innvandring, etter opprinnelsesland og kjønn. 6 år eller eldre ved innvandring	36
Figur 4.2	Hvem man kjente i Norge før innvandring, blant dem som hadde familie eller venner som allerede var bosatt i Norge før innvandring, etter kjønn. 6 år eller eldre ved innvandring.....	37
Figur 4.3	Andel for hvert opprinnelsesland som snakker norsk hjemme, etter gjennomsnittlig botid	39
Figur 5.1	Antall opphold av minst fire ukers varighet blant dem som har besøkt opprinnelseslandet, etter opprinnelsesland.....	48
Figur 5.2	Formålet med det lengste oppholdet i opprinnelseslandet, etter kjønn og utvalgte opprinnelsesland. Flere svar mulig. Prosent.....	49
Figur 5.3	Andel som har fått besøk fra opprinnelseslandet siste fem år, etter opprinnelsesland.....	50
Figur 5.4	Andel som har sendt penger til humanitært arbeid/utviklingsprosjekt i opprinnelseslandet, etter opprinnelsesland.....	52
Figur 5.5	Grad av tilhørighet til opprinnelseslandet og Norge. Gjennomsnitt på en skala fra 1 til 7, etter opprinnelsesland.....	54
Figur 5.6	Grad av tilhørighet til Norge og opprinnelseslandet, etter botid. Gjennomsnitt på en skala fra 1 til 7.....	54
Figur 6.1	Bostedsstrøk, etter opprinnelsesland.....	58
Figur 6.2	Type leieforhold, etter innvandringsgrunn.....	60
Figur 6.3	Andel som bor i eid/leid bolig, etter botid	61
Figur 6.4	Andel som bor i eid bolig, etter opprinnelsesland og botid.....	61
Figur 6.5	Andel som bor i eid bolig, etter botid og husholdningstype	62
Figur 6.6	Andel som bor i ulike typer husholdninger, etter opprinnelsesland	63
Figur 6.7	Objektiv trangboddhet og subjektiv oppfattelse av boligen som for liten, etter opprinnelsesland.....	66
Figur 6.8	Andel som opplever ulike boforholdsproblemer, etter eierforhold og leietyper	68
Figur 7.1	Andel som har søsken i Norge blant innvandrere. Etter opprinnelsesland.....	75
Figur 7.2	Andel familiemedlemmer i Norge. Blant innvandrere. Etter opprinnelsesland.....	77
Figur 8.1	Hvilken religion er du oppdratt i? Etter opprinnelsesland.	83
Figur 8.2	Tilhører du i dag religionen ¹ du er oppdratt i (Ja/nei)? Etter opprinnelsesland	85
Figur 8.3	Hvor viktig er religion i livet ditt? 0=ingen betydning, 10=Svært viktig. Etter opprinnelsesland og kjønn. Gjennomsnitt	88
Figur 8.4	Hvordan opplever du mulighetene til å utøve din religion i Norge? Etter opprinnelsesland.	89
Figur 8.5	Hvor ofte har du i løpet av det siste året deltatt i religiøse møter eller bønn arrangert av et trossamfunn? ¹ Etter opprinnelsesland	90
Figur 8.6	Religiøs aktivitet og religionens viktighet, etter opprinnelsesland	91
Figur 9.1	Utdanning tatt i utlandet blant innvandrere som kom til Norge etter fylte 18 år, etter kjønn og opprinnelsesland.....	97
Figur 9.2	Utdanningsnivå blant innvandrere, etter kjønn og opprinnelsesland.....	100
Figur 10.1	Andel i inntektsgivende arbeid etter opprinnelsesland og kjønn, 18-66 år...	104
Figur 10.2	Andel som jobber deltid etter opprinnelsesland og kjønn, 18-66 år	105
Figur 10.3	Andel som ønsker å jobbe heltid, deltid eller ikke ønsker å jobbe etter hvor mye de jobbet på undersøkelsestidspunktet, 18-66 år.....	106

Figur 10.4	Andel av sysselsatte i ulike yrkesgrupper etter kjønn, 18-66 år	107
Figur 10.5	Andel ansatte som er medlem av en fagforening eller arbeidstakerorganisasjon etter sektor, 18-66 år.....	110
Figur 10.6	Andel sysselsatte som har vært utsatt for minst en av fire fysiske risikofaktorer (støy; hudirriterende stoff; støv, gass eller damp; kjemikalier) etter yrke, 18-66 år.....	112
Figur 10.7	Utsatthet for utvalgte risikofaktorer etter utdanning, sysselsatte/ansatte innvandrere 18-66 år.....	115
Figur 10.8	Selvdefinert økonomisk status etter kjønn (yrkesaktive ikke inkludert i figuren) blant innvandrere i alt, 16-74 år	118
Figur 11.1	Andel som bruker 20 timer eller mer per uke på husarbeid, etter opprinnelsesland og kjønn	122
Figur 11.2	Andel som har utført gratisarbeid for organisasjoner siste 12 måneder, etter opprinnelsesland og kjønn.....	126
Figur 12.1	Andel som valgte norsk som intervju-språk, etter opprinnelsesland.....	133
Figur 12.2	Andel som vurderer sine norskerferdigheter som ganske eller svært gode, blant innvandrerne i alt og blant de sysselsatte innvandrerne. Etter kjønn og opprinnelsesland.....	138
Figur 12.3	Andel som snakker norsk hele eller store deler av arbeidsdagen, etter opprinnelsesland og kjønn	140
Figur 12.4	Norskerferdigheter og bruk av tolk eller hjelp til oversetting i løpet av de siste 12 måneder. Andel etter opprinnelsesland	141
Figur 12.5	Bruk av profesjonell tolk eller hjelp fra familiemedlem eller venn til oversetting, blant innvandrerne med middels/dårlige ferdigheter i norsk og som har brukt tolk/fått hjelp til oversetting. N=612	142
Figur 12.6	Andel med middels eller dårlige norskerferdigheter som i løpet av de siste 12 månedene har hatt behov for tolk eller hjelp til oversetting i kontakt med skole, lege eller offentlig kontor uten å ha fått det. Prosent	143
Figur 13.1	Utsatthet for trusler eller vold, etter alder og innvandrerbakgrunn	146
Figur 13.2	Utsatthet for tyveri/skadeverk, trusler og vold, etter kjønn og innvandrerbakgrunn.....	147
Figur 13.3	Utsatthet for vold, etter innvandrerbakgrunn og opprinnelsesland.....	148
Figur 13.4	Utsatthet for trusler som gjorde deg redd, etter innvandrerbakgrunn og opprinnelsesland.....	149
Figur 13.5	Utsatthet for tyveri og skadeverk, etter innvandrerbakgrunn og opprinnelsesland. Prosent	150
Figur 13.6	Problemer med kriminalitet, vold eller hærverk i boområdet, etter innvandrerbakgrunn og opprinnelsesland. Prosent.....	151
Figur 14.1	Oppslutningen om norsk statsborgerskap, etter opprinnelsesland	153
Figur 14.2	Andel som er norsk statsborger, etter opprinnelsesland og botid i Norge....	155
Figur 14.3	Andel som er norsk statsborger etter innvandringsgrunn og botid i Norge ..	155
Figur 14.4	Andel med annet statsborgerskap i tillegg til det norske, etter opprinnelsesland.....	156
Figur 14.5	Årsak til at man tror man kommer til å søke om norsk statsborgerskap, blant personer som ikke har/har søkt om norsk statsborgerskap. Flere svar mulig. Etter kjønn. N=457 menn og 362 kvinner.....	157
Figur 14.6	Fordelingen av årsak til ikke å søke om norsk statsborgerskap, blant personer som ikke ønsker norsk statsborgerskap. N=169 menn og 101 kvinner	158
Figur 14.7	Svarfordeling på spørsmål om man vil søke norsk statsborgerskap dersom man er sikker på å beholde sitt opprinnelige, blant personer som ikke ønsker å søke om norsk statsborgerskap. Prosent. N=255	159
Figur 15.1	Opplevd forskjellsbehandling siste 12 måneder, etter situasjon og type forskjellsbehandling	161
Figur 15.2	Andel av sysselsatte som har opplevd forskjellsbehandling på arbeidsplassen, etter opprinnelsesland og kjønn.....	163

Figur 15.3	Andel som har opplevd å ikke bli ansatt i en stilling de søkte og var kvalifisert for på grunn av innvandrerbakgrunn, etter kjønn og opprinnelsesland.....	165
Figur 15.4	Andel som har opplevd å bli forskjellsbehandlet av medelever eller ansatte på en skole eller ved en utdanningsinstitusjon de siste 12 månedene, etter kjønn og opprinnelsesland ¹	166
Figur 15.5	Andel som har opplevd innvanderrelatert forskjellsbehandling i åtte situasjoner, etter kjønn. (N=4193).....	168
Figur 18.1	Median inntekt etter skatt per forbruksenhet fordelt på land. EU-skala. Indeks. Medianen til hele befolkningen=100. 2014.....	210
Figur 18.2	Andel personer med lavinntekt (EU-skala 60 prosent). Hele befolkningen ¹ og der hovedinntektstaker er innvanderer. 2014.....	212
Figur 18.3	Andel som opplever at det er vanskelig «å få endene til å møtes». Etter opprinnelsesland, 18 år og over.....	213
Figur 18.4	Ikke mulighet til å klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner. Etter opprinnelsesland, 18 år og over.....	214
Figur 18.5	I hvilken grad de samlede boutgiftene er svært tyngende på husholdningens økonomi, etter opprinnelsesland, 18 år og over.....	215
Figur 18.6	Problemer med å betale husleie, etter opprinnelsesland. 18 år og over.....	216
Figur 18.7	Problemer med å holde boligen varm, etter opprinnelsesland. 18 år og over.....	217
Figur 18.8	Ikke råd til en ukes ferie utenfor hjemmet, 18 år og over.....	218
Figur 18.9	Andelen barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt etter opprinnelsesland. 2013-2015.....	219
Figur 18.10	Gjennomsnittlig antall personer i husholdningen og andel barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt. Barn med innvandrerbakgrunn. 2015.....	220
Figur 18.11	Gjennomsnittlig antall yrkestilknyttede og andel barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt. Barn med innvandrerbakgrunn. 2015.....	220
Figur 18.12	Husholdninger med barn i alderen 5-15 år, der barn ikke deltar i organiserte aktiviteter av økonomiske årsaker. Etter opprinnelsesland.....	222

Tabellregister

Tabell 1.1	Antall innvandrere i Norge fra de 32 største innvandringslandene. 2006 og 2016.....	14
Tabell 2.1	Brutto- og nettoutvalg og svarprosent. Innvandrere i LKI 2016, etter opprinnelsesland.....	25
Tabell 3.1	Andel de ulike landene utgjør av populasjonen samlet i 2005 og 2015	30
Tabell 3.2	Median botid 2005 og 2015, etter opprinnelsesland	30
Tabell 3.3	Populasjonen til LKI 2016, etter kjønn, alder, bosted og opprinnelsesland. Prosent	32
Tabell 3.4	Populasjonen til LKI 2016, etter botid, alder ved innvandring, innvandringsgrunn og opprinnelsesland. Prosent	33
Tabell 3.5	Alle innvandrere i Norge, innvandrere med bakgrunn fra de tolv landene i alt, og populasjonen til LKI 2016, etter ulike bakgrunnsvariabler. 2015	33
Tabell 4.1	Grunnlag for opphold i Norge, etter kjønn og opprinnelsesland. Prosent.....	35
Tabell 4.2	Andel som hadde familie eller venner som allerede var bosatt i Norge før innvandring, etter opprinnelsesland. 6 år eller eldre ved innvandring. Flere svar mulig. Prosent	36
Tabell 4.3	Oppvekststed i opprinnelseslandet, etter kjønn og opprinnelsesland. Prosent	38
Tabell 4.4	Hvilke språk som snakkes hjemme, etter opprinnelsesland. Flere språk mulig. Prosent.....	39
Tabell 4.5	Hovedaktivitet i opprinnelseslandet, etter kjønn og opprinnelsesland. 16 år eller eldre ved innvandring. Prosent.....	41
Tabell 4.6	Fars høyeste fullførte utdanning, etter respondentens opprinnelsesland. Prosent	42
Tabell 4.7	Mors høyeste fullførte utdanning, etter respondentens opprinnelsesland. Prosent	42
Tabell 4.8	Fars hovedaktivitet i opprinnelseslandet, etter respondentens opprinnelsesland. Prosent	43
Tabell 4.9	Mors hovedaktivitet i opprinnelseslandet, etter respondentens opprinnelsesland. Prosent	43
Tabell 5.1	Andel som har familie bosatt utenfor Norge, etter hvor de er bosatt og opprinnelsesland. Prosent	46
Tabell 5.2	Andel som har besøkt opprinnelseslandet, og tid siden sist besøk, etter opprinnelsesland. Prosent	47
Tabell 5.3	Formålet med det lengste oppholdet i opprinnelseslandet, etter opprinnelsesland. Flere svar mulig. Prosent	48
Tabell 5.4	Andel som eier andre boliger eller fritidshus i Norge eller utlandet, etter opprinnelsesland. Prosent	51
Tabell 5.5	Om det hender at man sender penger til familie/venner utenfor Norge, etter frekvens og opprinnelsesland. Prosent.....	51
Tabell 5.6	Grad av tilhørighet til Norge, etter opprinnelsesland. Prosent.....	53
Tabell 5.7	Grad av tilhørighet til opprinnelseslandet, etter opprinnelsesland. Prosent ...	53
Tabell 5.8	Hvor man ønsker å bo i fremtiden, etter opprinnelsesland. Prosent	55
Tabell 6.1	Andel som bor i eid/leid bolig og type leieforhold, etter opprinnelsesland. Prosent	59
Tabell 6.2	Eier andre boliger eller fritidshus i Norge eller utlandet foruten primærbolig, etter opprinnelsesland. Prosent	64
Tabell 6.3	Andel som bor i ulike typer bolig, etter opprinnelsesland. Prosent.....	64
Tabell 6.4	Andel som bor trangt, antall rom per person og antall personer i husholdningen, etter opprinnelsesland. Prosent og gjennomsnitt.....	65
Tabell 6.5	Opplevelse av størrelse på boligen, etter opprinnelsesland. Prosent	65
Tabell 6.6	Problemer med tak som lekker, fukt i vegger eller guly, etter opprinnelsesland. Prosent	66

Tabell 6.7	Plaget av støy fra naboer, trafikk, industri eller annen støy, når man oppholder seg inne i boligen, etter opprinnelsesland. Prosent.....	66
Tabell 6.8	Fornøydhhet med boligen som helhet, etter opprinnelsesland. Prosent	67
Tabell 7.1	Samlivsstatus for hele befolkningen og blant innvandrere. Etter kjønn og opprinnelsesland. Prosent	72
Tabell 7.2	Kontakt med barn som ikke tilhører husholdningen blant hele befolkningen og innvandrere. Prosent.....	73
Tabell 7.3	Andel som har foreldre/far/mor i live. Hele befolkningen og blant innvandrere. Etter opprinnelsesland. Prosent	73
Tabell 7.4	Andel som treffer foreldre/far/mor som er bosatt i Norge. Etter opprinnelsesland. Prosent	74
Tabell 7.5	Andel som er i kontakt med foreldre/mor/far, via telefon, tekstmelding, e-post, annen internettkommunikasjon, brev etc. i og utenfor Norge. Hele befolkningen og blant innvandrere. Etter opprinnelsesland. Prosent	74
Tabell 7.6	Andel som treffer søsken som bor i Norge. Hele befolkningen og blant innvandrere. 16-74 år. Etter opprinnelsesland. Prosent.....	75
Tabell 7.7	Andel som har kontakt med søsken via telefon, tekstmelding, e-post, annen internettkommunikasjon, brev etc. Hele befolkningen og blant innvandrere. Etter opprinnelsesland. Prosent	76
Tabell 7.8	Andel som har gode venner. Hele befolkningen og innvandrere, etter opprinnelsesland. Prosent	78
Tabell 7.9	Andel venner med innvandrerbakgrunn. 16-74 år. Innvandrere etter opprinnelsesland. Prosent	78
Tabell 7.10	Andel som er i kontakt med gode venner. Hele befolkningen og blant innvandrere. Etter opprinnelsesland. Prosent	79
Tabell 7.11	Andel som har kontakt med gode venner som bor i Norge via telefon, tekstmelding, e-post, annen internettkommunikasjon, brev etc. Hele befolkningen og blant innvandrere. 16-74 år. Etter opprinnelsesland. Prosent	79
Tabell 7.12	Andel som har kontakt med gode venner som bor i utlandet via telefon, tekstmelding, e-post, annen internettkommunikasjon, brev etc. Etter opprinnelsesland. Prosent	80
Tabell 7.13	Andel som har noen som står en nær og kan snakke fortrolig med. For hele befolkningen og blant innvandrere. 16-74 år. Etter opprinnelsesland. Prosent	80
Tabell 7.14	Andelen som føler seg ganske/veldig mye ensom i løpet av de siste 14 dagene for befolkningen i alt og blant innvandrere. 16-74 år. Etter opprinnelsesland. Prosent	81
Tabell 8.1	Hvilken religiøs tro er du oppdratt i? Etter opprinnelsesland. 2016. Prosent..	84
Tabell 8.2	Hvilken religion tilhører du i dag? Etter opprinnelsesland. Prosent.....	86
Tabell 8.3	Hvor viktig er religion i livet ditt? 0=ingen betydning, 10=Svært viktig. Etter opprinnelsesland.....	87
Tabell 8.4	Hvordan opplever du mulighetene til å utøve din religion i Norge? Etter opprinnelsesland. Prosent	89
Tabell 8.5	Hvor ofte har du i løpet av det siste året deltatt i religiøse møter eller bønn arrangert av et trossamfunn? Etter opprinnelsesland	91
Tabell 9.1	Utdanningsnivå blant innvandrere. Opplysninger hentet fra register og opplysninger hentet fra register og supplert med LKI 2016. Prosent	95
Tabell 9.2	Utdanning tatt i utlandet blant innvandrere som kom til Norge etter fylte 18 år, etter kjønn. Prosent	97
Tabell 9.3	Utdanningsnivå i befolkningen som helhet og blant innvandrere, 16 år og over. Høyeste fullførte utdanning, enten fra opprinnelseslandet eller tatt i Norge. Prosent.....	99
Tabell 10.1	Andel sysselsatte i ulike aldersgrupper, 16-74 år. Etter opprinnelsesland. Prosent	103
Tabell 10.2	Ansettelsesforhold etter opprinnelsesland, 18-66 år. Prosent av sysselsatte	104

Tabell 10.3	Heltid- og deltidsarbeid etter opprinnelsesland, 18-66 år. Prosent av sysselsatte	105
Tabell 10.4	Andel sysselsatte som jobber i forskjellige yrkesgrupper, 18-66 år. Prosent	107
Tabell 10.5	Andel sysselsatte innvandrere og alle sysselsatte 18-66 år som jobber innen ulike næringer. Prosent	108
Tabell 10.6	Andel sysselsatte som jobber i privat sektor etter kjønn, 18-66 år. Prosent.	108
Tabell 10.7	Andel ansatte med midlertidig ansettelse etter aldersgrupper, 18-66 år. Prosent	109
Tabell 10.8	Andel ansatte med skriftlig ansettelseskontrakt etter aldersgruppe. Prosent	109
Tabell 10.9	Andel ansatte som er med i en fagforening eller arbeidsgiverforening etter opprinnelsesland og høyeste fullførte utdanning, 18-66 år. Prosent.....	110
Tabell 10.10	Utsatthet for ulike fysiske og ergonomiske arbeidsmiljøfaktorer, sysselsatte 18-66 år. Prosent	111
Tabell 10.11	Utsatthet for ulike psykososiale arbeidsmiljøfaktorer, sysselsatte eller ansatte 18-66 år. Prosent	113
Tabell 10.12	Utsatthet for ulike helsemessige arbeidsmiljøfaktorer, sysselsatte 18-66 år. Prosent	116
Tabell 10.13	Selvdefinert økonomisk status, 16-74 år, etter opprinnelsesland. Prosent ..	117
Tabell 10.14	Selvopplevde årsaker til at man ikke er i betalt jobb (flere svar mulig), arbeidsledige og hjemmearbeidende 18-66 år. Prosent	119
Tabell 11.1	Antall timer brukt på husarbeid, hele befolkningen og innvandrere, etter kjønn. Prosent.....	121
Tabell 11.2	Antall timer brukt på husarbeid, hele befolkningen og innvandrere, etter opprinnelsesland. Prosent	122
Tabell 11.3	Ulønnet omsorgsarbeid for eldre, syke og funksjonshemmede, hele befolkningen og innvandrere, etter opprinnelsesland. Prosent	123
Tabell 11.4	Ulønnet omsorgsarbeid for eldre, syke og funksjonshemmede, hele befolkningen og innvandrere, etter alder. Personer 16-74 år. Prosent.....	124
Tabell 11.5	Ulønnet omsorgsarbeid for eldre, syke og funksjonshemmede, hele befolkningen og innvandrere, etter kjønn. Personer 16-74 år. Prosent.....	125
Tabell 11.6	Andel som har utført gratisarbeid for organisasjoner siste 12 mnd., hele befolkningen og innvandrere, etter opprinnelsesland. Personer 16-74 år. Prosent	125
Tabell 11.7	Antall timer gratisarbeid for organisasjoner siste 12 mnd. blant personer som har utført gratisarbeid, hele befolkningen og innvandrere, etter opprinnelsesland. Personer 16-74 år. Prosent.....	127
Tabell 11.8	Andel som har utført gratisarbeid for organisasjoner siste 12 mnd., innvandrere, etter ulike kjennetegn. Personer 16-74 år. Prosent.....	128
Tabell 12.1	Andel deltatt i norskopplæring, etter opprinnelsesland. Prosent	132
Tabell 12.2	Mener du at dine norskerferdigheter er ...? Egenvurdering av norskerferdigheter, etter opprinnelsesland og kjønn. Prosent.....	135
Tabell 12.3	Andel som vurderer sine norskerferdigheter som svært eller ganske gode, etter ulike kjennetegn. Prosent	136
Tabell 12.4	Andel med svært gode eller ganske gode norskerferdigheter i ulike situasjoner. Etter opprinnelsesland. Prosent.....	139
Tabell 12.5	Hvor stor del av arbeidsdagen snakker du norsk? Etter opprinnelsesland. Prosent	140
Tabell 12.6	Norskerferdigheter og bruk av tolk/hjelp til oversetting de siste 12 månedene. Etter opprinnelsesland. Prosent	141
Tabell 12.7	Situasjoner man har brukt profesjonell tolk eller fått hjelp av familiemedlem eller venn til oversetting, siste 12 måneder. Flere svar mulig. Prosent	142
Tabell 13.1	Utsatthet for lovbrudd, etter type lovbrudd og innvandrerbakgrunn. Prosent	144
Tabell 13.2	Utsatthet for lovbrudd, etter type lovbrudd og innvandrerbakgrunn. Prosent	146
Tabell 14.1	Fordelingen av norske statsborgere etter ervervs måte og besittelse av flere statsborgerskap, og ikke-norske statsborgere etter interesse for norsk statsborgerskap, etter opprinnelsesland. Prosent.....	154

Tabell 14.2	Årsak til å søke om norsk statsborgerskap etter opprinnelsesland, blant personer som har søkt om norsk statsborgerskap. Flere svar mulig. Etter opprinnelsesland. Prosent	157
Tabell 15.1	Opplevd forskjellsbehandling, etter område, type forskjellsbehandling og opprinnelsesland. Prosent	162
Tabell 15.2	Andel som har vært i kontakt med norsk helsevesen i løpet av de siste 12 månedene som har opplevd forskjellsbehandling. Prosent	167
Tabell 15.3	Andel som har opplevd å bli forskjellsbehandlet relatert til innvandrerbakgrunn i åtte situasjoner, etter opprinnelsesland. Prosent (N=4193).....	169
Tabell 16.1	Er folk flest til å stole på, eller kan en ikke være for forsiktig når en har med andre å gjøre? 11-punkts skala. Hele befolkningen og innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. Prosent.....	174
Tabell 16.2	Hvor stor tillit har du personlig til det politiske systemet i Norge? Hele befolkningen og innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. 11-punkts skala. ¹ Prosent.....	175
Tabell 16.3	Hvor stor tillit har du personlig til rettsvesenet i Norge? Hele befolkningen og innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. 11-punkts skala. Prosent...	176
Tabell 16.4	Hvor stor tillit har du personlig til politiet i Norge? Hele befolkningen og innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. 11-punkts skala. Prosent.....	177
Tabell 16.5	Hvor viktig er det å bo i et land med demokratisk styresett? Hele befolkningen og innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. 11-punkts skala. Prosent	178
Tabell 16.6	Holdninger til ytringsfrihet. Majoritetsbefolkningen. Prosent	180
Tabell 16.7	Rasistiske ytringer bør tolereres. Innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. Prosent	180
Tabell 16.8	Ytringer som håner religion, bør være tillatt. Innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. Prosent	181
Tabell 16.9	Ytringsfriheten bør kunne begrenses for å unngå trakassering eller mobbing. Innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. Prosent	182
Tabell 16.10	En yrkesaktiv mor kan ha et like nært og godt forhold til sine barn som en mor som ikke arbeider. Hele befolkningen og innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. Prosent	183
Tabell 16.11	Å være husmor er like tilfredsstillende som å ha lønnet arbeid. Hele befolkningen og innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. Prosent.....	184
Tabell 16.12	Både mann og kone bør bidra økonomisk til husholdningen. Hele befolkningen og innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. Prosent.....	185
Tabell 16.13	Menn bør ta like mye ansvar som kvinner for hus og barn. Hele befolkningen og innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. Prosent.....	186
Tabell 16.14	Er det viktig for et lykkelig ekteskap å ...? Hele befolkningen og innvandrere. Prosent.....	187
Tabell 16.15	Andel som har svart at det er svært eller ganske viktig for et lykkelig ekteskap å ...? Hele befolkningen og innvandrere, i alt og etter opprinnelsesland. Prosent.	188
Tabell 17.1	Hvordan vurderer du din egen helse sånn i alminnelighet? Etter opprinnelsesland. Prosent	193
Tabell 17.2	Hvordan vurderer du din egen helse sånn i alminnelighet? Etter aldersgruppe og kjønn. Prosent.....	194
Tabell 17.3	Andel med kronisk sykdom og andel som opplever nedsatt funksjonsevne. Etter opprinnelsesland. Prosent.....	195
Tabell 17.4	Andel med kronisk sykdom og andel som opplever nedsatt funksjonsevne. Etter aldersgruppe og kjønn. Prosent	195
Tabell 17.5	Andel som oppgir å ha hatt diverse varige helseproblemer i løpet av de siste 12 månedene. Etter opprinnelsesland. Prosent.....	196
Tabell 17.6	Symptomer på psykiske helseplager i løpet av de siste 14 dagene. Hvor mye plaget? Etter opprinnelsesland. Prosent	198
Tabell 17.7	Hvor ofte trener eller mosjonerer du vanligvis på fritiden? Etter opprinnelsesland. Prosent	200

Tabell 17.8	Hender det at du røyker? Etter opprinnelsesland. Prosent	201
Tabell 17.9	Har du drukket alkohol i løpet av de siste 12 månedene? Hele befolkningen og innvandrere, etter opprinnelsesland. Prosent	203
Tabell 17.10	Kroppsmasseindeks (BMI). Etter opprinnelsesland. Prosent	204
Tabell 17.11	Andel som i løpet av de siste 12 månedene har ... Etter opprinnelsesland. Prosent	206
Tabell 18.1	Registrerte inntekter for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er innvandrere, etter opprinnelsesland. 2014. Kroner og prosent.....	211
Tabell 18.2	Hvor lett eller vanskelig er det «å få endene til å møtes»? Etter opprinnelsesland, 18 år og over. Prosent	214
Tabell 18.3	I hvilken grad de samlede bortgiftene tynger husholdningens økonomi, etter opprinnelsesland, 18 år og over. Prosent	216
Tabell 18.4	Indikatorer på betalingsvansker etter opprinnelsesland, 18 år og over. Prosent	218
Tabell 18.5	Husholdninger med barn i alderen 5-15 år, der barn ikke deltar i organiserte aktiviteter, etter opprinnelsesland. Prosent	221

Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Akersveien 26, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537-9538-6 (trykt)
ISBN 978-82-537-9539-3 (elektronisk)
ISSN 0806-2056

